

KONFLIKT A OBNOVA V AFGHÁNISTÁNU:
KONTEXT, PROSTŘEDÍ A ZÁJMY

Nik Hynek, Jan Eichler a Lubomír Majerník

KONFLIKT A OBNOVA V AFGHÁNISTÁNU:

kontext, prostředí a zájmy

Praha 2012

Ediční rada nakladatelství Ústavu mezinárodních vztahů

Prof. PhDr. Pavel Barša, M.A., Ph.D. (Filozofická fakulta UK, Praha), Mgr. Ing. Radka Druláková, Ph.D. (Fakulta mezinárodních vztahů VŠE, Praha), Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. (ÚMV, Praha), JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, Ph.D. (Fakulta sociálních věd UK, Praha), Prof. PhDr. Michal Klíma, M.A., CSc. (Metropolitní univerzita Praha), PhDr. Michal Kořan, Ph.D. (ÚMV, Praha), Doc. Ing. Mgr. Petr Kratochvíl, Ph.D. (ÚMV, Praha), PhDr. Pavel Pšeja, Ph.D. (Fakulta sociálních studií MU, Brno), Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A. (Filozofická fakulta UP, Olomouc), Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc. (Fakulta sociálních věd UK, Praha).

Publikace je výstupem zpracovaným podle časového harmonogramu výzkumné činnosti ÚMV, který vychází z materiálu Dlouhodobý koncepční rozvoj ÚMV, v. v. i., na léta 2012–2018.

Tato kniha vyšla za finanční podpory Grantové agentury ČR (číslo grantu P408/11/2456).

Recenzovali: Doc. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D.

Prof. PhDr. Eduard Gombár

PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Nik Hynek, Jan Eichler a Lubomír Majerník

Konflikt a obnova V Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy

Vydal Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., v Praze roku 2012.

© Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., Praha 2012

Vědecký redaktor: PhDr. Vladimír Trojánek

Obálka: Jan Šavrdra

Tisk: Petr Dvořák – Tiskárna, Dobříš

ISBN 978-80-87558-06-5

Obsah

Úvod	9
Kapitola 1	
Tradice asymetrického konfliktu v Afghánistánu	15
Historická zkušenost s invazemi	15
Great Game a invaze britských expedičních sborů	17
Invaze SSSR do Afghánistánu (1979–1990)	26
Kapitola 2	
Mezinárodní kontext – terorismus, změna nepřátelských režimů a statebuilding	36
9/11 jako spouštěč invazí	36
Operace Trvalá svoboda jako první fronta globální války proti terorismu	37
Operace Irácká svoboda 2003 jako druhá fronta globální války proti terorismu	40
Vnější aktéři a spojenecká snaha o afghánský statebuilding	43
Význam regionální geopolitiky	47
Kapitola 3	
Domácí a regionální kontext selhávajícího státu	55
Situace v devadesátých letech: fragmentace a konsolidace politické moci	55
Svržení Tálibánu a transformace politického uspořádání	62
Zhodnocení domácího vývoje s desetiletým odstupem	68

Kapitola 4	
Souhrnný dopad spojeneckého úsilí v Afghánistánu	73
Kritická reflexe spojenecké přítomnosti v Afghánistánu	73
Negativní dopady války v Iráku na bezpečnostní situaci v Afghánistánu	76
Válkou vyvolaný terorismus v Afghánistánu	80
Afghánistán, Irák a privatizace bezpečnostních a vojenských aktivit	81
Vážné zhoršení lidské bezpečnosti v důsledku vojenských invazí	83
Kapitola 5	
Institucionální spolupráce a rozdělení koaliční zátěže v rámci ISAF	89
Priority EU a NATO v Afghánistánu	89
Multilateralizace vojenských a hybridních misí	93
Analýza motivace účasti v misi ISAF a vnitrokoaličního rozložení zátěže	96
Kvantitativní indikátory rozdělení koaliční zátěže v ISAF	100
Závěry srovnání příspěvků vybraných koaličních zemí	104
Kapitola 6	
Český provinční rekonstrukční tým – povaha zapojení a politika	108
Charakteristika a cíle českého PRT v provincii Lógar	108
Specifikace dosavadní působnosti AČR v Afghánistánu	112
Nedostatek politické debaty o českém zapojení v Afghánistánu	116
Fenomén post-decisional politics ve zdůvodnění české účasti v ISAF	121
Lze považovat vládní zájem v tématu za národní zájem České republiky? Procedurální analýza	124
Kapitola 7	
Reflexe angažmá českými elitami a výhledové scénáře pro Českou republiku	129
Reflexe poválečné rekonstrukce českými vojenskými elitami v roce 2009	129
Reflexe českého zapojení českými politickými a vojenskými elitami v roce 2011	135
Scénáře českého zapojení do stabilizace a poválečné rekonstrukce Afghánistánu po roce 2012	143

Závěr	150
Poznámky	161
Résumé	174
Seznam zkratk	175
Literatura	178
O autorech	190

Tabulky a obrázky

Tabulka č. 1: Vojenské invaze do Afghánistánu z dlouhodobého historického pohledu	16
Tabulka č. 2: Vojenské chování SSSR v Afghánistánu a jeho diskreditační důsledky	30
Tabulka č. 3: Hlavní vojenské problémy sovětské okupace Afghánistánu	32
Tabulka č. 4: Výzvy plynoucí ze sovětského vojenského neúspěchu	32
Tabulka č. 5: Zhodnocení sovětské okupace Afghánistánu	33
Tabulka č. 6: Válka v Afghánistánu z pohledu legitimity	38
Tabulka č. 7: Rozhodující vnější aktéři pro vývoj v Afghánistánu	43–44
Tabulka č. 8: Politické problémy dnešního Afghánistánu	70–71
Tabulka č. 9: Kategorie ACM	78
Tabulka č. 10: Hlavní metody Tálibánu a ostatních povstaleckých skupin	79
Tabulka č. 11: Srovnání sovětské okupace Afghánistánu a dvou válek vedených v rámci GWOT	85
Tabulka č. 12: Politická motivace účasti v ISAF	100
Tabulka č. 13: Kvantitativní srovnání národních příspěvků do mise ISAF	102
Tabulka č. 14: Základní charakteristika cílů českého PRT	112

Tabulka č. 15: Zaostávání české politické debaty o Afghánistánu	118
Tabulka č. 16: Stanoviska opoziční ČSSD	119
Tabulka č. 17: Základní zájmy českého PRT v Afghánistánu	131
Tabulka č. 18: Závěry vyvozované z působení českého PRT – 2009	132
Tabulka č. 19: Objektivní překážky pro naplňování českých zájmů v rámci ISAF	134
Obrázek č. 1: Geografické rozprostření „služebníků“, „snaživců“ a „přihlížečů“	103
Obrázek č. 2: Proměna bezpečnostního rizika v Afghánistánu v letech 2005–2010	104

Úvod

Předkládaná kniha si bere za cíl komplexní zmapování bezpečnosti Afghánistánu v diachronní a synchronní perspektivě. Klíčová pozornost bude věnována jak kontextuálním faktorům, zejména mezihře mezi stabilitou a proměnou bezpečnostního prostředí a z vnějšku pronikajícím politickým zájmům, tak i samotné politicko-bezpečnostní dynamice mezi aktéry uvnitř Afghánistánu. Součástí takové analýzy nezbytně musí být zhodnocení geostrategických a geopolitických faktorů a tato kniha není v této ambici výjimkou. Základní diachronní bezpečnostní linka je tvořena pěti konstitutivními událostmi: britsko-afghánskými válkami v rámci tzv. Velké hry; vstupem sovětských vojsk do země na počátku poslední dekády studené války; občanskou válkou v devadesátých letech 20. století končící konsolidací moci Tálibánem; bezprostředním dopadem odvetné akce za teroristické útoky z 11. 9. 2001 pod vedením USA a současné mnohonárodnostní snaze o systematickou rekonstrukci země. Co se týče synchronní perspektivy, zkoumána je právě povaha mnohonárodnostního zapojení do obnovy Afghánistánu a zejména rozložení zátěže mezi mezinárodní organizace (zejména NATO a dále EU) a jednotlivé členské státy. Zvláštní důraz bude v rámci synchronní analýzy kladen na roli České republiky, a to včetně domácích a mezinárodních politických motivů k účasti.

Afghánistán je zemí s dlouhou tradicí ozbrojeného odporu proti jakýmkoliv zahraničním vojenským intervencím. Přelom 19. století představoval významné období pro vzájemné vztahy mezi Britským impériem a Ruskem z pohledu jejich šachové hry v oblasti Střední Asie. Region současného Afghánistánu se ocitl ve středu zájmů těchto dvou velmocí. Zatímco Rusko se

v čím dál větší míře etablovalo v geografickém prostoru severně od afghánské oblasti, jeho soupeř – Britské impérium – tak činil v postupné expanzi z Indie směrem do Střední Asie. Středoasijské chanáty představovaly poměrně velkou neznámou pro oba účastníky tohoto utkání, které později vstoupilo do dějin pod názvem Velká Hra (*The Great Game*). Navzdory tomu se však postupná expanze a s ní související geopolitický střet obou velmocí zdál být nevyhnutelný. Prostřednictvím přímé i nepřímé konfrontace mezi oběma aktéry se tak v průběhu několika dekád rozpoutaly britsko-afghánské války. Celkem třikrát se obyvatelé na území dnešního Afghánistánu postavili vojskům Velké Británie a všechny tři případy skončily tím, že britští vojáci, ač měli jasnou vojenskou a zejména technologickou převahu, nebyli schopni rozhodnout v jedné čelní bitvě a vždy odešli s nepořízenou a s pocitem morální prohry. Tak se vytvořila a postupně upevňovala tradice afghánských úspěchů v asymetrických válkách, kdy se Afghánci jako slabší dokáží vyhýbat rozhodující bitvě a jsou schopni okupanty neustále napadat, až je donutí k odchodu ze země. Ve všech třech případech zažili Afghánci pocity morálních vítězů, zatímco Britové se museli smířit s morální i faktickou prohrou.

Tradice asymetrických válek pokračovala i během dlouhých deseti let, kdy zemi pod Hindúkušem okupovala sovětská vojska. Šlo přitom o oboustranně velice krutou válku, která po celou dobu svého trvání poutala velkou celosvětovou pozornost. Z hlediska mezinárodněpolitického byla velkou mezinárodní diskreditací SSSR a nastartovala poslední etapu americko-sovětské konfrontace. Zároveň s tím změnila geostrategické rozstavení hlavních hráčů v celé této oblasti a vedla k islámské radikalizaci afghánského odboje. A z hlediska vojenského ukázala, jaké jsou trendy asymetrických válek vedených v hornatém a těžko dostupném terénu. Britská a sovětská zkušenost tedy ukázaly, že doposud se nikomu nepodařilo nepříznivé afghánské podmínky úspěšně překonat a nikdo zatím nedokázal cestou vojenské intervence a následující vojenské okupace změnit afghánskou společnost a vnutit jí jiný systém hodnot a způsob života. A pokud jde o vojenství, tři britské a jeden sovětský neúspěch prokázaly, že samotná vojenko-technologická převaha nestačí a nevede k vítězství.

Vývoj za poslední necelá dvě století naznačil, že Afghánistán je laboratoř asymetrických válek. Geografická členitost, náročné klimatické podmínky a velmi specifická konzervativní mentalita tamního obyvatelstva představují obrovskou překážku pro intervenující vojska, ať přicházejí odkudkoli a s ja-

kýmikoli úmysly. Ve vojenské rovině vždy zvýhodňují afghánské bojovníky a vytvářejí klíčové předpoklady pro jejich morální a nakonec i politické vítězství. A v politické rovině vedou k podpoře odporu proti okupantům, která má vždy velice silný civilizační rozměr. Zvláště poučná je deset let trvající asymetrická válka vedená proti SSSR. Z hlediska technologického ukázala, že v afghánských podmínkách nelze plně využívat zbraňové systémy vyvinuté pro potřeby přímých bojů mezi vyrovnanými protivníky vedoucími čelní souboj. V podmínkách afghánského válčiště se snižuje hodnota převahy v palebné síle, klesá význam vzdušné převahy a nikdy nelze hovořit o trvalé a úplné kontrole dobytého území. Velmi diskreditační byly brutální postupy sovětských vojsk, zejména pak zaminovávání rozsáhlých venkovských oblastí, plošná letecká a dělostřelecká bombardování, při nichž se nerozlišovalo mezi vojenskými a civilními cíly, represe a msty na civilním obyvatelstvu. Všechny tyto postupy těžce poškozovaly pověst okupanta jak přímo na bojišti, tak i na mezinárodněpolitickém poli a nakonec se staly katalyzátorem jeho historické porážky.

Důležitou roli v bezpečnostní situaci Afghánistánu vždy hrála regionální geopolitika, představovala spleť soubor interakcí mezi velmi rozdílnými regionálními aktéry s různým postavením v rámci jak regionální, tak i globální politiky. Centrem těchto interakcí se opakovaně stával Afghánistán, který má jak dnes, tak měl i v minulosti diametrálně odlišné vztahy se svými sousedy. Z dlouhodobého hlediska je jeho vývoj do značné míry ovlivněn především Íránem a Pákistánem, což jsou státy s ním sousedící. Mezi dalšími aktéry regionální geopolitiky se bezpochyby zařadila Čína společně s Indií. Vzájemná interakce již jmenovaných aktérů se zvýšila zejména po stažení Sovětského svazu z Afghánistánu a následujícím vzniku bezpečnostního vakuu v zemi. Další fáze se odehrála po spojenecké intervenci v roce 2001, kterou právě mnozí afghánští sousedé vnímali jako novou příležitost pro etablování se v regionu.

Afghánistán se do devadesátých let 20. století, tedy po odchodu posledních sovětských vojsk, překlenul pozvolna. Po téměř desetiletí trvající okupaci byla země opět uvržena do stavu celospolečenské a bezpečnostní nestability. Dosavadní prezident Nadžibulláh se bez sovětské pomoci, která zmizela spolu se sovětskými jednotkami, nedokázal efektivně udržet při moci. Po jeho pádu následoval mocenský boj o nadvládu nad zemí. Fenomén warlordismu byl společně s kmenovými válkami a střety zájmů mezi externími

a interními aktéry charakteristický pro celou jednu dekádu. Dlouhotrvající nestabilitu a faktický status zhrouteného státu se podařilo využít původně sociálnímu hnutí Tálibán, které bylo vytvořeno elementy pákistánského bezpečnostního aparátu. Převzetí moci Tálibánem a útoky teroristické organizace al-Káida proti USA z 11. 9. 2001 pak odstartovaly nejnovější vlnu vojenské konfrontace na území Afghánistánu.

Zlomovým datem se stalo 11. 9. 2001, protože se ukázalo, že největší teroristické útoky v dějinách naplánovala a připravila organizace al-Káida. Ta měla své hlavní sídlo právě na území Afghánistánu. Tehdejší tálibánská vláda v této zemi odmítla její velitele vydat do USA, Bushova administrativa rozhodla, že na Afghánistán vojensky udeří. Svůj zásah, známý jako operace Trvalá svoboda, uskutečnila s cílem svrhnout nepřátelskou vládu a nahradit ji proamerickým režimem. Tak byla zahájena celosvětová válka proti terorismu (GWOT). Druhou kampaní se v rámci GWOT stala operace Irácká svoboda. Ta se po počátečním nesporném vojenském úspěchu nakonec převrátila v prohraný mír a ve vleklou a velice krutou asymetrickou válku. Mělo to závažný dopad i na Afghánistán – velmi rychle se tam dostaly ověřené metody asymetrické války z Iráku a situace se výrazně zkomplikovala. Země se znovu ocitla v situaci, kdy nelze dosáhnout vojenského vítězství. Iniciování asymetrické války proti USA a jejich spojencům otevřelo cestu k výrazným změnám nejen v Afghánistánu, ale i v geopolitické situaci v celém regionu. Rozšířilo se pole pro aktivity sousedního Pákistánu, ale i dalších hráčů, zejména pak Íránu, Číny a také Indie. Afghánistán se i přes svoji chudobu a zostalost znovu dostal do popředí světové politiky.

Svržení vlády Tálibánu bylo prvním krokem na dlouhé cestě přeměny Afghánistánu. Po jeho provedení hodně záleželo na tom, jak se podaří přesvědčit Afghánce o smyslu prosazovaných změn. Šlo o to, aby se působení Západu neomezilo jen na mocenská centra a na elity afghánské společnosti, ale aby ovlivnilo především srdce a mozky co nejširších vrstev. Po zahájení mise ISAF se přítomnost cizích armád v zemi stala velice náročným testem soudržnosti a koordinovanosti pro celé současné NATO, jak bude ukázáno i v této knize. Bylo nutné v rámci Aliance sladit činnost jednotlivých provinčních rekonstrukčních týmů (PRT) a postupovat stejným způsobem, a to nejen při zajišťování činnosti národních PRT, ale i tváří v tvář stále agresivnější činnosti domácích i zahraničních povstalců. Ti se do Afghánistánu stahují z celého islámského světa. Brzy se ukázalo, že jednotlivé členské státy

se liší v tom, jak velká rizika jsou ochotny a schopny podstupovat. Od samého počátku přítomnosti NATO v Afghánistánu byly velké nároky kladeny na nastolení kompetentního způsobu vládnutí a na oslabení korupce. Zvláště velkým úkolem byla snaha zajistit zlepšení každodenních podmínek a lidské bezpečnosti v místě zásahu. Mimořádně naléhavou výzvou bylo vyvarování se ztrát na straně civilního obyvatelstva; z toho pak přirozeně vyvstává tendence ke srovnání bilancí s působností sovětských vojsk v osmdesátých letech 20. století.

Z analýzy koaličního zapojení v rámci stávající mise ISAF NATO vyplývá i nezbytnost bližšího studia zapojení České republiky. Téma české účasti na provinční rekonstrukci v Afghánistánu v rámci mise NATO ISAF představuje v českém akademickém prostředí jednu z nejčastěji diskutovaných mezinárodně-bezpečnostních problematik. Cílem této kapitoly je empiricko-teoretické zmapování české rekonstrukční účasti v Afghánistánu. Jak z této části vyplyne, za důležitou součást lze považovat zaměření se na analýzu vlivu bezpečnostního kontextu a vnějších faktorů na účast a podobu českého PRT včetně pohledu na vývoj české účasti v Afghánistánu a poskytnutí detailní analýzy podoby českého PRT v afghánské provincii Lógar i diskuse o souvisejících hrozbách a rizicích pro PRT na pozadí přítomnosti řady subverzivních aktérů. Následující text představuje domácí politickou debatu o tématu na pozadí otázky národního zájmu. Jedním ze zjištění je fakt, že skutečná domácí politická debata byla systematicky nepřítomná, což se projevilo na polarizaci vztahu mezi vládou ČR a parlamentní opozicí v tématu českého PRT Lógar. Pro nastínění tohoto vyhoceného stavu bude použit materiál z Poslanecké sněmovny ČR (PS ČR), na němž je vidět, jak téma PRT vnímala opozice a jak vláda.

Diskuse o českém zapojení pokračuje otázkou, jakým způsobem a proč se vnější faktory tohoto zapojení odrážejí v politické motivaci vlády ČR v oblasti praktického naplnění spojeneckého závazku v Afghánistánu, včetně možností teoretického zkoumání fenoménu. Argumentem autorů zde bude tvrzení, že politické motivy „účasti“ vlády ČR s bezpečnostní situací v Afghánistánu primárně nesouvisejí. Vyzdvihnout bude zejména faktor alianční politiky a vládní důraz na identitární kognitivní přerámování obrazu České (Československé) republiky z bývalého člena Varšavské smlouvy na zodpovědný členský stát NATO, jehož nově nabytá vyspělost je dokumentována akceptací role čistého poskytovatele bezpečnosti (*net security provider*). Sou-

částí této diskuse bude také teoretické uchopení zásadního rozdílu mezi pohledem české vlády a parlamentní opozice na funkci PS ČR ve schvalování zahraničních misí. K vysvětlení bude využita aplikace konceptu tzv. *post-decisional politics*. Část týkající se vývoje české účasti na poválečné rekonstrukci Afghánistánu je uzavřena procedurální analýzou týkající se otázky, zdali lze považovat českou přítomnost v této zemi za téma národního zájmu ČR. Závěrečná kapitola knihy se zaměřuje na představení praktických zkušeností českého PRT na strategické i taktické úrovni. Ke zjištění těchto zkušeností byla autory provedena celá řada osobních rozhovorů s politickými i vojenskými elitami činnými v této oblasti. Na úplný závěr budou nastíněny možnosti českého zapojení do stabilizace a poválečné rekonstrukce Afghánistánu po roce 2012 formou tří scénářů.

Kapitola 1

Tradice asymetrického konfliktu v Afghánistánu

HISTORICKÁ ZKUŠENOST S INVAZEMI

Afghánistán je kontinentální, vnitrozemskou zemí bez mořského pobřeží. Těžba surovin je v počátcích, země nikdy negenerovala žádné nové technologie. Afghánistán neměl žádná zámořská území ani nebyl nástupišťem pro dobývání nových trhů a území. Po většinu své existence byl pro Evropany téměř neznámou, uzavřenou a málo zajímavou zemí kdesi daleko ve Střední Asii. Nedílně s tím se sám nikdy nemohl stát objektem žádných námořních operací a vylodňovacích invazí. Mezinárodněpolitický význam Afghánistánu vzrostl až v 19. století, kdy se ocitl na křižovatce britsko-ruského soupeření. Zájem Ruska vedl přes Afghánistán z toho důvodu, že se nachází na trase směřující dále na jih, směrem k Íránu, Pákistánu a k teplým vodním masám, zejména pak k Perskému zálivu, Ománskému zálivu, k Arabskému moři a k Indickému oceánu. A pokud jde o britské zájmy, nacházel se Afghánistán na trase dalšího pronikání z Indie směrem k Číně, Tibetu a k řece Jang-c'-ťiang. Je tedy územím, kterému se nelze vyhnout při postupu směrem do geopoliticky významných oblastí. A tato významná úloha Afghánistánu zůstala zachována i v moderních dějinách, zejména pak v mezinárodních vztazích od skončení druhé světové války až do současnosti.

Velkou mezinárodní pozornost vyvolal Afghánistán ve druhé polovině 19. století a pak krátce po skončení první světové války, kdy v této hornaté

zemi zabředli ve třech asymetrických konfliktech vojáci Britského impéria. A ještě větší pozornost celosvětové veřejnosti upoutal na samém konci sedmdesátých let 20. století, když se stal obětí vojenské agrese SSSR, který zde hrubou vojenskou silou vnutil zásadní změnu režimu. Afghánistán se v osmdesátých letech 20. století stal pastí, v níž během dlouhých deseti let uvízla mohutná a silně vyzbrojená sovětská armáda. A naprostý vrchol mezinárodního zájmu o Afghánistán nastal po teroristických útocích provedených 11. 9. 2001 a po následující vojenské intervenci USA a jejich spojenců.

Tabulka č. 1: Vojenské invaze do Afghánistánu z dlouhodobého historického pohledu

intervenující stát/koalice	období intervence	výsledek
Velká Británie	1838–1842	Velká Británie nebyla poražena, ale nedokázala rozhodnout v jedné bitvě. Naopak Paštuni se takové bitvě dokázali úspěšně vyhybat, a tak se vlastně stali vítězi.
Velká Británie	1878–1880	1. Totéž. 2. Vnucení Durandovy linie, jež rozdělila paštunská území. 3. Přeměna Afghánistánu v geostrategické nárazníkové pásmo mezi britskou a ruskou říší (<i>The Great Game</i>).
Velká Británie	1919	1. Totéž. 2. Definitivní uznání nezávislosti a svrchovanosti Afghánistánu jako státu.
SSSR	1979–1989	1. Potupná porážka a vojenská a mezinárodněpolitická diskreditace SSSR. 2. Afghánistán se stal základnou radikálního islamismu.
USA	2001– operace Trvalá svoboda (OEF)	Praktické provedení <i>Regime Change Policy</i> . a) Po <i>Operation Iraqi Freedom</i> 2003 nastalo zásadní zhoršení bezpečnostní situace – tzv. irakizace Afghánistánu, s jejímž důsledky se USA a NATO potýká do současnosti. b) Afghánistán se spolu s Irákem stal zdrojem nové vlny válek vyvolaného terorismu. c) Terčem teroristických útoků se stali i vojáci ISAF.

GREAT GAME A INVAZE BRITSKÝCH EXPEDIČNÍCH SBORŮ

Region Střední Asie představoval na začátku 19. století významný geopolitický cíl a pravděpodobnou arénu pro střety světových i regionálních mocností. Zatímco Ruská říše pronikala stále hlouběji na jih rozšiřujíc tak svou sféru vlivu, Britské impérium prostřednictvím Východoindické společnosti ovládalo stále významnější území Indie. Vojenští i političtí představitelé obou impérií tak v tomto vzájemném postupu a rozšiřování sféry vlivu viděli stále pravděpodobnější vojenský, politický i ekonomický střet mezi oběma říšemi. Oblast dnešního Afghánistánu se ocitla uprostřed zájmů dvou významných geopolitických hráčů. Z konceptuálního hlediska tak tyto události stanovily základy existence Afghánistánu jako nárazníkového státu.

Tento rozsáhlý mocenský střet dvou supervelmocí své doby vstoupil do dějin pod názvem Velká hra – *The Great Game*.¹ Původním autorem tohoto termínu je britský důstojník Arthur Connolly (1807–1842), kterého Velká hra nakonec stála život. Do širšího povědomí veřejnosti se označení dostalo začátkem 20. století prostřednictvím novely Rudyarda Kiplinga *Kim*.²

Předehra Velké hry

Ruská pozornost se ještě před událostmi z 19. století obrátila za vlády cara Petra Velikého na oblast Střední Asie, a to poměrně značně. Země se po válce se Švédskem a Osmanskou říší nacházela v nepříliš dobré ekonomické situaci. Zdroje zlata a drahých kamenů byly díky nákladné válce do značné míry vyčerpány. To samozřejmě nijak nenapomáhalo snaze Petra Velikého ekonomicky, kulturně a především vojensky dostihnout evropské státy. V tomto období se na carský dvůr donesly zprávy o tom, že v oblasti Střední Asie, konkrétně v povodí řeky Amu,³ byly objeveny rozsáhlé zásoby zlata. Ruský car si byl dobře vědom faktu, že do této oblasti zavítalo jen pár Evropanů a že daleko jižněji, za horami Střední Asie, se nachází země ověněná mýty o jejím vlastním bohatství, Indie. V té se už postupně a v narůstající míře etablovala Velká Británie. Po ovládnutí přírodního bohatství jižních neprozkoumaných oblastí a vybudování předsunutých stanovišť se jako další pragmatický krok jevil postupné vysílání karavan do Indie.

První výprava se vydala na cestu v dubnu 1717.⁴ Byla vedena carským vazalem, muslimským princem z Kavkazu, Alexandrem Bekovičem, který formálně přestoupil na křesťanství. Car se domníval, že jeho orientální pů-

vod mu ulehčí navázání diplomatických styků s místními vládci.⁵ Bekovičova výprava byla sestavena z více než 4000 mužů včetně pěchoty, jezdeckta, dělostřelectva a obchodníků. Jejím cílem bylo město Chiva, které dnes leží v jižní části Uzbekistánu. Výprava se v průběhu cesty střetávala s různými problémy, jako byly nedostatečná logistická podpora, neznámé nemoci, obtížně překonatelný terén a nájezdy místních agresivních kmenů. V srpnu 1717 se karavana nacházela jen několik kilometrů od města Chiva. Bekovič vyslal jako projev dobré vůle posly s dary pro místního chána. Před brány města je nakonec přišel přivítat sám chán. S nadšením přijal jejich dary a následně se společně s Bekovičem vydal směrem k městu. Chán ruskému poslovi vysvětloval, že jeho město je příliš malé na ubytování tak velkého kontingentu, a navrhl, že po rozdělení do malých skupin se o Bekovičovy lidi lépe postarají v okolních osadách. Po nejednoznačném souhlasu ve snaze neurazit hostitele na to ruská strana přikývla a přerozdělila své muže do pěti menších skupin. Chivané okamžitě využili tuto taktickou výhodu a v průběhu noci přestala ruská výprava prakticky existovat. Bekovičovi a vyšším důstojníkům usekli hlavy a vystavili je před jásajícím davem.⁶ Zachránilo se méně než 50 členů ruské výpravy, na které čekala strastiplná cesta zpět. Celá výprava tak pro ruskou stranu skončila katastrofálně.⁷

Chán se rozhodl poslat Bekovičovu hlavu sousedním vládcům jako symbol svého triumfu. V mnoha případech jeho dar nebyl přijat, protože okolní vládci už byli dobře obeznámeni s Ruskou říší a nechtěli na sebe uvrhnout její případnou vojenskou pozornost. Chán z města Chiva ale s největší pravděpodobností neměl představu o velikosti a síle jeho nového soupeře. Zprávy o neúspěchu výpravy se k Petrovi Velikému donesly už do jeho nového sídla v Petrohradu. Jeho reakce nebyla nijak zvlášť bouřlivá. Chiva a chán byli daleko a případná odvěta by byla příliš nákladná. Na chánovy činy tak Ruská říše neodpověděla.

Rusko se však nevzdávalo plánů na průnik do oblasti Střední Asie. Tato předehra jedné ze stran Velké hry jasně demonstuje charakter postupu cizích sil do této oblasti, jež se i sto let po incidentu z Chivy střetávaly s téměř úplně shodnými problémy.

První britsko-afghánská válka

O víc než století později po incidentu z Chivy se situace v regionu opět vyostřovala. Rusko přes Kavkaz postupem času skutečně expandovalo směrem

na jih. Jeho sféra vlivu postupně sahala až k Persii a Osmanské říši. Ve třicátých letech 19. století se z Perské říše stal prakticky ruský satelit. S tímto faktem souvisí perská expanze do oblasti Afghánistánu. V roce 1834 se Peršanům nepodařilo obsadit významné afghánské město Herát.⁸ Britská strana vnímala tento krok jako nebezpečný akt agrese vůči svým geopolitickým zájmům. Herát pod rusko-perskou kontrolou by představoval výchozí bod pro případnou další expanzi směrem ke Kandaháru, odkud by se ruské straně uvolnila cesta směrem k Indii.

Ruská dominance v Afghánistánu tak znamenala nepřijatelný vývoj situace pro Brity. Nově jmenovaný guvernér Indie, lord Auckland, se společně s nejvyššími zástupci Východoindické společnosti domníval, že v nejlepším zájmu Britského impéria bude předstihnout Rusy a vybudovat vlastní předmostí a sféru vlivu v Afghánistánu. Tyto plány v roce 1838 urychlilo opětovné obléhání Herátu Peršany a příchod carského emisara Ivana Viktoroviče Vitkieviče do Kábulu.⁹ Emisár s sebou nesl listy od cara Mikuláše I., který doufal v navázání diplomatických styků s kábulským emírem Dóstem Muhammadem Chánem. V této době byl v Kábulu i zástupce britských zájmů, kapitán Alexander Burnes.¹⁰ Dóst Muhammad se tak nacházel v přímém střetu zájmů dvou mocensky významných stran. Vzniklou situaci využíval šikovně ve svůj vlastní prospěch – k upevnění moci v zemi.

Britové byli stále více znepokojeni neurčitými zprávami kapitána Burnese o vývoji na emírově dvoře, což vedlo k prosazení o mnoho razantnějšího postupu. Dóst Muhammad měl být nahrazen příslušníkem durránické dynastie Šudžáulmulkem, od kterého se očekávalo, že bude po svém dosazení na trůn mnohem vstřícnější a otevřenější britským zájmům. Jeho případné převzetí vlády v Kábulu se nedalo zrealizovat jinak než britskou vojenskou intervencí.

V listopadu 1838 se britské síly shromáždily v údolí řeky Indu. Jedním z nejdůležitějších faktorů, jenž ovlivnil celkový charakter tažení, bylo složení tohoto vojska. To se až na nepatrné výjimky skládalo z jednotek britské Východoindické společnosti. Tyto jednotky byly sestaveny jak z bombajských a bengálských oddílů, tak i ze smíšených oddílů anglo-indické armády v celkovém počtu přibližně 20 000 mužů.¹¹ Organizace vojska byla vytvořena podle způsobu obvyklého v Indii. Každé jednotce velel britský důstojník, přičemž jeho přímí podřízení, nižší důstojníci, byli ti nejlepší z vybraných indických důstojníků. Převážnou většinu družstva tvořili Indové. Vysoké procento Evropanů bylo zastoupeno jen v elitních nebo technicky náročných

jednotkách, jakými bylo např. dělostřelectvo. Bojová kvalita evropského mužstva byla velmi vysoká. Po aklimatizaci na indickém subkontinentu se z nich stali obávaní bojovníci.

Jejich bojová taktika byla založena na střelbě a pochodu v uzavřené blízké formaci, která je známa ještě z dob napoleonských válek. Výzbroj tvořily muškety a bajonety, dělostřelectvo disponovalo šestilibrovými děly.¹² Společně s touto bojovou formací se na afghánské tažení vydaly téměř ve stejném počtu nejrůznější skupiny služebnictva, obchodníci a další pomocný personál.¹³ Indičtí důstojníci se v rámci systému kast neradi vzdávali výhod, jež z něho plynuly, a to i v průběhu vojenské výpravy. Mezi doprovodem se tak nacházelo značné množství žen a dětí. Ty se staraly o „nadbytečnou“ výbavu: od porcelánových čajových souprav až po rozměrné oddychové zahradní stany. Výpravu doprovázel velký počet tažných zvířat, od koní až po velbloudy. Většina vojáků si na rozdíl od důstojníků vzala s sebou jen své klasické uniformy do teplého tropického prostředí. Jejich rozhodnutí způsobila zásadní nezalost afghánských poměrů včetně tamního klimatu.

V dubnu 1839 se britské expediční sbory daly na cestu do Kandaháru, který dosáhly pochodem přes Chajbarský průsmyk. Britové se v průběhu pochodu na Kandahár střetli jen se sporadickým odporem místních banditů. 25. dubna byl Kandahár dobyt prakticky bez boje.¹⁴ Šáh Šudžá byl na místě jmenován novým vládcem Afghánistánu, zatímco vláda Dósta Muhammada byla označena za nelegitimní. Nově jmenovaný šáh se snažil finančními prostředky a nejrůznějšími dary koupit loajalitu kmenových vůdců. To ale mělo na místní obyvatelstvo úplně opačný efekt. Odmítalo přijmout dosazeného šáha za svého vládce a bouřilo se proti přítomnosti cizích vojsk v zemi. Dóst Muhammad zůstal i nadále bezpečně v Kábulu, od kterého britské jednotky dělilo více než tři sta mil.

Obléhání Ghazní

Britským jednotkám v cestě stála i velká pevnost Ghazní, která měla hradby vysoké 70 stop a byla chráněná bojovou posádkou vedenou jednadvacetiletým Hajdarem Chánem, jedním ze synů Dósta Muhammada. Ten měl navíc k dispozici 5000 kavaléristů pod velením jednoho z jeho bratrů.¹⁵ 20. 7. 1839 hlásili britští průzkumníci, že pevnost má velmi odolné hradby a že jejich zdolávání bude velmi náročné. Britské mužstvo bylo pochodem ke Ghazní poměrně vyčerpáno, na jeho stavu se také podepsaly nadměrně vysoké tep-

loty letního počasí, různé nemoci a menší šarvátky s lokálními kmenovými nájezdníky. I v důsledku toho se velení rozhodlo pro odvážnou a ve výsledku efektivní taktiku. 21. července se tři britská družstva přiblížila k pevnosti a zahájila palbu na obránce hradeb, zatímco několik britských vojáků se dostalo až k bráně pevnosti, ke které umístili pytle se střelným prachem. Brána byla odpálena. Následně na to pronikla do pevnosti čtyři družstva tvořená výlučně Evropany. V průběhu celé akce Britové ztratili přibližně dvě stovky mužů. Strategická pevnost se ocitla pod britskou kontrolou.¹⁶

Útok na Ghazni měl dalekosáhlé vojenské následky. Dóst Muhammad měl v čase probíhajícího útoku na pevnost k dispozici více než 13 000 mužů. K obraně pevnosti je ale nevyslal. Místo toho se jeho vojsko koncentrovalo v okolí Kábulu k ochraně města. V této době už byla podstatná většina jeho velitelů podplacená. Když se britská vojska blížila ke Kábulu, pokusil se Dóst Muhammad s částí jemu loajálních jednotek klást odpor. Po rychlé porážce mu ale nezbylo nic jiného než utéct ze země přes Hindúkuš do Bucharu. Hlavní město tak 7. 8. 1839 padlo prakticky bez boje.¹⁷ Šáhovi Šudžovi už formálně skutečně nic nestálo v cestě stát se oficiálním vládcem. Jak ale nakonec sám velmi brzy zjistil, ve vládě se musel „dělit“ s hlavním představitelům Východoindické společnosti sirem Williamem Macnaghtenem.

Dóst Muhammad se pokoušel diplomatickou cestou získat nové zdroje pro vedení povstání proti Britům, což se mu nakonec podařilo. Vedlo to však jen k další porážce, Muhammad byl zajat a odveden do Indie.

Po obsazení Kábulu se britské síly nepokoušely ovládnout kmenová území rurálního charakteru. Pravděpodobně si uvědomovaly nedosažitelnost takového plánu bez politické podpory kmenových vůdců. Ti se naopak expedičním silám stavěli v narůstající míře na odpor. K dobrým vztahům s místními nebyla nápomocná ani britská posádka umístěná v Kábulu, kde se objevilo více případů obtěžování místních žen a rozsáhlejší nepokoje ze strany domácího obyvatelstva. Britské expediční síly byly ubytovány na kábulském předměstí, jež se vzhledem k okolnímu kopcovitému terénu nacházelo v nížině. Často se tak ocitaly pod palbou kmenových bojovníků, kteří ostřelovali britské ležení z vyvýšeného postavení. Palbu na poměrně značnou vzdálenost vedli pomocí místních dlouhých pušek zvaných *jezail*.¹⁸ Tyto podomácku, ale řemeslně velmi zručně vyrobené muškety se vyznačovaly velkou ráží a dlouhou konstrukcí hlavně. S tím přímo souvisel i značný dostřel zbraně, který v některých případech přesahoval britské muškety téměř dvojnásobně.

Britové tak v určitých případech nebyli schopni palbu efektivně opřevovat.¹⁹ Domáci obyvatelstvo dávalo najevo svůj odpor vůči cizímu elementu ve své zemi stále otevřenějším způsobem.

Změna bezpečnostní situace

V listopadu 1841 vypuklo velké kábulské povstání, které stálo život hlavního britského velitele expedičních sborů Alexandra Burnese.²⁰ Povstání ve městě využily i okolní kmeny, jež se přidaly k útoku na britské síly. Situace v hlavním městě se nakonec tak vyhrtila, že Britové byli nuceni povolát posily z pevnosti Ghazní. Posily se však během cesty do Kábulu staly obětí koordinovaného povstaleckého útoku. Povstalce vedl jeden ze synů Dósta Muhammada, Muhammad Akbar Chán.

Koncem listopadu byla situace v zemi pro Brity kritická. Vyčerpané posádky se nacházely pod neustálým tlakem možného útoku povstalců. Horké a suché afghánské léto v krátkém čase vystřídala zima s teplotami hluboko pod bodem mrazu a s nárazovým větrem. Zásoby potravin a vybavení se začaly nebezpečně zmenšovat. V prosinci už byla britská strana nucena vyjednávat s vůdci povstaleckého hnutí. Ti požadovali okamžité odstoupení šáha Šudžy a propuštění Dósta Muhammada z jeho zajetí v indické Kalkatě. Po splnění těchto podmínek měl být Britům umožněn bezpečný odchod ze země.

Šestého ledna 1842 opustili Britové Kábul.²¹ Přibližně 4500 vojáků doprovázelo dalších 12 000 osob, mezi nimiž byly i ženy a děti. Více než 20centimetrová sněhová pokrývka měla za následek, že překonali za šest hodin jen něco přes dva kilometry.²² V průběhu celé cesty směrem k Indii byl konvoj pod neustálými útoky místních kmenů. To si spolu s těžko překonatelným terénem, nízkými teplotami, podvýživou a různými nemocemi vybralo svou daň. 13. 1. 1842 dorazil do Džalalabádu, který se stále nacházel pod britskou kontrolou, jediný přeživší z celé výpravy.²³ Následně na to se kandaháráská a džalalabádská posádka vydala na trestnou výpravu, na které porazila povstalecké vojsko Akbara Chána. Zemi se jim ale stejně nepodařilo ovládnout, naopak, povstalecké útoky nabíraly na intenzitě. V této chvíli už britské velení pravděpodobně chápalo, že ovládnutí země je v těchto podmínkách neuskutečnitelné. Afghánistán opustily poslední britské jednotky. 1. 10. 1842 vydala britská strana prohlášení, že už nebude zasahovat do vnitřních záležitostí země. Následně na to byl Dóst Muhammad propuštěn ze zajetí. Na kábulském trůnu seděl až do své smrti v roce 1863.²⁴

Druhá britsko-afghánská válka

V šedesátých letech 19. století se Rusko nacházelo ve stavu formování nové mezinárodní politiky po prohrané Krymské válce.²⁵ V tomto směru byla záležitost možného postupu na Afghánistán, a z toho plynoucí ohrožení britské Indie, běžně používaná při vyjednávání s ruskými mocenskými rivaly. Více než unilaterálního vojenského řešení ze strany Ruska se proto Britové obávali možného rozpoutání a následné podpory povstání v Indii, podobně jako se to stalo v letech 1857–1858. To do značné míry znepokojovalo britské vedení stejně jako v době před první britsko-afghánskou válkou. Podobné úvahy ještě zintenzivnily po rusko-turecké válce v roce 1877, kdy se ruským silám podařilo proniknout ke Konstantinopoli na nebezpečně blízkou vzdálenost. Její ovládnutí by Rusku značně zlepšilo přístup ke Středomořímu moři.

Velká hra se tedy znovu rozběhla naplno a zástupci obou velmocí se pokoušeli proniknout na kábulský dvůr s cílem získat vliv v zemi. Afghánský emír Šér Alí se ale vyhýbal jakémukoli podobnému kroku, aby zajistil svou vládu a neutralitu země. I s přihlédnutím k tomuto faktu dorazila v létě 1878 do Kábulu ruská delegace vedená generálem Nikolajem Grigorjevičem Stoletovem.²⁶ Jeho mise měla to samé poslání jako ta od cara Petra Velikého před více než sto lety. Britové samozřejmě nemohli tento krok nechat bez odezvy a žádali o okamžité přijetí britského zástupce na emírově dvoře. Emír ho však odmítl vpustit do své země. Na tuto diplomatickou urážku Britové reagovali ultimátem, že emír musí britské síly vpustit na své území nejpozději do 20. 11. 1878.²⁷

Den po vypršení ultimáta tak po druhé v 19. století vstoupila britská vojska do Afghánistánu. Jejich síly tvořilo přibližně 36 000 mužů. Britové se z některých chyb předešlého „kola“ Velké hry poučili. Značná pozornost byla věnována jak modernizaci výzbroje, tak i změně poměru britsko-indického personálu. Výrazná převaha indických jednotek se zmenšila, přibyl značný počet evropských vojáků a zvýšila se pozornost věnovaná logistice.²⁸ Průnik na afghánské území měl podobný průběh jako v době první války. Jednotlivé britské oddíly bez větších potíží pronikaly směrem ke strategickým městům a ty postupně obsazovaly. Cílem bylo rychlé dobytí Kábulu. V první polovině ledna 1879 byl britským generálem Brownem dobyt Džalalabád. Po něm následovalo obsazení Kandaháru. Následně na to se oba proudy spojily s cílem obsadit Kábul.

Emír Šér Alí ještě koncem roku 1878 utekl ze země. Měl v plánu cestu do Petrohradu. Té se už ale nedožil. V únoru 1879 podlehl nemoci. Na kábulský trůn byl Brity i některými kmenovými náčelníky dosazen emír Jakúb Chán. Ten 26. 5. 1879 podepsal s Brity dohodu o vzniku britského protektorátu na afghánském území.²⁹

Problémy, se kterými se potýkala první britská výprava, se začaly opakovat. Vojenské obsazení území s oficiálně deklarovanou vládou neznamenalo automatickou kontrolu nad zemí. V průběhu roku 1879 v zemi čím dál více vzrůstaly protibritské nálady, které nakonec 3. 9. 1875 vyústily v povstání v Kábulu.³⁰ Afghánci v hlavním městě přemohli malou britskou posádku a úspěšně se ujali vlády. Loutkový emír vyzval obyvatelstvo města, aby složilo zbraně. To se však nestalo. Na město zaútočila početná kandahárská posádka, která ho v říjnu dobyla zpět. Následovaly represálie vůči domácímu obyvatelstvu. Emír byl zbaven funkce a deportován do Indie. Britské síly se následně na to opět ocitly pod neustálým tlakem domácích kmenových bojovníků.

Boje mezi nepřátelými stranami neutichaly až do rozhodující bitvy 27. 7. 1880 u Majvandu, ve které byly britské síly drtivě poraženy. Následně na to se britské oddíly za pomoci posil reorganizovaly a porazily afghánské vojsko v bitvě u Kandaháru. V této fázi bylo už Britům po druhé v 19. století jasné, že k ovládnutí Afghánistánu nedojde. Do dubna 1881 opustily zemi poslední britské jednotky.³¹

Třetí britsko-afghánská válka

Afghánistán vstoupil do turbulentního 20. století pod vládou Abdura Rahmana jako stále se formující národní stát, jenž experimentoval s prvotními reformními pokusy.³² Abdur Rahman po své smrti přenechal vládu svému synovi Habíbulláhovi. Nový emír sehrál důležitou roli v průběhu první světové války, a to tím, že v tomto konfliktu oficiálně vyhlásil afghánskou neutralitu.³³ Tímto způsobem vedení afghánské zahraniční politiky se dostal do komplikované situace ve vztahu k Osmanské říši, která se v době konfliktu jasně vyprofilovala jako spojenec Německa a Rakousko-Uherska, přičemž pobízela i ostatní islámské státy ke stejnému kroku.³⁴ Habíbulláh i navzdory neustále narůstajícímu tlaku odmítal jakékoli přímé akce směřované proti zájmům Velké Británie ve vztahu k afghánskému území, a to jak externě, tak i interně. Nebránilo mu to však v přijetí delegace všech zaintereso-

vaných stran, podobně jak tomu bylo u jeho předchůdců před téměř stoletím. V únoru 1919 byl Habíbulláh zavražděn za dosud nevyjasněných okolností.³⁵

Na kábulský trůn usedl jeho druhorozený syn Amanulláh, jenž měl blízko k liberálním názorům. Musel však velice rychle čelit nestálé vnitropolitické situaci, kterou prohloubilo zavraždění předešlého emíra. Domácí problémy zastínil svou zahraniční politikou, a to v podobě náhlé změny preferencí ve vztahu k Rusku, které jako první země ve světě recipročně uznalo Afghánistán jako nezávislý stát.³⁶ Kábulský emír navíc otevřeně podporoval indický národní odpor vůči Britům. Neváhal přitom použít sílu směrem k Brity ovládanému teritoriu. Odpověď z britské strany na sebe nenechala dlouho čekat. 6. května vyhlásila Britská Indie Afghánistánu válku, přičemž hned následující den proudily první britské jednotky prostřednictvím Chajbarského průsmyku na afghánské území.³⁷

Afghánské ozbrojené síly čítaly přibližně 50 000 mužů. K dispozici měly několik regimentů jezdeckta a necelých 300 kusů moderních děl. Emír se podobně jako jeho předchůdci mohl spolehnout na případné povolání více než 80 000 mužů z místních kmenů. Proti nim stály početné anglo-indické jednotky. Ty měly navíc značnou technologickou výhodu, a to v podobě nasazení moderních zbraňových systémů, např. kulometů nebo letadel. Morálka indických jednotek byla na poměrně nízké úrovni. Více než boj s Afghánci je zajímala domácí politická situace a britský útlak. V pohraničí se rozpoutaly rozsáhlé boje. Novinkou se stalo nasazení letectva, které opakovaně bombardovalo Kábul a Džalalabád.³⁸ Nasazení letectva znamenalo zásadní krok k modernímu vedení války. Letectvo dokázalo s použitím kulometů a bomb úspěšně napadat jak afghánská uskupení sil, tak i statické cíle.

Celkovou situaci britským silám ale značně komplikovalo kmenové povstání, které vypuklo na území spadajícím pod britskou kontrolu. Londýn se obával vypuknutí celoindického povstání a úplné ztráty kontroly nad celým regionem. To přispělo 3. 6. 1919 k britskému návrhu na zastavení palby.³⁹ Tento návrh byl emírem přijat. Emír si byl pravděpodobně vědom faktu, že z vojenského hlediska je porážka jeho sil jen otázkou času. Mírová smlouva ze srpna 1919 byla jeho politickým vítězstvím, protože v ní Britové poprvé uznali nezávislost Afghánistánu. Značnou výpovědní hodnotu o budoucím vývoji Afghánistánu má z dnešní perspektivy sovětsko-afghánská dohoda, která byla podepsána oběma stranami začátkem roku 1921. Afghánská nezávislost tak znamenala definitivní konec Velké hry.

Závěr

Především z geopolitického hlediska zanechala Velká hra nesmazatelnou stopu v afghánském regionu. Britsko-ruské soupeření postupně formovalo konceptuální rámec, v jakém dnes vnímáme afghánskou státnost. Dlouhodobé soupeření obou mocností překračovalo časový rámec jednoho století a přispělo tím ke dlouhodobé destabilizaci v oblasti. Britská porážka v první britsko-afghánské válce šokovala britské politické elity stejně jako tehdejší svět. Byl to jeden ze zlomových momentů, v němž byla vyvrácena všeobecná představa o neporazitelnosti britského impéria.

Dohoda o stanovení Durandovy linie v konce 19. století měla v následujícím století dalekosáhlé následky nejen pro samotný Afghánistán, ale i pro novodobé formování sousedních států. Britský koncept této dělicí hranice byl jasně strategicky orientovaný.⁴⁰ I když se Britům fyzicky nepodařilo Afghánistán ovládnout, vybudovali dostatečnou sféru vlivu s trvalou nárazníkovou zónou.

Cizí vlivy v sociálně a politicky značně diferencované afghánské společnosti tak ovlivňovaly události v zemi v podobě britsko-afghánských válek dávno před stávající eskalací. Koncept nárazníkového státu je tak s jistými modifikacemi aplikovatelný až do začátku 21. století, a to postupným přechodem do konceptu zhroutěného státu.

INVAZE SSSR DO AFGHÁNISTÁNU (1979–1990)

V případě analýzy proměn bezpečnostního prostředí Afghánistánu hrají zvláště významnou úlohu ty historické faktory, které pokrývají období posledních třiceti let. Odvíjejí se od sovětské invaze v prosinci 1979 a pokračují přes přeměnu této země v základnu a rukojmí al-Káidy až po zvraty afghánského vývoje vyvolané operací Trvalá svoboda (*Operation Enduring Freedom*, OEF) mající počátek v roce 2001 a jejími chtěnými, ale i nechtěnými důsledky. Jak ukázala předcházející část, Afghánistán byl jedním z vážných problémů mezinárodní politiky již na přelomu 19. a 20. století. Přesto však nepatřil ani k těm nejzávažnějším, ani nejvíce sledovaným otázkám. K velmi výraznému nárůstu mezinárodního významu Afghánistánu došlo na samém konci sedmdesátých let 20. století, kdy se tento stát stal obětí rozsáhlé invaze tehdejšího Sovětského svazu. Rozhodnutí pro sovětskou vojenskou invazi do

Afghánistánu padlo v době, kdy byla v SSSR na vrcholu vláda brežněvovské gerontokracie. Vedle stárnoucího L. I. Brežněva v roli propagátora silových řešení (v té době mu bylo 73 let a měl za sebou vojenskou intervenci do Československa v roce 1968) se dalším stoupencem vojenského útoku stal tehdejší ministr obrany D. Ustinov (71 let), tajemník ÚV KSSS pro zahraničí B. Ponomarjov (74 let) a spolu s nimi i představitelé hierarchie KGB a generalita Sovětské armády, která ještě žila vzpomínkami na snadnou intervenci do Československa v roce 1968.

Ti všichni své rozhodnutí zdůvodňovali dvěma typy argumentů, a to vojensko-strategickými a vnitropolitickými. V geopolitické rovině brežněvovci tvrdili, že se SSSR musí postavit na odpor posilování pozic a vlivu USA v islámském světě. Za jeho nejvýraznější projevy označovali podpis egyptsko-izraelské mírové smlouvy, irácký odklon od spolupráce se SSSR umocněný posilováním jeho vazeb na Západ a v neposlední řadě posilování vlivu Íránu, jenž byl v té době strategickým spojencem USA. V rovině vnitroafghánské politiky pak zdůrazňovali, že v této zemi hrozila změna kurzu od partnerství se SSSR ke spojenectví s USA, přičemž za agenta CIA označovali i H. Amína, zvláště pak potom, co v září 1979 nechal zavraždit prosovětsky orientovaného Núra M. Tarakího s celou jeho rodinou. Tarakí se k moci dostal rovněž poté, co rok předtím zavraždil svého předchůdce.

Právě na tragických osudech dvou výše jmenovaných politiků se nejvýrazněji projevuje krutost a zároveň s tím naprostá neúspěšnost celého sovětského zasahování do afghánských záležitostí. Nur Muhammad Tarakí byl v roce 1965 zakladatelem strany sovětského typu, která dostala název Lidová demokratická strana Afghánistánu. Postupně se stal jejím předsedou, pak předsedou rady ministrů a také předsedou předsednictva Revoluční rady (ekvivalent funkce prezidenta země). Začal prosazovat reformy sovětského typu, zejména pak pozemkovou reformu a správní reformu, ale ty byly velice neoblíbené a nakonec vyústily ve výbuchy nespokojenosti a v občanskou válku.

Hafizulláh Amín byl Tarakího nejbližším spolupracovníkem, zprvu jej podporoval a označoval jej za velkého vůdce a velkého myslitele. Pak ale došlo ke střetu jejich zájmů (kontrola nad afghánskou armádou). Když se Amín obrátil na L. Brežněva s otázkou, co má s Tarakím dělat, dostal typickou brežněvovskou odpověď: *Eto vaše dělo* (To je vaše věc). Amín si to vysvětlil po svém a nechal v polovině září 1979 Tarakího udusit polštářem.⁴¹

Amín převzal všechny funkce svého předchůdce, od něhož se snažil odlišit důrazem na své islámské kořeny a snahou o rekonstrukci země. Stále více ale narážel na všudypřítomnou KGB, která pronikla do všech afghánských mocenských složek. Sám Amín byl nakonec označen za agenta CIA a stejně jako předchůdce zemřel násilnou smrtí, a to v prosinci 1979, během sovětské vojenské intervence.⁴²

V té době KGB varovala, že Amína svrhnou islamisté a že budou následovat další represe a především pak celková změna afghánské vnitřní i zahraniční politiky. Brežněv a politbyro ÚV KSS tak čelili důsledkům své vlastní politiky, která zaostala zemi fungující na kmenových a v podstatě feudálních základech vnutila sovětské pojetí socialismu, což nakonec nemohlo skončit nijak jinak než občanskou válkou.⁴³

Velmi důležitou souvislost s odstupem dvaceti let přiznal Z. Brzezinski. Ze své tehdejší pozice poradce pro národní bezpečnost přesvědčil prezidenta Cartera, aby dal zpravodajské službě CIA souhlas k vytvoření Tálíbanu. Cílem byla snaha o vyvolání pocitu tzv. islámské hrozby v tehdejší vedení SSSR, která mohla silně působit na muslimské republiky tehdejšího SSSR. Tímto způsobem byli kremelští vládcové vyprovokováni k brutální akci proti Afghánistánu.⁴⁴ Brzezinského „výpověď“ je důležitá ze dvou důvodů. Zaprvé znovu potvrzuje, jak velký je mezinárodněpolitický význam této chudé, odlehle a zdánlivě nevýznamné islámské země. Pokud se Afghánistán začne jevit jako zdroj radikálního islamismu, je v neislámských zemích vnímán jako vážná hrozba. Na konci sedmdesátých let 20. století se Afghánistán stal základem antikomunistického islamismu, a proto jej SSSR vnímal jako velmi vážnou a naléhavou hrozbu pro své národní zájmy a sféru vlivu. Zadruhé Brzezinského přiznání dokazuje význam rafinovaně promyšlených zpravodajských her a strategických léček při soupeření mezi velmocemi. Z hlediska realpolitiky se Carterově administrativě podařil gambit tím, že své vyzývatele dokázala vyprovokovat k brutálnímu kroku, který je zdiskreditoval nejprve politicky a posléze i vojensky, neboť Afghánistán se stal sovětským Vietnamem.

Brutální Regime Change a jeho těžké následky

Ale ani to nic nemění na skutečnosti, že historickou odpovědnost za vpád do Afghánistánu a stejně tak i za všechny jeho neblahé důsledky nese nejvyšší politické vedení tehdejšího SSSR spolu s KGB a s velením Sovětské armády.

Sovětská vojenská intervence byla zahájena 27. 12. 1979, kdy 700 příslušníků sovětských speciálních sil oblečených do afghánských uniforem přepadlo nejdůležitější instituce v Kábulu včetně prezidentského paláce. Prezident Amín byl zavražděn a do funkce jeho nástupce byl dosazen Babrak Karmal, jenž do té doby zastával post velvyslance v Praze. Spolu s ním byli i na další důležité funkce dosazeni prosovětští představitelé. Byl to klasický, z vnějšku provedený vojenský převrat, jinými slovy se to celé dá nazvat jako politicky bezohledný a brutální, vojenskou silou vnucený *regime change*.

Zároveň se změnami na nejvyšších postech v kábulské politické a vojenské hierarchii byla zahájena intervence sovětských vojsk, v jejímž rámci od severu směrem do vnitrozemí postupovala vojska 40. sovětské armády. Této armádě velel maršál Sokolovskij a tvořily ji dvě gardové motostřelecké divize, jedna gardová letecká divize, jedna vzdušně výsadková divize, jedna samostatná vzdušně výsadková brigáda a několik samostatných pluků. Celkem to bylo téměř 100 000 vojáků, v jejichž výzbroji bylo 2000 bojových vozidel pěchoty, 1800 tanků, přičemž vojenské letectvo SSSR uskutečnilo během pouhého jednoho týdne 4000 bojových letů. Sovětským záměrem bylo postupovat podobně jako před 11 lety v ČSSR. Původním cílem bylo pouze provést státní převrat a pak už se zaměřit na postupnou „afghanizaci“ celého státu, tedy na to, aby hlavní úkoly na svá bedra vzaly afghánské ozbrojené síly a aby jim Sovětská armáda a KGB poskytovaly výcvik, výzbroj a důležité informace nezbytné k tomu, aby stále více potlačovaly případný odpor. Tento záměr však od samého počátku selhával, protože Sověti všude naráželi na rozhodný vnitřní odpor a na silný odboj, jenž se od samého počátku silně internacionalizoval. Do tohoto odporu se zapojily nejrůznějšími formami USA a Velká Británie a spolu s nimi téměř všechny islámské země, ale také ČLR a celá řada mezinárodních organizací, včetně Mezinárodního výboru červeného kříže.⁴⁵

Tváří v tvář silicímu odboji Sověti až do roku 1985 uplatňovali velice brutální postup, jehož hlavními formami byly zastrašování, subverze, vojenské čistky a zaminování obrovských prostor. Jejich brutalita mířila nejen na vzbouřence, ale ve stále větším rozsahu se dotýkala i civilního obyvatelstva. Zabíjení civilistů bylo v řadě případů nejen tzv. vedlejší škodou, ale přímo hlavním záměrem vojenských akcí. Vojáci SSSR se tak během okupace Afghánistánu systematicky dopouštěli válečných zločinů a také zločinů proti lidskosti.⁴⁶ Pokud jde o odhady afghánských obětí, ty se pohybují od 600 000

až po dva miliony osob, počty běženců a uprchlíků se uvádějí mezi 3 až 5 mil. osob. V tomto kontextu někteří autoři používají výraz genocida cestou vynucené migrace afghánského obyvatelstva.⁴⁷ Sovětská okupace měla těžké dopady i na afghánské děti, protože mnohé zahynuly nebo byly zmrzačeny po výbuších nášlapných min. Nejhorší částí bilance sovětského vojenského chování v Afghánistánu je to, že zejména v prvních pěti letech byla brutální Sovětů zcela záměrná, a to jak v přístupu ke vzbouřencům, tak i k civilnímu obyvatelstvu.

Tabulka č. 2: Vojenské chování SSSR v Afghánistánu a jeho diskreditační důsledky

hlavní formy strategie SSSR v Afghánistánu	hlavní cíle	důsledky
zastařovací údery letectva a pozemních vojska	vesnice, jejich civilní obyvatelstvo, dobytek a úroda	vysoké ztráty na straně civilního obyvatelstva; exodus uprchlíků a běženců; zesílení nenávisti vůči okupantům
subverzní činnosti	budování sítě informátorů a šíření dezinformací s cílem rozeštvávat jednotlivé kmeny	zabíjení nejen vzbouřenců, ale i civilistů při brutálních vojenských výpadech proti oblastem vytipovaným jako opory; zesílení nenávisti vůči okupantům
vojenské výpady	zabíjení vzbouřenců a jejich stoupenců	oběti na straně vzbouřenců, ale i civilního obyvatelstva; zesílení nenávisti vůči okupantům
zaminovávání	rozsáhlý afghánský venkov	vysoký počet obětí na straně civilního obyvatelstva, včetně afghánských dětí; zesílení nenávisti vůči okupantům

Dopady na sovětskou společnost: nahlodání tří nosných pilířů sovětské moci

Sovětská vojenská okupace Afghánistánu trvala celkem 10 let, přičemž v jednotlivých rotacích se tam vystřídalo zhruba 100 000 sovětských vojáků. Podle oficiálních údajů jich padlo celkem 15 000, ale mnozí specialisté uvádějí, že skutečný počet sovětských obětí byl až trojnásobný.⁴⁸ Vojenská přítomnost SSSR v Afghánistánu měla i další devastační důsledky. Šlo zejména o ekonomickou ztrátu v řádu několika miliard USD každým rokem, dále pak o nárůst korupce (motivované snahou vyhnout se službě v Afghánistánu), konzumace drog mezi sovětskými vojáky a jejich přechod do mafiánských sítí po návratu z Afghánistánu.

Právě fiasko v Afghánistánu svým souhrnným dopadem nahlodalo tři hlavní pilíře, na kterých stál celý sovětský systém: armáda, KGB a KSSS. Sovětská armáda se vojensky zdiskreditovala tím, že nedokázala porazit malé a relativně slabě vyzbrojené oddíly vzbouřenců.⁴⁹ KGB se zdiskreditovala tím, že, jak uvádí Oleg Kalugin, po dlouhou dobu rozehrávala své vlastní zpravodajské a zájmové hry. Podávala zkreslená hodnocení situace v Afghánistánu a Brežněvovi i jeho nástupcům dlouho říkala to, co chtěli slyšet.⁵⁰ A samotná KSSS ztratila prestiž a věrohodnost tím, že vše oficiálně posvěcovala a ideologicky zdůvodňovala. Souhrnným a také nejvážnějším výsledkem byla celková ztráta mezinárodněpolitické prestiže SSSR. Ten se zdiskreditoval v očích celého světa, a to nejen kvůli vojenské intervenci samé, ale především kvůli brutalitě chování vůči Afghánistánu jako celku.

Diskreditace v Afghánistánu se nakonec stala jedním z hlavních katalyzátorů zásadních a dalekosáhlých změn v celém SSSR. Ukončení vojenské okupace Afghánistánu se spolu se zastavením konfrontačních vztahů se Západem a hlavně s USA a s úsilím o snížení zbrojních výdajů stalo jednou z hlavních priorit nového generálního tajemníka ÚV KSSS M. Gorbačova. Ten měl nejen skutečnou politickou odvahu, ale zároveň i strukturální příležitost, a v této situaci se mu podařilo nejprve omezit bojovou činnost sovětských vojsk v Afghánistánu a posléze dotáhnout do konce jejich stažení zpět do SSSR.

Vojenská poučení pro boj proti vzbouřencům

Vedle katalyzačních dopadů na SSSR je sovětské zabřednutí v Afghánistánu poučné i pro všechny další státy uvažující o jakémkoliv podobě vojenské

intervence do země pod Hindúkušem. Ukázalo totiž, co a z jakých důvodů se tam neosvědčilo, a zároveň s tím se také ukázalo, jaké výzvy ze sovětského fiaska vyplývají. Největším úskalím se stal boj proti vzbouřeneckým jednotkám, které uplatňovaly formy gerilové války. Přední francouzský odborník na tuto problematiku uvádí, že na území Afghánistánu po dobu sovětské okupace bojovalo celkem 4000 gerilových uskupení,⁵¹ jež se cílevědomě vyhýbala přímým čelním střetům a důsledně uplatňovala taktiku „udeř a zmiz“.

**Tabulka č. 3: Hlavní vojenské problémy
sovětské okupace Afghánistánu**

co se neosvědčilo	důvody
zbraňové systémy vyvinuté pro klasickou mezistátní konvenční válku, zejména pak tanky	v horském terénu nemohou využít svých předností
tradiční pojetí boje proti nepříteli, jehož hlavní podobou je čelní soubor	vzbouřenci vedou gerilovou opotřebovací válku, při které se šikovně vyhýbají přímé konfrontaci, v níž by neměli sebemenší šanci na úspěch ⁵²
tradiční pojetí vzdušné převahy	dobyty prostor může být rychle ztracen ve chvíli, kdy se tam vrátí vzbouřenci ⁵³
zaminování	je všestranně velmi diskreditační

**Tabulka č. 4:
Výzvy plynoucí ze sovětského vojenského neúspěchu**

výzva	důležitost
bezpečná logistika a spolehlivé systémy spojení a velení	bez nich vůbec nelze vést asymetrickou válku
pečlivá příprava operací tak, aby byli zasaženi jen vzbouřenci, nikoli civilní obyvatelstvo	oběti na straně civilního obyvatelstva jsou velice diskreditační a vždy nahrávají vzbouřencům

Sovětská zkušenost je důležitá také z toho důvodu, že ukazuje, jak těžko se v tak specifické zemi naplňují původní předsevzetí jakékoliv vojenské intervence. Přitom jsou vybrána pouze taková předsevzetí, která nemají ideologický charakter, a nejsou tedy příznačná pouze pro nějaký konkrétní typ státu.

Tabulka č. 5:
Zhodnocení sovětské okupace Afghánistánu

cíl	míra úspěšnosti
„afghanizace“ afghánských ozbrojených sil	velice nízká
brutální vojenské represe	krátkodobě účinná, dlouhodobě nesmírně diskreditační
vytváření sítě informátorů	velice nízká
zaminovávání	vysoká co do ničivých důsledků, ale mimořádně diskreditující na mezinárodním poli

Mezinárodněpolitické důsledky sovětské vojenské invaze do Afghánistánu

Sovětská vojenská okupace a následný úplný odchod sovětských vojsk v roce 1989 měly velice významné dopady na mezinárodní bezpečnostní vztahy po skončení studené války. Ty se projeví ve třech hlavních směrech: nárůst významu Afghánistánu, vzestup vlivu sousedního Pákistánu a přeměnu Afghánistánu v nástupiště radikálního islamismu a terorismu. Po sovětské invazi se Afghánistán bez nadsázky stal katalyzátorem dalšího vývoje mezinárodních vztahů na celosvětové úrovni, a to hned v několika směrech. Zprvė znamenal třetí a poslední poválečnou diskreditaci SSSR.⁵⁴ Zadruhé, Afghánistán se přeměnil v past pro druhou nejsilnější armádu tehdejšího světa, již po několika měsících protisovětského odboje v Afghánistánu se začalo hovořit o sovětském Vietnamu. Zatřetí se kvůli Afghánistánu zásadním způsobem změnila mezinárodní situace. Rozsáhlá sovětská vojenská agrese a následná okupace odstartovala novou etapu napětí mezi Východem a Západem. Afghánistán se stal hlavním bojištěm poslední dekády studené války, proti tehdejšímu SSSR se nejvíce angažovaly USA, Pákistán a Saúdská Arábie. Mnohé západní země (USA, Velká Británie, Itálie, SRN, Kanada, země Beneluxu, Španělsko a další) a spolu s nimi i řada arabských zemí odmítly účast na olympijských hrách konaných v Moskvě v roce 1980, hovořilo se dokonce o nové studené válce. Dnes již víme, že to byla poslední etapa studené války. Afghánská zkušenost svým souhrnným dopadem dále zhoršila mezinárodní pověst SSSR a nakonec urychlila jeho všestrannou krizi a nastartovala jeho nezadržitelný rozpad. Ten následně vedl i k zániku celého východního bloku a k pokojnému ukončení studené války.

V neposlední řadě se pod vlivem sovětské okupace Afghánistánu zásadně změnilo i regionální uspořádání. SSSR, do té doby vnímaný jako přátelská země, se stal nepřitelem a zcela zásadní hrozbou. Naproti tomu sousední Pákistán, do té doby považovaný za hlavní hrozbu, se stal nejvýznamnějším afghánským spojencem. Nejenže na svém území za dobu sovětské okupace přijal několik milionů afghánských uprchlíků, ale zároveň s tím trvale poskytoval materiální a zejména pak vojenskou pomoc a podporu. Desetiletá pákistánská pomoc však měla i jasné zjištěné motivy. Sovětská vojenská okupace Afghánistánu dala Pákistánu tři trumfy strategického významu. Především Afghánistán poskytl Pákistánu pocit něčeho, co mu od počátku jeho existence hodně chybělo, tedy pocit strategické hloubky území. Druhým trumfem se stalo posílení jeho postavení tváří v tvář Indii, od které se kdysi odtrhl a kterou trvale podezírá z destabilizačních snah. A stejně důležitý byl i třetí zisk, nárůst významu a prestiže v očích USA. Pro ně se Pákistán stal spojencem strategického významu, protože rozhodujícím způsobem podporoval zemi, která čelila brutální vojenské síle tehdejšího SSSR a která ho stále úspěšněji diskreditovala nejen na vojenském, ale i na politickém poli. Sovětská okupace Afghánistánu tedy jednoznačně předurčila nárůst významu Pákistánu jako regionálního hráče.

Přeměna Afghánistánu v základnu al-Káidy

Osudový dopad na další vývoj Afghánistánu mělo jednání Pákistánu a USA po podpisu ženevské dohody o Afghánistánu v dubnu 1988, jež stanovila podmínky pro dobu po stažení sovětských vojsk. Jak USA, tak zejména Pákistán po jejím podpisu nadále vyzbrojovaly protisovětské odbojové skupiny a organizace. Ty se tak staly faktickými vládci v jednotlivých provinciích a distriktech, zatímco moc a vliv ústřední kábulské vlády se stále více zužovala a slábla. A tak se vytvořily příznivé podmínky pro to, aby se Afghánistán postupně stal útočištěm těch nejradikálnějších islámských extremistů, kteří už nemohli působit a plánovat subverzivní akce nikde jinde. V roce 1996 do Afghánistánu přichází Usáma bin Ládín poté, co byl nucen odejít ze Súdánu. O dva roky později si Tálibán vynutil svoji nadvládu nad většinou území Afghánistánu, který se tak stal jeho spolehlivou základnou.

Po odchodu sovětských vojsk, jež v Afghánistánu utrpěla fiasko srovnatelné s americkým neúspěchem ve Vietnamu, se země dostala do područí tálibánského emirátu a nakonec se stala závažným problémem nejprve ná-

rodního a posléze mezinárodního rozměru. Mezinárodním problémem se Afghánistán stal především proto, že poskytl útočiště bin Ládínovi a jeho teroristické síti al-Káida. Ta potom svými penězi a zbraněmi pomohla Tálibánu ovládnout celé území státu, včetně tras, kterými ze země proudilo obrovské množství opia. Tálibán na přelomu století kontroloval 95 % afghánského území a zavedl tam krajně represivní a fanatický islamistický režim. Bin Ládín za to získal naprostou volnost a „svoji organizaci al-Káida přeměnil v téměř virtuální stát“.⁵⁵ V Afghánistánu vybudoval několik základen pro výcvik teroristů a zároveň s tím zosnoval i teroristické útoky na Spojené státy, ke kterým došlo 11. 9. 2001. Na samém počátku 21. století téměř celé území Afghánistánu využívala organizace al-Káida představující síť globálního terorismu. Ta si Afghánistán vytipovala jako příhodnou zemi pro svoji dlouhodobou činnost.

V neposlední řadě k historickým faktorům Afghánistánu patří také dlouhá tradice ozbrojeného odporu Afghánců proti jakékoliv vnější intervenci, ať přichází z kteréhokoli směru, ať je jakkoliv motivována. Po každém vnějším zásahu zvenčí následoval vojenský odboj, který měl podobu asymetrické války. V žádné z nich doposud Afghánci neprohráli. Vždy dokázali naplnit základní pravidlo takovýchto válek, vyhýbali se přímým střetům s okupanty, protože by v nich neměli sebemenší naději na úspěch. Zaměřovali se na vedení opotřebovavací války (*war of attrition*) a díky tomu každý dosaďadní intervent vždy odcházel s nepořízenou.

Kapitola 2

Mezinárodní kontext – terorismus, změna nepřátelských režimů a statebuilding

9/11 JAKO SPOUŠTĚČ INVAZÍ

Po teroristických útocích proti USA z 11. 9. 2001 se hovoří o zcela nové etapě terorismu. Například Francis Heisbourg používá výraz „hyperterorismus“,⁵⁶ přičemž má na mysli vysoké počty obětí a především pak zásadní dopady těchto úderů. John Ikenberry používá pojem „moderní terorismus transnacionálního charakteru“, Lawrence Freedman píše o „superterorismu“ a jiní hovoří o „globálním terorismu“. Na scénu vstoupil terorismus v novém, globálním rozměru a vyznačuje se několika základními charakteristickými rysy.

Al-Káida, představující síť globálního terorismu, se stala agresivním aktérem první války 21. století. Afghánistán jako stát se stal problémem celosvětového významu právě proto, že al-Káida si jej vytypovala jako příhodnou zemi pro svoji dlouhodobou činnost. Význam 11. 9. 2001 plyne z toho, že napadeným aktérem byly USA, na jejichž stranu se vzápětí postavili nejen všichni jejich spojenci, ale drtivá většina zemí světa, včetně Ruska, Číny a všech klíčových mezinárodních organizací. Administrativa USA se ocitla ve velmi složité situaci, nemohla na útoky neodpovědět, ale hledání vhodné formy odpovědi bylo bezprecedentní, a proto velmi těžké. Teroristé zasáhli americkou společnost v nejcitlivějších a nejzranitelnějších bodech, a přitom zcela obešli nejsilnější prvky obrany. USA v roli napadené země, jež se 40

let připravovala na přímou válku proti předem danému nepříteli, tak zaskočil nepřítel bez jasných obrysů, který není nikde, a zároveň je všude. Obrazně řečeno, namísto boje proti medvědovi šlo o boj proti medúze. Odpověď však byla nezbytná, neboť globální terorismus se stal nejvážnější a nejnaléhavější bezpečnostní hrozbou celosvětového rozměru.

V reakci na teroristické útoky proti USA bezprecedentního rozsahu dal americký prezident G. W. Bush afghánské vládě ultimátum, aby Spojeným státům vydala vůdce al-Káidy, Usámu bin Ládina. Tálibán však žádal důkazy, že bin Ládin skutečně za těmito útoky stál a že za ně nese nespornou odpovědnost. Když už se blížil vojenský úder, Tálibán nabídl, že by bin Ládin vydal do Pákistánu, aby tam byl souzen podle islámského práva. S tím se však Bushova administrativa nespokojila a utvrdila se v rozhodnutí pro vojenský úder na Afghánistán.

OPERACE TRVALÁ SVOBODA JAKO PRVNÍ FRONTA GLOBÁLNÍ VÁLKY PROTI TERORISMU

Zásah v Afghánistánu z pohledu mezinárodního práva

Afghánský problém se stal i podstatnou otázkou z pohledu mezinárodního práva. Odrazilo se to při přípravě rezoluce Rady bezpečnosti (RB) OSN č. 1378 ze 14. 11. 2001, ve které RB OSN vycházela ze skutečnosti, že tím, kdo napadl USA, nebyl Afghánistán. Ale v rezoluci přiřkla Tálibánu zodpovědnost za to, že dovolil, aby území Afghánistánu bylo zneužito jako základna pro operace al-Káidy a že se území tohoto státu přeměnilo ve svatyni mezinárodního terorismu. Tvrdá dikce této rezoluce vycházela ze skutečnosti, že vládnoucí tálibánský režim nedostál své povinnosti účinně bojovat proti mezinárodnímu terorismu, kterou jasně vymezila právě Rada bezpečnosti ve své rezoluci č. 1373. Rozhodování RB OSN vycházelo z principu přiřčení odpovědnosti (*attribution of responsibility*). Nebylo reakcí na přímou odpovědnost za agresi v klasickém slova smyslu, jako např. v roce 1991, kdy se jednalo o odpověď na iráckou invazi do Kuvajtu a na jeho následnou anexi. Rozhodnutí Rady bezpečnosti bylo uplatněním tzv. „*but for*“ přístupu. Znamenalo, že Afghánistán byl potrestán nikoli za agresi, „ale za to, co dovolil mezinárodní teroristické síti al-Káida“.⁵⁷ Takto pojatá rezoluce byla brána za základ legálnosti americké vojenské odpovědi na 11. 9. 2001, a tak už v pod-

statě nikdo netrval na tom, aby se ještě čekalo na schválení další rezoluce, která by dala i „zmocnění užít všech nezbytných prostředků“.

Z dnešního pohledu to je poněkud problematické, jasný mandát by celou operaci postavil do lepšího právního světla. Celkově však vojenský úder na Afghánistán není z hlediska zapojení OSN zpochybňován, nevytýká se mu, že by byl nelegální. Důležité je také to, že během této války nedošlo, např. na rozdíl od války v Jugoslávii v roce 1999, k žádným velkým ztrátám na životech civilního obyvatelstva, které by vzdušnou operaci nějak vážněji zdiskreditovaly a které by se zpětnou platností vyvolaly polemiky o jejím celkovém smyslu.

Tabulka č. 6:
Válka v Afghánistánu z pohledu legitimitnosti

potvrzené důvody	důvody, které nebyly potvrzeny ani vyvráceny
přeměna Afghánistánu v základnu al-Káidy	teroristické útoky 11. 9. 2001 byly naplánovány z území Afghánistánu
Afghánistán se stal základnou mezinárodního terorismu	
tálíbánská vláda odmítla vydat Usámu bin Ládina	
Tálíbán svou politikou představoval hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost v oblasti	

Vojenská charakteristiky války

Válka proti Afghánistánu byla zahájena 7. 10. 2001 pod kódovým označením operace Trvalá svoboda (OEF 2001). Od samého počátku byla všeobecně vnímána jako první odpověď USA na teroristické útoky z 11. 9. 2001. Začala v době, kdy se tehdejší americké administrativě dostávalo projevů solidarity a podpory z celého světa. Bushova administrativa se především vyvarovala opakování chyb, kterých se v Afghánistánu dopustili Sověti v roce 1979. Nepřistoupila k rozsáhlé invazi pozemního vojska podporované vzdušnými silami. Rozhodla pro mnohem selektivnější postup, kterým byla kombinace leteckých úderů s akcemi speciálních sil a na ně navazující činnosti Severní aliance jakožto vnitřní ozbrojené opoziční síly. A tak se USA stejně jako při operaci Spojenecká síla 1999 spolehly na tzv. „chirurgické údery“ ze vzdu-

chu. Situace byla o to snadnější, že vládní režim Tálíbánu neměl ani zdaleka tak dobrou protivzdušnou obranu jako Srbsko dva roky předtím.

Letecké útoky byly zahájeny 7. 10. 2001 a zcela zničily vojenské struktury al-Káidy a Tálíbánu, zejména pak 55. brigády, která bránila Kábul a byla považována za jakousi zesílenou cizineckou legii islámských extremistů. Potom speciální komanda americké armády zjistila úkryty vůdců al-Káidy a postupně je zahrnala do omezeného prostoru, a tím připravila jejich obklíčení a následné zničení. Další podobnost s operací Spojenecká síla 1999 byla v tom, že USA do pozemních bojů stejně jako v Kosovu nasadily své lokální spojence, *proxies*. V daném případě to byla Severní aliance, jež stejně jako UČK v Kosovu plnila ty nejnebezpečnější úkoly. Do hlavního města Kábulu se dostala mnohem rychleji a snadněji, než se původně čekalo, byla tam již 13. října, tedy necelý týden po zahájení operace. Po tomto impozantním vojenském úspěchu byla vyhnána vláda Tálíbánu a moci se ujala vláda v čele s Hámidem Karzajem.

Na počátku OEF 2001 velitelé vzdušných sil USA (*US Air Force*) hovořili o tzv. tyranii vzdálenosti dané velkou vzdáleností afghánského bojiště od amerických leteckých základen. Při vyhodnocování přínosu jednotlivých typů letounů počítali náklady na jednu hodinu jejich letu ve vztahu k jejich schopnosti nést laserem naváděnou municí JDAM (*Joint Direct Attack Munitions*).⁵⁸ Nejhorších výsledků dosáhl letoun F-16, který může nést pouze dvě bomby JDAM na maximální vzdálenost 900 km, zatímco jako nejhospodárnější se ukázal bombardér B-1, který je schopný nést celkem 24 JDAM. Velmi dobře obstál také dnes již klasický bombardér B-52 (v používání *US Air Force* je od počátku šedesátých let),⁵⁹ shodil celkem 70 procent veškeré munice, přestože na něj připadlo pouze 10 procent celkových vzletů během operace.

Celkový význam operace Trvalá svoboda

Operace Trvalá svoboda byla velice specifická, a to především z toho důvodu, že USA jako vojensky nejsilnější stát světa spolu se svými spojenci válčil na vzdáleném a rozlehlém území s nízkou lidnatostí a se zastaralou výzbrojí protivzdušné obrany, jejíž účinnost je omezena na velmi krátký dosah. Proto nebylo nutné bombardovat z velkých výšek, čímž se výrazně snížilo riziko nepřesných úderů a nežádoucích ztrát na civilních objektech. Hlavní pozornost se mohla zaměřit na ničení cílů vojenského charakteru. Při tom ve srovnání

s operací Pouštní bouře narostlo použití přesně naváděné munice – z 10 procent na 90 procent.⁶⁰ Specifikem této operace bylo i překvapivě dobré uplatnění starých tanků T-55, které Rusko dodalo přes americký úvěr bojovníkům Severní aliance.

Svržení tálibánské vlády v Afghánistánu a nastolení vlády prezidenta Karzaje bylo prvním uplatněním Bushovy doktríny *Regime Change Policy*, tedy svrhávání vybraných nepřátelských režimů. Proto se v USA po tomto velkém úspěchu ihned začalo diskutovat o Iráku jako o dalším cíli. Richard Perle⁶¹ již na počátku ledna 2002 vyzval tehdejší americkou administrativu, aby tam udeřila dříve, než bude pozdě, a tím naplnila svoji strategii jednat s ochránci teroristů stejně jako s teroristy samotnými.

Zároveň s tím však zazněla i varování. Kai Bird a Martin Sherwin napsali: „Ani vítězství v Afghánistánu neochrání Ameriku před teroristy, pokud se USA znovu spřáhnou s autoritářskými režimy, které zrazují svůj vlastní lid.“⁶² A dodali, že USA naopak potřebují novou politiku, která by byla založena na „spolupráci se světem, a ne na jeho ovládnutí prostřednictvím dolarů, diplomacie řízených střel a tajných vojenských akcí“. Vedoucí činitelé neziskové organizace *Financial Services Volunteer Corps* připomněli, že vojenským vítězstvím v Afghánistánu se nevyřešily ekonomické problémy rozvojového, a především pak islámského světa, nedošlo k vymýcení ekonomických kořenů bída, nenávisti a extremismu. Dlouhodobým řešením podle nich může být pouze zlepšení kvality života milionů lidí na Blízkém východě a ve Střední a jižní Asii.⁶³ A světoznámá komentátorka Flora Lewis vyjádřila obavu, že po impozantním vítězství ve válce proti Tálibánu a al-Káidě by se v USA mohly vrátit a dokonce zesílit sklony k unilateralismu spojené s přesvědčením, že „USA se nemusejí podřizovat stejným mezinárodním normám a omezením jako ostatní státy“.⁶⁴

OPERACE IRÁCKÁ SVOBODA 2003 JAKO DRUHÁ FRONTA GLOBÁLNÍ VÁLKY PROTI TERORISMU

Vojenský úder na tálibánský režim v roce 2001 byl po vojenské stránce velice silný, přesně mířený a skončil ještě dříve, než předpokládali i ti největší optimisté. Teokratický režim rychle padl a byl nahrazen novou vládou s prezi-

dentem Karzajem, která se zaměřila na „detálibanizaci“ a na prosazování základních strukturálních změn. Ale zklidnění situace v Afghánistánu nemělo dlouhého trvání, přičemž rozhodující destabilizační vliv přišel ze zahraničí, konkrétně z Iráku. Tam byla provedena rozsáhlá, podobná operace – operace Nekonečná svoboda (*Operation Infinite Freedom*, OIF, 2003). Ale v Iráku již několik měsíců po oficiálním a triumfálním vojenském ukončení invaze následoval zvrat k vleklé a kruté asymetrické válce a pod jejím vlivem došlo k tzv. „irákizaci“ Afghánistánu. V Afghánistánu se začaly uplatňovat metody a postupy vzbouřenecké bojové činnosti, které se osvědčily v Iráku. Jsou to zejména nástraha a léčky, na dálku odpalované výbušné směsi a zejména pak sebevražedné atentáty, k nimž tam nikdy předtím nedocházelo.

Tři měsíce po teroristických útocích prezident G. W. Bush ve svém zásadním projevu vyhlásil *rogue states* za nejpravděpodobnější zdroje chemických, biologických a jaderných zbraní pro teroristy.⁶⁵ Při stanovování priorit boje proti mezinárodnímu terorismu Bushova administrativa v roce 2002 rozdělila státy usilující o vybudování vlastních jaderných potenciálů do dvou skupin. Do první zařadila tzv. *de facto* proliferátory (Izrael, Indie, Pákistán), kterým nepřisuzovala nepřátelské záměry ve vztahu k USA. Druhé skupině, tvořené Irákem, Íránem a KLR dala název nepřátelští proliferátoři (*hostile proliferators*) a přisoudila jim agresivní záměry ve vztahu k USA.⁶⁶

Jako nejnebezpečnější proliferátor, a tím pádem i nejnaléhavější bezpečnostní hrozba pro USA a pro jejich strategické spojence v nejdůležitějších regionech byl v dané době vyhodnocen režim Saddáma Husajna v Iráku. To byla zásadní změna celosvětového významu. Odvívjela se od skutečnosti, že Bushova administrativa se pod vlivem hladkého vítězství v Afghánistánu odklonila od prevence a zaměřila se na preempci. Jejím cílem se stalo za každou cenu zabránit tomu, aby si diktátor Saddámova typu mohl opatřit a dále zdokonalovat arzenál zbraní hromadného ničení a dokončit vývoj zbraní jaderných, jejichž prostřednictvím by pak mohl vydírat sousední státy a dostat pod kontrolu jejich surovinové bohatství a ekonomiku. Taková hrozba se pro Bushovu administrativu stala jevem, jemuž je nutno předejít, i kdyby to mělo být i za cenu války.

Na konci září 2002 se o vztahu americké administrativy k Saddámově Iráku velmi výstižně vyjádřil Kenneth Pollack.⁶⁷ S neobyčejnou přesností nastínil základní důvody pro vojenské svržení Saddáma Husajna.⁶⁸

- Je příliš neracionální, aby na něj platila odstrašovací strategie, je to hazardér (*risk-taker*), který rozehrává příliš nebezpečné hry a vůbec si neuvědomuje jejich možný dopad.
- Jeho snaha o získání jaderných zbraní má tři hlavní cíle: ovládnout arabský svět, zničit Izrael a potrestat USA.

Závěr Pollackovy analýzy vyzněl jako nejjednodušší možné vysvětlení podstaty preemptivní strategie: „Raději válku bez jaderných zbraní než válku s jejich nasazením.“

Právě v době příprav vojenského svržení Saddámovy režimu byly v USA schváleny bezpečnostně-politické dokumenty zásadního významu. Nejdůležitější z nich byla Národní bezpečnostní strategie USA (*National Security Strategy*, NSS). Ta položila rozhodující důraz na preemptivní pojmání jako nový americký přístup k bezpečnostním hrozbám současného světa a za cíl USA vyhlásila udržet stávající vojenskou převahu nad zbytkem světa, a to na neomezeně dlouhou dobu. V NSS se odrazil velký posun bezpečnostně-politického myšlení v USA v relativně krátké době po nástupu administrativy G. W. Bushe. Zcela bylo opomenuto heslo „ovlivňovat zbytek světa, nikoli jej k něčemu nutit“, jež bylo zakotveno v koncepci preventivní obrany z roku 1999. Namísto něho se prosadilo zaměření na úderné vojenské akce při zajišťování bezpečnosti USA. Výsledkem tohoto kvalitativního posunu se stalo „expanzivní přehodnocení americké bezpečnosti doprovázené radikální změnou amerického přístupu k aliancím“.⁶⁹ NSS posléze dostala název Bushova doktrína, protože vyhlásila odhodlání v případě potřeby „jednat preemptivně... s cílem eliminovat tuto hrozbu pro USA nebo pro jejich spojence a přátele“.⁷⁰

Irák i Afghánistán byly nebezpečnými a brutálními místy i před americkými vojenskými intervencemi a zůstaly jimi i po nich.⁷¹ Vzbouřenci a teroristé soustředili své útoky na čtyři hlavní okruhy cílů. Jsou jimi američtí vojáci, kteří byli v těchto zemích nasazeni, dále pak všichni tam působící cizinci (pracovníci mezinárodních organizací, bohužel včetně OSN a Červeného kříže, aktivisté nevládních organizací, novináři), iráčtí vojáci a policisté a prostí Iráčané, mající tu smůlu, že jsou v nesprávnou chvíli na nesprávném místě. Po oficiálním skončení operace Irácká svoboda bylo v Iráku zabito mnohonásobně více vojáků než v jejím průběhu. Neutuchající vlna násilí měla mnoho obětí i v řadách civilního obyvatelstva Iráku – odhady jejich

počtu se pohybují od 75 000 až do 200 000, přičemž jen za rok 2006 to bylo téměř 35 000 osob.⁷² Počet Iráčanů vyhnaných z domovů dosáhl počtu 5 mil., což je plná pětina všeho obyvatelstva.

VNĚJŠÍ AKTÉŘI A SPOJENECKÁ SNAHA O AFGHÁNSKÝ STATEBUILDING

Povaha spojeneckých pokusů o afghánský *statebuilding* se odvíjí především od odlehlosti Afghánistánu, který je zasazen do prostoru mezi třemi muslimskými postsovětskými republikami, Pákistánem a Íránem. Každý z těchto států ve větším či menším rozsahu prosazuje své zájmy i na území Afghánistánu, a tím více či méně ovlivňuje celkovou situaci v Afghánistánu. Klíčovým vnějším činitelem vývoje v dnešním Afghánistánu je Pákistán, který se silně angažuje po celou dobu od zahájení operace OEF 2001. Zvláště aktivní je jeho armáda, jež je rozhodující silou v celé zemi a jejíž strategické vidění i nadále spočívá na dvou základních pilířích. Prvním je přetrvávající strach z tzv. indické hrozby – svůj vliv v Afghánistánu považují pákistánští vojáci za nezbytnou protiváhu vůči možnému vlivu Indie. Druhým pilířem je pákistánská potřeba dlouhodobé vojenské pomoci ze strany USA. V důsledku těchto skutečností se strategické cíle pákistánské armády soustřeďují do tří směrů: eliminovat vliv Indie; co nejvíce omezovat etnický nacionalismus Paštunů (který skrytě podporuje právě Indie); a trvale se v očích USA prezentovat jako nezbytný a nevyhnutelný spojenec na poli bezpečnostní spolupráce v tomto výbušném regionu.

Tabulka č. 7: Rozhodující vnější aktéři pro vývoj v Afghánistánu

aktér	základní charakteristika	hlavní formy vlivu
Pákistán	175 mil. obyvatel přímý soused jaderný, politicky selhávající stát	silný přímý vliv na afghánské Paštuny, ISI, poskytování vojenského výcviku a tzv. <i>safe havens</i> ve FATA
Indie	více jak miliarda obyvatel jaderný stát	silný nepřímý vliv – podpora antipákistánských sil, soft power (inženýři, obchodní subjekty, struktura konzulátů)

NATO	nejsilnější regionální bezpečnostní organizace v dnešním světě	přímý vliv cestou mise ISAF (je širší nežli NATO), stabilizace a rekonstrukce území, výcvik Afghánské národní armády (ANA) a Afghánské národní policie (ANP)
Ruská federace	jaderný stát	nepřímý vliv
USA	ekonomicky, politicky a vojensky nejsilnější stát světa	silný přímý vliv (intronizace Karzaje) silný nepřímý vliv (tajné operace CIA a jednání nejdříve s afghánskými warlords – tzv. <i>warlords strategy</i> – a v poslední době zejména s Tálibánem)
EU	politicko-ekonomická regionální organizace, významný překryv s NATO	zapojena až po tlaku ze strany amerického prezidenta Obamy, výcvik afghánské národní policie (ANP) – mise EUPOL od roku 2007
OSN	funkčně a člensky univerzální mezinárodní organizace	UNAMA, podpora Bonnské dohody z roku 2001, mandát do 2012, rozvoj a rekonstrukce

Důležitým projevem pákistánského vlivu na Afghánistán je poskytování zázemí a opěrných bodů pro Tálibánce a pro al-Káidu a všechny na ni napojené organizace (AQAM). Zastřešujícím uskupením všech těchto organizací je Hnutí pákistánských Tálibánců (*Tehrik-i Taliba i Pakistan*, TTP). Působí v pákistánských pohraničních kmenových oblastech (*Federally Administered Tribal Areas*, FATA). Jejich aktivity mají přímý vliv na každodenní bezpečnostní situaci v Afghánistánu, zejména pak v jeho paštunské části. V důsledku toho jsou i jedním z důležitých vnějších činitelů pro celou misi ISAF a působení každého PRT, český tým nevyjímaje.

Účastníci mise ISAF se v současnosti musejí vyrovnávat s přechodem od tzv. války proti terorismu (zejména OEF, která měla původně vlastní velení, ale nyní již spadá z hlediska velení pod ISAF) k důrazu na rozvoj Afghánistánu a snahu o „afghanizaci“ závazku (včetně tréninku ANA a ANP) v rámci mandátu ISAF. Jaké jsou tedy faktory, které formují spojeneckou účast v Afghánistánu? Existující analýzy bezpečnostních rizik, včetně jejich prostorové distribuce v čase, jednoznačně ukazují, že procesy funkčního, členského a geografického rozšiřování rekonstrukčních činností pod hlavičkou ISAF nelze vysvětlit na základě zlepšení bezpečnostní situace v Afghánistánu, jak předpokládají související teorie. Naopak, pozorovatel je konfrontován s parado-

xem výše uvedeného rozšiřování v podmínkách zhoršující se bezpečnostní situace v řadě míst země, resp. s nasazením jednotek ISAF do velmi nebezpečných regionů samotných. Jako nejmarkantnější příklady tohoto paradoxu lze zmínit nasazení jednotek Velké Británie v provincii Hilmand či kanadských jednotek v Kandaháрске provincii. Jak však ukáží části textu týkající se vlastní analýzy českého PRT, stejný trend lze sledovat i v provincii Lógar, jež je v existujících mapách OSN týkajících se geografického rozprostření bezpečnostních rizik hodnocena stupněm „vysoký bezpečnostní risk“. Navíc bezpečnostní rizika v této provincii dále porostou ve střednědobém horizontu (viz analyzované sub-optimální scénáře).

Paradox rozšíření spojeneckého závazku (post)konfliktní rekonstrukce v prostředí snižující se bezpečnosti je možné objasnit třemi vedle sebe existujícími faktory: *obecným, specifickým a unikátním*. Prvním je *faktor obecný*, který se zaměřuje na fenomén nárůstu ambicí liberálního míru po skončení studené války. Právě toto vysvětlení umožňuje porozumět stále inkluzivnější povaze mírových operací na linii udržování míru (tradiční neutrální *peacekeeping* není ve zkoumaném tématu přítomen) – prosazování míru (*peace enforcement* – zde zastoupen operací Trvalá svoboda) – budování míru (*peacebuilding* – v tomto tématu zastoupen misí NATO ISAF a dále pak EUPOL). Stejně tak umožňuje vysvětlit přenos řady bezpečnostních činností na civilní, potažmo nevládní aktéry. Expanzi liberálního míru je možné analyzovat přes mechanismy systémového šíření norem, které v tomto případě mají kořeny v liberálně idealistických/internacionálních obrazech. Právě rozšíření modelu PRT mezi spojenci v jejich zapojení do (post)konfliktní rekonstrukce Afghánistánu a důraz na jejich civilní složku, resp. propojení vojenských a civilních částí PRT, je konkrétním projevem obecného faktoru expanze liberálního míru. Jinými slovy, PRT se stává nositelem hodnot liberálního míru v bezpečnostním prostředí s nedostatkem vojenské a civilní infrastruktury.

Za specifický faktor lze označit fenomén alianční politiky NATO. Je zřejmé, že prudký růst počtu účastníků v rámci mise ISAF bezprostředně nesovisí se změnami materiálního charakteru, tedy bezpečnostním vývojem v Afghánistánu. Existující hodnocení úspěšnosti mise ISAF dokládají, že klíčovým kritériem se stal nikoliv pokrok v rekonstrukci, nýbrž alianční solidarita. Faktor alianční politiky v Afghánistánu je ukázkou dynamiky se silnou pozitivní zpětnou vazbou. Čím více politické energie NATO a zejména pak USA investuje do zapojení dalších zemí (členských i nečlenských) ve

formě (post)konfliktní rekonstrukce, tím se zvyšuje tlak očekávání alianční jednoty a jejich praktických důkazů. Třetí, *unikátní faktor* rozšíření spojeneckého závazku původně souvisel se snahou USA uvolnit si ruce pro politicky upřednostněnou válku v Iráku. Ačkoliv byl tento trend nastolený Bushovou administrativou zvrácen současným americkým prezidentem Obamou, americký diskurz o důležitosti spojeneckého zapojení do (post)konfliktní rekonstrukce v Afghánistánu zůstal zachován, byť s opačnou legitimační logikou nežli v případě předešlého snížení amerického závazku, tj. nová role USA – příklad naplnění afghánského závazku.

Každopádně pohyb předchozí administrativy USA z Afghánistánu do Iráku je hodnocen v této studii jako klíčový problém pro vytvoření bezpečnostního vakua v Afghánistánu, které se do dnešních dnů ani přes změněný přístup (Obamova Af-Pak strategie, koncepce generála McChrystala ke koncentrované ochraně civilního obyvatelstva a následná hlubší operacionalizace provedená za jeho nástupce generála Petraeuse týkající se nových pravidel válčení) nepodařilo zacetit.

Žádná z koaličních zemí není v Afghánistánu primárně z ekonomických důvodů, nýbrž z důvodů politických a/nebo bezpečnostních. Právě kombinace těchto motivů bude sloužit jako základ níže navržené motivace, jež dokáže vysvětlit důvody zemí v koalici ISAF k účasti na poválečné rekonstrukci Afghánistánu. Empirická pozornost je v rámci těchto témat věnována dvěma procesům, které se časově částečně překrývají. První je možné umístit mezi roky 2006 a 2011. V roce 2006 došlo ke geografickému rozšíření záberu mise ISAF na celé území Afghánistánu, včetně bezpečnostně rizikového jihu země. Mezi roky 2006 a 2011 došlo k dalšímu nárůstu objemu činností mise ISAF napříč Afghánistánem, včetně venkovských oblastí. Druhý, jenž se odehrával mezi koncem roku 2009 a 2011, je obdobím, v němž USA přišly se strategií tzv. navyšování počtu vojáků (*surge strategy*) s cílem poskytnutí maximálního možného počtu vojáků pro boj s povstalci. Konkrétně v tomto plánu šlo o 30 000 amerických vojáků a 10 000 vojáků z ostatních zúčastněných zemí, kteří měli zajistit splnění určitých, byť omezených, bezpečnostních cílů v Afghánistánu.

Po klíčovém projevu amerického prezidenta Obamy na West Pointu k afghánské problematice z prosince roku 2009 poválečná rekonstrukce Afghánistánu naznačovala – po dlouhých šesti letech menší americké pozornosti, dané politikou uvolnění si rukou pro invazi do Iráku administrativou George

Bushe ml. – opětovný nárůst amerikanizace celého rekonstrukčního úsilí.⁷³ Jestli se podařilo ostatním koaličním zemím v rámci mise ISAF – a především členským zemím NATO – toto relativní americké vakuum úspěšně vyplnit či nikoliv, bude zajisté po delší dobu jedno z klíčových témat k diskusím probíhajících v rámci NATO.

VÝZNAM REGIONÁLNÍ GEOPOLITIKY

Afghánistán představuje z geopolitického hlediska určitý typ unikátního fenoménu, který je značnou výzvou i pro odborníky na tuto oblast. O hloubce potřebné analýzy nutné pro pochopení geopolitiky v afghánském regionu vypovídá i určitá nejistota při snaze o regionální zařazení státu do specifické oblasti geografického prostoru. Vzhledem k tradičně etablovanému eurocentrickému pohledu, který Afghánistán řadí do regionu Středního východu, se objevuje i jeho zařazení do oblasti Střední či jižní Asie. Podle Kristiana Harpvikena z PRIO ani jedna z výše uvedených oblastí není správnou odpovědí na otázku geopolitické klasifikace země.⁷⁴ Na tento fakt přímo navazuje i realizace geopolitiky v tomto regionu. V souvislosti s pochopením geopolitiky Afghánistánu je nutné opustit jeho percepce pomocí konceptu vestfálského modelu státu a nahradit ho konceptem novým.

Klasická koncepce suverénního státu selhává v prostoru dnešního Afghánistánu už několik století. O to větší vliv na dění v zemi mají jeho sousedé. Oblast se opakovaně stávala bojištěm a střetem nejrůznějších zájmových skupin z řad státních i nestátních aktérů. Tento unikátní fenomén byl v minulosti v mnohých starších analýzách často opomíjen. Konceptuálně ucelený pohled na situaci přinesli mj. zejména Buzan, Weaver a Wilde svou teorií regionálního komplexu.⁷⁵ Ta poskytuje potřebný ucelený koncept regionu jako vzájemně interagujícího celku v jednotlivých oblastech i úrovních, který je současně velmi dobře aplikovatelný na afghánský fenomén.

Afghánistán jako nárazníkový stát

Afghánský geografický prostor ještě v období před vpádem britských expedičních sborů v první polovině 19. století představoval oblast pro střet mocenských zájmů mezi regionálními mocnostmi, jak ukazuje kapitola o průběhu Velké hry. Právě historické soupeření mezi Ruskem a Britským impériem

definovalo budoucí status Afghánistánu jako nárazníkového státu.⁷⁶ Tím se dostal do nepříznivé situace, v níž byla jeho faktická státnost přinejmenším ovlivňována, dalo by se říci až přímo určována externími vlivy a ne vlastním sebeurčením. Region si vysloužil pozornost velmocí nejen díky své geografické poloze, ale i díky jeho původnímu nerostnému bohatství.

Velká hra nakonec skončila po třech válkách mezi britskými expedičními sbory a lokálními afghánskými silami. Jejich výsledky však měly dalekosáhlý dopad na formování budoucnosti celého regionu. Do této kategorie spadala dlouhodobá militarizace vnitřních společenství, ale i stanovení Durandovy linie,⁷⁷ která geografickým rozdělením paštunských kmenových území určila budoucí scénáře vývoje interakce regionu až do dnešní doby. Z tradičního pohledu geopolitiky 20. i 21. století má Afghánistán v rámci regionálního komplexu specifické vztahy především s Pákistánem, Íránem, Indií a Čínou. Právě jeho sousedé sehrávají důležitou roli v případné stabilizaci anebo opětovné destabilizaci země v horizontu nadcházejících let.

Pákistán a problematika Af-Pak regionu

Pákistán představuje neoddělitelnou součást regionálního komplexu v kontextu svých složitých, místy až příbuzenských vztahů vůči Afghánistánu. Kořeny těchto vztahů sahají hluboko k samotnému vzniku nezávislého Pákistánu. Primární roli v rámci interakce s Afghánistánem reprezentuje více než století stará Durandova linie, která dodnes tvoří umělou geografickou hranici mezi oběma státy. Tato linie rozdělila paštunskou etnicitu na dvě části, jež se na začátku 20. století ocitly ve dvou rozdílných státech. To samozřejmě přispělo k celkové etnické fragmentaci afghánské společnosti a k neschopnosti určit majoritní státotvornou skupinu.⁷⁸ Etnická a kmenová příslušnost je tak jedním z faktorů ovlivňujících pákistánskou zahraniční politiku ve vztahu k afghánskému prostoru.

Dalším faktorem je společný historický odkaz sahající až do dob britské koloniální Indie a následného vzniku nezávislého Pákistánu. Ke vzájemné interakci mezi oběma státy napomáhá i odkaz Durandovy linie v podobě strategicky důležité, 2430 kilometrů dlouhé, společné hranice.⁷⁹ Ta sehrála důležitou úlohu v době sovětské invaze, když jejím prostřednictvím proudili do Afghánistánu jak bojovníci mudžáhedinů, tak i materiální pomoc. Tento scénář se opakoval v podobě podpory Tálibánu i v průběhu následné občanské války,⁸⁰ jak ukazuje kapitola věnovaná této problematice. Podpora mudžáhe-

dínů v období sovětské okupace měla i svou pragmatickou stránku v podobě scénáře ochrany vlastního území po případném sovětském úspěchu v Afghánistánu. Pákistánské politické špičky byly nuceny klást si otázku, jaké budou případné další expanzivní kroky Sovětů v regionu. V osmdesátých letech se region opět stal střetem supervelmocí, ve kterém byl Pákistán profilován do pozice poskytovatele určitých materiálně-politických záruk pro místní odboj.

Tato v praxi realizovaná agresivní pákistánská politika jasně demonstrovala jeho aktivní napojení na jednotlivé skupiny v afghánském regionu, které Pákistán využíval pro budování své dominance v rámci regionálního komplexu.⁸¹ Ta byla koncem devadesátých let realizována hlavně v podobě diplomatického uznání Tálibánu, jehož prostřednictvím Pákistán posílil svou vlastní pozici v Afghánistánu.⁸²

Kampaň vedená Spojenými státy v Afghánistánu v souvislosti s teroristickými útoky z 11. září, jakož i jejich následná vojenská přítomnost v této zemi, měla dalekosáhlý vliv na regionální geopolitiku. To do značné míry změnilo spíše pákistánský postoj k externí mezinárodní komunitě, stejně jako i skutečnou realizaci politiky. Spojené státy zahájily společně s domácí Severní aliancí masivní kampaň namířenou vůči Tálibánu. Pákistán se tak dostal do specifické pozice, když otevřeně podporoval mezinárodní tažení v prostoru svého souseda a současně pravděpodobně i nadále udržoval vztahy na vícero úrovních s původními kontakty z Tálibánu a z jiných zájmových skupin.⁸³

Ze současné perspektivy je jeho kalkul s budoucím odchodem koaličních sil z Afghánistánu a následným vývojem v zemi jasný. Tato dualita s občasnou eskalací směrem k jednomu z opačných pólů je charakteristická pro současnou geopolitickou situaci mezi Afghánistánem a Pákistánem.

Dalším kritickým zlomem v regionální politice byla změna amerického postoje k Afghánistánu. V březnu 2009 oznámila administrativa prezidenta Obamy novou strategii pod názvem Afghánistán-Pákistán (Af-Pak).⁸⁴ Ta už samotným názvem jasně naznačila její regionální zaměření.

Oproti předcházející strategii Bushovy administrativy byla nově ohlášená koncepce značně odlišná. Zatímco předcházející koncept se držel pravidla nejdřív jedna, potom druhá země, Obamova strategie byla svou komparací obou geografických prostorů zásadně odlišná.⁸⁵ Americký diplomat Richard Holbrooke definoval tento nový koncept jako jednotný prostor dvou států, ve kterém se odehrává tento konflikt, přičemž zdůraznil, že výcvikové tá-

bory nepřítelů se nacházejí právě na východní straně Durandovy linie.⁸⁶ To samozřejmě vyvolalo značně negativní ohlasy ze strany pákistánských politických špiček.⁸⁷

I to přispělo k postupnému ochlazení vztahů mezi oběma zeměmi. Záměrem politiky Af-Pak byla stabilizace regionu jako celku, přičemž Spojené státy v neustále rostoucí míře demonstrovaly svoje opodstatněné obavy o bezpečnostní situaci Pákistánu a jeho případné motivy. K ochlazení vztahů došlo i po zabití Usámy bin Ládina hluboko v pákistánském území, kde byl Ládin vypátrán speciálními silami Spojených států nedaleko hustě zalidněné oblasti, jen několik kilometrů od pozic pákistánských ozbrojených složek.⁸⁸ Tato fakta vyvolala opět množství legitimních otázek z řad laické i odborné veřejnosti.

V neposlední řadě je prostor Afghánistánu důležitý pro pákistánské vojsko. Pákistánská generalita ho v případě rozsáhlého konfliktu mezi Pákistánem a Indií vnímá pomocí konceptu strategické hloubky. V rozsáhlém střetu mezi oběma soupeři by Afghánistán mohl hrát významnou roli v podobě prostoru pro ústup a rekonsolidaci pákistánského vojska. Problematickou oblastí i nadále zůstávají vztahy mezi pákistánským vojskem a tajnou službou vůči rozličným regionálním skupinám, a to nejen Tálibánu. Jejich pozornost se zaměřuje především na hnutí Lahkar-e-Taiba, které působí ve sporné oblasti Kašmíru.⁸⁹ Jeho základny se nacházejí především na pákistánském území. V oblasti jižní Asie patří mezi jedno z nejvíce aktivních teroristických seskupení. Zjevné propojení Pákistánu s tímto hnutím nepřispívá žádným způsobem ke zlepšení vztahů s Indií.

Írán

Írán jako představitel států Perského zálivu má podobně jako Pákistán nezastupitelný vliv na celý afghánský regionální komplex. Tento geograficky rozlehlý stát spojuje s Afghánistánem 963 kilometrů dlouhá společná hranice.⁹⁰ Z historické perspektivy se interakce mezi oběma sousedy odehrávala ještě v období Velké hry, za dob Perské říše.⁹¹ Tyto regionální zájmy byly do značné míry reflektovány i v průběhu druhé poloviny 20. století.

V roce 1979 vystřídala vládu proamerického šáha Pahlaviho islámská revoluce, která otočila americko-iránské vztahy v průběhu několika následujících let o 180 stupňů.⁹² Zatímco v Íránu revoluce postupně dezintegrovala poslední zbytky staré vlády, na území jeho souseda v prosinci téhož roku,

na začátku téměř desetiletí trvající okupace, přistávala první sovětská letadla. Na opačné straně hranice později začal dlouhotrvající konflikt mezi Íránem a Irákem, který po iránské podpoře poskytované iráckým šiitům přerostl ve válku.⁹³

Krátce po sovětské invazi do Afghánistánu začaly do Íránu proudit davy afghánských utečenců, přičemž převážnou většinu z nich tvořili persky hovořící Hazarové.⁹⁴ Po návratu utečenců v devadesátých letech a po faktickém konci studené války s nimi Írán i nadále udržoval živé politické kontakty. Tímto způsobem byl, podobně jako okolní státy, zainteresován i do afghánské občanské války. Jeho pozice se v prvních letech konfliktu vyprofilovala do podoby oponenta Pákistánu a jeho zájmů v regionu. Tato interakce probíhala v rámci regionálního komplexu a Afghánistán se díky své fragmentaci stal opět prostorem pro mocenské střety svého západního i východního souseda. Po nástupu Tálibánu k moci se vztahy značně zkomplikovaly, což dokazuje zabití devíti iránských diplomatů Tálibánem na podzim roku 1998.⁹⁵ Tato událost „poskytla“ politický důvod pro náhlé přehodnocení vztahů s Tálibánem, což reflektovala iránská podpora sankcí OSN vůči Afghánistánu.

Americká invaze do Afghánistánu změnila geopolitiku celého regionu. Írán z počátku zaujal k nově vzniklé situaci zdrženlivý postoj. Poté, co se dostal do Bushovy „osy zla“, se jeho situace opětovně změnila.⁹⁶ V sousední zemi se tak nacházela nejmocnější vojenská síla světa, která mu oficiálně deklarovala svoje, ne právě s Íránem sympatizující úmysly. To se ještě zhoršilo po americké invazi do Iráku v roce 2003, když se Írán fakticky ocitl v obklíčení. Íránská odpověď na tento stav byla z počátku velmi jednoduchá. Írán začal do Afghánistánu vracet (spíše však „expedovat“) velké počty afghánských utečenců, čímž narušoval snahu koalice vedené Spojenými státy o stabilizaci země.⁹⁷

Vztah iránské elity s afghánskou vládou je relativně pozitivní. Navzdory všem událostem nadále udržuje, podobně jako Pákistán, kontakty s rozličnými mocenskými skupinami v Afghánistánu. To znepokojuje především představitele Spojených států a jejich spojence. V době vlády Tálibánu byl vztah Íránu k Afghánistánu uznán podporou etnika Hazarů, s argumentem společné příslušnosti k šiitské větvi islámu. V současnosti jsou tyto vztahy povýšeny na osobní kontakty mezi iránskou teokratickou elitou a jejím přímým napojením na kábulský palác a prezidenta Karzaje. Podle Milaniho si Írán značnými finančními prostředky „pronajímá“ Karzaje a afghánskou

politickou elitu.⁹⁸ Současně nadále udržuje živé vztahy s Tálibánem. Situaci navíc v posledních letech do značné míry komplikuje iránský jaderný program a vyhrocené vztahy s Izraelem.

Indie

Z geopolitického hlediska představuje Afghánistán výzvu i pro Indii. Tento stát s více než miliardou obyvatel disponuje nukleární kapacitou a postupně se profiluje do pozice regionální mocnosti s poměrně rozsáhlou sférou vlivu. Do té patrně spadá i ne příliš vzdálený Afghánistán. Indie má z historického hlediska pozitivní vztahy k Afghánistánu, za čímž stojí zjevná snaha získat ho na svou stranu jako protipól Pákistánu, se kterým má značné množství konfliktů nejrůznějšího charakteru.⁹⁹ Rivalita mezi Indií a Pákistánem je jedním ze základních pilířů, na kterém je postavena geopolitika indického subkontinentu. Ta je i v dnešní době velmi citlivou tematikou vzhledem k teritoriálnímu sporu mezi Indií a Pákistánem o území Kašmíru.¹⁰⁰ Regionální geopolitika je tak s přihlédnutím k vlastnictví nukleárních zbraní Indie i Pákistánu značně bipolární z hlediska její vnitřní dynamiky.¹⁰¹ Po roce 2001 je však zjevný určitý obrat v této interakci. Ten způsobila hlavně relativně vysoká rychlost všeobecného růstu a rozvoje Indie. Z postupného ochlazování vztahů mezi Spojenými státy a Pákistánem tak těžila právě Indie. To se projevilo např. spoluprací v oblasti jaderné energetiky.¹⁰²

Indie se na afghánský region dívá stejně pragmaticky jako ostatní hráči v regionálním komplexu. Představuje pro ni všeobecnou bránu do regionu Střední Asie, což se jí, především v horizontu poslední dekády, úspěšně daří. Indové jsou jako cizinci v Afghánistánu přijímáni velmi pozitivně. Tento obraz byl ale narušován poměrně častými útoky na indickou ambasádu a její místní personál. Jeden takový útok se odehrál 18. 10. 2009, sebevražedný útočník při něm usmrtil více než sedmáct osob.¹⁰³ Mnohé z těchto útoků má na svědomí hnutí Tálibán, což postupně vede k vzájemnému obviňování mezi Islámábádem a Dillí. Po útocích z 11. září a začátku koaliční přítomnosti v Afghánistánu prudce vzrostl indický zájem o tuto oblast. To se podepsalo na masivní podpoře rekonstrukční iniciativy a na celkovém růstu indické přítomnosti. Indie vynakládala nejvíce finančních prostředků na pomoc Afghánistánu ze všech států regionu.¹⁰⁴ Trvalé všeobecné spojení mezi Indií a stabilizovaným Afghánistánem by pravděpodobně představovalo jeden z krizových scénářů pro Islámábád.

Pro Pákistán je oblast Afghánistánu strategické místo i z hlediska konceptu vojenské strategie. Dlouholeté vzájemné vztahy se širokým spektrem stran a společný odkaz v podobě pašunské etnicity, v kombinaci s nestabilitou země, představuje ideální podmínky pro případný vojenský ústup a přeskupení vlastních vojenských kapacit na afghánském území, v případě vyostření konfliktu v Pákistánu s jeho jižním a mocnějším rivalem. Tento pákistánský koncept je z indického hlediska nepřijatelný, což vede k poměrně úspěšnému nacházení způsobů, jak ho narušovat. Tomu napomáhá právě masivní angažovanost Indie v rekonstrukčních aktivitách v Afghánistánu po roce 2001. Kromě už zmíněné nemalé finanční podpory se to děje i formou úspěšného budování sítě konzulátů a celkové ekonomické penetrace v oblasti.

Čína

Čína představuje, na rozdíl od ostatních menších geopolitických hráčů, podobně jako Indie aktéra s řádově vyšším vlivem a mocí. V průběhu 20. století byly vztahy mezi Čínou a Afghánistánem na poměrně vysoké úrovni, což změnilo až kábulské nastolení promoskevské vlády v době sovětské invaze. Z geopolitického hlediska je percepce Číny ovlivněna především postojem Spojených států. Dohoda Spojených států o jaderné spolupráci s Indií byla jasně směřována jako protiváha k čínským aktivitám v regionu.¹⁰⁵

Čínu spojuje poměrně silné spojenectví s Pákistánem. To je především v poslední dekádě demonstrováno na všech možných úrovních, od spolupráce ekonomického charakteru až po vojensko-výzkumné projekty, jakým je např. lehké multifunkční stíhací letadlo JF-17 Thunder.¹⁰⁶ Tím se Čína prostřednictvím Pákistánu staví do pozice protiváhy Indie. Od úplného začátku mise ISAF se Čína angažovala jako silný partner Afghánistánu v rámci jeho stabilizace a rekonstrukce.¹⁰⁷

Stejně jako ostatní hráči v rámci regionálního komplexu postupně navyšuje svoje případné aktivity v Afghánistánu, což úzce souvisí s vývojem situace po odchodu koalice. Podobný je i zájem o budoucí kontrakty na těžbu nerostných surovin v Afghánistánu. Čína se tak v narůstající míře profiluje do pozice nejen regionálního, ale i globálního aktéra. Její vojenské i ekonomické aktivity tomu v posledních letech jasně nasvědčují.

Krátce po začátku spojenecké kampaně v Afghánistánu na začátku 21. století se poměrně netrpělivě očekávala reakce Číny. Ta byla pozitivní v souladu s mezinárodním konsenzem. Svoje aktivity v Afghánistánu manifestovala

nejen prostřednictvím významného spojence v podobě Pákistánu. V rekonstrukčních a ekonomických aktivitách naopak vystupovala jako silný a samostatný aktér. Svou přítomností v regionu tak demonstruje úsilí etablovat v Afghánistánu pozitivní vztahy s lokálními politickými elitami, což by mohla v případě změny geopolitického prostředí využít ve svůj prospěch, a to stejně k regionálním, jako i globálním aktérům. Čínská expanze se tak odehrává jak v bezpečnostní, tak i v ekonomické sféře.

Závěr

Na území dnešního Afghánistánu dochází i v současnosti ke složité interakci různých regionálních i globálních aktérů, které spojují (anebo právě naopak rozdělují) nejrůznější důvody a případná spojenectví. Od časů Velké hry v 19. století se tento těžko zkoušený stát pokouší najít rovnováhu a stabilitu za pomoci interních i externích prostředků.

V současné době se probíhající mezinárodní asistence v rámci rekonstrukce a stabilizace země neustále setkává s různými problémy, jejichž kořeny někdy sahají až právě ke geopolitické rivalitě zainteresovaných aktérů. V tomto případě hovoří Ahmed Rashid otevřeně o tzv. „nové Velké hře“.¹⁰⁸ Fakticky nárazníkový stát, který hrál v 19. století, v dobách soupeření dvou velmocí, centrální roli, se tak ocitá ve velmi podobné situaci na počátku 21. století.

Jeho interní i externí dynamika zůstává i nadále „pokryta“ množstvím rozličných faktorů. Pro konceptuální zachycení této dynamiky je nápomocná analogie mezi Bushovou a Obamovou politikou vůči Afghánistánu. Posun od zaměření se na jeden stát směrem k obširnější perspektivě demonstrované v politice v Af-Paku tvoří vhodný základ pro pochopení dynamiky tohoto problematického regionu. Právě koncepty a teoretické rámce, jako je např. *teorie regionálního komplexu* demonstrována v knize *Regions and Powers*,¹⁰⁹ představují určitý posun v percepci tohoto geopolitického fenoménu. Na geopolitiku Afghánistánu tak ani po více než sto padesáti letech od Velké hry nelze nazírat bez nahlížení na jeho sousedy.

Kapitola 3

Domácí a regionální kontext selhávajícího státu

Situace v devadesátých letech: fragmentace a konsolidace politické moci

V únoru roku 1989 opustily Afghánistán poslední sovětské jednotky.¹¹⁰ Skončila tak dalekosáhlá, téměř deset let trvající okupace země, která zanechala Afghánistán v katastrofální socioekonomické situaci. Domácí komunistická vláda pod vedením prezidenta Nadžibulláha se vojenskými prostředky snažila udržet u moci a ustát stále silnější tlak ze strany mudžáhedínů. Po odchodu sovětských vojsk se v zemi vytvořilo mocenské vakuuum, které nebyla afghánská armáda sloužící prosovětské Nadžibulláhově vládě schopná vyplnit. O to více se vytvářel prostor pro různé zájmové a mocenské skupiny mudžáhedínů.

Počátkem roku 1989 měla afghánská exilová prozatímní vláda, sestavená z patnácti delegátů ihned po odchodu Sovětů ze země, jen minimální vliv na chod událostí v zemi.¹¹¹ V průběhu dvou měsíců si vysloužila pozornost Saúdské Arábie, Súdánu a Bahrajnu, které ji uznaly za legitimní. Vláda byla exilová, protože v zemi neměla stálé místo pro své sídlo. Ve snaze sjednotit značně diverzifikované společenství mudžáhedínů si však získala tichou podporu Spojených států i Pákistánu, jehož představitelé doufali ve svržení Nadžibulláhova režimu a dosazení loutkové vlády ovládané z Pákistánu.¹¹² K tomu však bylo zapotřebí začít přebírat iniciativu v zemi. Prozatímní vláda

ovšem nezastupovala šiitskou část obyvatelstva, kterému se dostávalo podpory od západních hranic, z Íránu. Situace v zemi nezůstala bez povšimnutí ani v Číně, jež podporovala afghánskou pročínskou komunistickou organizaci v boji proti stávajícímu režimu. Nárůst násilí v zemi byl tak za těchto podmínek jen otázkou času.

Prvním místem útoku s cílem oslabit Nadžibulláhův režim byl zvolen Džalalabád. Téměř všechny existující frakce se zúčastnily útoku na tuto oblast v březnu 1989 a celá operace byla koordinována pákistánskou tajnou službou ISI.¹¹³ Po prvotním úspěchu mudžáhedínů se však vládní síly odhodlaly k tuhému odporu a během několika měsíců trvajících obléhání odpálily více jak čtyři sta raket SCUD.¹¹⁴ To mělo na nedisciplinované jednotky mudžáhedínů zdrcující psychologický efekt. V průběhu léta už bylo jasné, že ofenziva selhala a že Džalalabád zůstane nadále pod kontrolou vládních vojsk. Během tažení zahynulo v této oblasti odhadem 12 000 až 15 000 civilistů.¹¹⁵ První velká ofenziva mudžáhedínů ukázala, že Nadžibulláhova moc není tak křehká, jak se mnohé participující strany domnívaly. K úspěchu rozhodujícím způsobem přispěla i materiálně-vojenská pomoc, jež byla poskytnuta sovětskou stranou.

Nadžibulláh s ní však nemohl nadále počítat. Etnicky diverzifikovaná afghánská kmenová společnost vnímala krutou Nadžibulláhovu vládu jako nežádoucí. V březnu 1990 se jeden z ministrů Nadžibulláhovy vlády pokusil pomoci státnímu převratu přímo v Kábulu tím, že uvolnil cestu oddílům mudžáhedínů přímo do města a nechal v prezidentském paláci explodovat nálož.¹¹⁶ Na poslední chvíli povolán loajální jednotky za pomoci policie útok odrazily.¹¹⁷ Tato událost, ale i mnohé jí podobné jasně odhalovaly vnitřní roztržitost vládnoucí strany a stále více nestabilní pozici prezidenta, jemuž postupně docházely prostředky nutné pro udržení se u moci.

Stejně tak jako v Afghánistánu i v Sovětském svazu se situace zásadně změnila. Po vyhlášení nezávislosti pobaltských zemí následoval v SSSR pokus o převrat, kterému však Gorbačov odolal.¹¹⁸ Sovětské vnitřní problémy však znamenaly prakticky konec jakékoliv formy vnější pomoci Nadžibulláhovu režimu. Symbolický konec jednoho z hegemonů bipolárního konfliktu tak prakticky znamenal konec komunistické vlády v Afghánistánu.

Začátkem roku 1992 situace v zemi vyústila do stadia, ve kterém se začaly k jednotlivým frakcím mudžáhedínů přidávat i vládní jednotky. Kábul se tak ocitl prakticky bez ochrany. Nadžibulláh si vážnost situace uvědomo-

val a v březnu 1992 rezignoval.¹¹⁹ Posléze se pokusil ze země utéci, tento pokus však ztroskotal kvůli vojenským jednotkám operujícím na letišti Bagram, které mu znemožnily nastoupit do připraveného letadla. Nezbyvalo mu tedy nic jiného než vyhledat azyl při misi OSN.^{120, 121} Pod dohledem tří zástupců z Pákistánu (premiéra Nawaze Sharifa, generála Asifa Nawaze Janjua a ředitele ISI generála Javeda Nasira) došlo 24. dubna v Afghánistánu mezi šesti vůdci k podpisu tzv. Pěšávarských dohod. Na jejich základě měly být vyhlášeny svobodné volby do osmi měsíců. K tomu však nikdy nedošlo, neboť specifické cíle jednotlivých frakcí neposkytovaly prostor pro další kompromis, což ještě více polarizovalo celou společnost.

Nestabilita v zemi a problematika warlordismu

Ještě v srpnu téhož roku násilnosti mezi jednotlivými skupinami vyústily v krvavé bitky o kontrolu nad Kábulem. Mezi hlavní aktéry patřil předseda nesmiřitelné fundamentalistické islámské strany Gulbuddín Hekmatjár¹²², který byl všeobecně známý jako brutální velitel jednotek mudžáhedínů za sovětské okupace. Jeho hlavním politickým nepřítelem byl v té době čelný představitel umírněného islámského společenství Burhánuddín Rabbání. Amin Saikal ve své studii uvádí¹²³, že jedním z hlavních cílů Hekmatjára bylo zabránit Rabbánímu ve vytvoření legitimní vlády a funkční správy v Kábulu. Proto rozpoutal těžké a několik měsíců trvající boje v hlavním městě, jež neuctily ani po jeho jmenování premiérem (funkci odmítl). Boje mezi zneprátenými frakcemi tak pokračovaly až do začátku roku 1994. Podle zprávy *Human Rights Watch* docházelo v tomto období k jednomu nejkrutějších a nejbrutálnějších porušování základních lidských práv.¹²⁴ Oblast hlavního města se proměnila na bojovou zónu, ve které byly nasazeny těžké dělostřelectvo a taktické rakety, což si vyžádalo více než 20 000 obětí z řad civilistů.

Tento stav zemi destabilizoval do maximální možné míry, čímž se prakticky ocitla ve stadiu úplné anarchie a bezprávi. Situace v Kábulu tak představovala pouze pomyslný posun vývoje od odchodu Sovětů ze země. Etnická a především kmenová diferenciacie jsou jednou z konstant afghánské společnosti už od jejího prvotního vzniku. Jasnou ukázkou tohoto faktu byla vnitřní nekonzistentnost dvou bojujících frakcí, Khalq a Parcham, uvnitř afghánské komunistické strany už od jejího vzniku.¹²⁵ Tato rivalita v navenek homogenní a ideologicky jasně definované komunistické straně byla důsledkem právě etnicko-kmenových sporů. Po pádu Nadžíbulláhova režimu se tyto

rozdíly a mocenské plány plně realizovaly za pomoci dlouhodobé militarizace kmenových společenstev během sovětské okupace projevující se v diverzifikovaném hnutí mudžáhedinů. A právě etnická a kmenová příslušnost měla nezanedbatelný vliv na formování aliancí mezi jednotlivými polarizovanými skupinami.

V tomto bodě sehrála významnou roli existence fenoménu warlordismu na území Afghánistánu. Navzdory absenci všeobecné definice pojmu „warlordismus“, kterou by odborná obec akceptovala jako unifikovanou,¹²⁶ je existence tohoto fenoménu v afghánském regionu dobře empiricky zdokumentovaná. Afghánští warlordi ovládající jednotlivé regionální oblasti v zemi po desetiletí, při absenci demokratických, správních a právních prostředků, sloužili jako prvek nahrazující efektivní centrální vládu. Podobně je charakterizuje i Reno.¹²⁷ Za pomoci nashromážděných materiálních prostředků a ozbrojených, vysoce militarizovaných skupin ovládají warlordi jednotlivá území. K existenci tohoto fenoménu napomohla tradiční síť kmenových konfliktů mezi jednotlivými aktéry.

Tyto skutečnosti reflektovala i probíhající občanská válka mezi jednotlivými frakcemi v devadesátých letech. Zatímco v Kábulu byla tradičně zastoupena paštunská většina, v severních oblastech to byly organizované skupiny Tádžiků a Uzbeků, zatímco mezi nimi se nacházely ostatní etnicity včetně menšiny Hazarů.¹²⁸ Konflikt mezi tradičně paštunskými elitami ovládajícími Kábul a tádžicko-uzbeckými skupinami tak charakterizoval průběh občanské války. Celou situaci navíc komplikovaly geopolitické snahy regionálních mocností v podobě politicko-ekonomické podpory jednotlivých skupin. Tím se celková percepce fenoménu státnosti mění na obraz regionálního komplexu jako interagujícího celku bez ohledu na klasické vnímání hranic státu dle vestfálského modelu.

Na vzniklou situaci nemělo vliv ani podepsání několika mírových smluv, protože je žádná ze zúčastněných stran nedodržovala. V roce 1994 pak byla do země vyslána mise OSN v čele s bývalým ministrem zahraničních věcí Tuniska Mahmúdem Mistírím, který přišel s dalším plánem na stabilizaci situace.¹²⁹ Ten se však již nepodařilo zrealizovat vzhledem k náhlé změně politicko-bezpečnostní situace.

Tálíbán jako reakce na nestabilitu

V listopadu 1994 se v Afghánistánu objevil nový aktér pod názvem Tálíbán, který se zviditelnil zajištěním třiceti kamiónů pákistánského komerčního přepravce na cestě z Květy do Turkmenistánu.¹³⁰ Tato nová a v afghánském bezpečnostním prostředí neznámá organizace se v zemi etablovala s výjimečnou rychlostí. Hnutí mělo od samého počátku zjevné napojení na pákistánské náboženské skupiny. Během vlády pákistánského prezidenta Zijála Haka v osmdesátých letech se v Pákistánu prudce rozšiřoval počet náboženských škol.¹³¹ Ty navštěvovalo velké množství mladých utečenců z Afghánistánu. Po ukončení studia se velká část z nich vracela zpět do Sověty okupované vlasti, kde se přidávali k rozličným hnutím mudžáhedínů s cílem ochránit víru před komunistickými bezvěrci. Prvotním cílem Tálíbánu tedy bylo změnit tuto situaci v afghánském anarchickém prostředí a nastolit stabilní vládu islámského státu.¹³²

Důležitým faktorem pro úspěch Tálíbánu byla jeho členská základna. Studenti madras s řadou afghánských utečenců většinou přehli do Pákistánu před sovětskou okupací a nezažili džihád mudžáhedínů, a tak během občanské války mnozí z nich uvěřili volání své země po osvobození od krutovlády a bojů mezi jednotlivými frakcemi mudžáhedínů, kteří se svým konáním fakticky odchýlili od víry. Tálíbán byl tak z hlediska svého původu, členské základny a především svými až klerikálními kořeny unikátním fenoménem. Zároveň se tím dostatečně diferencoval od již dříve etablovaných skupin mudžáhedínů, které vnímal jako kriminální.

Tálíbán tak svou, místy až novodobou mytologií nepřestává fascinovat především západní veřejnost příběhy o vůdci celého hnutí, Mullahu Muhammadu Umarovi. O jeho cestě vedoucí do čela Tálíbánu koluje stále poměrně značné množství více či méně neověřených informací. Tomu napomáhá i fakt, že až do jeho 39 let neexistovala žádná jeho fotografie anebo autentická transkripce rozhovoru a že jeho první střetnutí s diplomatem OSN proběhlo až v roce 1998.¹³³ To vše vytvářelo nepřekonatelné překážky při snaze zdokumentovat jeho život.

Poměrně ucelený pohled na jeho život podává Rashid, podle něhož se Umar narodil v rodině chudých rolníků, příslušníků ghilzaické skupiny Paštunů, někdy v roce 1959 ve vesnici Nodeh nedaleko Kandaháru.¹³⁴ Během džihádu v osmdesátých letech se Umarova rodina přesunula do Tarin-

kotu v Orúzgánu, do jedné z nejzaostalejších oblastí Afghánistánu. Jedna z mála výhod, které tato provincie poskytovala, bylo to, že zůstala téměř nedotčena sovětskými jednotkami. Umar se tak stal mullou a později si otevřel vlastní madrasu. Mezi lety 1989 a 1992 bojoval po boku Pákistánem podporovaných mudžáhedinů proti komunistickému režimu, přičemž byl několikrát zraněn a přišel o pravé oko.¹³⁵

Rashid dále uvádí nejdůvěryhodnější verzi toho, jak se malá skupina Tálibánu mohla postavit kandahárským warlordům. Na jaře roku 1994 měli Umarovu madrasu navštívit místní obyvatelé, kteří mu oznámili, že jeden z místních ozbrojených velitelů unesl do své vojenské základny dvě mladá děvčata, která tam byla opakovaně znásilňována. Umar jim spolu s asi třiceti Tálibánci vyrazil na pomoc, přičemž vyzbrojeni byli jen šestnácti puškami. Děvčata byla osvobozena a velitel základny oběšen na hlavní tanku. Tato událost nebyla ojedinělá.¹³⁶ Zpráva o Umarových činech se mezi místními rychle rozšířila.

Slepou loajalitu a vlastní prestiž si pravděpodobně mezi obyvatelstvem získal tím, že od nich odmítal převzít jakékoliv dary nebo finanční prostředky. Z pohledu generace místních rolníků, kteří byli utlačováni a kteří trpěli pod sovětskou i Nadžibulláhovou vládou, jež byla vystřídána pouze krutovládou místních warlordů, představovaly tyto akce nového hnutí první příklad určité formy práva a pořádku. I to je jeden z důvodů bleskové podpory hnutí v zemi. Afghánistán se jako konceptuální celek stal zranitelný vnějším a neočekávaným zásahem, jaký předvedl právě Tálibán.

Díky masivní materiální podpoře, především ze strany Pákistánů a jeho tajné služby ISI, se bojovníci hnutí velmi rychle dostali k značnému množství moderní výzbroje včetně těžké techniky. Jednou z prvních větších akcí Tálibánu bylo nasazení přibližně dvou set bojovníků proti Hekmatjárovým jednotkám s cílem obsadit jejich vojenské sklady v blízkosti pákistánské hranice. Už 3. listopadu tálibánští bojovníci šokovali svět dobytím Kandaháru, což jim zaručilo přístup k další těžké technice z místních skladů, přičemž jejich počet jen v průběhu tří týdnů narostl na 2500 osob.¹³⁷ To jim umožnilo kontrolovat důležité dopravní tepny v okolí jimi ovládaného prostoru. Fakt, že cesty v okolí byly po dlouhé době pod kontrolou jen jednoho aktéra, bylo pro místní obyvatele vítaným krokem.¹³⁸

Po dlouhé době tak došlo k likvidaci bezpečnostních bodů budovaných na cestách, jejichž cílem bylo vybírat nejrůznější formy mýta. Tento způsob kon-

troly nad určitým územím byl charakteristický pro jednotky místních warlordů. Ahmed Rashid¹³⁹ si jako novinář vzpomíná na cestu z Kandaháru do Kábulu, která se kvůli těmto neustálým kontrolám a vybíráním poplatků čím dál tím více prodlužovala. Některé, mezi sebou bojující skupiny v oblasti hlavních dopravních tras od sebe dělilo jen pár kilometrů.

Obsazení Kandaháru Tálibánem za masivní podpory domácího obyvatelstva představovalo významné vítězství s faktickým ziskem kontroly nad jižní částí země. Po určité fázi konsolidace a bojích s vládou loajálními warlordy následoval útok na severní část země s cílem oslabit Hekmatjárovy jednotky na základnách v blízkosti hlavního města. Později se strategie proměnila, počítalo se se dvěma vlnami útoku s cílem dobýt Herát a Kábul. Koncem roku 1995 měl Tálibán k dispozici více jak 25 000 bojovníků.¹⁴⁰ V průběhu těchto bojů se ale Tálibán setkal s tuhým odporem, což si vybralo daň na vysokém počtu padlých. Postup se však nepodařilo zastavit.

25. 9. 1995 zahájil Tálibán definitivní ofenzivu směrem na Kábul, přičemž 27. září jej úplně získal pod svou kontrolu.¹⁴¹ Všichni představitelé Rabbáního vlády ve městě byli evakuováni. To znamenalo pro Tálibán faktické vítězství v zemi, v níž vojensky ovládali víc jak tři čtvrtiny území.

Islámský emirát Afghánistán

Jedny z prvních kroků příslušníků Tálibánu po úspěšném obsazení hlavního města vedly k sídlu budovy OSN. V té se ukrýval bývalý prezident Nadžibulláh. Pětičlenné komando Tálibánu ho vykastovalo, tahalo přivázaného na laně za autem ulicemi a posléze ho zastřelilo.¹⁴² Všechny do té doby mezi sebou v Kábulu bojující zájmové skupiny a frakce respektovaly diplomatickou imunitu prostorů mise OSN. Nadžibulláhova vražda se tak stala předzvěstí nových a „revolučních“ kroků v nadcházejícím období. Na Tálibánem ovládaném území začalo tvrdé prosazování islámského práva *šaria*. V zemi byla nastolena bezprecedentní informačně-kulturní cenzura, z domácností musely zmizet televizní přijímače a v hlavním městě se zavíraly obchody prodávající západní zboží. Docházelo ke stále více se stupňujícímu porušování základních lidských práv, a to včetně brutálního porušování práv žen.¹⁴³ Na konci 20. století se nekompromisně prosazovaly doslova středověké praktiky.

Situace se změnila i na poli taktickém. Původní znepřátelené skupiny bojující o moc v zemi byly zatlačeny do severních oblastí. Vzhledem k situaci se

jako pragmatické řešení jevílo uzavření míru mezi bývalými rivaly společně čelícími nové geostrategické hrozbě. 13. 6. 1997 byla založena Jednotná islámská fronta, známá spíše pod označením Severní aliance.¹⁴⁴ Ta měla v zemi i nadále pod kontrolou severní provincie a v následujících letech úspěšně odolávala útokům Tálibánu, čímž destabilizovala jeho obraz neporazitelné hegemonické síly ve státě. Tálibán se však u vlády úspěšně udržel až do období krátce po událostech z 11. 9. 2001.

Devadesátá léta znamenala pro Afghánistán, jako pro konceptuální celek, další tvrdou ránu z hlediska *statebuildingu* a zvýšení jakékoliv varianty bezpečnosti po předchozí dekádě sovětské okupace. Nevyhnutelný pád starého režimu uvrhl zemi do brutální občanské války, ve které kromě bojujících stran participovaly svými geopolitickými schématy i v historické perspektivě tradičně zaangażované sousední státy. To vytvořilo přirozené prostředí pro etablování rozsáhlé sítě warlordů. Ti prakticky přivedli zemi do stavu zhrouteného státu, který ještě několik let po pádu Tálibánu pravidelně a nechvalně obsazoval přední místa v žebříčku sestaveném organizací *Fund for Peace*.¹⁴⁵ Dlouhodobá afghánská nestabilita vytvořila mocenské vakuum, které vyplnil až Tálibán v druhé polovině posledního desetiletí 20. století. Radikální režim si našel mnoho sympatizantů z řad ideologicky extremistických skupin, jež se v zemi těšily podpoře. Výcvikové tábory z dob občanské války vyměnily staré rekruty za nové členy radikálních seskupení. To postupně vedlo k neblaze známým událostem z 11. 9. 2001.

SVRŽENÍ TÁLIBÁNU A TRANSFORMACE POLITICKÉHO USPOŘÁDÁNÍ

Další vojenská intervence do Afghánistánu byla důsledkem teroristických útoků na USA 11. 9. 2001. Byla provedena stabilizační kampaň namířená proti Tálibánu. Oficiálně ne z důvodu afghánského útoku na USA, nýbrž za naplánování těchto útoků právě z jeho území a za to, že tehdejší tálibánská vláda odmítla vydat do USA pohlaváry al-Káidy. OEF 2001 se stala druhým *regime change* v Afghánistánu během necelého čtvrtstoletí. Tento *regime change* byl důsledkem nepřiměřené reakce na hrozby spojené s nástupem globálního terorismu.¹⁴⁶ Vojenské svržení Tálibánu v roce 2001 bylo předehrou k další válce, a to válce v Iráku, přičemž se obě tyto události staly typickými příklady neokonzervativních válek.¹⁴⁷

OEF 2001 byla také druhým pokusem o vnucení hodnot a norem zcela jiné civilizace, tentokrát civilizace západní.¹⁴⁸ V neposlední řadě šlo o druhý pokus, jak centralizovat Afghánistán. Na rozdíl od sovětského modelu z let 1979–1989 byl tentokrát vnucen americký systém, jehož hlavním pilířem se v Afghánistánu, tři roky po svržení vlády Tálibánu, stala funkce přímo voleného prezidenta s rozsáhlými pravomocemi.¹⁴⁹ Zároveň se zavedením prezidentské funkce byl vytvořen systém zastupitelské demokracie, jehož nejvyšším orgánem je *Lója Džirga*, tedy tzv. Velké shromáždění. Tuto zastupitelskou komoru zprvu tvořili velitelé vzbouřeneckých protisovětských vojenských jednotek, ale později ji doplnili zástupci zvolení v přímých volbách. Hlavním rámcem všech výše zmiňovaných zásadních změn se stalo budování státu západního typu, tedy *statebuilding*.

Při budování nového státu v Afghánistánu se hlavní pozornost na poli bezpečnosti soustředila na priority, které jsou více méně typické pro každé úsilí tohoto druhu.¹⁵⁰ Šlo zejména o vybudování základů právního státu a výstavbu armády, policie a systému ostrahy hranic. Afghánským specifikem se stalo vytvoření provinčních rekonstrukčních týmů (PRT), které v zemi začaly působit již od konce roku 2003. Základní podmínkou bylo, že jejich aktivity se omezí jen na ty oblasti, kde nebudou operovat vojáci USA v rámci své operace OEF 2001.

V oblasti bezpečnosti se prosadila mezinárodní dělba patronství: SRN se zaměřila na pomoc při výstavbě policejních sil, Velká Británie si na starost vzala boj proti obchodu s narkotiky, Itálie se soustředila na výstavbu justičního systému, proces demobilizace, odzbrojení a reintegrace (DDR) financovalo Japonsko a americká CIA se soustředila na výstavbu afghánské tajné služby NDS (*National Direction of Security*). Pokud jde o Afghánskou národní armádu (ANA), ta byla budována především z nových rekrutů, zatímco podíl bývalých bojovníků byl velmi nízký. V humanitární oblasti šlo především o zajištění návratu uprchlíků ze sousedních zemí a o nastolení alespoň elementárních prvků péče o zdraví afghánského obyvatelstva, přičemž v této oblasti Afghánistán patřil k těm zcela nejzaostalejším státům světa. Další prioritou se stalo zvyšování vzdělanosti a zkvalitňování lékařské péče, a právě tam bylo dosaženo největších úspěchů. Během deseti let se výrazně zvýšila základní vzdělanost afghánských dětí a podařilo se snížit dětskou úmrtnost.

Při nastolování systému státní správy se vytvářely její elementární základy, státní správa do té doby téměř vůbec neexistovala. Demokratizační

úsilí se zaměřilo na vytváření politických stran, základů svobodného tisku a ústavního rámce pro systém svobodných voleb. Ekonomická stabilizace se soustředila na zavedení celostátní měny a na postupné zapojování země do celosvětových obchodních vztahů. Ale sumy vyčleňované na ekonomický rozvoj Afghánistánu byly nízké, ve srovnání s Irákem byly téměř čtyřicetinasobně nižší (500 mil. USD ve srovnání s 18 mld. USD).¹⁵¹ Ale i navzdory relativně malým investicím se za dobu deseti let afghánský HDP celkem ztrojnásobil – z původních 4 mld. USD se dostal přes hranici 13 mld. USD. A konečně rozvojová politika kladla hlavní důraz na omezení chudoby a na postupné vytváření základní infrastruktury, přičemž také v těchto oblastech Afghánistán patřil k naprosto nejzaostalejším zemím světa. Za největší úspěchy se považují výstavba první afghánské dálnice Ring Road a zavedení sítě čtyř mobilních operátorů, jejichž služeb využívá celkem šest milionů uživatelů.

Drogová ekonomika jako jeden z nejdůležitějších problémů Afghánistánu po roce 2001

Jedním z nejdůležitějších problémů poválečné obnovy se stala produkce drog. Ta trvale narůstala právě po roce 2001 a po prvních třech letech od svržení Tálibánu její podíl na celkových příjmech afghánského státu přesáhl jednu třetinu. Právě po roce 2001 se počet ploch osázených plodinami pro výrobu drog zvýšil z téměř nuly na 4,5 tis. hektarů a sklizeň se zvýšila z pouhých 500 tun na 6,5 tis. tun. Příjmy z drogové ekonomiky mají dva zásadní dopady: pozitivní a negativní. Ty první se projevují zvýšením příjmů pro samotné pěstitele drog a také pro makroekonomickou bilanci.¹⁵² Naproti tomu negativní dopady se projevují oslabováním vnitrostátní bezpečnosti a politickou destabilizací.

Zvyšování produkce drog a její dopad na vnitřní stabilitu a bezpečnost tvoří začarovaný kruh s několika hlavními činiteli. Prvním z nich jsou warlordi. Jejich vzbouřecké organizace poskytují bezpečnost všem, kdo se zabývají výrobou, sklizní a zpracováním drog a kdo s nimi i obchodují. Zároveň s tím si za peníze utržené za prodej drog pořizují výzbroj, výstroj a výcvik. A nakonec podporou výroby a prodeje drog destabilizují vládu a oslabují bezpečnost v zemi. Není proto divu, že oni sami nakonec stále více investují do dalšího rozvoje drogové ekonomiky Afghánistánu. Druhým činitelem je drogová ekonomika jako taková. Ta je silným nástrojem v rukou warlordů

a těží především z toho, že státní instituce jsou v jejím rámci ve slabém postavení a mají jen málo účinných nástrojů k úspěšnému boji. Třetím činitelem je vláda. Její slabost se projevuje zejména tak, že nedokáže účinně bojovat proti drogové ekonomice ani zajistit potřebnou míru bezpečnosti, ani prosadit účinná opatření proti drogové ekonomice. A ještě závažnější je ta skutečnost, že mnozí státní úředníci, od místních přes regionální až po celostátní úroveň, jsou sami zkorumpovaní a zdiskreditovaní, a tím je také oslabena jejich schopnost účinně s tímto závažným problémem bojovat.

Žádné řešení problému drogové ekonomiky v Afghánistánu není snadné a vyžaduje si dlouhodobé a trpělivé úsilí na mnoha frontách. Nelze se přitom omezovat pouze na zákazy a na represí. Jeho základním rámcem by měl být komplexní proces DDR a jako první krok se nabízí systematické omezování přítoků peněz do rukou warlordů, což by je oslabilo jak vojensky, tak i politicky. Především by to trvale snižovalo jejich schopnost destabilizovat stát a oslabovat vnitřní bezpečnost země. Souběžně s tím by se oslabovala drogová ekonomika, a tím by se dále snižovaly příjmy warlordů a možnosti jejich destabilizačního působení. Souhrnným výsledkem by mohlo být soustavné zlepšování bezpečnosti a posilování autority státu.

Z praktického hlediska se doposud uplatňovaly čtyři základní přístupy. Prvním z nich je *zákaz* (restrikce) pěstování omamných látek. Je to zdánlivě jednoduché opatření, ale jeho uplatňování má svá úskalí. Jsou jimi především nezbytnost politického konsenzu a nepřátelské reakce ze strany špiček řídicích drogovou ekonomiku a warlordů. Druhým přístupem je *ničení* (eradikace) polí, na nichž se drogy pěstují. Jeho neblahým důsledkem se stalo náhlé a rozsáhlé zchudnutí farmářů jako nejnižších článků této ekonomiky. Třetím uplatňovaným přístupem bylo *pěstování alternativních plodin*, např. šafránu. Ukázalo se ale, že to je velice náročné na peníze a také na čas, zejména pak na trpělivost venkovského obyvatelstva. Jako nejnadějnější se nakonec ukázal čtvrtý přístup, kterým byla kombinace třetího přístupu s ničným polí osázených plodinami pro výrobu drog. Ale i tento přístup je náročný na čas a na vynaložené peníze, nehledě na určité „odcizení se“ lokálního obyvatelstva od spojeneckého úsilí.

Nastolení prezidentského systému, jeho přínos a problémy

Nastolení prezidentského systému předcházelo přechodné období, jehož hlavní rámec byl vymezen na bonnské konferenci, na které se pod záštitou

OSN sešli afghánští protitálibánští prominenti. Ti se nakonec dohodli na vytvoření Afghánské prozatímní vlády složené celkem ze třiceti členů.¹⁵³ Jejím předsedou se stal Hámíd Karzaj, který pochází z významné paštúnské rodiny, jež patřila do okruhu blízkých rodinných přátel posledního afghánského krále Muhammada Záhira Šáha.

Hned po sovětském vpádu do Afghánistánu se hlavním Karzajovým zájmem stalo zajišťování financí na odbojové aktivity proti sovětským okupantům. Tuto činnost vykonával velice úspěšně především díky svým rozsáhlým kontaktům v zahraničí, které navíc dále rozvíjel. Pokračoval v tom i po odchodu sovětských vojsk, kdy se soustředil především na podporu prvních vlád postsovětského okupačního období. Po rozčarování z jejich nejednotného postupu se přiklonil k Tálíbánu a po dobu několika let jej podporoval. Ale na konci devadesátých let se s Tálíbánem zcela rozešel, protože odmítal jeho násilné praktiky. V roce 2001 byl již blízkým spolupracovníkem generála Massouda, velitele vojsk Severní aliance, která po vzdušných úderech USA a jejich spojenců dobyla hlavní město Kábul. Od samého počátku OEF 2001 stanul v čele protitálibánských polních velitelů a velmi úzce spolupracoval s USA. Během zasedání afghánských kmenových předáků na konferenci v Bonnu byl zvolen do funkce předsedy prozatímní afghánské vlády. V návaznosti na to pak byl dvakrát zvolen prezidentem v přímém hlasování, a to v roce 2004 a v roce 2009.

V prvních prezidentských volbách v roce 2004 získal Karzaj nadpoloviční většinu – tedy 55 % všech odevzdaných hlasů, přičemž mezi Paštuny to bylo 90 % hlasů. V té době byl jediným možným afghánským politikem, kterému se mohlo něco takového podařit, nikdo jiný by to nedokázal.¹⁵⁴ Stal se tak prvním politikem v afghánských dějinách, jenž zastával dohromady funkci premiéra i prezidenta. Prezidencializace Afghánistánu na základě modelu ověřeného a dobře fungujícího v USA vedla k určité stabilizaci země, a to zejména během prvního mandátu Karzaje. Díky silnému mandátu a vlivu se Karzaj stal výraznou osobností nejen pro Afghánistán, ale i pro zahraničí. To mu dalo možnost začít prosazovat zásadní změny a určovat další vývoj budování nového afghánského státu. Ale již v jeho druhém funkčním období se začaly projevovat první vážné problémy, které byly důsledkem mechanického vnášení americké zkušenosti do afghánského prostředí a prezidencializace země.

Prvním neblahým důsledkem prezidencializace se stala *politická nerovnováha*: na jedné straně byl jeden jasný a výrazný vítěz, a to Hámíd Karzaj a spolu s ním další činitelé z diaspory, kteří obsadili klíčová ministerstva: obranu, finance, vnitro, zahraničí a také kontrolu tajných služeb.¹⁵⁵ A na druhé straně bylo mnoho poražených, a to téměř všichni ostatní, zejména pak ti, kteří působili vždy v rámci Afghánistánu, nikdy nebyli v diaspoře a vždy bojovali proti vnějším ingerencím a intervencím. Druhým důsledkem prezidencializace byla *etnická nerovnováha* – velká moc se soustředila v rukou Paštunů, zatímco ostatní etnika si začala připadat jako nedocenená. A konečně třetím důsledkem se stal nárůst nestability, a to jak ve vnitřní politice, tak i ve vnitřní bezpečnosti.

Vnitropolitické problémy vyplývají ze stále probíhajícího a neukončeného střetu dvou různých představ o budoucnosti státu.¹⁵⁶ Na jedné straně stojí stoupenci prozápadního modelu sekulárního náboženského uspořádání založeného na kapitalistické cestě rozvoje. Jejich čelným představitelem je úřadující prezident Karzaj a jeho stoupenci, kteří se rekrutují především z tzv. afghánské diaspory na Západě a kteří trvají na zachování prezidentského režimu. Na druhé straně stojí dědicové odkazu protisovětského odboje, kteří prosazují návrat k tradicím. Jejich vnitropolitickým cílem je nastolení autoritářského systému vládnutí založeného především na ústřední úloze islámu. Na poli zahraniční politiky usilují o ukončení prozápadní a především pak proamerické orientace a o návrat k tradicím neutrality.

V Afghánistánu tedy stále probíhá střet dvou hlavních proudů politických a mocenských elit, které mají zcela rozdílné a v podstatě neslučitelné představy o vnitropolitickém uspořádání a o dalším zahraničněpolitickém směřování země. Jejich vzájemná nesmiřitelnost v žádném případě nemůže být vyřešena jednorázově. Naopak, vyžaduje dlouhodobé a trpělivé působení. To je hlavní politická výzva a dlouhodobý úkol pro všechny organizace i země, které v Afghánistánu působí.

Pokud jde o vnitřní bezpečnost, jejími hlavními destabilizátory jsou Tálibán a tzv. warlordi. Obě uskupení se v očích afghánských venkovanů představují jako zastánci tradičních hodnot, především pak islámské víry. Nedílně s tím se vydávají za záruku národní hrdosti a za sílu schopnou zajistit každodenní bezpečnost obyčejných Afghánců a také lepší životní podmínky. Warlordi současně představují nejvyšší činitele politicko-vojenských elit, které

vytvořila dlouholetá válka na území Afghánistánu. Odmítají ústřední moc, vydírají obyvatelstvo na jimi ovládaných územích, peníze získávají z obchodu s narkotiky a podnikají smrtelné vojenské výpady proti komukoliv, kdo jim zasahuje do jejich statutu quasi-suverénů. Disponují vlastními armádami, diktují své zákony a jsou zosobněním nebezpečné tendence privatizace ozbrojeného násilí v islámském světě.

V Afghánistánu působí celkem šest tzv. velkých a velmi mocných warlordů, kteří mají své vlastní armády v počtu několika desítek tisíc ozbrojenců vyzbrojených tanky, obrněnými transportéry a těžkým dělostřelctvem. Vedle nich ale existují tisíce tzv. malých velitelů, z nichž každý ovládá třeba jen několik vesnic. Všichni warlordi dohromady jsou dnes hodnoceni jako „ještě vážnější hrozba poválečné obnovy Afghánistánu než samotní Tálibánci“.¹⁵⁷ Nemají sice možnost svrhnout ústřední vládu v Kábulu, ale mají možnost jí významně škodit. Afghánští warlordi vytvořili sdružení tzv. protikoaličních bojovníků (*anti-coalition militants*, ACM), kteří zneužívají islám ke zdůvodňování bezohledných taktických a technických postupů proti vojákům NATO. Vyhýbají se přímým bojům, ve kterých by byli velmi rychle poraženi. O to více sázejí na podvrtné akce. Neberou ohled na to, že mise ISAF má jasný mandát RB OSN, neplní úkoly okupačního charakteru a zaměřuje se především na stabilizaci situace v Afghánistánu a na jeho další rozvoj. ACM vedou systematickou, nelítostnou a zákeřnou vzbouřeneckou válku proti všem zahraničním vojákům, kteří se nacházejí na území Afghánistánu.

ZHODNOCENÍ DOMÁCÍHO VÝVOJE S DESETILETÝM ODSUPEM

Jestliže na konci roku 2001 byl Tálibán na hlavu poražen a zdálo se, že natrvalo odejde ze scény, pak již na konci prvního funkčního období prezidenta Karzaje se situace začala postupně a přitom zásadně měnit. Tálibán se vracel zpět do hry, znovu se stával aktérem, se kterým se muselo počítat. Nejprve se vyprofiloval jako sjednocující a vedoucí síla odboje proti přítomnosti západních vojenských jednotek, aby posléze začal stále více dávat najevo, že je alternativou ke stále zkorumpovanější státní správě na všech stupních a že se chce znovu vrátit na pozice, které zaujímal do roku 2001.

Nezadržitelný vzestup Tálíbánu

Velice znepokojivým faktorem se stal vzestup síly a vlivu Tálíbánu. Toto hnutí začalo ještě na konci prvního prezidentského období soustředěně využívat tři hlavních skutečností. Především těžilo z chyb prezidentova režimu, zejména pak z až epidemicky se šířící korupce, která zasáhla všechny stupně státní správy. V tomto směru se Tálíbán stále výrazně prezentuje jako hnutí využívající nespokojenost afghánského obyvatelstva s vojenskou přítomností zahraničních vojsk a s Karzajovou politikou. Zdůrazňuje svoji schopnost řešit každodenní bezpečnost a případné spory na základě islámského práva, které je Afgháncům vlastní a zažité.¹⁵⁸ Druhým faktorem vzestupu vlivu a prestiže Tálíbánu se staly neblahé důsledky bojové činnosti amerických vojáků operujících v rámci operace OEF 2001 a spojeneckých vojáků působících v rámci mise ISAF. Nejtěžší dopady přitom měly tzv. vedlejší ztráty, tedy zásahy, při kterých umíralo civilní obyvatelstvo. A konečně třetím faktorem se staly úspěchy Tálíbánu v asymetrické válce vedené proti spojeneckým vojákům a v teroristických úderech zasazovaných významným civilním cílům na území Afghánistánu, jejichž zničení či poškození výrazně zviditelňovalo Tálíbán a jeho strategii. Takovými cíli se staly např. budova indického velvyslanectví nebo významný kábulský hotel Serena, dále pak sídla ústředních úřadů nebo mezinárodních organizací. Při akcích tohoto typu Tálíbán využíval poznatky a zkušenosti z Iráku, především pak sebevražedné atentáty a na dálku odpalované výbušné směsi.

Teroristické útoky se zaměřovaly na dva hlavní cíle. Prvním z nich se stali činitelé státní správy na střední úrovni, takže se jednalo o cílené zabíjení (*targeted killings*). Tento druh záškodnické činnosti se objevil na počátku druhého prezidentova volebního období. A druhým terčem se staly jednotky ISAF, kde se již jednalo o necílené, nerozlišující zabíjení. Tato podoba terorismu má dva hlavní cíle. Prvním z nich je šířit strach a paniku mezi vojáky ISAF i v řadách obyvatelstva zemí, které se na misi ISAF podílejí. A druhým cílem je provokovat jednotky ISAF k odvetným úderům, při kterých jsou i oběti na životech civilního obyvatelstva, což se pak okamžitě zneužívá k diskreditaci celé mise.

Na základě promyšleného postupu se pak Tálíbán začal již na počátku roku 2008 prezentovat jako alternativa ke stávajícímu režimu, který stále více ztrácel respekt a vliv na vlastní obyvatelstvo, a to na všech stupních

správy. Tálibán začal sám sebe začal označovat jako ochránce víry, země a její cti a hrdosti. Zároveň s tím se prohlašuje za záruku větší bezpečnosti a důstojnějšího života pro obyčejné Afghánce, zejména pak pro ty, kteří žijí na venkově.¹⁵⁹ Velice znepokojivým výsledkem je skutečnost, že deset let po svém sesazení vojenskou intervencí USA a jejich spojenců se Tálibán postupně zmocnil vlády nad více jak pěti šestinami afghánského území, zatímco ústřední kábulská vláda prezidenta Karzaje kontroluje necelou šestinu. Prezidentův vliv postupně zeslábl natolik, že je už po dobu několika let posměšně označován za pouhého starostu Kábulu, a tak dokonce nelze vyloučit, že proměna režimu skončí jakousi primatorializací prezidentského systému.

Revizionistická hodnocení

Po deseti letech od provedení OEF 2003 sílí názory, které můžeme označit za revizionistické. Jejich revizionismus spočívá v tom, že se na současný Afghánistán, na vojenskou přítomnost Západu a na úlohu Tálibánu po jejím ukončení dívají „nově“, jinak. Revizionistické postoje k Afghánistánu mají několik společných rysů. Především upozorňují, že v Afghánistánu není možné dosáhnout vojenského vítězství. Z toho vyvozují, že vojenskou přítomnost Západu v Afghánistánu už nelze dále prodlužovat a že je třeba pomýšlet na její důstojné ukončení. Jejich hodnocení směřují k závěru, že je třeba uznat, že Tálibán se za uplynulých deset výrazně změnil, a proto je třeba se smířit s myšlenkou, že se znovu vrátí k moci.

Tabulka č. 8: Politické problémy dnešního Afghánistánu

konkrétní problém	důsledky	očekávané řešení
Durandova linie	Paštunové na obou stranách uměle vytvořené hranice jsou hlavní silou protizápadního odboje	právo na sebeurčení pro kmeny, jež vytvářejí Paštunistán, či naopak násilné potlačení tohoto práva z centra
slabost a zdiskreditovanost Karzajího vlády v kombinaci s protiakcemi prezidenta Karzaje (snaha o ukončení činnosti PRT a bojových operací na území Afghánistánu)	rozšiřování prostoru pro Tálibán a warlordy, horizontální soutěž o regionální politickou a ekonomickou moc	změna ve vedení státu a změna vztahu centrum–periferie, zejména v politických a ekonomických kompetencích (devoluce moci, regionální výběr daní)

korupce na všech úrovních státní správy	rozšiřování prostoru pro fundamentalisty a legitimizace jejich působení proti vnějším aktérům a/nebo centrální vládě	systematické potlačování korupce, nastavení decentního modu víceúrovňového vládnutí (<i>good governance</i>)
oběti na straně civilního obyvatelstva	diskreditace veškeré zahraniční přítomnosti, produkce 3R (<i>Resentment, Resistance, Revenge</i>)	ukončení leteckých úderů a operací, které jsou vnímány jako nerozlišující zabíjení

Významný revizionistický pohled na Afghánistán je obsažen v hodnocení kanadských ozbrojených sil z roku 2011, konkrétně pak v dokumentu nazvaném *Task Force 3 – 10*.¹⁶⁰ Jeho základem byly strukturované rozhovory s celkem 27 000 afghánskými obyvateli. Z nich byly vyvozeny závěry, které ve větší či menší míře mění náhled na Tálibán a potažmo na celou situaci v zemi. Především se ukazuje, že došlo k proměně samotného Tálibánu, zejména pak v jeho chování k afghánskému obyvatelstvu. V první řadě Tálibán ve srovnání s rokem 2001 ustoupil od negativních akcí, jež jej silně diskreditovaly v očích civilního obyvatelstva. Výrazně snížil počet brutálních akcí, především exemplárních oběšeních, kterými se v prvních letech po roce 2001 nesmyslně a zcela kontraproduktivně mstil na civilním obyvatelstvu. Současně s tím se Tálibán více zaměřil na pozitivní akce motivované snahou o opětovné získání důvěry venkovského obyvatelstva. Stařešiny vesnic na afghánském venkově začal informovat o tom, kam nemají místní chodit, aby nebyli zraněni nebo dokonce zabiti minami, jež byly nastraženy proti vojákům ISAF. A v neposlední řadě se Tálibán ve vztahu k civilnímu obyvatelstvu výrazně pozitivně posunul tím, že nabízí stát se arbitrem sporů typických pro afghánský venkov, např. vlastnických sporů o půdu.

Díky zmíněným pozitivním změnám se Tálibánu dostal do zcela nové pozice, a to ve dvou směrech. Především se stal dominantní silou všech vzbouřeneckých a odbojových aktivit na celém území Afghánistánu, nedílně s tím se stal také jakousi souběžnou státní správou, která má pod svou kontrolou téměř celou agendu od místní až po celostátní úroveň. Tento vývoj je podle hodnocení kanadských expertů dokonce tak výrazný, že mnozí představitelé státní správy s Tálibánem dávno navázali tajné vztahy, aby si vylepšili svoje postavení, až se Tálibán znovu vrátí do Kábulu.¹⁶¹

Mimořádně velkou pozornost vyvolala tzv. tajná americká zpráva nazvaná *The State of Taliban 2012*. Její autoři, specialisté na otázky psychologické

války, ji sepsali na základě 4000 rozhovorů uskutečněných v Afghánistánu. Docházejí ke dvěma hlavním závěrům: 1) trvale narůstá síla, vliv a význam Tálibánu v afghánské politice a nedílně s tím nezadržitelně sílí i jeho ambice dostat se zpět na pozice, které zastával do roku 2001, 2) klíčovým faktorem vzestupu Tálibánu a jeho cílů je podpora, které se mu dostává ze strany sousedního Pákistánu.¹⁶²

Pokud jde o první závěr, zpráva uvádí, že síla, motivace a odhodlanost Tálibánu nebyly v podstatě nijak zásadně oslabeny ani po navýšení stavu amerických vojsk v Afghánistánu, o kterém rozhodl současný americký prezident Barack Obama. Naopak, tálibánští velitelé si jsou stále více jisti, že spojeneckou operaci přežili bez větších problémů a ztrát a že je jen otázkou času, kdy se vrátí na pozice, ze kterých byli vyhnáni na konci roku 2001. Svoji sebejistotu zakládají na naprosté diskreditaci zkorumpovaného režimu H. Karzaje a jeho „klientů“ na všech stupních státní správy. Pokud jde o druhý závěr, je zdůrazněno, že Afghánistán představuje pro Pákistán jediný směr, do kterého může rozšiřovat svůj vliv, a tak si vytvářet to, co mu tolik chybí, tedy strategickou hloubku. Pro Tálibán je tím myšlena možnost ustoupit z území Afghánistánu, stáhnout se do bezpečí, tedy tam, kam za ním nemohou jít jednotky ISAF, a zde se připravovat na další bojové akce. Další ze závěrů této zprávy zdůraznil, že Pákistán a zejména pak jeho zpravodajská služba ISI ví téměř o všem, co se v Afghánistánu stane nebo se třeba jenom chystá, a že nejvyšší činitelé této země se už také připravují na to, že Tálibán se znovu vrátí do Kábulu a v návaznosti na to i na klíčové pozice na všech stupních státní správy.¹⁶³

Tuto kapitulu můžeme uzavřít shrnutím, že kanadští a stejně tak i američtí experti ve svých analýzách došli k velmi podobným závěrům: očekávají, že je jenom otázkou času, kdy se režim Hamída Karzaje zhroutí, a to jednak pod vlivem vlastní kompromitace, jednak pod vlivem sílící troufalosti Tálibánu, který zastřešuje a vede všechny opoziční síly v zemi. A stejně tak předpokládají, že už v podstatě nelze zabránit návratu Tálibánu na mocenské pozice, jež měl před svým vojenským svržením v roce 2001. Jediné, v co podle nich lze doufat, je to, že už to bude jiný Tálibán. Tálibán, který si jasně uvědomuje, že nemůže dopustit, aby se území Afghánistánu znovu stalo základnou mezinárodního terorismu, z níž by byly plánovány další teroristické útoky proti USA nebo jejich spojencům.

Kapitola 4

Souhrnný dopad spojeneckého úsilí v Afghánistánu

KRITICKÁ REFLEXE SPOJENECKÉ PŘÍTOMNOSTI V AFGHÁNISTÁNU

Připomenutí základních mezinárodněpolitických, historických a vojenských faktorů tedy jasně ukazuje, že vojáci a spolu s nimi i civilní experti ze zemí NATO, včetně České republiky, v rámci mise ISAF působí v převážně nepřátelském a mimořádně nebezpečném prostředí. Hlavní hrozbou pro všechny zahraniční vojáky v Afghánistánu je Tálibán, jehož odbojové aktivity každým měsícem narůstají, zasahují stále nové a nové provincie a stále více se přibližují ke Kábulu.¹⁶⁴ Dosavadní vývoj nasvědčuje, že „čím déle bude tato válka trvat, tím více se upevní vnitrostátní i mezinárodní vliv Tálibánu“¹⁶⁵, který ve své vzbouřenecké činnosti nerozlišuje mezi vojáky v rámci OEF a ISAF. Již v roce 2008 se vytvořila tak nepříznivá situace, že „jednotky NATO jsou v ještě horší situaci, než byla sovětská vojska... a jsou vnímány jako okupační armády“.¹⁶⁶ Nemohou se spolehnout na zpravodajské informace afghánských bezpečnostních sil, a to má tři velmi závažné dopady. Vojáci NATO, jakož i civilní experti, se stávají obětí léček a zákeřných přeпадů,¹⁶⁷ pod vlivem ztrát občas reagují zkratovitě a obětmi jejich odvetných útoků se stávají i civilisté. A právě medializace civilních obětí se pak stává trumfem pro Tálibánce a všechny radikální islamisty v jejich nelítostné a nevybíravé psychologické válce proti přítomnosti NATO v Afghánistánu.¹⁶⁸

Barnett Rubin, přední americký odborník na Afghánistán, již v roce 2008 vyjádřil obavu, že sedm let po svržení tálibánského režimu hrozí, že „mezinárodní společenství a NATO by mohly prohrát válku v Afghánistánu“.¹⁶⁹ Na podporu svých obav uvedl, že po sedmi letech od operace OEF afghánská vláda kontrolovala pouze 62 z celkového počtu 365 distriktů a v důsledku narůstající korupce a vážného oslabení vlády se Afghánistán jako stát ocitl na okraji chaosu. Rubin dokonce došel k závěru, že Afghánistán se stal přesně tím, co před necelým stoletím V. I. Lenin označoval pojmem „nejslabší článek řetězu“. Afghánistán se podle něho stal nejslabším článkem dnešního složitého světa.¹⁷⁰

Velmi skeptická stanoviska vyjádřil také Lakdar Brahimí. Tento alžírský diplomat vykonával funkci zvláštního představitele OSN pro Afghánistán a Irák. Zastával také funkci předsedy Panelu OSN pro mírové operace, který pod jeho vedením v roce 2000 zveřejnil dokument nazvaný *Report of the Panel on United Nations Peacekeeping (Zpráva o mírových operacích OSN)*, častokrát se používá výraz Brahimího zpráva.

V roce 2008 Brahimí ve svém hodnocení uvedl několik základních kritických argumentů,¹⁷¹ které můžeme rozdělit do dvou základních okruhů: mezinárodněpolitických a vnitropolitických. V rámci prvního okruhu svých argumentů Brahimí zkritizoval Západ jako celek za to, že doposud nedokázal vypracovat účinné řešení za účasti všech klíčových aktérů, zejména pak Pákistánu, Indie, Íránu a Ruské federace. Samotné organizaci NATO vytkl nízký stav koordinace činnosti jednotlivých PRT, v jehož důsledku si každá účastnická země mise ISAF sama rozhoduje o prioritách svých PRT, o tom, jaké úkoly budou plnit a na jakých se naopak nebudou podílet. Výsledným dopadem podle něho je, že několik členských zemí NATO vede v Afghánistánu několik kvalitativně odlišných válek proti jednomu a témuž nepříteli. Otevřeně zkritizoval Kanadány a Brity za to, že spolu zcela nedostatečně komunikují a každý si postupuje po svém. Vážné výhrady vyjádřil také na adresu Francouzů a Němců, kteří se úzkostlivě vyhýbají všem oblastem, v nichž by při akcích mohli být ranění nebo dokonce mrtví na jejich straně.

V druhém okruhu svých argumentů Brahimí kritizoval, že NATO se v Afghánistánu orientuje jen na velice úzký segment společnosti – podle něho se jedná o pouhých 5 %, zatímco zbývajících 95 % stojí zcela stranou zájmu. Kábulskou vládu označil za zdiskreditovanou, zkorumpovanou, odcizenou a nereprezentativní. Došel k závěru, že tato vláda nemůže plnit úlohu, kterou

od ní NATO očekává. Brahími nakonec vše uzavřel tvrzením, že čas v Afghánistánu pracuje spíše pro Tálibán nežli pro NATO a jeho misi ISAF, což se dále umocňuje současnou diskusí ve spojeneckých zemích o stažení z Afghánistánu ještě před rokem 2014. Pro ilustraci připomněl afghánské rčení „vy máte hodinky, ale my máme čas“. Vyvodil z toho závěr, že klíčové řešení musí přijít na politické úrovni: NATO musí zahájit jednání s Tálibánci, především pak s těmi, kteří nejsou zdiskreditováni spoluprací s al-Kaidou ani teroristickými formami boje a kteří mají určitý respekt obyvatelstva na afghánském venkově, v provinciích a distriktech.

Afghánistán je nadále jedním z nejčastěji diskutovaných témat mezinárodní politiky. Někdejší bezvýznamná země je od sovětské invaze na konci roku 1979 až do současnosti trvale v centru světového dění a je také jedním z katalyzátorů mezinárodních vztahů. Mezi těmi, kteří na toto téma hodně píšou i jsou i velice často citováni, se výrazně vyjímá Andrew Bacevich, jeden z předních odborníků na soudobé vojenství.¹⁷² Absolvent slavného West Pointu, účastník vietnamské války, plukovník pozemního vojska v záloze a dnes profesor mezinárodních vztahů na Bostonské univerzitě své úvahy začíná tím, že se vymezuje jako typický konzervatívec. Vysvětluje, že skutečný konzervatívec má být realistický v chápání toho, jak ve skutečnosti funguje svět, má se řídit poučením z dějin a především nemá přeceňovat své schopnosti ovlivňovat jiné lidi, jiné země nebo dokonce jiné civilizace. A vzápětí své pojetí konzervatismu uplatňuje i na vojenskou invazi USA do Afghánistánu a jeho následnou, již jedenáctý rok se vlekoucí okupaci.

Ta podle něj byla v naprostém rozporu se základním vymezením konzervatismu, protože její proponenti vůbec nevzali v úvahu tu zásadní skutečnost, že Afghánistán nikdy nebyl jednotným státem, jaký známe ze západní civilizace. Nikdy nebyl řízen z hlavního města, ale naopak z regionů. Hlavními činiteli nebyli prezidenti v Kábulu, ale naopak kmenoví vůdcové v regionech. A z tohoto úhlu pohledu pak hodnotí i celou západní přítomnost v zemi. Vidí v ní typická revoluční řešení vedená snahou rychle a od základu změnit jednu zemi, a pokud se osvědčí, tak postupně i celou civilizaci. V další části svého pojednání pak Bacevich přechází od kritiky nedostatků k návrhům konkrétních východisek. Doporučuje co nerychleji celou misi ISAF ukončit a stáhnout všechny západní vojáky z Afghánistánu. To se podle něj neobejde bez přímých jednání s Tálibánem, přestože ten je mnohými na Západě dodnes demonizován. Ale Bacevich je přesvědčen, že jeho návrat k moci je nevyhnu-

telný, otázkou je jen to, kdy se tak stane. Proto měl zásadní výhrady i k Obamově rozhodnutí prodloužit v Afghánistánu činnost mise a navíc tam dočasně navýšit počet amerických vojáků. Podle Baceviche to bylo jen oddálení toho, co stejně jednou musí přijít, tedy úplný odchod všech zahraničních vojáků.

Bacevichovo vidění však není defetistické. Je založeno na dvou argumentech. 1) Tálibán dosud nikdy nedal najevo, že by chtěl vládnout i mimo Afghánistán. Bacevich je přesvědčen, že Tálibán se zcela spokojí s tím, že bude kontrolovat pouze svoji zemi. V tomto směru tedy autor od základu zpochybňuje oficiální zdůvodnění celé mise ISAF, jež bylo založeno na tvrzení, že pokud Západ nepůjde do Afghánistánu, pak přijdou teroristé do Amsterdamu, do Paříže a do dalších západních metropolí. 2) USA již jednou Tálibánu ukázaly, že když budou chtít, tak ho mohou kdykoliv vojensky na hlavu porazit a na určitou dobu zcela zdecimovat. O tom by se podle Baceviche mělo jasně hovořit i s dnešními Tálibánci, stejně jako o základní a neoddiskutovatelné podmínce: už nikdy více nesmějí dovolit, aby se Afghánistán znovu stal základnou pro mezinárodní terorismus a aby z jeho území byly připraveny další teroristické útoky proti USA nebo proti jejich spojencům. A. Bacevich tedy zaujímá jasné, i když zatím stále ještě menšinové stanovisko. Je otázkou, kdy a hlavně v jakém rozsahu jej další vývoj situace v Afghánistánu potvrdí.

NEGATIVNÍ DOPADY VÁLKY V IRÁKU NA BEZPEČNOSTNÍ SITUACI V AFGHÁNISTÁNU

V Afghánistánu se do bojové činnosti pod velením warlordů zapojily celkem čtyři kategorie bojovníků: vzbuřenečtí vojáci, civilní dobrovolníci, dezertéři z afghánských ozbrojených sil a nejrůznější skupiny teroristů.¹⁷³ Pokud jde o jejich taktické postupy, americká armáda je dělí do několika skupin.¹⁷⁴ Většina postupů vznikla v Iráku, odkud se tyto metody šířily do Afghánistánu. První z nich představuje *záškodnická činnost* proti veřejnému nebo soukromému majetku, proti dopravní a komunikační infrastruktuře. Má velmi negativní dopad na stabilitu země a ztrpčuje každodenní život jejího obyvatelstva. Druhým postupem jsou *výpady (raids)*, nástrahy a léčky proti vojskům NATO, proti jejich základnám, konvojům, posádkám, skladům a hlídkám. Tyto výpady mají za cíl zabít a zraňovat vojáky NATO a podlamovat jejich morální sílu. Třetím a zvláště nebezpečným postupem je *terorismus* – vraž-

dění, únosy, mučení, mrzačení všech Afghánců, zejména však kmenových náčelníků nebo politických kandidátů považovaných za příliš loajální vůči kábulskému režimu nebo dokonce za „kolaboranty“ s cizími vojsky. Tak se mezi afghánským obyvatelstvem šíří strach z jakékoli spolupráce s ústřední vládou nebo se spojeneckými vojsky a podrývá se morálka aliančních vojáků. Často uplatňovaným postupem jsou i nejrůznější *provokace a incidenty* směřující k narušování veřejného pořádku. Na ně navazují akce vysloveně zločineckého charakteru, jimiž jsou zejména žhářství, únosy lidí, loupení, rabování, vydírání a vraždy.

Při boji proti vojskům NATO se v Afghánistánu uplatňují osvědčené zásady gerilové války. Když NATO útočí, bojovníci ACM se co nejrychleji asimilují mezi městské či venkovské obyvatelstvo, schovávají se za terénními nerovnostmi nebo používají silné příkrývky, aby se chránili před termokamerami. V době, kdy hrozí odvetný úder, se bojovníci ACM rychle rozprchnou a znovu se vmísí mezi civilní obyvatelstvo, aby co nejvíce snížili pravděpodobnost, že budou dopadeni a potrestáni. Dobře totiž vědí, že vojáci NATO nezhájí palbu za podmínek, kdy by zabili mnohem více nevinných civilistů než protikoaličních bojovníků. Bojovníci ACM zasazují úderů na nejslabších místech vojsk NATO. Před útoky proti základnám NATO se malé jednotky ACM nejprve začlení mezi civilní obyvatelstvo a potom podnikají – nejčastěji v noci – rychlé a překvapivé výpady. Používají především minomety, raketomety, samopaly, granáty a ostřelovací pušky. Usilují o to, aby během krátkých výpadů zabili nebo zranili co nejvíce vojáků NATO. Tím narušují morálku spojeneckých vojáků i jejich víru ve smysl mise v tak vzdálené a nebezpečné zemi.

Další uplatňovanou zásadou je zasazování zákeřných úderů na vojáky NATO při přesunech – nejčastěji to jsou nastražené a na dálku odpalované výbušné směsi, léčky třeba v podobě nahrané autonehody či poruchy civilního vozidla. Když vojáci zastaví, aby pomohli, jsou napadeni nebo se mohou stát obětí sebevražedných atentátníků. I tyto akce narušují psychiku vojáků NATO. Mnohé z prvků gerilové války se v Afghánistánu objevují téměř „v reálném čase“, ihned poté, co byly vyzkoušeny v Iráku. Při uplatňování všech tří výše uvedených hlavních zásad kladou afghánští vzbouřenci hlavní důraz na nepředvídatelnost, rychlost a překvapivost. Nezastaví se ani před tak úskočnými postupy, jakým je využívání malých chlapců jako běžeckých posílů, které si mezi sebou vyměňují vzbouřenečtí velitelé, aby si předávali

důležité zprávy. K tomu ještě přistupuje používání poštovních holubů, kouřových signálů, záblesků a světlic. Na nic z toho nemají vojáci NATO účinný protisystém, a tak jim často nezbyvá než v napětí čekat, co se stane a odkud přijde další úder. Ale největším trumfem v rukou velitelů ACM při narušování morálky vojáků NATO jsou každodenní důkazy odhodlanosti afghánských bojovníků kdykoli nasadit vlastní život v zájmu splnění jakéhokoliv rozkazu svých nadřízených.

Tabulka č. 9: Kategorie ACM

kategorie	odhodlanost a metody boje	možnosti protipůsobení
nejtvrdší jádro bojovníků	nejvyšší stupeň odhodlanosti nejkrutější formy bojové činnosti	vojenská porážka a fyzická likvidace
bojovníci rekrutovaní v Pákistánu	odhodlaní bojovníci velmi dobře vycvičení pákistánskou zpravodajskou službou ISI	mezinárodní jednání za aktivní účasti Pákistánu na řešení problému
mladí Afghánci bez jakéhokoli jiného uplatnění	střední stupeň odhodlanosti a základní stupeň vojenské připravenosti	nabídka pracovních příležitostí
příslušníci nepřátelských kmenů	střední stupeň odhodlanosti a základní stupeň vojenské připravenosti	postupná politická a ekonomická stabilizace Afghánistánu
islamisté přicházející z diaspor ve světě	indoktrinovaní desperáti s nejnižším stupněm vojenské připravenosti	lepší mezinárodní monitoring jejich pohybu a znesnadnění jejich vstupu do země

Vojenské faktory tedy ukazují, že na afghánský odboj nestačí kvalitativní ani kvantitativní převaha. Vysoké horské masivy a úzká údolí vždy zvýhodňují afghánské vzbouřence na úkor regulérních zahraničních armád, které ke svedení rozhodující bitvy potřebují rozsáhlý prostor. Tato skutečnost se dále umocnila v důsledku již vzpomínané „irákizace“ Afghánistánu, tedy přebírání zákeřných metod bojové činnosti z Iráku.¹⁷⁵ Trvale narůstá počet a letalita (smrtonosnost) teroristických útoků.¹⁷⁶ Zahraniční vojáci jsou v Afghánistánu vystaveni řadě zákeřných akcí:¹⁷⁷ rychlým výpadům typu „udeř a zmiz“, nástrahám a léčkám, na dálku odpalovaným náložím (*Improvised Explosive Device*, IED), útokům na přesunující se jednotky,¹⁷⁸ zákeřným přeпадům vojenských základen NATO, teroristickým výpravám proti tzv. kolaborantům,

což je velmi náročné na psychiku vojáků NATO¹⁷⁹ a může to vést i k frustraci Afghánců.¹⁸⁰ Nepříznivě působí i nízká spolehlivost a bojová pohotovost Afghánské národní armády (ANA),¹⁸¹ která zatím není schopná bojovat samostatně, což dále zvyšuje zátěž zahraničních vojenských jednotek, ať už působí v rámci OEF, nebo ISAF.

Tabulka č. 10: Hlavní metody Tálibánu a ostatních povstaleckých skupin

metody	důsledky	možná východiska
medializace civilních obětí bojových akcí USA a NATO	diskreditace přítomnosti Západu, včetně mise ISAF	co největší omezení civilních obětí
sebevražedné atentáty (tálibánské „ZHN“)	narušování psychického stavu účastníků ISAF nahlodávání veřejného mínění v zemích NATO	zdokonalování bojové a psychologické přípravy profesionálních vojáků a policistů obyvatelstvo zemí koalice ISAF musí být na jejich smrt připraveno stejně jako v případě hasičů, policistů nebo záchranářů doma (ovšem není – paradox demokraticky založené vojenské převahy); politickým problémem jsou zejména západní civilní oběti
dálkově odpalované nálože typu IED	narušování psychického stavu účastníků ISAF podlamování veřejného mínění v zemích NATO zaséváním pochybností o smyslu ISAF	dtto
bleskové přepady vojenských základen ISAF	narušování psychického stavu účastníků ISAF podlamování veřejného mínění v zemích NATO zaséváním pochybností o smyslu ISAF	zdokonalení ochrany základen, zlepšená komunikace s místními občany (strategie <i>winning hearts and minds</i>)
represe civilního obyvatelstva	šíření strachu na venkově, zavírání venkovských škol	zdůrazňování pozitivních přínosů práce PRT a nutnost ISAF zůstat na získaných teritoriích a garantovat tak bezpečnost lokálnímu obyvatelstvu
akce proti vládě a státní moci	šíření strachu a postupný rozklad státní moci	zdůrazňování pozitivních přínosů práce na politické rovině, stejně jako práce ISAF a EUPOL

NATO tedy svoji rozsáhlou operaci ISAF zahájilo a vede v době, kdy je „mezinárodní přítomnost vnímána jako zahraniční okupace a je kategoricky odmítána“.¹⁸² V důsledku toho se NATO dostalo do složité situace, ve které může být zpochybněna i veškerá jeho dosavadní pověst a úspěšnost. Zahájením mise ISAF v době, kdy nadále pokračuje OEF, se NATO vystavilo situaci, kdy „své impozantní renomé dává do sázky ve vzdálené a málo chápané válce v zemi, jež je proslulá jako hřbitov zahraničních vojenských dobrodružství“.¹⁸³ To je závažná věc pro NATO jako bezpečnostní společenství, ale i pro každý stát, který se ISAF zúčastní, tedy i pro Českou republiku. Působení každého konkrétního PRT spolurozhoduje o tom, s jakou pověstí NATO z Afghánistánu odejde.

VÁLKOU VYVOLANÝ TERORISMUS V AFGHÁNISTÁNU

Mladí islamisté a stále častěji i mladé islámské ženy často podléhají vábení těch, kteří hledají nové lidi do teroristických sítí a kteří právě na probíhajících válkách a okupacích budují svou ideologickou argumentaci. Poté, co administrativa G. W. Bushe vyhlásila celosvětovou válku proti terorismu (GWOT), nastal kvalitativní posun od terorismu s válkou spojeného k terorismu válkou vyvolanému (*conflict generated terrorism*). Jeho tragickým symbolem se staly těžké masakry daleko od iráckého bojiště – ve španělské a britské metropoli. Jejich poselstvím bylo vynutit si stažení španělských, resp. britských okupačních vojsk z Iráku, vědomě zvoleným cílem bylo bezbranné civilní obyvatelstvo v místech s jeho vysokou koncentrací.

Novou metodou terorismu v Afghánistánu se staly zákeřné útoky na vojáky z mise ISAF, kteří nejsou přímo v bojové akci. Jsou to zákeřné vraždy vojáků, kteří právě odpočívají nebo se teprve připravují na plnění úkolů, jejichž smyslem není vedení bojové činnosti, ale ve kterých jde především o vojenské krytí civilních expertů. Dále jsou to vraždy, které „vykonávají“ vojáci irácké nebo afghánské armády na vojácích z mise ISAF, tedy na svých vlastních instruktorech. Právě to se na přelomu let 2011 a 2012 stalo typické zejména pro Afghánistán, kde svými životy v jednom případě zaplatili američtí a dokonce ve dvou případech francouzští vojáci. Skutečnost, že vojáci mise ISAF zahynuli nikoliv v asymetrickém boji s tálibánskými vzbouřenci, ale rukou jednoho z afghánských vojáků, je typickým případem, kdy útok na

vojáky je hodnocen jako záludný terorismus. Velice se to podobá útokům na americké a francouzské výsadkáře v Libanonu v roce 1983, kteří tam byli nasazeni v rámci mise UNIFIL. Ti byli zabití během odpočinku při výbuchu nálože nákladního auta, jež vjelo do dvora kasáren mezinárodních sil OSN. Smyslem takových útoků je zastrašit vojáky dané mise a vyděsit veřejnost v zemích jejich původu takovým způsobem, aby přestala nasazení svých vojáků podporovat.

A stejný princip funguje i v případě mise ISAF. Vojáci ji zajišťující neplní úkoly okupačního charakteru, ale jsou tam na základě mandátu RB OSN, který jim vymezil úkol spočívající v bezpečnostním zajištění mezinárodní pomoci, jež je poskytována Afghánistánu. To je jejich primární poslání, zatímco bojová činnost je až sekundárním úkolem, jehož čas nastává teprve tehdy, když jsou oni sami nebo civilní experti napadeni vzbouřenci. Smyslem útoků na vojáky mise ISAF je především to, aby byli co nejvíce zastrašeni. Zabití jejich kolegů nikoli v boji, ale během jejich osobního volna je pro ně tvrdým šokem a těžkým traumatem. Jde o to, aby si ti, kteří přežili, kladli otázku, proč vlastně jsou v Afghánistánu, co tam vůbec dělají a jaký to vše má smysl. Dalším cílem teroristických útoků na vojáky mise ISAF v Afghánistánu je co nejvíce rozbourit veřejné mínění té země, jejíž vojáci se domů vrátí v rakvích zahalených státní vlajkou. A to se podařilo zejména v případě Francie, jejíž vojáci byli zákeřně zabití.¹⁸⁴ Svědčí o tom vývoj projevů dnes již bývalého francouzského prezidenta Sarkozyho. V roce 2011 při pohřbech francouzských vojáků prohlašoval, že nezahynuli zbytečně, že padli za Francii a také za svobodu afghánského lidu. Ale v roce 2012 už mluvil zcela jinak. Oznamil, že francouzští vojáci v Afghánistánu nejsou proto, aby tam byli zákeřně zabíjeni, a že nevylučuje zkrácení jejich mise v rámci ISAF.¹⁸⁵

AFGHÁNISTÁN, IRÁK A PRIVATIZACE BEZPEČNOSTNÍCH A VOJENSKÝCH AKTIVIT

Při OEF 2001 a zejména pak OIF 2003 se výrazně projevil další významný rys počátku 21. století, a tím je privatizace činností spojených s vedením bojových operací. Důležitými hráči se stali žoldníci, soukromé vojenské společnosti (*private military companies*, PMC) a soukromé bezpečnostní společnosti (*private security companies*, PSC). Za žoldněře se považují ti vojáci,

kteří za peníze bojují za jiný stát. Do kategorie PMC spadají ty společnosti, které poskytují za peníze vojenské služby účastníkům bojových operací. PSC za peníze zajišťují např. překladatelské služby, ochranu, logistiku a výcvik či bezpečnostní služby pro humanitárně zaměřené nevládní organizace. Jestliže při operaci Pouštní bouře v roce 1991 na tyto soukromé služby připadala jedna padesátina všech nasazených vojáků, pak při operaci Trvalá svoboda v roce 2001 to již byla desetina. Jde tedy o pětinasobný nárůst.¹⁸⁶ Takový výrazný růst vyvolal i rozsáhlé diskuse o výhodách či nevýhodách soukromých aktérů.

Pokud jde o výhody a přednosti, všeobecně se uznává, že soukromý sektor dokáže bezpečnostní služby poskytovat laciněji než sektor veřejný. PSC najímají již vycvičené a připravené vojáky, mají nižší provozní náklady a plněním specifických úkolů uvolňují ruce ozbrojeným silám států. Další předností soukromých služeb je jejich struktura, jež je plně přizpůsobena stanoveným úkolům a činnostem. Navíc nepodléhají vleklým schvalovacím a kontrolním procesům, jež jsou tolik příznačné pro byrokratické struktury států nebo mezinárodní organizace. Díky tomu mají vyšší bojovou pohotovost než státní armády, a tak mohou být rychleji nasazeny k plnění svých úkolů. A v neposlední řadě mohou rychleji zvládnout používání nových sofistikovaných zbraňových systémů a potom organizovat kurzy pro příslušníky pravidelných armád.

Využívání soukromých bezpečnostních a vojenských služeb však má i svá úskalí a nevýhody. Je to především jejich nedostatečná kontrola. Zatím neexistují mezinárodní právní nástroje, které by umožňovaly účinný dohled nad jejich činností. Z toho vyplývá, že ani neexistuje možnost, jak tyto společnosti a jejich příslušníky dohnat v případě potřeby k zodpovědnosti za jejich činy. A to je vážné úskalí jak pro demokratické, tak i pro nedemokratické státy.¹⁸⁷ Občanům demokratických států se v případě nasazení soukromých PMC či PSC snižuje možnost, jak se postavit proti válce, se kterou nesouhlasí. A v případě nedemokratických a k tomu navíc slabých států může činnost soukromých společností brzdit výstavbu jejich vlastních ozbrojených sil. Konkrétní zkušenost v tomto směru zažívá právě Afghánistán, kde PMC a PSC mají vyšší početní stavy než afghánská policie, protože mladým Afgháncům mohou nabídnout vyšší výdělky.

I přes výše uváděné nevýhody a úskalí však právě afghánská a irácká zkušenost ukázaly, jak důležitou a významnou úlohu mohou PMC a PSC sehrát

vat. Očekává se, že se budou prosazovat především při plnění nebojových úkolů a při zajišťování těch činností, ve kterých jsou pro „zákazníka“ výhodnější než armády. Na přelomu prvního a druhého desetiletí 21. století jejich budoucnost ve velké míře závisí na tom, jaké bude vyústění konfliktů v Afghánistánu a Iráku.

VÁŽNÉ ZHORŠENÍ LIDSKÉ BEZPEČNOSTI V DŮSLEDKU VOJENSKÝCH INVAZÍ

Velmi vážné jsou důsledky války v Afghánistánu pro lidskou bezpečnost (*human security*). Projevují se ve třech hlavních směrech: zhoršování životního prostředí, stále narůstající počet obětí na straně civilního obyvatelstva a výrazně se zhoršující zdravotní stav afghánského obyvatelstva. Jejich souhrnným dopadem je sílící diskreditace celé afghánské mise a nárůst teroristických útoků na všechny cizince v Afghánistánu.

Dopady válek na životní prostředí a na ekonomiku

Hlavním zdrojem znečištění životního prostředí je používaná bojová technika, a to pozemní i letecká. U pozemního vojska jsou hlavním zdrojem znečištění životního prostředí tanky Abrams, bojová vozidla Bradley a nová bojová vozidla MRAP, která byla zkonstruována právě pro potřeby asymetrické války v Iráku a která se vyznačují zvýšenou odolností proti minám a nastraženým výbušným směsím. Nejvyšší spotřebu paliva vykazují tanky Abrams, u nichž je to až dva galony (téměř osm litrů) pohonné hmoty na pouhou jednu míli a plných tři sta galonů (přes tisíc litrů) při osmihodinovém bojovém nasazení. U bojových vozidel Bradley se spotřeba pohybuje okolo jednoho galonu pohonné hmoty na jednu ujetou míli, u vozidel MRAP to je téměř stejná hodnota.¹⁸⁸

Odborníci OSN spočítali, že v důsledku nasazení těžké bojové techniky uniká do vzduchu, do země a do vody obrovské množství škodlivých látek. Jsou jimi zejména oxidy uhlíku, síry a dusíku a spolu s nimi také uhlovodíkové plyny.¹⁸⁹ Za jeden měsíc to v dobách intenzivních bojů představovalo 1,2 mil. galonů, tedy téměř 5 mil. litrů pohonných hmot.¹⁹⁰ A s tím je spojený další činitel vysoké spotřeby pohonných hmot, a to přeprava munice ze skladů do míst bojových operací. Podle některých údajů na něj připadají

až dvě třetiny celkové spotřeby pohonných hmot.¹⁹¹ Nasazení těžké bojové techniky pozemního vojska má další škodlivé dopady, jež se projevují zejména na půdě a na její kvalitě. Intenzivní bojová činnost velmi silně porušuje vrchní vrstvu půdy a ničí její vegetační pokryv, jenž je schopný zadržovat vodu a zpevňovat půdu. Zničení této vrstvy potom snižuje celkovou bonitu půdy. Na konci tohoto škodlivého řetězce jsou neblahé dopady na afghánské zemědělství a potravinovou bezpečnost Afghánistánu.

Jak v Afghánistánu, tak i v Iráku se výrazně zvýšila závislost na dovozu potravin a v důsledku toho se pak dále zvýšila nedůvěra a v mnoha případech dokonce i nenávisť k Západu. Jemu a zejména pak USA se vyčítá, že svými intervencemi umocnily lidské utrpení v islámském světě a navíc si jako prémií vytvořily nová odbytiště pro zemědělské a potravinářské výrobky, zatímco místní farmáři nemají šanci čelit dovozu levných potravin.¹⁹² Dalším důsledkem nasazení těžké bojové techniky pozemního vojska je zvýšení prašnosti. V místech intenzivní bojové činnosti se dlouhodobě vyskytuje vysoké množství prachu z půdy, ale také vysoké hodnoty rozptylu těžkých kovů obsažených v pohonných hmotách, zejména pak arzenu, olova, kobaltu a dalších,¹⁹³ což pak vede k vysokému nárůstu respiračních onemocnění, psychosomatických potíží a kardiovaskulárních problémů. Ty nejvíce postihují civilní obyvatelstvo, ale zasahují i americké a další koaliční vojáky.

Triádu poškození půdy v důsledku intenzivní bojové činnosti uzavírá odlesňování, zejména formou rozsáhlého kácení lesů. Dochází k němu z několika příčin. Tou první je útěk před válečnou vřavou, která ničí obydlí, někdy i celé vesnice. Druhou příčinou tvoří ztráta obživy v důsledku poničení půdy během samotných bojů. A konečně třetí příčinou je etnické násilí mezi jednotlivými kmeny nebo náboženskými vyznáními. Všechny výše uváděné příčiny rozsáhlého kácení lesů tedy jsou jednoznačně vyvolány vleklou asymetrickou válkou, jež se rozhořela po vojenské intervenci a následující mnohaleté okupaci. Jejich souhrnným dopadem je prohlubující se lidské utrpení, a to vše se pak přičítá na vrub vojenským intervencím rozpoutaným s cílem změnit islámský svět.

Hlavním zdrojem znečištění životního prostředí je munice, kterou shazují vojenská letadla a která obsahuje vysoké množství ochuzeného uranu (*depleted uranium*, DU). Ten se pak rozptyluje do ovzduší, usazuje se v půdě a ve vodě, a tím vznikají celé řetězce další fatálních následků.¹⁹⁴ Ochuzený uran je také jedním z hlavních původců zdravotních potíží civilního oby-

vatelstva, především proto, že se uvolňuje při pěti hlavních druzích bojové činnosti a s nimi souvisejících důsledků. Jsou jimi zásahy tanků a dělostřeleckých zbraňových systémů, šrapnely obsahující uran, aerosoly obsahující uran a v neposlední řadě nábojnice obsahující uran, ať už vybuchlé či nevybuchlé. Při výbuších jsou generovány mimořádně vysoké teploty (3000 až 6000 stupňů Celsia) a navíc je okamžitě uvolňováno vysoké množství nanočástic, jež působí spíše jako plyny nežli jako pevné částice, a o to více jsou škodlivé.¹⁹⁵

Kromě půdy jsou velmi těžce zasaženy také zdroje vody. Jak v Afghánistánu, tak i v Iráku došlo v důsledku nasazení bojové techniky, a zejména pak letecké munice, k otrávení vodních zdrojů a také k jejich zrychlenému vysychání.¹⁹⁶ To pak má těžké dopady i na každodenní život civilního obyvatelstva. Dále to zvyšuje počty tzv. environmentálních běženců a uprchlíků, kteří neutíkají přímo před vojenskými či vzbouřeneckými jednotkami, ale hledají nové zdroje obživy a kvalitnější životní prostředí. Ale i v tomto případě jde o nedobrovolné přesuny civilního obyvatelstva na vrub válečným operacím.

Vysoké počty civilních obětí

Celkový počet zabitých civilistů v Afghánistánu i Iráku je neodmyslitelnou a nezanedbatelnou součástí dědictví Bushovy celosvětové války proti terorismu (GWOT). Přestože jde o dvě země, je počet obětí několikanásobně nižší, než tomu bylo v případě sovětské okupace v Afghánistánu v první polovině osmdesátých let 20. století. Ale ani tak se nelze tomuto faktu vyhýbat a je nutné mu věnovat náležitou pozornost.

Tabulka č. 11: Srovnání sovětské okupace Afghánistánu a dvou válek vedených v rámci GWOT

	SSSR v Afghánistánu	Západ v Afghánistánu a v Iráku
počet mrtvých	1 milion	přibližně 150 000
počet běženců a uprchlíků	3 miliony	10 milionů
ztráty na vlastní straně	15 000–40 000	přibližně 6000

O počtu zabitých lidí v Afghánistánu a Iráku se stále vedou diskuse. Podle některých údajů to má být až čtvrt milionů obětí, podle těch nejnižších odhadů to je dohromady 150 000 osob. Mnozí z nich byli zabiti při cestách

do zaměstnání nebo při nákupech, další se stali oběťmi sebevražedných atentátů nebo na dálku odpalovaných výbušných směsí IED. Ale největší počet zabitých civilistů připadá, a to jak v Iráku, tak zejména v Afghánistánu, na letecké útoky amerických letadel. Každoročně jde o několik tisíc civilistů.¹⁹⁷

Nejčastěji citovaným případem je letecký útok amerických pilotů, při kterém bylo zabito 37 lidí během svatební hostiny v afghánském Kandaháru. Nenahraditelné škody na lidských životech byly dále umocněny tím, že nikdo z pozůstalých nedostal žádné odškodnění. Ztráty na civilních životech mají i těžké sociální dopady. Velkou ránu pro rodiny představují ztráty otců, kteří jsou živiteli v patriarchální společnosti. Na jejich místa musejí nastupovat prvorození synové, což znamená, že předčasně dospívají a také okamžitě ukončují školní docházku. Tím se hroubí jeden z vyhlášených nosných smyslů západních intervencí, kterým je nedílně se šířením demokracie také zvyšování vzdělanosti. Dalším vážným sociálním problémem civilních ztrát je nárůst počtu sirotků. O jejich počtu v Iráku a v Afghánistánu neexistují přesné údaje, ale usuzuje se, že jich v každé z těchto zemí jsou řádově desítky tisíc.¹⁹⁸ Je to skupina, která je zvláště zranitelná, a to jak fyzicky, tak i mentálně. Většinou přežívají v otřesných podmínkách na ulicích, obživu si zajišťují v lepším případě milodary, v tom horším násilnou činností v rámci organizovaného zločinu, který v takto postiženém prostředí jen vzkvétá. Samozřejmě, že tato krutá zkušenost pro ně znamená doživotní trauma, zanechává na nich těžké stigma a zařazuje je do narůstajícího počtu těch dětí, které přicházejí o vzdělání a budou do konce života analfabety, v lepším případě pologramotnými lidmi.

Vysoký počet civilních obětí vojenských operací má dva velmi nepříznivé dopady. Především dále zvyšuje lidské utrpení v místě zásahu, a tím ještě více umocňuje pocit odcizení mezi spojeneckými vojáky a místním obyvatelstvem. Ztráty na straně civilního obyvatelstva nahrávají protivládním silám, ať jimi jsou Tálibánci v Afghánistánu či separatisté v Iráku, kteří kategoricky odmítají jakékoli prosazování západních hodnot ve svých zemích. A ještě vážnější je to, že neúnosně vysoký a stále narůstající počet civilních obětí dále snižuje prestiž Západu jako takového, nejen v těchto dvou zemích, kde se válčí, ale potažmo s tím i v celém islámském světě. Od základu diskredituje oficiálně vyhlášený smysl obou válečných operací, jímž mělo být šíření svobody a demokracie v islámském světě.

Zhoršování zdravotního stavu civilního obyvatelstva

Velice vážným a stále dramatičtějším důsledkem válek na území Afghánistánu a Iráku jsou jejich dopady na zdraví lidí, které se výrazně projevují jak u dospělých, tak u dětí. Pokud jde o dospělé, jsou zaznamenány hlavně potíže dýchacího systému a astma, dále je to nárůst případů rakoviny a v neposlední řadě se projevuje nárůst psychosomatických nemocí. Původcem největších škod na zdraví civilního obyvatelstva je výše diskutovaný ochuzený uran. Jeho škodlivost pro zdravotní stav civilního obyvatelstva v místě zásahu je dána tím, že je to vysoce radioaktivní a prudce jedovatý těžký kov, který rychle zamožuje vzduch, půdu, vodu a také lidský organismus, v němž vyvolává velmi vážné a nevratné změny.¹⁹⁹ Poškozuje lymfatické uzliny, kosti, nervový systém, vyvolává plicní fibrózy, velmi vážně působí na ledviny, těžce deformuje embrya, vyvolává Parkinsonovu a Alzheimerovu nemoc²⁰⁰ a zejména pak mnoho druhů rakoviny.²⁰¹ U dětí je zaznamenáván hlavně nárůst úmrtnosti, vzrůst počtu deformovaných novorozenců a vztup dětské nemocnosti, zejména pak astmatu a rakoviny. Například MUDr. Ahmed Hardan, který v místech bojů pracoval jako speciální vědecký poradce WHO, uvedl, že série mezinárodních výzkumů prokázala zničující dopady ochuzeného uranu na ještě nenarozené děti a zároveň s tím také nárůst dětské rakoviny.²⁰²

Ještě podrobnější a závažnější informace shromáždil a zveřejnil MUDr. Daud Mirakí, ředitel afghánského programu pro odstraňování škod způsobených ochuzeným uranem. V Afghánistánu po roce 2011 výrazně narostl počet dětí, které se narodily bez očí, bez končetin nebo se zhoubnými nádory, jež zasáhly jejich ústa nebo oči.²⁰³ Podle jeho hodnocení to je nesporný důsledek bojové činnosti a především pak užívané munice. Zhoršení zdravotního stavu civilního obyvatelstva tedy představuje jeden z nejnegativnějších prvků bilance válek v Afghánistánu a v Iráku. Je velkým varováním pro všechny politiky, kteří by chtěli podlehnout pokušení prosazovat zájmy svých států silou, třeba i za cenu rozpoutání války. Válkou vyvolané lidské utrpení je vždy příliš velkou daní za vojensky prosazenou změnu režimu.

Běženci a uprchlíci jako nejpočetnější a nejvíce postižená skupina

Dalším velice tíživým důsledkem válečných kampaní v Afghánistánu a Iráku se stal vysoký počet běženců a uprchlíků. Připomeňme si, že běženci jsou

ti, kteří před válečnými hrůzami utíkají v rámci vlastní země, a proto nesou anglické označení IDP (*internally displaced persons*). Naproti tomu pod pojmem uprchlíci či utečenci (*refugees*) máme na mysli ty civilisty, kteří se uchylují nebo jsou vyháněni do jiných zemí. Pokud jde o Irák, tam jejich celkový počet dosáhl čtyř milionů, což znamená, že střechu nad hlavou ztratil každý šestý člověk. A v Afghánistánu je běženců a utečenců ještě o dva miliony více. Dohromady to tedy je deset milionů lidí, kteří byli ze svých domovů buď přímo vyhnáni jednou z válčících stran, nebo utekli před válečnou hrůzou, často doslova na poslední chvíli, tedy bez všeho, co vlastnili a co potřebují ke svému dalšímu životu.

Válkou vyvolaná migrace má negativní dopady na celkovou hospodářskou, politickou a bezpečnostní situaci v Afghánistánu a v Iráku. Pro uprchlíky a běžence těchto válek byly vybudovány stovky táborů, ale všechny z nich jsou přeplněné a velmi nedostatečně financované. V naprosté většině z nich je katastrofální nedostatek potravin, vody, hygieny, pocitu soukromí, elementární lidské důstojnosti a základní bezpečnosti.²⁰⁴ Ještě horší je situace těch běženců, kteří se nedostanou ani do žádného z táborů. Tisíce takových lidí pak žijí ve vybombardovaných domech, bez vody, elektřiny, bez kanalizace nebo systému odklizení odpadků. Takové prostředí je líhni nejrůznějších nákaz, nemocí a epidemií. Naprostá většina takto postižených lidí nemá ani zaměstnání, a tak přežívají jen díky „necivilizovanému“ uspokojování aspoň těch nejzákladnějších životních potřeb. Tím vším se jen dále umocňuje utrpení civilního obyvatelstva v místech zasažených válkou.

Velmi tvrdé a nedůstojné poměry panují nejen v táborech běženců na území dvou států přímo zmítaných válkou, ale také v uprchlických táborech, které se nacházejí v okolních islámských zemích, jimiž jsou Pákistán, Turecko a Írán (kam směřují především Afghánci) nebo Jordánsko, Sýrie, Egypt a Libanon (kam se uchylují Iráčané). Znamená to, že problém uprchlíků se pak stává problémem mezinárodního charakteru, protože okolní státy jsou nuceny k tomu, aby vynakládaly nemalé sumy na pobyty příchozích utečenců, zejména na zajištění jejich bezpečnosti. To pak může vést k dalšímu zhoršování vztahů mezi státy, ze kterých uprchlíci přicházejí, a státy, do kterých se uchylují.

Kapitola 5

Institucionální spolupráce a rozdělení koaliční zátěže v rámci ISAF

PRIORITY NATO A EU V AFGHÁNISTÁNU

Dnešní Afghánistán je v centru pozornosti všech významných mezinárodních organizací, zejména pak NATO a EU. Pro strategické zájmy obou těchto organizací a jejich každodenní činnost v Afghánistánu je typické to, že se v zásadě navzájem doplňují a úzce prolínají. Pokud mezi nimi jsou rozdíly, pak se netýkají podstaty věci, tedy otázky, zda v Afghánistánu působit či nikoli. Rozdíly se projevují ve dvou oblastech, jimiž jsou konstrukce a prezentace bezpečnostních hrozeb spojených s Afghánistánem a směry jejich působení. Proto se tato kapitola zaměřuje na otázku, v čem se pohled NATO a EU v přístupu k Afghánistánu shoduje a v čem se naopak odlišuje. Při hledání odpovědi na tuto otázku je brán na zřetel na význam EU pro NATO a význam ISAF pro EU.

Pokud jde o NATO, konstrukce tzv. afghánské bezpečnostní hrozby byla typickým příkladem kaskádovité argumentace,²⁰⁵ která měla celkem tři stupně. Prvním stupněm byla teze o naléhavosti afghánské hrozby, která nejprve zazněla v USA. Přišla s ní Bushova administrativa a ta také na Afghánistán v říjnu 2001 vojensky udeřila (operace Trvalá svoboda nebyla dosud ukončena, stále probíhá). Druhým stupněm se stal summit NATO konaný v Rize v roce 2006, který vyhlásil rozhodnutí o misi ISAF. Její smysl byl vy-

mezen slovy „příspěvek k míru a stabilitě v Afghánistánu je naprostou prioritou NATO“.²⁰⁶ Tehdejší generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer k tomu dodal památný výrok, že pokud v Afghánistánu nebude NATO, přijdou tamní teroristé do Paříže, Amsterdamu a Bruselu. Prezentační islámského extremismu jako hrozby existenciálního charakteru se generální tajemník NATO plně přihlásil k intervencionistickému a aktivistickému přístupu, a tak ISAF dostala do vínku, že je spolu s OEF novou podobou „přední obrany“²⁰⁷ vybudovanou velmi daleko na východ od hranic zemí NATO.

A konečně třetím stupněm argumentační kaskády se stala vyjádření tehdejších politických elit v evropských členských zemích, zejména pak v těch, které byly do NATO přijaty až po skončení studené války. Nejvyšší političtí činitelé těchto zemí argumentovali slovy, že Afghánistán je prioritou Aliance, nově přijaté státy jsou jejími členy, a tak nemohou jen dostávat bezpečnostní záruky, ale musejí také něco dávat. Ve všech třech na sebe navazujících stupních se jednalo o typickou politickou konstrukci hrozby, jež byla namířena na předem vytipované cílové publikum v evropských členských zemích NATO.

Naplňování cílů peace/state/buildingové mise ISAF v Afghánistánu je ovlivněno časovým souběhem s bojovou misí OEF. V důsledku toho se jakákoliv vojenská přítomnost členských zemí NATO v Afghánistánu stává typickým příkladem vnitroatlantického bezpečnostního dilematu,²⁰⁸ jehož základem je rozdíl v rovině vnímání naléhavosti bezpečnostních hrozeb. V případě Afghánistánu to znamená, že na jedné straně jsou USA, jež dlouhodobě a zvláště pak po nástupu B. Obamy tvrdí, že Afghánistán je hrozbou vážnou a prvořadou stojící nad všemi ostatními, a je proto nejvyšší prioritou. Ale na druhé straně jsou Evropané, pro které to tak naléhavá a vážná hrozba není. V důsledku silících a stále vážnějších problémů v samotném Afghánistánu narůstá počet evropských států, jež Afghánistán vnímají jako past. Z těch nejvýznamnějších to jsou Francie (zejména po zabití jejich elitních výsadkářů z Carcassonne) a Německo (zejména po vážném incidentu s postřílenými civilisty). Tyto státy se stále více vyhýbají územím, kde se odehrávají časté střety s ozbrojenými vzbouřenci, kde je nutno vést letální operace (tedy operace, ve kterých je cílem zabít protivníky) a kde hrozí vysoké riziko ztrát na životech.

Afghánská podoba vnitroatlantického dilematu má dvě roviny. Z pohledu USA jde o to, že tam nechtějí působit samy, zejména pak v jižních a jihozá-

padních oblastech, kde probíhají silné a agresivní povstalecké akce a tím pádem dochází i k vysokým ztrátám na životech. Výše vzpomínané vyhýbavé chování některých evropských zemí vyvolává v USA silící pocit opuštěnosti (*abandonment*). Z pohledu evropských spojenců jde o obavy, že by mohli uvíznout v pasti (*entrapment*) právě v oblastech, kde je silná povstalecká činnost. Afghánské vníroatlantické dilema se tedy pohybuje mezi pocity *abandonment* (na straně USA) a *entrapment* (na straně evropských spojenců).

V rámci mise ISAF v Afghánistánu působí přes 40 000 vojáků pod velením NATO, jejichž hlavním úkolem je zajištění bezpečnosti civilních specialistů na poválečnou obnovu a na výstavbu státu. Zároveň s nimi zde operuje přes 20 000 amerických vojáků pod přímým americkým velením, kteří většinou pokračují především v bojových operacích letálního charakteru. Pokud jde o EU, ta se v této odlehle středoaasijské zemi velmi významně angažuje již od prosince 2001, odkdy zde má svého zvláštního představitele a od května 2002 tady funguje její úřadovna. EU již na konkrétní projekty vydala několik miliard eur²⁰⁹ a také přijala několik významných dokumentů věnovaných problematice Afghánistánu. Základním referenčním dokumentem je Evropská bezpečnostní strategie z prosince 2003, která zdůrazňuje, že žádná z klíčových bezpečnostních hrozeb dnešního světa nemá jenom vojenský rozměr, a tak žádnou z nich nelze řešit pouze vojenskými nástroji. Proto klade velký důraz na šíření stability a bezpečnosti nejen v rámci EU, ale také do jejího okolí, což platí zejména o výbušném islámském světě včetně Afghánistánu. Tím je vytvořen základní strategický rámec angažovanosti EU a jejích členských států v této asijské zemi.

Dalším významným dokumentem je společné politické vyhlášení EU a Afghánistánu z 16. 11. 2005, v němž obě strany vymezují nové dlouhodobé partnerství zakládané na sdílených prioritách, jimiž jsou budování demokratického politického systému v Afghánistánu, nastolení právního státu, boj proti terorismu a celková obnova země.²¹⁰ V návaznosti na toto vyhlášení EU ve všech svých dokumentech zdůrazňuje, že Afghánistán je celosvětově významným územím, kde je třeba vést boj proti vážným a naléhavým bezpečnostním hrozbám, jimiž jsou zejména terorismus, militantní extremismus, rozsáhlý obchod s drogami a činnost mezinárodního organizovaného zločinu.²¹¹ Za nejnaléhavější konkrétní úkol EU označuje „zlepšení kritické bezpečnostní situace“ a zdůrazňuje, že samotné vojenské nástroje nemohou stačit. Za dlouhodobý a naléhavý úkol označuje angažovanost mezinárod-

ního společenství ve třech klíčových oblastech (*focal areas*), jimiž jsou rozvoj venkova, zdokonalení systému vládnutí v zemi a vybudování systému zdravotní péče. Zároveň s tím doplňuje tři další navazující oblasti (*non-focal areas*), jimiž jsou vytvoření systému sociální péče, rozvoj těžebního průmyslu a nastolení regionální spolupráce.²¹²

Evropská angažovanost v Afghánistánu klade důraz na naplňování Akčního plánu EU,²¹³ zejména pak na následující konkrétní úkoly: uskutečňování rekonstrukčních programů na afghánském venkově, *statebuildingu*, dodržování základních lidských práv a zvyšování životní úrovně. Všechny tyto priority Akčního plánu EU se úzce prolínají a vzájemně doplňují s hlavními prioritami mise ISAF. Přístup EU k Afghánistánu je úzce propojen a vzájemně se doplňuje s celkovým zaměřením mise ISAF NATO. Členské státy a Evropská komise hrají klíčovou úlohu v celkové pomoci Afghánistánu, a to včetně oblasti bezpečnosti.²¹⁴ Své jednotky v rámci mise ISAF na území Afghánistánu má rozmístěno celkem 25 členských států EU (byť pod mandátem NATO), přičemž každý PRT se zaměřuje především na stabilizaci, rekonstrukci, na budování právního státu a na posilování každodenní bezpečnosti. Ve vztahu mezi ISAF a EU tedy nepůsobí žádná neslučitelnost ani konflikt, naopak z hlediska základních cílů je mezi nimi výrazná vzájemná návaznost a široká propojenost.

Evropská unie má ve srovnání s NATO tu výhodu, že v Afghánistánu nevede žádnou operaci vojenského charakteru, neangažuje se tam na poli tzv. *hard security*. Její působení v zemi je soustředěno výlučně na oblast rekonstrukce a tzv. *soft security*. Díky této skutečnosti se EU mohla vyhnout dvěma negativním jevům, které zasáhly NATO. Především v rámci EU nebylo nutné prosazovat kaskádovitou argumentaci ve prospěch působení v Afghánistánu, jako tomu bylo v případě NATO. A stejně tak uvnitř EU nepůsobí tak zásadní vnitřní dilema, ve kterém by se projevovaly velké rozdíly v přístupech jednotlivých členských zemí k afghánské bezpečnostní hrozbě. Obě mezinárodní organizace mají v zemi jednu společnou strategickou prioritu, kterou je poválečná rekonstrukce a budování nového, životaschopného státu. Při úsilí o její naplnění úzce spolupracují a ve své činnosti ve prospěch poválečné obnovy se vzájemně doplňují. Z toho vyplývá, že žádný stát, který se na obnově Afghánistánu podílí, nemusí řešit dilema, zda tak má činit pod praporem NATO, nebo v rámci EU. Působením v Afghánistánu se každý jednotlivý stát podílí na naplňování společné strategické priority obou organizací.

MULTILATERALIZACE VOJENSKÝCH A HYBRIDNÍCH MISÍ

Tato část kapitoly se zabývá dvěma tématy. Prvním tématem je otázka politické, bezpečnostní a ekonomické motivace zemí sdružených v relativně složité „koalici ochotných“ v rámci mandátu ISAF, která přesahuje svým složením skupinu členských zemí NATO. Druhým zkoumaným tématem je velikost koaliční zátěže jednotlivých participujících zemí, včetně její relativní a absolutní podoby a souvisejících otázek, jak a proč jsou některé země schopny „boxovat nad svou váhovou kategorií“ a jiné naopak selhávají v dodržování dokonce i očekávaného standardu zapojení se do mise. S pomocí analýzy faktorů motivace a relevantní literatury, která se spojeneckou zátěží zabývá, bude možné vést diskusi o politicko-bezpečnostních motivacích.

Akademická literatura nevěnuje překvapivě příliš mnoho pozornosti identifikaci klíčových faktorů, které ovlivňují 1) kvalitativní a kvantitativní (absolutně i relativně) charakter příspěvku dané členské země do poválečné rekonstrukce Afghánistánu; 2) motivy vysvětlující důvody členské motivace na této obnově; 3) kvalitu adaptace těchto zemí na základě praktické zkušenosti v Afghánistánu; 4) roli lokálních faktorů v konkrétních geografických oblastech působení těchto zemí. Tento fakt je překvapivý jak z hlediska existující teoretické literatury týkající se koaličního závazku a zátěže, stejně tak jako z hlediska současné prominentní pozice bezpečnostní analýzy Afghánistánu. Výše uvedené faktory, dohromady s analýzou motivů účasti, se souhrnně dotýkají otázky, zdali daná země přispívá více či méně k misi, nežli by bylo adekvátní, a proč.

Sada faktorů, která určuje výši politické i finanční investice dané země do koalice zemí, může mít různou podobu. Teoretický přístup analýzy zahraniční politiky (*Foreign Policy Analysis*) se těmito faktory systematicky zabývá a k dispozici je celá řada velmi zajímavých studií.²¹⁵ Tyto studie se taktéž zabývaly tématem koaličního závazku a zátěže, stejně jako vnitroaliančním konfliktem. Jedním z hledů této literatury je tvrzení, že země utváří koalice za účelem dosažení částečně či plně kompatibilních cílů. Vytvářením koalic dochází k rozptýlení nákladů i rizika a současně takový postup zvyšuje v celé řadě případů legitimitu dané činnosti. Z koaličního či aliančního pohledu může být člen takové formace cenný tím, že zpřístupní chybějící či jinak nedostatečnou kapacitu či chybějící váhu takové koalici. Jedním ze specifických příspěvků může být zajištění nezbytného fyzického přístupu do

daného území (může se jednat o pozemní, vodní či vzdušný přístup). Za klasický příklad posledního bodu lze považovat např. Suezský průplav a Egypt, byť to analogicky platí i pro Afghánistán: role Pákistánu pro logistickou podporu a zásoby potravin a techniky, Maďarska se základnou NATO v městě Pápa či Turecka se základnou Incirlik. Budování koalic může mít i problematické stránky. Například udržení soudržnosti koalice v případě vnitrokoaličních konfliktů je politicky i finančně náročné. Vyjednání koaliční podoby závazku je často kompromisem, s nímž není zcela spokojena žádná členská země.

Často diskutovaným výsledkem koaličních operací, které provádějí USA a další státy (ať již NATO či *ad hoc* koalice ochotných), je, že vojenský potenciál koalice nemusí být větší než potenciál menší koalice či dokonce potenciál jednoho státu (typický příklad USA) k provedení dané činnosti. Pokud je takové, a nikoliv politické a právní uvažování prvotní k určení podoby provedení určité činnosti, tak může výsledek odpovídat dnes již slavnému prohlášení bývalého ministra obrany USA Donalda Rumsfelda, že „mise musí určit koalici a v žádném případě ne naopak. Pokud se tak již stane, mise bude ‚zprimitivněna‘ na nejmenší společný jmenovatel a my si toto nemůžeme dovolit.“²¹⁶ Rumsfeld v této souvislosti konkrétně odkazoval na americké zájmy v souvislosti s bombardováním Srbska za vlády Slobodana Miloševiče v roce 1999 a s invazí do Afghánistánu v roce 2001. V prvním případě si USA stěžovaly na kombinaci nutnosti vést „válku za pomoci komise“ v rámci NATO a současně poskytnout největší část klíčového vybavení a vojáků do této mise. Co se týče následného afghánského případu, USA příliš s povděkem nekvitovaly praktické důsledky spojeneckých nabídek, které dokonce odkazovaly na článek 5 Washingtonské smlouvy, na spolupráci v této připravované misi. Byť celá řada spojenců byla seriózní pouze v diskurzivní rovině, USA měly stejnou obavu jako v případě Kosova a bombardování Srbska.

Za opačné případy, kdy USA naopak stavěly na koaliční legitimitě mise, lze považovat americkou intervenci na Haiti v roce 1994 během vlády prezidenta Clintona a taktéž právě misi ISAF v Afghánistánu. Mise na Haiti, pět let před Kosovem, jasně ukázala výhody provedené multilateralizace zahraniční mise, v níž nedominoval/nebyl skryt určitý vojenský záměr, a která se tím pádem těšila obecné přízni jak v USA, tak i na Haiti.²¹⁷ Jak ukazuje hned na několika místech tato kniha, stejné „výhody“ stály i za misí ISAF v Afghánistánu.

Co se týče destabilizačních faktorů v koaliciích, ty obvykle oscilují okolo otázek bezpečnostního dilematu a nedůvěry. Ve Wilkinsonově rozlišení, ačkoliv to není do detailu jasné, je tak bezpečnostní dilema spojeno s možností opuštění dané koaliční země ostatními spojenci (*abandonment by allies*) a následujícího zabřednutí (*entrapment*) v misi „prohrávající“ koalice; co se týče otázky nedůvěry, ta je spojena s neodpovídajícím rozdělením zátěže uvnitř koalice, a/nebo pokud nejsou přísliby dodržovány v dobré víře a/nebo pokud se o důležitých tématech, včetně přerozdělení relativní zátěže mezi jednotlivými členy koalice, nediskutuje či se o nich nerozhoduje v rámci existující koalice.²¹⁸

V návaznosti na předešlou diskusi jsou v dalších řádcích představeny teze, které mohou být vysloveny s ohledem na misi ISAF a v jejím rámci probíhající operace:

- Rozdíl mezi potřebným vojenským vybavením a vybavením, které má koalice k dispozici, není tak výrazný vzhledem k tomu, že hlavní část vojenské protipovstalecké kampaně (COIN) v Afghánistánu není založena na sofistikovaných zbraňových systémech. Tím nemá být řečeno, že na kvalitě a povaze vojenského vybavení nezáleží, je spíše poukázáno na ústřední roli lidských zdrojů v COIN. To znamená, že povaha vojenské činnosti mezi jednotlivými participujícími zeměmi neobsahuje velké výchylky s ohledem na nedostatečnou kvalitu vojenského vybavení. To, co rozhoduje více, je tedy zásadní nasazení. Za částečnou výjimku lze považovat dálkovou i bojištní schopnost letecké přepravy, tedy oblast, kde NATO již přijalo určité kroky k vylepšení situace.²¹⁹
- Ideální protipovstalecká kampaň bude dbát na vytvoření vhodného poměru vojenské síly k lokálnímu obyvatelstvu. V kontextu ISAF toto řešila právě strategie navyšování počtu vojáků, byť její výsledek neodpovídal původním očekáváním amerických vojenských plánovačů, a zejména evropské členské země NATO zůstaly v celé řadě případů za (americkými) očekáváním. Jako náhradní strategie, jež byla povýšena z politických důvodů (viz nárůst diskusí o tzv. *exit strategii* v celé řadě členských zemí) na celkové řešení, sloužila snaha o zaplnění těchto deficitních míst systematickým zapojením afghánských bezpečnostních složek (zejména ANA a ANP). Cílem je tzv. „afghanizace“ konfliktu za pomoci strategie předávání odpovědnosti (*transition*).

- Závazky jsou obvykle dodržovány v dobré víře. Hlavním problémem není nedůvěra mezi členy koalice, která by byla dána nerespektováním principu *pacta sunt servanda*, nýbrž spíše nedostatečností závazku. Specifické členské příspěvky nebyly nutně určovány nezbytností v terénu, nýbrž mírou tolerance a kompromisem v prostředí domácí politiky.
- Legitimita mise a témata sdílení bezpečnostního rizika v rámci koalice ISAF jsou vzájemně propojená. Je tomu tak zejména v Evropě, kde jsou obavy, že mise ISAF (zejména po vojenském propojení s OEF) může zvýšit riziko teroristických útoků v Evropě, zejména radikalizaci domácích muslimských částí obyvatelstva. Výsledkem je snížení celkové legitimacy mise.

ANALÝZA MOTIVACE ÚČASTI V MISI ISAF A VNITROKOALIČNÍHO ROZLOŽENÍ ZÁTĚŽE

Produktivní diskuse koaličního závazku a rozdělení zátěže v rámci ISAF by neměla opomenout dvě existující důležité studie: herně-teoretický model vytvořený Fangem a Ramsayem²²⁰ a studii Bennetta, Legolda a Ungera.²²¹ Fang a Ramsey ve svém herně-teoretickém modelování zkoumají výzvy koaličního sdílení zátěže a ukazují, že vedoucí země koalice (*lead nation*) v průběhu nasazení skončí s tím, že „platí“ (v původním i přeneseném smyslu) více v rámci koalice racionálně jednajících zemí. Jejich závěry jsou ve studii explicitně omezeny na model se dvěma státy a dvěma fázemi, což rozhodně není případ NATO. Tato studie má však stále relevanci ve vztahu k misi ISAF, a to z následujících důvodů. Fang a Ramsey vycházejí z předpokladu, že vedoucí země koalice má k dispozici i možnost obrátit se na jiné partnery mimo koalici. Proto je tento model zajímavý pro koalici ISAF, jež je složena z členských zemí NATO v rámci mandátu NATO a zemí vnějších NATO, což dohromady vytváří relativně složitou koalici typu „ochotných“, byť jinak zaměřenou v porovnání s OEF. Model tak umožňuje analyticky se podívat na možnost toho, jak je ISAF současně závislá na vedení USA a klíčových příspěvcích nečlenských zemí NATO, jako např. Austrálie. Jak Fang a Ramsay podotýkají, je možné sledovat „neobvyklý vztah mezi spojenecským příspěvkem a pružností alianční konfigurace. Spojenci přispívají více

v relativně uvolněných bipolárních podmínkách nežli v tuhých bipolárních podmínkách, současně ale nedostatečně přispívají v podmínkách multipolárních, čímž nezamezí vedoucí zemi v hledání mimo alianci.²²²

Pokud se tedy 1) náklady hledání členů (*search costs*) mimo koalici u vedoucí země (tj. šance najít alternativní partnery vně formální aliance) rapidně sníží a 2) současně členové aliance zpochybňují danou misi a/nebo specificky formovanou empirickou koalici (např. jen část členských zemí NATO jako účastníci), výsledkem patrně bude nedostatečná loajalita tradičních spojenců uvnitř koalice. Ačkoliv jsou tyto vhledy důležité pro kontext ISAF, současně je není možné aplikovat mechanisticky na zde analyzovaný případ, nehledě na to, že je zde celá řada aplikačních nejasností. Je např. Austrálie „netradičním“ spojencem pro USA v roli vedoucí země ISAF? Jsou středoevropské země jako Česká republika, Polsko, Litva či Maďarsko „tradičními“ spojenci, protože jsou již členskými zeměmi NATO? Je udržitelný argument o tom, že náklady na vyhledání alternativních partnerů vně aliance NATO jsou znatelně nižší, když se mise ISAF stále potýká s nedostatkem počtu vojáků? Považujeme však za vhodné zdůraznit jeden ze závěrů studie Fanga a Ramsaye, totiž skutečnost, že neochota tradičních spojenců může souviset s odlišným vnímáním hrozby, v našem případě problému teroristické hrozby a produkce drog (druhá jmenovaná hrozba ustoupila v důležitosti za posledních šest let částečnou změnou strategie NATO). Rozdílnost vnímání hrozby se samozřejmě dotýká politického rozhodování v daném členském státě o formě a objemu příspěvku do dané mise.

Druhým příspěvkem, o kterém je nutno diskutovat, je studie týkající se dynamiky budování a udržování koalice od Bennetta, Lepgolda a Ungera.²²³ Tito autoři se empiricky zaměřují na první válku v Perském zálivu (1991) a zkoumají pět faktorů (tři vnější a dva domácí) a jejich vliv na objem zátěže jednotlivých účastníků koalice proti Saddámu Hussajnovi. Po menší úpravě lze vnější faktory specifikovat následovně a posléze použít na situaci v Afghánistánu:

- vyvažování hrozby;
- relativní velikost dané země v rámci koalice: objem příspěvku může vykazat opačný vztah k relativní velikosti země v koalici. Takové pozorování je odvozeno; z (neo)realisticky založené teorie aliancí, která postuluje, že menší země budou vstupovat do aliance pro zisk bezpeč-

nostních záruk pro sebe samé a následně se budou snažit minimalizovat jakékoliv vlastní příspěvky, včetně situací, kdy to budou požadovat ostatní členové koalice v rámci férovějšího rozptylu zátěže;²²⁴

- alianční závislost: někdo by mohl odkazovat k tomuto fenoménu jako „důležitost aliance“ pro větší neutralitu výrazu. NATO je možné v tomto směru chápat jako institucionalizovanou „opakovanou hru v rámci bezpečnostní spolupráce“.²²⁵ Interpretace aliance by v tomto kontextu měla být dostatečně široká na obsažení závislosti nejen na alianci jako celku, nýbrž i na vedoucí zemi, tedy USA, tj. první mezi formálně rovnými. Závislost na USA může existovat i částečně mimo formální alianci, např. u zemí jako Austrálie a Nový Zéland by šlo historicky a kulturně identifikovat takový vztah (v případě americko-novozeďlandských vztahů obnovené partnerství podpisem Wellingtonské deklarace v roce 2010 a v případě americko-australských vztahů posílené alianční partnerství relativně volně modelované na platformě ANZUS).

Co se týká domácích faktorů, Bennett, Leggold a Unger rozeznávají:

- manévrovací prostor exekutivní moci (tzv. „exekutivní autonomie“) v rámci daného politického systému, což může být vyjádřeno např. formulací a implementací zahraniční politiky mimo omezení nastavená za pomoci institucionálních brzd a vah;
- organizační/byrokratické zájmy, např. armádní zájmy, zájmy klíčových státních agentur, exekutivy, politických stran apod.

Výhodou tohoto chápání oproti Fangovi a Ramsayovi je skutečnost, že Bennett, Leggold a Unger dokážou vhodně zhodnotit příspěvky v rámci složitějších a vícečlenných koalic, ne jen těch, které obsahují navrhovatele činnosti a tradičního (či netradičního) spojení.

Analytický rámec pro zhodnocení těchto faktorů v rámci mise ISAF představený v následujících řádcích tak částečně vychází z práce Bennetta, Leggolda a Ungera.²²⁶ Počítá se dvěma klíčovými možnostmi pro strukturální motivaci týkající se účasti v obdobných koalicích: alianční závislost a/nebo vyvažování hrozby. Jinak řečeno, takové chápání ukazuje, že země vstoupily do Afghánistánu a zůstaly tam po celou řadu let z důvodů souvisejících s jejich vlastní bezpečností a/nebo z důvodů, které byly motivovány vnějším (zde

aliančním či americkým) tlakem. Jelikož tyto strukturální motivy nejsou nezbytně ve vztahu vzájemně se vylučujícím, lze je zkombinovat a grafickým zachycením možností jejich vzájemného vztahu je níže uvedená matice. Jak již bylo řečeno, zde představený model vychází z přesvědčení, že politická účast každého člena koalice ISAF je především politicky motivována. Primární motivací účasti koaličního člena na poválečné rekonstrukci Afghánistánu tedy není bezpečnostní ani humanitární situace v této zemi.²²⁷

Matice (tabulka č. 12) zachycuje biaxiální motivaci, kde jedna osa se týká alianční závislosti a druhá osa se následně týká vnímané či reálné domácí teroristické hrozby pro daný koaliční stát. Alianční závislost má často empiricky různé podoby: v případě Německa, pro které bylo alianční zapojení do ISAF navázané na nezbytnost demonstrace solidarity závazku NATO od klíčového člena,²²⁸ je jiná nežli např. Litvy, pro niž je alianční závislost projevena přemýšlením o participaci v ISAF jako snaze zesílit robustnost alianční (a zejména americké) obrany litevského teritoria v případě potřeby.²²⁹ Stejně tak lze vidět specifické a unikátní důvody pro každou z ostatních zobrazených zemí. Na ose navázání účasti v misi ISAF na vnímanou či reálnou teroristickou hrozbu na území daného státu tak lze přemýšlet o účasti v koalici jako o snaze vyvážení této hrozby. Lze postulovat a empiricky prokázat, že státy se silně vnímanou hrozbou tohoto typu se budou ve svých činnostech v rámci afghánského teritoria snažit tuto hrozbu potlačit, často vojensky.

Tato matice kombinuje dvě osy na binární škále slabá/silná a výsledkem je matice se čtyřmi základními pozicemi politické účasti na misi ISAF: „přihlížeči“ (*onlookers*), „služebníci“ (*servants*), „podivíni“ (*mavericks*) a „snaživci“ (*strivers*). V matici operacionalizovaná politická motivace jednotlivých zemí má i svůj geografický projev, což lze vidět po zkombinování s mapami prostorové distribuce bezpečnostního rizika (a jeho časovém vývoji a proměně). Není náhodou, že „snaživci“ budou v nebezpečnějších oblastech nežli „služebníci“ a že povaha jejich činností bude daleko více založená na bojových operacích. Slabá alianční závislost bude pak jednak u zemí mimo NATO, které jsou současně v koalici ISAF, ale i u některých zemí NATO (např. Turecko). Vhodnost kombinace s vnímanou či reálnou domácí teroristickou hrozbou však dále dokáže rozlišit i mezi jinak zdánlivě podobnými zeměmi (zde např. Austrálie a Nový Zéland). Samozřejmě je nezbytné zdůraznit, že matice nemůže být používána jako absolutní determinant prostorové lokace stabilizačních a rekonstrukčních činností v Afghánistánu vzhle-

dem k ostatním možným faktorům (ekonomické zájmy, logistické a finanční možnosti apod.). Na vysvětlení politické účasti se však jedná o heuristicky produktivní model.

Tabulka č. 12: Politická motivace účasti v ISAF

		alianční závislost (různé důvody)	
		slabá	silná
domácí teroristická hrozba (účast v ISAF jako její vyvážení)	slabá	<p>„přihlížeči“</p> <p>Nový Zéland</p>	<p>„služebníci“</p> <p>SRN (dříve), Nizozemsko, Norsko, Finsko, Litva, Maďarsko, Polsko, Česká republika</p>
	silná	<p>„podivíni“</p> <p>Austrálie, Turecko</p>	<p>„snaživci“</p> <p>SRN nyní</p> <p>Francie</p> <p>Velká Británie, Kanada</p>

Zdroj: Hynek–Marton, 2011: 5.

KVANTITATIVNÍ INDIKÁTORY ROZDĚLENÍ KOALIČNÍ ZÁTĚŽE V ISAF

V následující tabulce je přehled koaličního podílu zátěže jednotlivých zemí (*burden-sharing*), konkrétně kvantitativních charakteristik vojenského ISAF příspěvku ve světle počtu obyvatel, HDP a velikosti aktivní mírové armády. Tabulka obsahuje tentokrát všechny přítomné státy koalice ISAF a hodnoty jsou přiřazeny k jednotlivým státům a srovnány (pořadí je vždy v závorce). První sloupec se týká celkového počtu vojáků v ISAF, které daná země vyslala. Druhý sloupec následně sumarizuje celkový počet obyvatel daného

státu. Třetí sloupec obsahuje data týkající se absolutní hodnoty HDP daného státu. Následují tři relativní sady dat. Ve čtvrtém sloupci je zobrazen relativní počet obyvatel státu na jednoho vojáka v ISAF. V pátém sloupci lze nalézt HDP přepočítané na jednoho vojáka dané země v ISAF. V posledním sloupci je pak uveden procentuální podíl počtu vojáků v ISAF z celkové velikosti aktivní mírové armády.

Důkaz neproporčnosti v rozdělení koaliční zátěže v rámci mise ISAF je tedy kromě absolutních hodnot možný právě přes hodnoty relativní. Z počtu obyvatel státu na jednoho vojáka v ISAF, který je možné chápat jako velmi vhodný ukazatel, tak vyplývá, že USA, Nizozemsko a Velká Británie velmi významně přispěly do mise ISAF. Jinou možností, jež dále doplní plastičnost obrazu, je ukazatel HDP v mil. USD vztažený k jednomu vojákově dané země v ISAF. Spearmanův koeficient pořadové korelace, který obecně udává statistickou závislost (korelaci) mezi dvěma veličinami, ukazuje silnou pozitivní korelaci ($\rho = 0,916$) mezi pořadími zemí dle HDP a počtem vyslaných vojáků. Zde vychází jako velmi vychýlená (ve statisticky negativním smyslu) země především Finsko, které, ač nečlenská země NATO, vykazuje největší disproporci mezi HDP (15. největší) a nejmenším vojenským příspěvkem. Co se týče celkově členských zemí NATO ze střední a východní Evropy, jde ve všech případech o nominální přispěvatele. Současné přispívající země mimo NATO, Austrálie a Nový Zéland, mají relativní příspěvky navázané na HDP nad úroveň celé řady členských zemí NATO. Vzhledem k tomu, že celkové hodnocení ukazuje jen málo statisticky výrazně vychýlených zemí, lze říci, že struktura aliančního (NATO) a koaličního (ISAF) očekávání působí velmi silně.

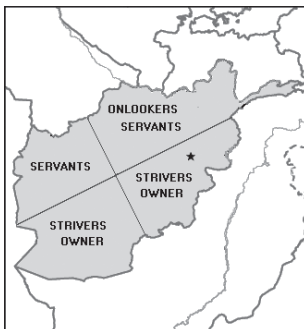
Ačkoliv výše uvedené ukazatele jsou vhodné pro analýzu vojenského rozptylu zátěže v koalici ISAF, jejich využitelnost pro civilní příspěvky je limitovaná, už jen vzhledem k větším funkčním a kvalitativním rozdílům v civilní snaze o rekonstrukci Afghánistánu. Proto je potřeba brát i výpověď o koaličním vojenském rozptylu s určitou rezervou, protože civilní příspěvky by mohly charakteristiky koaličního zapojení jednotlivých zemí změnit. Země nejvíce přispívající, tedy USA, bude samozřejmě vysoko i v takovém žebříčku, ale např. země jako Velká Británie, Německo či Itálie by byly vyzdvíženy vzhledem k jejich specifické odpovědnosti za oblast protidrogové politiky, výcviku policistů či reorganizaci soudního systému v Afghánistánu.

Tabulka č. 13: Kvantitativní srovnání národních příspěvků do mise ISAF

	celkový počet vojáků v ISAF (k dubnu 2010), pořadí v závorce	počet obyvatel státu, pořadí v závorce	absolutní velikost HDP (2009) v mil. USD, pořadí v závorce	relativní počet obyvatel státu na jednoho vojáka v ISAF, pořadí v závorce	HDP v mil. USD přepočtené na jednoho vojáka v ISAF, pořadí v závorce	% v ISAF z celkové velikosti aktivní mírové armády, pořadí v závorce
Austrálie	1 550 (10)	22 337 272 (10)	997 201 (8)	14 411,14 (8)	643,355 (15)	3,45 (5)
Česká republika	460 (16)	10 512 397 (13)	194 828 (16)	22 853,03 (16)	423,539 (11)	1,61 (12)
Dánsko	750 (13)	5 557 709 (16)	309 252 (14)	7 410,27 (3)	412,336 (9)	3,18 (7)
Estonsko	155 (19)	1 340 021 (21)	19 123 (21)	8 645,29 (4)	123,374 (1)	3,11 (8)
Finsko	100 (21)	5 359 500 (17)	238 128 (15)	53 595 (21)	2 381,280 (21)	0,44 (20)
Francie	3 750 (4)	65 447 374 (4)	2 675 951 (3)	17 452,63 (10)	713,586 (16)	0,76 (18)
Itálie	3 300 (5)	60 325 805 (6)	2 118 264 (5)	18 280,54 (12)	641,898 (14)	1,36 (14)
Kanada	2 830 (6)	34 096 000 (9)	1 336 427 (7)	12 048,05 (7)	472,235 (12)	4,36 (1)
Litva	145 (20)	3 339 227 (20)	37 254 (20)	23 029,15 (17)	256,924 (6)	2,33 (9)
Maďarsko	335 (17)	10 013 628 (14)	129 407 (18)	29 891,42 (18)	386,289 (8)	1,35 (15)
Německo	4 665 (3)	81 757 600 (2)	3 352 742 (2)	17 525,74 (11)	718,701 (17)	1,45 (13)
Nizozemsko (před demisí vlády)	1 885 (8)	16 608 750 (12)	794 777 (9)	8 811 (5)	421,632 (10)	3,29 (6)
Norsko	470 (15)	4 880 000 (18)	382 983 (13)	10 382,97 (6)	814,857 (18)	2,31 (10)
Nový Zéland	225 (18)	4 367 700 (19)	117 795 (19)	19 412 (14)	523,533 (13)	1,88 (11)
Polsko	2 515 (7)	38 192 000 (8)	430 197 (11)	15 185,68 (9)	171,052 (3)	1,28 (16)
Rumunsko	1 010 (12)	22 215 421 (11)	161 521 (17)	21 995,46 (15)	159,921 (2)	1,24 (17)
Španělsko	1 270 (11)	46 030 109 (7)	1 464 040 (6)	36 244,18 (19)	1 152,787 (20)	0,71 (19)
Švédsko	485 (14)	9 354 462 (15)	405 440 (12)	19 287,55 (13)	835 959 (19)	3,71 (4)
Turecko	1 795 (9)	72 561 312 (3)	615 329 (10)	40 424,12 (20)	342 802 (7)	0,22 (21)
USA	62 415 (1)	309 218 000 (1)	14 256 275 (1)	4 954,22 (1)	228 411 (4)	4,16 (3)
Velká Británie	9 500 (2)	62 041 708 (5)	2 183 607 (4)	6 530,7 (2)	229 853 (5)	4,35 (2)

Tyto země, stejně jako Švédsko, Kanada či Norsko, jsou současně velmi významnými dárci oficiální rozvojové pomoci. Co se týče středoevropských a východoevropských zemí, Česká republika, Maďarsko či Litva vedly vlastní provinční rekonstrukční týmy v různých afghánských provinciích (Lógar, Baghlan, Ghor) a současně poskytovaly výcvikové a poradní týmy OMLT (*Operational Mentoring and Liaison Teams*) Afghánské národní armády, výcvikové specialisty pro policisty apod. Samozřejmě je v této souvislosti nezbytné rozeznat, do jaké míry určité země převzaly zodpovědnost za kritické úlohy v misi ISAF.

Obrázek č. 1: Geografické rozptřeni „služebníků“, „snaživců“ a „přihlížečů“

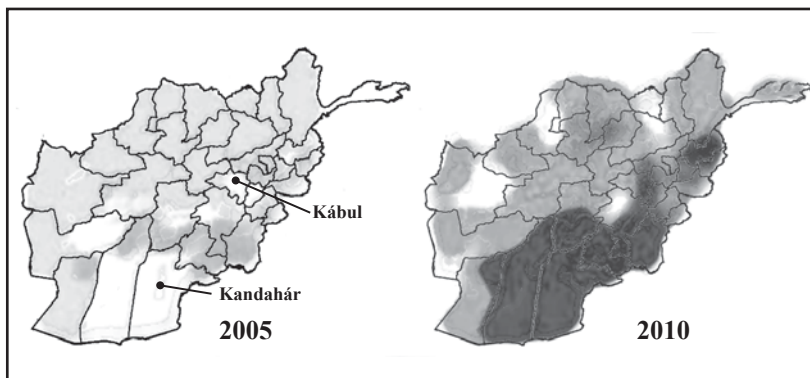

Zdroj: Hynek–Marton, 2011: 21.

Jak ukazuje „diagram“, výše představenou politickou motivaci účasti na poválečné rekonstrukci Afghánistánu lze zachytit nejen typologií matice, nýbrž má i vlastní geografický projev. Právě geografický rozptyl účasti daných participujících zemí jasně dokládá závažný problém ve způsobu organizace a koordinace mise ISAF mezi roky 2006 a 2009. V tomto období se mise ISAF geograficky rozšířila na celé území Afghánistánu ve světle narůstajících povstaleckých ložisek. Z diagramu je patrné, že „služebníci“ byli umístěni v západních, severozápadních a severních oblastech země, které, alespoň na počátku geografického rozšíření mise ISAF, byly bezpečnějšími částmi afghánské území. Oproti tomu „snaživci“ v čele s koaličním hegemonek USA (typicky nejschopnější jednotky) působily na jihu, jihovýchodě

a východě Afghánistánu. Tato území byla naopak nejvíce nebezpečná z hlediska intenzity střetů. Vzhledem ke schematickému cíli tento diagram nezachycuje dvě další kategorie, „podivíny“ a „přihlížeče“, stejně jako vynechává oblast Kábulu. Ačkoliv bezpečnostní situace a geografické rozprostření bezpečnostního rizika se mezi roky 2005 a 2010 významně proměnily, ke konci roku 2010 bylo stále 42 ze 46 vojenských praporů ISAF koncentrováno na jihu a východě Afghánistánu. Prostorovou proměnu bezpečnostního rizika v Afghánistánu zachycuje následující mapové zobrazení. Data jsou založena na údajích OSN (konkrétně na údajích the *United Nations Department of Safety and Security*). Čím tmavší odstín, tím větší bezpečnostní riziko. Jak je vidět u srovnání, v průběhu pěti let se s výjimkou několika severních lokalit bezpečnostní situace v Afghánistánu výrazně zhoršila.

Obrázek č. 2: Proměna bezpečnostního rizika v Afghánistánu v letech 2005–2010

Zdroj: Vlastní zobrazení na základě dat z *United Nations Department of Safety and Security*.

ZÁVĚRY SROVNÁNÍ PŘÍSPĚVKŮ VYBRANÝCH KOALIČNÍCH ZEMÍ

Jaké jsou závěry komparativní analýzy příspěvků jednotlivých koaličních zemí do mise ISAF? Jak ukázaly výsledky jediné existující systematické studie struktury koaličního závazku ISAF,²³⁰ mezi jednotlivými zeměmi panují rozdíly, byť i ty lze typologicky studovat. Co se týče zemí v koalici ISAF

a současně mimo struktury NATO, Austrálie a Nový Zéland byly velmi aktivní a zejména Austrálie patřila k důležitým členům ISAF. A to i navzdory možnému předpokladu, že Austrálii bude spíše možné konceptualizovat jako „přihlížeče“ vzhledem ke skutečnosti, že není členským státem NATO a alianční tlak tak nebude faktorem intenzity zapojení do poválečné rekonstrukce Afghánistánu. A to přestože William Maley svoji studii o Austrálii uzavírá varováním, že australský úspěch v provincii „Uruzgán není garancí úspěchu v Afghánistánu jako takovém“,²³¹ a Steve Hoadley upozorňuje ve vztahu k Novému Zélandu, že „představitelé této země s praktickou zkušeností se snaží věřit tomu, že dobré výsledky... jsou odrazem kreativního procesu přizpůsobení se různým a stále se měnícím podobám bezpečnostního a rozvojového prostředí, které charakterizuje Afghánistán“.²³²

Co se týče snah členských zemí NATO ze střední a východní Evropy, řada z nich vedla vlastní provinční rekonstrukční týmy. Jejich činnosti je také třeba pozorně posuzovat. To zejména z toho důvodu, že kategorie „služebníků“ ukázala určité heterogenní rozvrstvení, a bylo by chybou je proto všechny vnímat stejně. Ve studii o maďarském příspěvku do mise ISAF Marton a Wagner ukazují, že „Maďarsko, hrdé na své nominálně významné přispění do mise ISAF v Afghánistánu, nikdy nebylo ochotné učinit více nežli jen předstírat normální běh věcí“.²³³ V případě Litvy poukazuje E. Račius na to, že země „nikdy ani seriózně nezvažovala se skutečně ponořit do podstaty provinční rekonstrukční činnosti“²³⁴ a v tomto ohledu šlo spíše o imitaci činnosti nežli o činnost samotnou. V případě Polska Kulesa a Górka-Winter potvrdili všeobecné očekávání, v němž byl tento stát zachycen jako „dlouhodobě vstřícný spojenec vůči očekáváním USA a NATO, který je ochotný se přizpůsobit proměnám těchto požadavků“.²³⁵ Hynek a Eichler ve své studii o českém zapojení do poválečné rekonstrukce Afghánistánu poukázali na to, že „vysvětlení týkající se motivů české vlády v této oblasti bylo záležitostí úspěšné internalizace amerických a aliančních diskurzů o spojenecké nezbytnosti rekonstruovat Afghánistán, což bylo vnímáno jako samozřejmé, správné a legitimní“.²³⁶

Jak ukázal Vamvakas, jedním ze zajímavých „podivínů“, tj. zemích s relativně malou alianční závislostí a vysokou teroristickou hrozbou uvnitř daného státu, je, pro mnohé překvapivě, Turecko.²³⁷ Autor ukazuje, proč je možné Turecko považovat za jednu ze zemí nejvíce se vymykajících představenému konceptuálnímu rámci. Za hlavní důvody považuje kombinaci domácích fak-

torů, zejména velmi silnou a v posledních letech ničím neohrožovanou vládu mírně islamistické strany AKP, a vnějších zájmů této vlády, tj. především vytvořenou geopolitickou koncepcí s cílem vytváření úzkých (klientisticko-patronsých) vztahů s Afghánistánem a okolními zeměmi Střední Asie. Právě toto lze považovat za hlavní důvod turecké účasti v misi ISAF.

Provedená analýza taktéž identifikovala několik silných „snaživců“ v koalici ISAF. Anthony King potvrzuje v této souvislosti očekávání, která se týkají Velké Británie,²³⁸ stejně jako Sebastiaan Rietjens v případě Nizozemska, do demise koaliční vlády na základě neschopnosti se domluvit na dalším postupu v Afghánistánu.²³⁹ Přesto je Nizozemsko i po vytvoření nové vlády jedním z platných členů koalice ISAF, byť zejména v oblasti tréninku a meta-tréninku afghánských ozbrojených složek a v civilní rekonstrukci. Jak ukazuje Behr, ani Německo již není možné v posledních třech letech z hlediska povahy a objemu příspěvku považovat za původní „nejslabší článek“ mise ISAF, kdy země byla v kategorii „služebníků“.²⁴⁰ Tak tomu sice bylo na začátku angažmá, kdy důvody německé účasti byly jednoznačně orientovány na demonstraci solidarity v rámci NATO, byť umístěním v relativně bezpečných prostorech a politickým omezením zapojení byla solidarita v důsledku spíše snížena právě z důvodu velmi nerovnoměrného rozmístění koaliční zátěže mezi jednotlivé země. Slovy Behra, „Německo se přizpůsobilo koaličním požadavkům, navzdory negativně naladěného veřejného mínění, nedostatku zkušenosti [s tímto typem mise – pozn. aut.], zásadním institucionálním omezením a dlouhodobé averzi k použití vojenské síly, a začalo připomínat spíše snaživce nežli služebníka“.²⁴¹

Jak tato část textu ukázala, v rámci rozdělení koaliční zátěže, navzdory všem nerovnoměrnostem, existuje určitá úroveň strategické koherence v rámci NATO i koalice ISAF. Velký podíl na tom mají USA jako politicko-vojenský hegemón se svojí skrytou zákulisní politikou i relativně otevřenou diplomacií, ať již přímou či tou zprostředkovanou přes NATO a nadnárodní bezpečnostní epistemické sítě. Výsledkem tohoto koordinovaného tlaku a přesvědčování ostatních zapojených zemí je vysoká míra korelace mezi HDP, velikostí země a počty nasazených vojáků, které byly uváděny výše. Jak autoři vědí i z četných rozhovorů na Ministerstvu zahraničních věcí ČR a Ministerstvu obrany ČR, obdobná situace je i v České republice a nedílnou součástí rozhodovacího procesu o vyslaných počtech je právě tabulkové srovnávání s podobnými zeměmi. Faktor alianční závislosti je vnímán na zá-

kladě předešlé diskuse jako nejvýraznější specifický motiv účasti spojenců na poválečné rekonstrukci Afghánistánu a taktéž jako faktor, který udržuje relativní koherenci příspěvků co do formy (provinční rekonstrukční týmy) a velikosti. Relativní velikost země, navzdory předpokladům neorealistickej teorie aliancí, hrála spíše opačnou roli, než by pozorovatel očekával. Menší přispěvatelé byli relativně platnými hráči a skutečnost, že se snažili využívat srovnání s ostatními velikostně menšími zeměmi, rozhodně hrála roli v navyšování jejich koaličního příspěvku.

Kapitola 6

Český provinční rekonstrukční tým – povaha zapojení a politika

CHARAKTERISTIKA A CÍLE ČESKÉHO PRT V PROVINCIÍ LÓGAR

Provincie Lógar je jedna z nejmenších v Afghánistánu (4712,82 km², 350 tis. obyvatel), leží jihovýchodně od Kábulu a stejně jako celý Afghánistán je výrazně geograficky členěna, východní a jižní část je hornatá s převažující nadmořskou výškou mezi 1800–4000 m/n. m; nejvyšší vrchol je vysoký 4754 m. Západní část provincie tvoří velká pánev (zhruba 1900 m/n m.), kterou obklopuje horský terén s převažující nadmořskou výškou 2000–3500 m. Nejdůležitějším městem a správním střediskem provincie je město Pul-E Alam s přibližně 23 tis. obyvateli. Provincie je členěna do sedmi distriktů, v jejím čele stojí guvernér jmenovaný prezidentem, momentálně je jím Attiqullah Ludin (jeho předchůdce Abdullah Wardak byl zabit IED). Každý distrikt vede guvernér distriktu (*District Governor, Subgovernor; DG*). Souběžně s provinční vládou zastávají důležitou pozici v životě provincie rovněž distriktní a vesnické *šury*, rady starších, svolávané podle potřeby místní komunitou. V etnickém složení obyvatelstva provincie převažují Paštuni, dále následuje důležitá menšina Tádžiků a žijí zde i Hazarové.²⁴²

I přes ekonomickou zaostalost patří provincie mezi relativně vyspělejší části Afghánistánu. Města a největší vesnice jsou elektrifikovány a jsou pokryty mobilním telefonním signálem. Hlavní ekonomickou aktivitou obyvatelstva je zemědělství, zejména pěstování zeleniny, ovoce, obilí a chov

dobytká. Primárním odbytištěm produktů je hlavní město Kábul. V České republice se zatím jen velmi málo hovoří o tom, že provincie Lógar má velké surovinové bohatství celosvětového významu, je jím velký zdroj mědi v oblasti Aynak. Ahmed Rashid připomíná, že o tento zdroj projevil velký zájem Čína, do této oblasti již investovala několik miliard dolarů a předpokládá další nárůst své investiční činnosti. Očekává, že roční výnos by mohl být 400 mil. USD a že by mohly vzniknout pracovní příležitosti pro 5000 osob.²⁴³ Na konci roku 2011 tento důl stále nebyl v provozu, zejména z důvodu zhoršené bezpečnostní situace. Na toto obrovské surovinové bohatství upozorňuje rovněž B. Rubin, ten je dokonce považuje za jeden z hlavních motivů probíhající bojů Tálibánu v celé této oblasti.²⁴⁴

Pokud jde o česká hodnocení dosavadních zkušeností z mise ISAF, jejich základem jsou rozhovory s dosavadními veliteli českých PRT v Afghánistánu a s jejich bezpečnostními experty. Dosavadní čeští velitelé a další zkušení důstojníci většinu provincie hodnotí jako loajální vládě a celkový přístup místního obyvatelstva k cizincům je posuzován jako povětšinou pozitivní. V provincii se projevuje podpora povstaleckých sil některými skupinami obyvatelstva. Její hlavní příčina je spatřována zejména v nespokojenosti se zabezpečením služeb ze strany centrální i provinční vlády, s tím související vládní korupcí a v ekonomických důvodech. Některé opoziční skupiny, zejména Tálibán, obyvatelstvu za loajalitu platí. Další povstalecké organizace si loajalitu obyvatelstva vynucují hrozbami násilí. Bezpečnostní situace v provincii Lógar se zejména v posledním období zhoršila. Jsou zde aktivní buňky Tálibánu, ale větší podpoře se těší HIG (*Hizb-e Islami*) warlorda Gulbuddína Hekmatjára a mezi obyvateli se objevují i přívrženci Hakáního svazu. Celkovou bezpečnostní situaci lze hodnotit ze dvou hledisek, podle obecné kriminality a aktivit opozičních sil. Úroveň a závažnost kriminálních činů v provincii celkově nepřekračuje národní průměr, je spíše nižší. Povstalecké operace jsou oproti sousedním provinciím méně časté a omezují se zejména na používání IED nebo střelby.

Dosavadní působení českého PRT v Afghánistánu se vyznačuje naprostou vzájemnou přijatelností s činností NATO a Evropské unie.²⁴⁵ Tato vzájemná přijatelnost se projevuje v rovině základního zadání, v níž Česká republika od samého počátku plně vychází ze sdílených strategických priorit NATO a Evropské unie, které se soustřeďují na poválečnou obnovu, boj proti terorismu a na budování životaschopného právního státu, opírajícího se o základní in-

stituce, jimiž jsou zejména zastupitelské orgány, justice, armáda a policie. Na jejich naplňování v jedné konkrétní provincii (Lógar) je dlouhodobě zaměřena činnost většiny českých odborníků i vojáků v Afghánistánu.

Páteří české činnosti v rámci mise ISAF je provinční rekonstrukční tým (PRT). Co se týče českého podílu na provinčním rekonstrukčním týmu, první praktická zkušenost se datuje mezi roky 2005 a 2007, kdy česká vláda nasadila prvky PRT pod vedením SRN ve Fajzabádu a provincii Badachšán. Právě zde došlo k prvnímu českému seznámení se s konceptem PRT a nabytí prvotních zkušeností. První samostatný český PRT byl do Afghánistánu vyslán v březnu 2008 a je umístěn v provincii Lógar, nedaleko Kábulu, kde operuje z americké základny Shank. Odraz generického designu PRT, konceptu odvozeného z původního amerického projektu *Coalition Humanitarian Liaison Cells*, je v současném českém PRT v provincii Lógar nesporný. Zřetelný je zejména v jeho rozdělení na vojenskou a civilní část, povaze jejich spolupráce (CIMIC) i stávajícím poměru 28 : 1 (282 vojáků, 11 civilistů, celkem 293 osob), tedy zřetelné kvantitativní převaze vojenské složky.

Doposud se mise zúčastnilo celkem osm českých jednotek PRT, další se na své nasazení připravuje. Všechny působily a minimálně do konce stávajícího mandátu (2012) nadále budou působit v provincii Lógar. Zaměřují se především na školství (rekonstrukce, dostavby a vybavení škol), zdravotnictví (dostavby nemocnic, nákup ambulancí a léků), zemědělství (pomoc se zpracováním zemědělské produkce), dopravní infrastrukturu, bezpečnost, obnovu vodních zdrojů, podporu nezávislých médií a podporu lidských práv. Činnost civilního týmu, který je vyslán a řízen ministerstvem zahraničních věcí, byla v Lógaru zahájena v březnu 2008, vojenský kontingent zahájil činnost o měsíc dříve, tedy v únoru 2008. Český PRT má tzv. *double headed structure*, to znamená, že vedoucí civilní části má stejné pravomoci jako velící důstojník jednotky (dříve kontingentu). Pouze v otázkách bezpečnosti rozhoduje velící důstojník.

Civilní tým je řízen vedoucím civilní části. Management PRT podává hlášení pravidelně jednou týdně na *Afghan Desk* ministerstva zahraničních věcí, s nímž téměř denně komunikuje. Civilní tým tvoří základ rekonstrukčních aktivit PRT a momentálně čítá jedenáct civilních expertů. Bezpečnostní situace ani technické charakteristiky vozidel (Dingo 2) však neumožňují tolik výjezdů do terénu, kolik rekonstrukční činnost ideálně vyžaduje. Délka rotace civilistů je jeden rok, vojenské části pak šest měsíců. PRT v Lógaru je

umístěno na americké vojenské základně FOB (*Forward Operation Base*) Shank cca 8 km od hlavního města Pul-E Alam. V roce 2008 USA vyslaly na základnu Shank vojenskou brigádu k posílení bezpečnosti, což dává jisté možnosti i co do budoucího českého zapojení v Lógaru (viz scénáře budoucího zapojení v následující kapitole).

Přijetí existujícího konceptu PRT pokračuje přebráním tří typů rekonstrukčních projektů mise ISAF PRT (reforma bezpečnostního sektoru; oblast vládnutí, právního státu a lidských práv; oblast ekonomického a sociálního rozvoje). Náklady na zřízení a provoz českého PRT dosáhly doposud přibližně 700 mil. korun. V civilní složce PRT je mj. stavební inženýr, zemědělský expert, expert na hydrologii, zvěrolékař, mediální poradce, bezpečnostní expert, projektový manažer a vedoucí týmu. Řada členů civilní složky původně pracovala pro největší českou rozvojovou nevládní organizaci Člověk v tísni. Praktické činnosti civilní složky PRT jsou shrnuty níže:

- Oblast zemědělství – distribuce osiva a hnojiv pro 600 nejpotřebnějších zemědělců, výstavba sklepů na uchovávání sklizně ovoce a zeleniny, distribuce solárních sušáren; příprava výstavby a související technologické vybavení čtyř sběrných center na mléko a distribuci konví na mléko; podpora včelařství.²⁴⁶
- Oblast školství – výstavba jedné smíšené školy pro 800 dětí, současná oprava a příprava osmi dalších škol s celkovou kapacitou 12 000 dětí, včetně dvou dívčích škol pro více jak 400 děvčat.²⁴⁷
- Oblast zdravotnictví – výstavba dvou nemocnic, dodávky léků, sedm ambulancí, vybavování zdravotních zařízení solárními panely k zajištění nepřetržitého proudu pro inkubátory, krevní banky apod.²⁴⁸
- Oblast bezpečnosti a podpora dobrého vládnutí – školení afghánské policie, oprava pěti kontrolních policejních stanovišť podél hlavní silnice z Kábulu, výstavba tréninkového centra pro afghánskou policii, podpora nezávislých médií v provincii Lógar.²⁴⁹
- Oblast vodní infrastruktury a zdrojů – rekonstrukce a vybagrování přehrady v Surchabu (jediná funkční přehrada), oprava tradičních zavlažovacích systémů, včetně karézů, podzemních zavlažovacích kanálů.²⁵⁰

Kromě rozvojových projektů český PRT realizuje také tzv. projekty rychlého dopadu (*quick impact projects*). Jedná se o projekty menšího rozsahu

s okamžitým dopadem na místní komunitu, např. nákupy čerpadel, sušárny na ovoce, hloubení studen, dodávky materiálu první pomoci a další.²⁵¹

Tabulka č. 14: Základní charakteristika cílů českého PRT

oblast ekonomického a sociálního rozvoje	oblast vládnutí, právního státu a lidských práv	reforma bezpečnostního sektoru
<ul style="list-style-type: none">– přispět ke zlepšení úrovně zdravotnictví a vzdělávání– podporovat rozvoj zemědělství– napomáhat ochraně životního prostředí a udržitelného využívání lidských zdrojů– zapojování se do menších infrastrukturálních projektů	<ul style="list-style-type: none">– posilovat a budovat kapacity státní správy na úrovni provincie– podporovat rozvoj občanské společnosti	<ul style="list-style-type: none">– pomáhat při budování a výcviku Afghánské národní policie– pomáhat při výcviku Afghánské národní armády, pokud bude na území provincie Lógar dislokována

SPECIFIKACE DOSAVADNÍ PŮSOBNOSTI AČR V AFGHÁNISTÁNU

Od zahájení mise ISAF se v Afghánistánu vystřídal celkem osm rotací v rámci českého PRT. První kontingent AČR PRT Lógar mise ISAF se skládal z vojenské a civilní části. Jádro vojenské části kontingentu bylo tvořeno vojáky 102. průzkumného praporu. Velitelem prvního kontingentu AČR byl plukovník gšt. Ing. Ivo Střecha. Vedoucím civilní části PRT Lógar byl Ing. Václav Pecha. V kontingentu byli dále zařazeni vojáci 7. mechanizované brigády, 13. dělostřelecké brigády, 15. ženijní a záchranné brigády, 103. střediska CIMIC/PSYOPS, 22. základny letectva a příslušníci Velitelství společných sil AČR. Kontingent byl složený z velitelství, ochranných jednotek, Vojenské policie, jednotky civilně vojenské spolupráce a z prvků logistického a zdravotního zabezpečení včetně týmu pro likvidaci nevybuchlé munice a výbušnin. Ochranné jednotky zajišťovaly jak bezpečnost a ochranu základny, tak i ochranu všech příslušníků PRT při jejich činnosti v terénu. Vojenský kontingent v počtu 198 osob byl i s technikou umístěn na americké základně Shank. Civilní část kontingentu tvořilo deset vybraných specialistů, kteří zajišťovali rozvojové programy provincie Lógar. Vedoucí civilní části

byl postaven na roveň veliteli vojenské části prvního kontingentu AČR, ale v bezpečnostní oblasti dbal doporučení vojenského velitele.²⁵²

Druhý kontingent AČR PRT Lógar mise ISAF se skládal z vojenské a civilní části. Vojenská část v počtu 200 osob, z toho čtyři ženy, byla s technikou umístěna na americké základně Shank. Jádrem bylo tvořeno vojáky 7. mechanizované brigády. Kontingent doplňovali vojáci podle potřebné specializace z dalších útvarů a zařízení AČR. Funkci velitele 2. kontingentu AČR zastával podplukovník Pavel Lipka. Kontingent se skládal z velitelství, ochranných jednotek, Vojenské policie, jednotky civilně vojenské spolupráce (CIMIC) a z prvků logistického a zdravotního zabezpečení, včetně týmu pro likvidaci nevybuchlé munice a výbušnin (EOD). Plánovaná doba nasazení vojáků druhého kontingentu v Afghánistánu byla šest měsíců. Civilní část kontingentu tvořilo osm vybraných specialistů, kteří zajišťovali rozvojové programy provincie Lógar. Vedoucí civilní části byl postaven na roveň veliteli vojenské části druhého kontingentu AČR, ale v bezpečnostní oblasti dbal doporučení vojenského velitele. Vedoucím civilní části PRT Lógar byl Ing. Václav Pecha.²⁵³

Jádrem třetího kontingentu AČR tvořili vojáci 4. brigády rychlého nasazení. Doplňili ji specialisté z dalších útvarů a zařízení AČR. Kontingent se skládal z velitelství, štábu, do nějž byla zařazena také jednotka civilně vojenské spolupráce (CIMIC), prvky logistiky a zdravotnického zabezpečení i příslušníci Vojenské policie. Podstatnou část kontingentu však tvořili příslušníci roty ochrany a roty podpory, včetně týmu pro likvidaci nevybuchlé munice a výbušnin (EOD). První vojáci třetího kontingentu AČR přistáli v Afghánistánu 6. 2. 2009. Velitel kontingentu převzal operační úkol 23. 2. 2009. V Lógaru kontingent působil šest měsíců a poté jej vystřídal další. Velitelem třetího kontingentu AČR byl podplukovník Petr Procházka. Civilní část tohoto PRT představovalo deset odborníků vybraných MZV ČR, kteří zajišťovali konkrétní rozvojové a rekonstrukční programy. Vedoucím civilní části PRT Lógar byla Bohumila Ranglová. Doposud získané zkušenosti byly již několikrát sumarizovány a využity jako základ pro několik vyhodnocení. Ta se vztahují ke dvěma základním úrovním, strategické a taktické. V první rovině se jedná o záležitosti na celostátní afghánské úrovni, ve druhé o poznatky získané při působení na úrovni provincie a distriktu.²⁵⁴

Čtvrtý kontingent AČR PRT Lógar byl tvořen vojáky 42. mechanizovaného praporu z Tábora a 43. výsadkového mechanizovaného praporu z Chru-

dimi. V obou případech se jednalo o tělesa, která jsou součástí 4. brigády rychlého nasazení. Kontingent byl doplněn o specialisty z více jak třiceti útvarů a zařízení AČR. Složení kontingentu obsahovalo velitelství, štáb (včetně jednotky civilně vojenské spolupráce CIMIC), logistická a zdravotnická zařízení a příslušníky Vojenské policie. Velitelem čtvrtého kontingentu byl plukovník Milan Schulc, vojenská složka čítala 273 vojáků. Kontingent byl nasazen na dobu šesti měsíců 17. 9. 2009. V tomto kontingentu hráli důležitou roli taktéž příslušníci roty ochrany a roty podpory a součástí byl i tým pro likvidaci nevybuchlé munice a výbušnin.²⁵⁵

Co se týče pátého kontingentu AČR PRT Lógar, šlo o vojensko-civilní tým, který byl i s technikou umístěn na americké základně Shank. Těžištěm tohoto kontingentu byli vojáci 72. mechanizovaného praporu z Přáslavic, 13. dělostřelecké brigády z Jinců a příslušníci 43. výsadkového mechanizovaného praporu z Chrudimi. Kontingent byl dále doplněn o specialisty z dalších více jak třiceti útvarů a zařízení AČR. Složení kontingentu obsahovalo velitelství, štáb (včetně jednotky civilně vojenské spolupráce CIMIC), logistickou a zdravotnickou část a také příslušníky Vojenské policie. V tomto kontingentu opět hráli důležitou roli taktéž příslušníci roty ochrany a roty podpory a součástí byl i tým pro likvidaci nevybuchlé munice a výbušnin. Kontingent byl nasazen od 23. 2. 2010 na dobu šesti měsíců. Velitelem pátého kontingentu AČR PRT Lógar byl plukovník gšt. Rudolf Honzák a vedoucím civilní části Matyáš Zrno.²⁵⁶

Šestý kontingent se sestával z vojenské a civilní části a byl opět umístěn na americké základně Shank v provincii Lógar. PRT byl tvořen vojáky 71. mechanizovaného praporu z Hranic na Moravě. Kontingent byl doplněn o experty z 25 útvarů a zařízení AČR, a to zejména ze 4. brigády rychlého nasazení. Kontingent čítal 261 osob a složen byl z velitelství, štábu (včetně jednotky civilně vojenské spolupráce CIMIC) a příslušníků Vojenské policie. Důležitou roli v kontingentu hráli příslušníci roty ochrany a průzkumného odřadu a roty podpory. Součástí byl i tým pro likvidaci nevybuchlé munice a výbušnin a zdravotnického zabezpečení. Kontingent byl aktivní do února 2011. Velitelem vojenské části (261 vojáků) šestého kontingentu byl podplukovník Ing. Ctirad Gazda a civilní části (12 členů) pak Matyáš Zrno.²⁵⁷

Sedmý kontingent AČR PRT Lógar byl opět sestaven jako vojensko-civilní tým a byl umístěn i s technikou na americké základně Shank. Jádvo vo-

jenské části kontingentu bylo tvořeno vojáky 43. výsadkového mechanizovaného praporu z Chrudimi, kteří byli doplněni o specialisty z dalších 28 útvarů a zařízení AČR. Kontingent byl složen z velitelství, štábu (včetně jednotky civilně vojenské spolupráce CIMIC) a příslušníků Vojenské policie. Rozhodující částí jednotky byli členové roty ochrany, průzkumného odřadu a roty podpory, včetně týmu pro likvidaci nevybuchlé munice a výbušnin. Kontingent byl nasazen do srpna 2011 a sestával se z 293 příslušníků, z toho 11 civilních expertů. Velitelem sedmé jednotky AČR PRT ISAF Lógar byl plukovník gšt. Ing. Miroslav Hlaváč a vedoucím civilní části pak Petr Svačina.²⁵⁸ V současnosti je nasazený osmý kontingent (do února 2012), který je složen z 292 členů z 26 útvarů a zařízení AČR a velitelem je podplukovník Ing. Pavel Andráško.

Počínaje rokem 2010 byla v rámci AČR zavedena nová organizační forma jednotek vysílaných do Afghánistánu – Úkolové uskupení AČR ISAF (ÚV). Bylo vytvořeno především ve snaze lépe plnit mezinárodní závazky a zvýšit schopnosti komplexního zabezpečení nasazených českých jednotek v misi ISAF v Afghánistánu. Každé Úkolové uskupení AČR ISAF organizačně zastřešuje všechny jednotky a prvky Armády České republiky působící na území Afghánistánu, přičemž hlavním cílem je racionalizovat a centralizovat systém komplexní podpory všech českých jednotek nasazených v rámci operace ISAF. Čtvrté Úkolové uskupení AČR ISAF, které přímo navazovalo na 3. rotaci PRT, mělo ve své sestavě jednotku NSE (*National Support Team*), jednotku AMT Kábul, chemickou jednotku, jednotku CZE NIC, zastoupení na velitelstvích ISAF, jednotku PRT Lógar, jednotku OMLT, jednotku PCHT a výcvikovou jednotku VP.

Velitel ÚV AČR ISAF má také i větší pravomoci při pořizování majetku a služeb ke splnění operačního úkolu všech jednotek v místě nasazení, což v konečné fázi představuje výrazně větší flexibilitu a i v konečném důsledku úsporu finančních prostředků. Jednotka NSE je určena k plnohodnotné podpoře všech jednotek AČR na území Afghánistánu, a to především k zabezpečení systému administrativní a logistické podpory (2. úrovně) a koordinace zdravotnického zabezpečení. Konkrétně jde především o akviziční činnost v prostoru nasazení, o organizaci a zabezpečování dopravy materiálu a osob a o zajišťování oprav a revizí materiálu v místě nasazení, skladování materiálu. Na poskytované podpoře se podílí i výjezdová skupina VP, finanční služba a právní servis a rovněž i komplexní zajištění utajovaného i neutajovan-

vaného spojení s ČR včetně zajištění spojení vojáků s jejich blízkými v České republice.

Důležité úkoly plní jednotka chemické a biologické ochrany, a to především při zajišťování komplexního chemického průzkumu na celém území Afghánistánu a intenzivní spolupráce při výcviku nových chemických specialistů Afghánské národní armády. Jednotka denně provádí vyhodnocování chemické, biologické a radiační situace v místě nasazení a je připravena k plnění úkolů při případném varování vojsk a orgánů místní samosprávy např. v případech úniku toxických průmyslových látek apod. Pro případ potřeby je připravena plnit úkoly spojené s dekontaminací osob a techniky, a to na Kábulském mezinárodním letišti, kde je umístěna. Důležitou součástí národního podpůrného prvku v rámci Úkolového uskupení AČR je i jednotka Vojenské policie plnící úkoly spojené s doprovodem všech občanů České republiky, kteří musejí vyjždět mimo základny v Kábulu. Jednotku tvoří špičkově vycvičení a vyzbrojení profesionálové, kteří jsou na takto náročnou misi adekvátně fyzicky i psychicky připraveni.

Významné úkoly plní rovněž jednotka AAT v Kábulu (*Air Adviser Team*, tým pro výcvik pilotáže), jež je nasazena na mezinárodním letišti v Kábulu. Zaměřuje se především na výcvik, poradenství a výuku pilotů a pozemního personálu příslušníků vzdušných sil Afghánské národní armády. Jednotku tvoří dvě expertní skupiny, první se specializuje na vrtulníky Mi-17 a druhá na vrtulníky typu Mi-24. Vysoce ceněný je také Polní chirurgický tým, který je zařazen do francouzské vojenské nemocnice, jež je schopna poskytovat specializovanou chirurgickou péči na úrovni Role 3. Zaměřuje se na odbornou činnost v oboru resuscitativní chirurgie, anesteziologie, pooperační péče a zdravotnického odsunu v prostoru základny dle požadavků velitele Role 3 KAIA-NORTH. Nedílně s tím se na základě pokynů velitele Role 3 KAIA-NORTH podílí na činnosti operačního centra (TOC).

NEDOSTATEK POLITICKÉ DEBATY O ČESKÉM ZAPOJENÍ V AFGHÁNISTÁNU

Následující subkapitola se zabývá důvody nepřítomnosti fundované politické debaty v České republice o smyslu české účasti v misi ISAF. Těžištěm analýzy je období mezi roky 2006 a 2009, které bylo v tomto tématu formativním

a také nejvyhrocenějším. Politické strany tvořící vládní koalici v letech 2006–2009 se i po dosavadních zkušenostech vyjadřovaly jednoznačně ve prospěch mise. Až do pádu vlády tyto strany nepřipouštěly žádné pochybnosti o smyslu mise ISAF. Základem jejich přístupu bylo to, že se přidržují oficiálních stanovisek NATO a v různých obměnách je opakují. Žádná z těchto politických stran až do pádu vlády vůbec nereagovala na výhrady a pochybnosti, jež stále silněji zaznívaly a stále zaznívají v USA a v dalších zemích NATO.²⁵⁹

Nedostatek politické debaty se projevoval v několika hlavních směrech. Především se nikdo z představitelů těchto stran nevyjádřil k tomu, že základem afghánského problému je Durandova linie, která uměle rozděluje 40 mil. Paštunů na Afghánce (téměř 13 mil.) a Pákistánce (téměř 28 mil.) a tím vytváří dlouhodobý výbušný potenciál. Navíc se představitelé ODS, KDU-ČSL i Strany zelených systematicky vyhýbali hodnocení tzv. vedlejších dopadů vojenských úderů USA v Afghánistánu, tedy zabitých civilistů při vzdušných úderech (zasazovaných zejména z bezpilotních letounů UAV) a výpadech pozemního vojska. V České republice až dosud nezazněl jediný vládní komentář, jenž by reagoval na množící se kritiku mise v USA. Ta často vychází od politického a bezpečnostního aparátu země a americká vojenská přítomnost v Afghánistánu je v ní stále více vnímána spíše jako součást problému nežli řešení. „České vládní ticho“ plynule pokračovalo za úřednické vlády Jana Fischera (duben 2009 až červenec 2010) a současné koaliční vlády ODS, TOP 09 a Věcí veřejných.

Poté, co současný americký prezident Obama začal otevřeně mluvit o tzv. „afghanizaci“ Afghánistánu, tj. postupném procesu přenosu politické zodpovědnosti na afghánské politické a bezpečnostní instituce, a takéž o nastartování hovorů s určitou částí Tálibánu, česká vládní elita jen pasivně reprodukovala tyto diskurzy, a to bez významného vlastního intelektuálního vstupu, jak se již stalo tradicí. Když byli současný český premiér Nečas a ministr obrany Vondra v prosinci 2010 vyzváni, aby vysvětlili důvody české účasti na poválečné rekonstrukci Afghánistánu a proč by měla Česká republika i nadále v této zemi zůstat, oba se shodli na dvou zásadních (byť bizarních) důvodech stávající a budoucí české účasti: zaprvé Češi již nějakou dobu v Afghánistánu byli (což by šlo interpretovat jako logiku tzv. *path dependency*) a zadruhé to byla levicová strana ČSSD, která uskutečnila v době své vlády první vládní rozhodnutí poslat do země vojenský kontingent.²⁶⁰

Tabulka č. 15:
Zaostávání české politické debaty o Afghánistánu

hlavní otázky, o kterých se diskutuje v USA	situace v České republice
Kontraproduktivnost Durandovy linie, která uměle rozděluje pašunská území.	O této otázce se téměř vůbec nediskutuje.
Dopady operací, při nichž umírá civilní obyvatelstvo.	Tuto skutečnost otevřeně kritizuje zejména KSČM, částečně i ČSSD.
Je vojenská přítomnost NATO řešením nebo spíše příčinou problému?	V České republice to tvrdí zejména KSČM, ale neuvádí dostatečně přesvědčivé argumenty. Diskusím na toto téma se nevyhýbá ani ČSSD.

ČSSD jako hlavní opoziční strana měla od počátku přípravy jednotek AČR a civilní složky PRT pro misi ISAF několik základních výhrad. Ty se soustředily především na negativní poznatky plynoucí z dosavadního působení NATO v Afghánistánu, navázala na výhrady, jež zaznívají i v zahraničí, a dále je rozvíjela na základě poznatků z působení českého PRT. Lubomír Zaorálek, místopředseda ČSSD, místopředseda Poslanecké sněmovny ČR a stínový ministr zahraničních věcí, v této souvislosti zdůraznil, že šlo a nadále jde zejména o tři výhrady.²⁶¹ Především ČSSD odmítala tvrzení, že současný postup v Afghánistánu nemá alternativu, alternativa existuje a je to právě „afghanizace“, tedy postupný odchod jednotek NATO a systematické přenášení hlavní zátěže na ANA a na ANP (což se již děje, byť opět v reakci na postup USA). ČSSD tvrdila, že konflikt v Afghánistánu nelze zvládnout vojensky, základem musí být politické řešení. A závěrečná výhrada ČSSD spočívala v přesvědčení, že Česká republika zatím nemá svoji vlastní autentickou pozici, stále se jen přizpůsobuje a podřizuje požadavkům z NATO. S tím kontrastuje afghánská realita, zejména fakt, že projekt tzv. afghánské demokracie je velmi problematický. Česká angažovanost je podle Zaorálka ve světle nevyjasněných priorit a budoucí představy mrháním drahocenným lidským i finančním potenciálem. Otázkou zůstává, do jaké míry by se pozice ČSSD změnila v okamžiku vstupu do vlády vzhledem k alianční závislosti České republiky a předchozí historie ČSSD jako vládní strany v tomto tématu.

Tabulka č. 16: Stanoviska opoziční ČSSD

hlavní výhrady	navrhovaná východiska
Absurdní hra kolem Afghánistánu (Karzaj i Britové již několikrát vyjednávali s Tálibánem).	Mezinárodní jednání za účasti všech klíčových aktérů.
Nadměrný důraz na vojenskou dimenzi mise (20 vojáků na jednoho civilistu v rámci PRT).	Hlavní důraz je třeba položit na politická řešení a na postupný odchod jednotek NATO.
Projekt tzv. afghánské demokracie je velice pochybný a efemérní.	Řešením je „afghanizace“, postupné přenesení hlavní zátěže na kábulskou vládu, na ANA a ANP.

Následující odstavce se zabývají z politického hlediska dramatickým obdobím 2006 až 2009, v němž se politická opozice posunula od frustrace z nedostatku domácí politické debaty k hrozbám a politickému vydírání. Strany, které tvořily pravicově-středovou vládní koalici v letech 2006–2009 (ODS, KDU-ČSL a SZ) a byly zodpovědné za vyslání českého PRT do Afghánistánu, nepřipustily skutečnou politickou debatu o smyslu a cílech zřízení českého PRT v této zemi. Navzdory v této knize analyzovaným strategickým i taktickým zkušenostem z českého PRT Lógar (viz následující kapitola), z nichž řada vyžaduje alespoň částečnou změnu politického přístupu, se vláda České republiky až do vyslovení nedůvěry (24. 3. 2009) vyjadřovala jednoznačně a nekriticky ve prospěch stávající koncepce mise a nepřipustila žádné dílčí změny.

Již na samém počátku plánů o zřízení samostatného českého PRT koaliční vláda nedala opozici (ČSSD a KSČM) téměř žádný prostor ke skutečnému podílu na tvorbě debaty a připomínkování Vládního návrhu působení sil a prostředků AČR v zahraničních operacích v roce 2008. Poté, co vláda rozhodla svým usnesením č. 1179 z 22. 10. 2007 o zřízení českého PRT v Lógaru, tedy žádná skutečná politická debata o tomto kroku neproběhla. Rozprava na 23. schůzi Poslanecké sněmovny ČR (PSČR) z 5. 12. 2007, na níž se posléze o návrhu hlasovalo, tuto skutečnost a opoziční frustraci plně odraží. Místopředseda PS ČR Lubomír Zaorálek z opoziční ČSSD vyjádřil ná-

zor svůj a své strany následovně: „Já bych se rád vyjádřil k tomu návrhu, který tady je, především proto, protože si myslím, že on úplně nebere v potaz tu situaci, ve které se Česká republika nachází... Myslím si, že to úplně součástí těch úvah strategicky není... Já si pamatuji, že teď paní ministryně Parkanová, když tady vystoupila, tak použila výraz, že... je klíčová ta mise v Afghánistánu, její osud a její úspěch, že to je pro nás klíčová věc... Myslím si, že teď je to přesně otázka: ‚Jaký je účel, jaký je cíl, čeho chceme dosáhnout. Víme to v případě Afghánistánu?‘“²⁶²

Přestože vláda České republiky diskurzivně nastolila zřízení českého PRT v Lógaru jako téma národního zájmu a prohloubení aliančního závazku (více níže) a tím i opakovaně legitimovala svoji nevoli zapojit opozici do přípravy tohoto projektu, část opozice se nakonec pro prodloužení působení sil a prostředků AČR v silách ISAF v Afghánistánu, jehož součástí bylo i zřízení českého PRT v Lógaru, vyslovila a celý návrh byl přijat v poměru 125 : 54 poslanců. Postoj shovívavé části opozice byl vyjádřen v příspěvku poslance ČSSD Jana Hamáčka: „Ten materiál, jak jsem demonstroval, samozřejmě vzbuzuje jisté otázky. [Vláda České republiky – pozn aut.] staví do jisté míry opozici před hotovou věc, protože tak, jak je to navrženo, my velmi dobře víme, že v případě, že bychom hlasovali proti některé z navržených misí, znamená to, že by se ta mise redukovala, ale znamenalo by to, že by se musela zrušit celá, a to je samozřejmě věc, která je pro zodpovědnou opozici problematická. Tudíž samozřejmě k materiálu mohu mít výhrady, mohu mít výhrady i k prioritám ministerstva obrany, nicméně já za sebe říkám, že ten materiál podpořím, protože je to výraz jisté kontinuity české zahraniční politiky.“²⁶³

Původně relativně konstruktivní frustrace opozice s českou účastí v misi ISAF, jejíž součástí je i PRT Lógar, se přeměnila na konci roku 2008 v kontraproduktivní politickou licitaci. Událostí, při níž se vztah mezi vládou a opozicí vyostřil a opoziční hrozby nabraly na intenzitě, se stalo projednávání Vládního návrhu na působení sil a prostředků AČR v zahraničních operacích pro rok 2009. Napětí se vystupňovalo v prosinci 2008, když vláda České republiky žádala souhlas PS ČR s navýšením početního stavu na rok 2009 pro český PRT v Lógaru o dalších 120 vojáků. Ti měli z vrtulníkové základny Sharan s plánovanými třemi vrtulníky Mi-171Š podporovat i český PRT, ačkoliv jejich hlavní funkcí bylo vyčlenění pro operační úsilí *Regional Command-East*.²⁶⁴ Nejvyšší tehdejší činitelé opoziční ČSSD, Jiří Paroubek (předseda strany), Lubomír Zaorálek (místopředseda) a Jan Hamáček (posla-

nec, předseda sněmovního zahraničního výboru) vládě vyčetli, že nevysvětlila smysl a účel misí, odmítá jakoukoli diskusi o nevojenském, mírovém řešení situace v Afghánistánu a klade přílišný důraz na vojenskou složku mise na úkor civilní.²⁶⁵ Další kritický argument vznesl poslanec Hulinský (stínový ministr obrany za ČSSD), podle něhož je zvyšování počtů vojáků v PRT nepromyšlené a nevzalo v úvahu povinnost České republiky mít v pohotovosti 800 vojáků pro bojová uskupení Evropské unie (*EU Battle Groups*).²⁶⁶

Vrchol souboje mezi vládou a levicovou opozicí nastal ve chvíli, kdy ČSSD, jejíž hlasy vláda k prosazení návrhu potřebovala, podminila své hlasování pro prodloužení afghánského závazku, včetně PRT Lógar, vládním zrušením poplatků ve zdravotnických zařízeních v České republice. Jelikož vláda odmítla poplatky zrušit, návrh na působení sil a prostředků AČR v zahraničních operacích pro rok 2009 byl 19. 12. 2008 zamítnut hlasy ČSSD a KSČM, když získal 99 namísto nejméně 101 potřebných hlasů v PS ČR. Na řadu přišla vzájemná obviňování nejtěžšího kalibru. Ministr vnitra Ivan Langer doslova řekl: „...jestli se našim vojákům v Afghánistánu nyní něco stane, pak je Jiří Paroubek sprostým vrahem. Jejich krev ulpí na jeho ruku, neboť vojáci jsou teď bez mandátu.“²⁶⁷ Následovala odpověď předsedy ČSSD Paroubka, že předseda vlády Topolánek je sprostý cynik.²⁶⁸ Vládní návrh byl nakonec po potížích přijat 4. 2. 2009 v poměru 105 : 66 za podpory čtyř poslanců ČSSD a sedmi nezařazených poslanců.²⁶⁹ Tento postup byl následně kritizován generálem Jiřím Halaškou, který zdůraznil, že AČR má na přípravu jednoho kontingentu do ISAF dvě klíčové lhůty, které nelze zkracovat. První lhůtou je rok, který je nezbytný pro naplánování všech činností spojených s přípravou kontingentu a s jeho vysláním. Druhou lhůtou je půlrok, který je potřebný na celkovou a všestrannou přípravu kontingentu před jeho vysláním. „Spojování účasti ve schválených misích s vnitropolitickými otázkami a činit z ní rukojmí ve svárech mezi parlamentními stranami je velkou chybou.“²⁷⁰

FENOMÉN POST-DECISIONAL POLITICS VE ZDŮVODNĚNÍ ČESKÉ ÚČASTI V ISAF

Téma českého PRT v Lógaru v rámci mise ISAF NATO představuje velmi zajímavý výzkumný problém, a to jak empiricky, tak i teoreticky. Praktický příspěvek České republiky formou provozování samostatného PRT v procesu

poválečné rekonstrukce Afghánistánu je založen na přijetí členských závazků v rámci NATO, jak ukazují závěrečné deklarace NATO z Rigy a Bukurešti. Závěrečnou a analyticky velmi zajímavou otázkou jsou motivy české účasti v Afghánistánu. Je zřejmé, že motivy účasti velmi úzce souvisejí se třemi nastíněnými kontextuálními faktory (mezinárodní společenství – expanze liberálního míru; NATO – alianční politika; USA – vedoucí příklad účasti), jež mají strukturální vliv na formu, náplň i legitimaci české přítomnosti v Afghánistánu. Pro zkoumání české motivace účasti v Afghánistánu je klíčové zaměřit se na dopady těchto faktorů, které jdou naopak ve směru „uvnitř–ven“ (ČR → Afghánistán). Analyzované tři faktory jsou tedy pro tento účel chápány jako existující vnější sociální fakta mající reálné dopady. Zde otázkou k diskusi tedy je, jaký je vztah mezi vstupními faktory a českou účastí v Afghánistánu ve světle diskuse o národním zájmu České republiky?

Pro zodpovězení této otázky je důležité empirické studium vládních projevů a dokumentů. Stejně tak je pro pochopení motivace vlády České republiky z hlediska vyslání PRT Lógar důležitá výše analyzovaná domácí politická dynamika mezi vládou a opozicí v PS ČR. Vysvětlení motivace vlády České republiky ve věci českého PRT Lógar je námi chápáno jako úspěšná internalizace tří vnějších kontextuálních faktorů, jež jsou politicky přijaty českou vládou a následně diskurzivně vydávány za vlastní motivaci. První část výše předestřené otázky, tedy část typu „jak“, tak lze vysvětlit konstruktivistickým konceptem tzv. logiky vhodnosti (*logic of appropriateness*). Logika vhodnosti je perspektivou, v níž je lidská činnost (zde kroky vlády České republiky týkající se PRT Lógar) ovlivňována pravidly vhodného či příkladného chování, která jsou vytvářena na úrovni mezinárodního společenství (zde tři kontextuální faktory). Tato pravidla jsou vnímána jako přirozená, správná a legitimní a aktéři (zde vláda České republiky) se snaží o naplnění závazku, jenž vyplývá z role, identity a členství v politické komunitě.²⁷¹ Jinými slovy vláda České republiky utváří své „vlastní“ motivy na základě mezinárodní struktury očekávání, zde primárně spojeneckých/amerických očekávání. Lze tedy říci, že klíčový politický motiv vlády České republiky ve věci zapojení do poválečné rekonstrukce Afghánistánu formou PRT Lógar nesouvisí primárně s Afghánistánem jako takovým, nýbrž se strukturou aliančních očekávání a ukazuje míru politické závislosti na NATO a USA specificky.

Právě z tohoto důvodu sáhla vláda České republiky prostřednictvím tehdejší ministryně obrany Parkanové k následující legitimaci při návrhu na zřízení vlastního PRT v Lógaru:

„Tento materiál plně odráží politicko-vojenské ambice České republiky a je výrazem spoluodpovědnosti České republiky za bezpečnost naši a našich spojenců, také za obranu společných hodnot a zájmů. (...) Považuji za nutné na tomto místě připomenout, že v říjnu tohoto roku [2007 – pozn. aut.] členové Parlamentního shromáždění NATO (...) na svém plenárním zasedání v Reykjavíku přijali v říjnu dvě rezoluce, ve kterých zdůraznili silné odhodlání Severoatlantické aliance ve vztahu k řešení situace v (...) Afghánistánu a vyzvali státy NATO k větší angažovanosti. (...) Na přijetí těchto rezolucí se zcela jistě podíleli i někteří kolegové, kteří jsou přítomni zde v sále, a já tento moment akcentuji jako moment, který je pro politické rozhodování podle mého názoru zcela zásadní. (...) Koncept provinčních rekonstrukčních týmů, které propojují civilní a vojenské aktivity, je důležitou součástí úsilí mezinárodního společenství k zajištění bezpečnosti v Afghánistánu a je nezbytným předpokladem úspěchu snah o stabilizaci této země.“²⁷¹

Citace vládní legitimace v plné délce je důležitá nejen proto, že ukáže, jak tři kontextuální faktory vytvořily strukturu očekávání založeného na logice vhodnosti a s ní i alianční roli pro Českou republiku, ale i pro vysvětlení tvrdého střetu mezi vládou České republiky a opozicí v otázce PRT. To, co opozici a zejména ČSSD, která jinak zahraniční mise podporuje, vadilo na projektu PRT Lógar, nebyly ani tak obsahové důvody jako spíše důvody procedurální, zejména nedostatek politické debaty a nepřizvání ČSSD na vytváření vládního návrhu.²⁷² Na straně jedné tak stojí vláda České republiky, která považuje průchod svého návrhu v PS ČR za automatickou věc v kontextu toho, že nejen exekutivy v rámci NATO, ale i představitelé národních parlamentů, včetně českých opozičních zástupců, na platformě Parlamentního shromáždění NATO přijali spojenecké závazky. Na straně druhé stojí česká parlamentní opozice, která čeká na přizvání ke skutečné diskusi o návrhu a vnímá PS ČR jako klíčovou platformu k potvrzení svého politického vlivu. Tato situace je známa v politické teorii jako tzv. *post-decisional politics*. Jejím principem je, že politická rozhodnutí se přijímají na úrovni mezinárodního společenství a institucí (zde NATO) a tradiční domácí politika je redukována na úroveň automatického schvalovacího razítka.²⁷³ Ukázkou to-

hoto názoru je i prohlášení tehdejšího ministra zahraničních věcí České republiky Karla Schwarzenberga před hlasováním o prodloužení mandátu pro český PRT Lógar: „...vážnost České republiky ve světě, její spojenecké závazky a bezpečnost jak České republiky, tak našich spojenců by mělo být téma, které nepodléhá jak sporům mezi opozicí a vládními stranami, tak částečně ani vnitrostranickým potyčkám.“²⁷⁵ Z předkládané analýzy je zřejmé, že rozdílnost v názoru na *post-decisional politics* a roli PS ČR v otázce českého PRT nemohla být v případě vládní koalice a parlamentní opozice větší.

Jak již bylo řečeno, vládní politické motivy reagovaly zejména na faktor alianční politiky. Analyzované vládní a parlamentní dokumenty a osobní rozhovory provedené autory ukazují, že základní faktor vyslání vlastního PRT do Lógaru souvisí s identitární politikou České republiky. V rámci tohoto procesu česká vláda zcela záměrně vytváří obraz zodpovědné členské země NATO, jejíž nově nabytá vyspělost je dokumentována akceptací role čistého poskytovatele bezpečnosti (*net security provider*). Právě logika vhodnosti v kombinaci s existujícím diskurzem o České republice jako vyspělé/civilizované zemi ukazuje na dva podpůrné motivy, motiv České republiky v roli „učenního žáka“ v rámci NATO a související snahu o kognitivní přerámování České republiky z bývalé komunistické země a člena Varšavské smlouvy na platného aliančního člena, který přítomností v Afghánistánu demonstruje svoji úspěšnou socializaci do hodnot a závazků NATO. Toto potvrzuje nejen vládní diskurz v PS ČR, nýbrž i sama skutečnost, že jedním z členů civilní části českého PRT Lógar je mediální expert, jenž je placený za naplňování vládou vytyčeného „brandingu“ České republiky.

LZE POVAŽOVAT VLÁDNÍ ZÁJEM V TÉMATU ZA NÁRODNÍ ZÁJEM ČESKÉ REPUBLIKY? PROCEDURÁLNÍ ANALÝZA

V této subkapitole se budeme zabývat vztahem mezi předchozími zjištěními a procedurálním konceptem národního zájmu. Národní zájem je studován obecně a teoreticky i aplikovaně a prakticky na Českou republiku. Pro účely studie autoři dále rozliší mezi čtyřmi klíčovými koncepty souvisejícími s národním zájmem: vládním zájmem (také označený jako tzv. národní zájem); opozičním zájmem; veřejným zájmem; a vlastním národním zájmem. *Vládní zájem* souvisí s tím, co vláda České republiky diskurzivně vymezí jako ná-

rodní zájem (proto také označení tzv. národní zájem). *Opoziční zájem* lze vymezit jako diskurzivní pokus legitimní parlamentní opozice definovat určité téma v kategorii národního zájmu. Opoziční zájem lze považovat za důležitý pro diskusi o národním zájmu tehdy, když se opozice snaží buď vytvořit alternativní (často nesouhlasnou) verzi tzv. národního zájmu (konstruktivní přerámování), nebo alespoň provést subverzi stávajícího vládního zájmu (destruktivní/diskreditační rámování). *Veřejný zájem* je dán společenským konsenzem. V případě, že je konsenzus přítomen v daném tématu, lze rozeznat i existenci veřejného zájmu. Co se týká samotného národního zájmu, obecně jej lze rozeznat tehdy, pokud dojde 1) ke shodě mezi vládním zájmem a veřejným zájmem a současně 2) k produktivní diskusi mezi vládou a legitimní parlamentní opozicí, s výsledkem aktivní prezentace finální pozice vládou České republiky jako národního zájmu země.

Základní přístup k fenoménu národního zájmu je procedurální povahy a jeho operacionalizace jde přes představení minimální sady tří kritérií. Prvním kritériem je relevance, druhým kritériem je konsenzus a třetím kritériem je vnější přijatelnost. Kritérium *relevance* je definováno následně:

„Předpokladem je, že národním/veřejným zájmem je politika, která (a) zásadním způsobem ovlivňuje (vnější nebo vnitřní) fungování společnosti nebo (b) podstatně proměňuje jeho základní charakteristiky nebo (c) mu díky ní vznikají důležitá nová práva a povinnosti. Nemůže jím tedy být politika, která je pro dané společenství okrajová. Z toho vyplývá, že takovým zájmem obvykle není víc než několik málo cílů a strategií k nim vedoucích současně. Naopak zaštituje-li se národním zájmem politika, která má partikulární charakter, např. pokud reprezentuje zájmy určitého regionu nebo jedné sociální skupiny, národním zájmem není.“²⁷⁶

Výše uvedená definice přináší několik předpokladů. Téma české účasti na provinční rekonstrukci Afghánistánu z hlediska kritéria relevance nelze považovat za relevantní téma. MZV ČR zadalo k vypracování průzkum veřejného mínění o českém PRT v Afghánistánu. Výsledky průzkumu provedeného a zpracovaného agenturou Factum Invenio²⁷⁷ ukazují, že celých 58 % občanů České republiky vůbec neví o českém PRT v Afghánistánu.

Ani jeden z výše uvedených předpokladů kritéria relevance nebyl naplněn a v tomto kontextu lze říci, že téma není společensky relevantní. Současně je třeba podotknout, že to stejné neplatí v politické rovině. Téma je politicky relevantní jak pro vládu, tak i pro opozici (viz předchozí část), byť z jiných

důvodů. Dopad politické roviny na sociální rovinu lze sledovat i z dalších zjištění zmíněného šetření. Nejenže většina občanů o českém PRT vůbec nevěděla, ale ti, kteří o něm věděli (42 %), byli ostře rozděleni na základě stranických preferencí. Z výzkumu vyplynulo, že voliči ODS byli striktně pro tuto misi a voliči ČSSD a KSČM proti ní, primárně na základě postoje „jejich“ strany. Lze tedy říci, že téma bylo zpolitizováno (nikoliv sekuritizováno) opozicí pro zvýšení vlastních politických preferencí (viz výše uvedená analýza parlamentní debaty a napojení na téma poplatků u lékařů). Téma tedy nezaznamenalo zcela úspěšné napojení na vládou definovaný národní zájem (tj. vláda nebyla úspěšným sekuritizujícím aktérem), jako tomu bylo např. u tématu protiraketové obrany. Naopak téma českého PRT zaznamenalo napojení opozicí, a to tendenčního charakteru, na vnitropolitické téma poplatků v lékařských zařízeních. Jak však již bylo ukázáno, šlo o dramatický krok opozice v kontextu toho, že byla postavena před hotové rozhodnutí ze strany české vlády, která nepřipustila možnost opozičního podílení se na plánování mise, zcela v duchu *post-decisional politics*.

Druhým kritériem v rámci minimální procedurální sady kritérií národního zájmu je kritérium *vnější přijatelnosti*, jež nahradilo původně přítomné kritérium deliberace. Důvodem, jenž stojí za jeho stažením, je přesvědčení, že toto kritérium je zbytečné pro demokratické politické systémy jako ten český. Implikací za stažení je tak víra, že v demokratických systémech je deliberace u relevantních témat souvisejících s národním zájmem přítomna. Jakkoliv uspokojivá se tato implikace jeví obecně, v námi studovaném tématu neplatí, jak již ukázaly předchozí řádky, zejména poukázání na závislost domácího (vládního) postoje k tématu na postoji v rámci NATO, stejně jako závislosti postoje veřejnosti nikoliv na kvalitní debatě, nýbrž na stranických preferencích občanů. Kritérium deliberace bylo nahrazeno kritériem vnější přijatelnosti, které je pro předkládanou studii v mnoha ohledech nejdůležitějším kritériem. Klíčovými koncepty pro kritérium vnější přijatelnosti je právě výše představený koncept logiky vhodnosti (*logic of appropriateness*). Jak ukázala předchozí analýza, logika vhodnosti a zejména snaha o naplnění aliančních představ a vystupování České republiky jako pokrokové země sloužily jako dva naprosto kardinální důvody pro českou rekonstrukční činnost v Afghánistánu. Na opakovaný dotaz jednoho z autorů, který byl položen hned několika představitelům ministerstva zahraničních věcí, proč nejsou AČR a rozvojoví specialisté ve formě PRT přítomni např. v Demokratické

republiky Kongo, kde je humanitární situace katastrofálnější nežli v Afghánistánu, zazněla vždy stejná odpověď: „Protože tam není NATO.“ Lze tedy s jistotou tvrdit, že rozhodnutí vlády České republiky o účasti na provinční rekonstrukci Afghánistánu a její snaha o diskurzivní vypodobnění Afghánistánu jako oblasti národního zájmu České republiky (tzv. národní zájem) je ve skutečnosti významnou ukázkou *exogenně utvářeného vládního zájmu*.

Teoreticky tato dynamika stojí v protikladu k existujícím realistickým a liberálním představám o konstituci národního zájmu. Vztah k realismu nebude pro účely této analýzy řešen, protože kompatibilita mezi teoretickými propozicemi této substantivní teorie mezinárodních vztahů a procedurálně vymezenému národnímu zájmu, jak je tomu v případě tohoto výzkumu, je minimální. Naopak jako důležitá se jeví diskuse o vztahu mezi liberálními teoretickými přístupy k utváření národního zájmu, které jsou obvykle vymezeny způsobem podobným minimální procedurální sadě zde analyzovaných tří kritérií národního zájmu, a teoretickými reflexemi konstruktivistickými. Za velkou výhodu konstruktivistického přístupu lze považovat skutečnost, že v tomto případě relevantní specifický konstruktivistický přístup Marthy Finnemore není substantivní teorií mezinárodních vztahů, nýbrž ontologicky pružným teoretickým přístupem. Právě to staví konstruktivistický přístup Finnemore do velmi výhodné pozice k interpretaci empirických vhladů této knihy. Skutečnost, že se jedná o teoretický přístup a ne substantivní teorii, je nejen výhodou vůči liberálním koncepcím utváření národního zájmu pro účely této studie, nýbrž i vůči ostatním existujícím konstruktivistickým dílům, zejména esencialisticky založené konstruktivistické teorii Alexandra Wendta.²⁷⁸ Přístup Finnemore je nejvhodnějším teoretickým vysvětlením studovaného tématu a současně umožní zachování procedurálních kritérií národního zájmu jejich specifickou re-interpretací odpovídající empirickému odchýlení od zkoumaného tématu. Tento přístup je založen na zdůraznění možnosti „dovozu“ národního (zde vládního) zájmu z vnějšího politického prostředí (tzv. *supply-driven explanation*). Jak Finnemore podotýká teoreticky a ukazuje ve svém důležitém článku,²⁷⁹ ne vždy je téma, které je následně přijato za součást národního zájmu, utvářeno endogenně klasickým procesem spojeným s agregací občanských preferencí a jejich přeložením do politického pole s výsledkem zformulování národního zájmu. Existují témata, jež jsou importována z vnějšku a následně přetvořena do témat národního zájmu. Finnemore ukazuje prakticky tuto možnost na exportu vědeckých programů z UNESCO do

národních států po druhé světové válce, kde byly následně tyto programy přetvořeny v „národní“ programy a staly se součástí národních zájmů těchto států. Česká účast na postkonfliktní rekonstrukci Afghánistánu je tedy dána kombinací snahy české vlády identitárně vyobrazit Českou republiku jako zodpovědnou západní zemi, která se aktivně podílí na naplnění aliančních potřeb, a snahy NATO o zapojení co největšího počtu členských zemí do této rekonstrukce (priorita alianční solidarity v plnění kolektivního závazku).

Posledním analyzovaným procedurálním kritériem národního zájmu a jeho význam pro předkládanou studii je kritérium *konsenzu*. S tímto kritériem souvisejí i skutečnosti uvedené v diskusi o prvních dvou procedurálních kritériích. Co se týče diskuse bezprostředně související s kritériem konsenzu, lze říci, že analyzovaná data i existující údaje týkající se veřejného mínění ukazují, že vládní zájem je možné chápat jako nesekuritizovaný sociální fakt bez přítomnosti politického konsenzu. Stejně tak je možné říci, že z pohledu politické opozice jde o politizovaný sociální fakt bez přítomnosti konsenzu. A nakonec jde o nerelevantní téma bez přítomnosti politického a sociálního konsenzu. Lze tedy hovořit o deviantním případě, kdy došlo k vytvoření vládního zájmu České republiky v oblasti české účasti na provinční rekonstrukci Afghánistánu bez současného nalezení *politického* (vláda vs. opozice), *politicko-sociálního* (vláda vs. veřejnost) i *sociálního* (v rámci společnosti) konsenzu. Nepřítomnost konsenzu ukazuje, že – alespoň v mezích předkládané studie – studium politické a politicko-sociální deliberace dává smysl. Je zřejmé, že toto nemusí být učiněno explicitní přítomností procedurálního kritéria deliberace, protože deliberace úzce souvisí s dalším procedurálním kritériem – s kritériem konsenzu.

Kapitola 7

Reflexe angažmá českými elitami a výhledové scénáře pro Českou republiku

REFLEXE POVÁLEČNÉ REKONSTRUKCE ČESKÝMI VOJENSKÝMI ELITAMI V ROCE 2009

Následující část textu mapuje zkušenosti českých vojenských elit z roku 2009. V rozhovorech provedených s představiteli AČR v tomto roce vyplynulo, že velitelé českých kontingentů ISAF vnímali operaci ISAF celkově smysluplně s tím, že je nezbytná z hlediska boje proti terorismu a stabilizace daného prostředí. Tón byl velmi optimistický a mise byla opakovaně označena jako nesporný úspěch. Zároveň s tím dodávali, že jde o misi velice těžkou, dlouhodobou a náročnou na čas, nasazené síly i prostředky. Dosaďadní zkušenosti podle nich nasvědčují, že mise ISAF bude probíhat po dlouhou dobu a že se neobejde bez náležitě techniky a náročné bojové přípravy. Dále čeští velitelé PRT ocenili spolupráci se spojenci, zejména pak s vojáky z USA. Spolupráce byla charakterizována jako nenahraditelná především v etapě přípravy na misi, která probíhá ještě na území České republiky, během společného soustředění v prostoru Vojenské akademie ve Vyškově. Velice se osvědčila závěrečná etapa přípravy, jež měla podobu několika společných cvičení. Díky nim bylo dosahováno požadované koordinace, náležitě se cvičenosti a vysoké připravenosti na plnění náročných úkolů strategie proti vzbouřencům v nepřátelském prostředí Afghánistánu. Stejně důležitá byla

spolupráce s americkými vojáky i během mise. Na území Afghánistánu to byli vojáci z 531. brigády speciálních sil (531. BSTB) a 82. výsadkové divize ve Fort Bragg. Jednalo se o neofenzivní jednotky, jejichž hlavním úkolem nebylo vedení kinetických operací, ale především podpora poskytovaná bojovým jednotkám. Základem spolupráce bylo vyhodnocování prostředí (*area assessment*), které se zaměřilo především na hodnocení základních rysů daného distriktu, na navazování kontaktů s místními představiteli a na seznamování se s tamními problémy a úkoly.

V podmínkách Afghánistánu byl označen jako klíčový zejména nejvyšší stupeň opatrnosti, protože kdokoliv z tamních obyvatel i funkcionářů mohl hrát dvojí hru, tedy pracovat pro spojence i Tálibán, a především mohlo docházet k předávání informací velitelům vzbouřeneckých jednotek. Jako životně důležité byly vyzdvihnuty poznatky o rozmístění a pohybech vzbouřeneckých jednotek, zejména pak o tzv. bezpečných útočištích (*safe havens*), jež vzbouřenci využívali pro odpočinek a přípravu na další výpady proti spojeneckým vojskům a také jako sklady munice a zbraní. Čeští velitelé na základních stupních velmi často přijímali svá rozhodnutí ve vypjatých situacích, mnohdy pod tlakem závažných vnějších faktorů, jimiž byly zejména bojové léčky, nastražené výbušné směsi, pokusy o sebevražedné atentáty, nepřátelské chování davu, vyhocené situace při komunikaci s místním obyvatelstvem, velká vzdálenost od základny a nedostatek času pro komunikaci s nadřízeným. Za všech těchto situací mohly být ohroženy životy samotných velitelů nebo jejich podřízených. Proto vojáci AČR docházeli po vyhodnocení dosavadních rotací k závěru, že na taktické úrovni v dnešním Afghánistánu nelze zcela upustit ani od tzv. kinetických operací, při nichž jsou eliminováni ti nejfanatičtější a nejnebezpečnější bojovníci z řad Tálibánu a ACM.

Velká pozornost byla věnována vyhodnocování dosavadních zkušeností získaných na vládní i regionální úrovni. Za nezbytný předpoklad úspěchu bylo považováno překonání přetrvávajícího stavu, jenž se vyznačoval velmi slabou pozicí ústřední afghánské vlády, která byla „zabydlená“ v hlavním městě Kábulu, ale v provinciích měla stále slabší postavení. V důsledku toho příslušníci českého PRT naráželi na jeden základní problém – na velice slabé propojení mezi vládní úrovní a místy konkrétního působení. To plně odpovídá hodnocením afghánských činitelů stojících proti Tálibánu a jeho metodám.²⁸⁰

Tabulka č. 17: Základní zájmy českého PRT v Afghánistánu

cile	nástroje
odstranění chudoby zlepšování ekonomické a sociální situace zvyšování vzdělanosti posilování každodenní bezpečnosti	stabilizace politického systému na třech hlavních úrovních: celostátní provincie distrikty

Na základě získaných zkušeností se vedoucí civilní složky PRT a s nimi i velitelé její složky vojenské shodli na třech základních závěrech:

První závěr má pozitivní konotaci a spočívá v tezi, že základním předpokladem úspěchu celé mise ISAF je vytvořit v Kábulu silnou ústřední vládu, která by se mohla opírat o fungující instituce a zajišťovat efektivní vládnutí v celé zemi. Právě to čeští politici i vojenští experti považují za cestu vedoucí k naplnění základního strategického cíle, jímž je postupné odstranění chudoby, soustavné zlepšování ekonomické a sociální situace obyvatel Afghánistánu, zvyšování jejich vzdělanosti a posílení jejich každodenní bezpečnosti. Panuje shoda v tom, že teprve po naplnění tohoto cíle může v první etapě zeslábnout přitažlivost Tálibánu v očích venkovského obyvatelstva, a ve druhé etapě pak může klesnout strach, který mají z Tálibánu obyvatelé afghánských měst a vesnic. A konečně v závěrečné etapě (v té době vnímané v horizontu několik let) může zesílit prestiž zahraničních PRT a uznání mise ISAF jako takové.

Druhý závěr je negativní povahy. Varuje, že se v žádném případě nemůže jednat o importovanou demokracii západního typu, která by nebrala v úvahu základní afghánská specifika, zejména pak tradiční systém kolektivního rozhodování na místní úrovni, tedy *džirgy* a *šury*. Česká zkušenost tedy plně potvrdila obecný závěr, že „lidé nejsou natolik tvární, aby přímo převáděli předpisy a nařízení do praxe, a to zejména v případech, kdy forma neodpovídá místním poměrům... V důsledku toho je velmi pravděpodobné, že tzv. demokratizační úsilí vyvolá odpor, jak ostatně ukazuje činnost fundamentalistů.“²⁸¹

Třetí závěr je syntetické povahy: Afghánistán potřebuje politickou stabilizaci, která by co nejvíce odpovídala jeho historickým a politickým speci-

fikům a která by byla pevná ve třech vzájemně propojených klíčových rovinách: vládní, provinční a místní. To je považováno za nezbytný předpoklad pro úspěch nejen jednotlivých PRT, ale celé mise ISAF. Pokud nebude tento předpoklad naplněn, může celá mise skončit nezdarem s nedozírnými následky nejen pro NATO, ale zejména pro Afghánistán.

Tabulka č. 18: Závěry vyožované z působení českého PRT – 2009

pozitivní závěry	Vytvořit v Kábulu silnou ústřední vládu, jež by se mohla opírat o fungující instituce a zajišťovat efektivní vládnutí v celé zemi.
negativní závěry	Nepřijatelnost importu demokracie západního typu, jež by nebrala v úvahu afghánská specifika. Takový postup vyvolává odpor a nahrává fundamentalistům.
syntetický závěr	Nezbytnost politické stabilizace na třech klíčových úrovních: vládní, provinční a místní.

Na taktické úrovni se jednotky AČR musely přizpůsobovat terénu a především pak charakteru válčičště. Během tehdejšího působení narážely na řadu závažných překážek, které se dělily do dvou základních okruhů: politického a vojenského. V politickém okruhu se jako nejvážnější překážky ukázaly tradiční nedůvěra afghánského obyvatelstva vůči cizincům ze západní civilizace, tradičně slabá státní správa, kmenová a národnostní rivalita, velmi špatná ekonomická a sociální situace naprosté většiny obyvatelstva, nepříznivé geografické a hydrometeorologické podmínky, přetrvávající sympatie značné části obyvatelstva k Tálibánu, pokračující příliv peněz a další pomoci z islámského světa pro vzbouřenecké organizace a teroristické skupiny. Zkušenost českých expertů byla zcela shodná s obecně sdíleným poznatkem, že velkým problémem dnešního Afghánistánu je „plíživá korupce Karzajovy vlády a její neschopnost uspokojovat základní potřeby obyvatelstva“.²⁸²

Ve vojenském okruhu byly identifikovány dva hlavní problémy. Prvním z nich byl dopad bojové činnosti USA, zejména pak důraz na vzdušné úder y a masivní protiofenzívy, při nichž docházelo k obětem na životech civilistů.

Toho zneužívali vzbouřenci, aby diskreditovali veškerou přítomnost Západu, včetně mise ISAF.²⁸³ Druhým vážným problémem byl charakter bojové činnosti ACM. Terén jednoznačně nahrával vzbouřencům, kteří se dlouhodobě orientovali na využívání všech postupů typických pro asymetrické války.

To se projevilo ve čtyřech následujících hlavních oblastech. Příslušníci ACM si byli velmi dobře vědomi početní a zejména pak technologické převahy vojenských složek všech PRT v rámci celé ISAF, a proto se vyhýbali přímým bojům. Příslušníkům jednotlivých PRT zasazovali rychlé a překvapivé údery, po kterých se okamžitě stahovali mezi civilní obyvatelstvo a rozptylovali se mezi něj. Tím dostávali ISAF před krajně nevýhodné dilema: buďto vůbec neodpovědět, nebo zareagovat, ale s rizikem tzv. vedlejších ztrát, jež jsou pro celou misi ISAF diskreditující a nahrávají Tálibánu. Dále se ukázalo, že povstalci rychle vyklízeli prostory, ve kterých zasáhli vojáci z misí ISAF nebo OEF, aby se vyhnuli soubojům, v nichž by neměli sebelepší šanci na přežití, o vítězství ani nemluvě. Tím dosahovali situace, že vojáci mezinárodních sil často útočili takřkajíc do prázdna, což systematicky nahloďávalo jejich psychiku, zvyšovalo jejich pochybnosti o základním smyslu celého působení v Afghánistánu. Třetím důležitým poznatkem bylo, že se bojovníci z ACM po skončení operací vojenských jednotek ISAF vraceli zpět do původních oblastí a znovu z nich podnikali výpady proti vojenským i civilním složkám ISAF. A v neposlední řadě jde o prostupnost afghánsko-pákistánské hranice. Bojovníci ACM přes ni velmi jednoduše procházeli. Na pákistánském území si mohli odpočinout, doplnit výzbroj a seskupit se k dalšímu útoku na afghánském území. Naproti tomu pro vojáky z misí OEF či ISAF bylo překračování této hranice zcela nemožné.

V podmínkách typické asymetrické války a na základě úkolů a postupů typických pro COIN jednotky vojenské části PRT Lógar doposud nejčastěji působily na velitelském stupni četa, výjimečně pak rota. To znamená, že velitel čety nesl stejnou zodpovědnost, jaká v normální bojové činnosti přísluší veliteli roty nebo dokonce veliteli praporu. Na svém stupni musel přijímat okamžitá rozhodnutí kategorie „*on the spot*“.

Velitelé AČR ze svých dosavadních zkušeností vyvozovali, že jejich činnost v rámci ISAF nebyla okupační ani primárně bojová. Své hlavní poslání spatřovali v zajišťování bezpečnosti civilní složky PRT, ale dodávali, že ani přes dominantně asistenční charakter mise ISAF nelze vyloučit bojové akce a v jejich rámci pak tzv. kinetické operace.

Tabulka č. 19: Objektivní překážky pro naplňování českých zájmů v rámci ISAF

v politické oblasti	ve vojenské oblasti
tradiční nedůvěra vůči cizincům ze západní civilizace	diskreditační dopady represivních akcí a ztrát na straně civilního obyvatelstva
slabá státní správa	uplatňování metod asymetrické války v činnosti ACM, zejména při využívání členitého terénu
kmenová a národnostní rivalita	časté údery do prázdna a opětovné návraty vzbouřenců po akcích NATO
velmi špatná ekonomická a sociální situace	prostupnost afghánsko-pákistánské hranice pro ACM a její nepřekročitelnost pro vojáky NATO
přetrvávající sympatie značné části obyvatelstva k Tálibánu	
příliv peněz a další pomoci z islámského světa pro vzbouřenecké organizace a teroristické skupiny	

Pod pojmem kinetická operace se rozumí přímý boj proti vzbouřeneckým jednotkám a teroristickým organizacím. Jde o takové činnosti, při kterých se střílí, a tak mohou být i ranění nebo dokonce mrtví. Při úvahách o tzv. kinetických operacích byl kladen důraz na několik klíčových zásad, které je možno rozdělit do dvou základních skupin, negativní a pozitivní.

Zásady negativního charakteru měly jeden společný jmenovatel, nezabíjet a nezraňovat civilní obyvatelstvo. Na prvním místě tak bylo dodržování zásad zakotvených ve směrnících NATO, zejména pak *Rules of Engagement NATO*, MC 362/1, jejichž významná část je soustředěna na ochranu tzv. nezúčastněných osob. Proto se omezovalo používání některých zbraňových systémů, byly nasazovány zbraně s omezenější ničivou silou a přesně naváděná munice. Redukovaly se především dělostřelecké a letecké údery v místech s vysokou hustotou civilního obyvatelstva.

Zásady pozitivního charakteru se naplňovaly především tím, že před každou akcí byly shromažďovány a vyhodnocovány zpravodajské informace o pohybu, činnosti a výzbroji vzbouřeneckých uskupení nebo teroristických organizací. Neustále bylo využíváno několika operátorů, kteří byli vyčleněni pro plnění dvou výlučných úkolů, sběr informací o nepříteli a o jeho aktivitách a v návaznosti na to pak i plánování akcí proti vzbouřeneckým jednotkám a teroristickým organizacím. Před každým výjezdem příslušníků kontingentu byly nasazovány průzkumné a mechanizované jednotky, jež byly při své činnosti podporovány tanky, dělostřelectvem a hlavně letectvem. Soustavně byly nacvičovány činnosti nezbytné při asymetrické formě boje, typické pro asymetrickou válku v prostředí s vysokou koncentrací civilního obyvatelstva. Velký důraz byl kladen na permanentní přítomnost v terénu, které bylo dosahováno formou častých patrol umožňujících pravidelný a bezprostřední kontakt s místním obyvatelstvem.

REFLEXE ČESKÉHO ZAPOJENÍ ČESKÝMI POLITICKÝMI A VOJENSKÝMI ELITAMI V ROCE 2011²⁸⁴

V rámci mapování nabytých zkušeností českými politickými a vojenskými elitami v průběhu jara 2011 vyplynulo na povrch několik důležitých základních vhladů. Předně se jednalo o ocenění alianční strategie s nástupem dnes již bývalého spojeneckého velitele ISAF generála McChrystala. Šlo zejména o jeho schopnost přemostění roztržštěnosti velení, zavedení taktických velitelství a potlačení tradiční rivality mezi jednotlivými částmi ozbrojených složek. McChrystal, který si získal respekt i u afghánského prezidenta Karzaje, je shodně považován za prvního velitele ISAF, jenž na sebe vzal zásadní koncepční odpovědnost, jejímž výsledkem byla Obamova Af-Pak koncepce se strategií navyšování počtů vojáků (*surge strategy*). Za současná negativa lze označit idealistické podcenění mentality Tálibánu, včetně využívání „prolnutí“ jeho příslušníků s civilním obyvatelstvem, a neschopnost čelit politicky sofistikovaným útokům s výrazným geografickým rádiem na určité části aliančních jednotek. Jako základní strategický problém byla identifikována neschopnost uzavřít již výše popisovanou Durandovu linii. Politická dohoda s Tálibánem byla vnímána jako nezbytná valnou částí těchto elit.

Část elit, s nimiž byly provedeny rozhovory, upozornila na pokřivený obraz bezpečnostní situace v Afghánistánu, který mají k dispozici byrokraté MZV a MO a vládní politici. Jde o důsledek několikanásobné filtrace zpráv z Afghánistánu (SHAPE–NATO Brusel–Praha), jež jim dává nekriticky optimistickou vizi pokroku, což je dále umocňováno oficiálním aliančním diskurzem o „křižovatce ve stabilizaci“, „kritickém úsilí“, „našich úspěších“ a nezbytnosti „mít k dispozici více času“. Další reprodukce těchto obrazů následně zvyšuje rozdíl mezi očekáváními a reálnými možnostmi. Rozpor mezi alianční solidaritou typu *together in, together out* a empirickou nerealností nastolení tohoto pravidla byl identifikován jako potenciálně oslabující prvek pro angažmá NATO nejen v Afghánistánu, ale i pro budoucí mise. Pozornost je tak upřena k vnitroalianční reakci na proměnlivé časování procesu tranzice po provinciích a distriktech.

Za velký politický problém, zejména pak na strategicko-politické úrovni, byla identifikována hned několikrát komplikovaná spolupráce mezi NATO (ISAF) a EU (EUPOL) z důvodu turecko-kyperské vzájemné politické blokády. Právě z tohoto důvodu neexistuje rámcová dohoda mezi ISAF a EUPOL, byť na taktické úrovni je spolupráce a logistická podpora rozvinutá.

Většina oslovených představitelů se shodla na skutečnosti, že vojenská koordinace aliančního úsilí byla kvalitativně lepší nežli rozvojová část, v níž shledali celou řadu rezerv (viz další část). Současně však poukázala na skutečnost, že strategie tzv. „sekání čísel“, čili dominantní zaměření se na kvantitativní nárůst příslušníků ANA a ANP na úkor hlubší kvality výcviku, je problematická a krátkozraká. České elity si uvědomují možné budoucí regionální problémy týkající se geostrategického využití afghánského teritoria. Zejména vojenští představitelé identifikují regionální boj o tzv. strategickou hloubku jako jeden z důležitých parametrů budoucího bezpečnostního vývoje. Zajímavým řešením by v této souvislosti byla i regionalizace budoucí podoby konfliktu nasazením regionální stabilizační síly z muslimských, ne však nezbytně okolních zemí, což by se mohlo stát jedním z politických témat pro NATO po roce 2014. Jako klíčový problém byla identifikována hrozba budoucího využití vojáků ANA pro účely soukromých armád warlordů. I z tohoto důvodu se celá řada českých představitelů domnívala, že je nezbytné politicky jednat s Tálibánem, který začal svoji afghánskou činnost jako produktivní síla, jež teritorium zbavila politické a bezpečnostní nestability a snížila roli warlordů (jejich politická role narostla zpět v souvislosti s posled-

ními prezidentskými volbami, kde se s celou řadou z nich propojil prezident Karzaj). V současnosti však vliv a moc Tálibánu neslábne, naopak stoupá, a to zejména v nepřímé manifestaci. Tálibánci mají pod kontrolou místní obyvatelstvo, zejména tím, že mu dávají najevo, jaké jsou meze, kam až může jeho spolupráce s vojáky a experty z mise ISAF zajít. Stejně tak nepřímo ovlivňují příslušníky ISAF, těm dávají jasně na srozuměnou, že jsou oblasti, do kterých nebudou vpuštěni pro rekonstrukční projekty.

Mise ISAF byla identifikována jako velice nákladná, navíc dlouhodobého charakteru vzhledem k tomu, že na hmatatelné výsledky se často musí čekat dlouhé roky. Bylo zdůrazněno, že Afghánistán se za poslední roky nezměnil tak výrazně, aby mezinárodní společenství mohlo být plně spokojeno. V Kábulu a ještě více na afghánském venkově se na výrazné zlepšení situace musí skutečně dlouho čekat. K jednomu z nejzávažnějších problémů patřila silná míra zkorumpovanosti, která kaskádovitě sestupuje odshora dolů, od vládní úrovně přes guvernéry jednotlivých provincií až po šéfy distriktů. Pravidelně je rozkrádáno vysoké procento z prostředků určených na obnovu a rekonstrukci Afghánistánu. Podle slov několika představitelů někdy došlo i k tomu, že v kaskádě od vlády přes provincii a distrikt až po konkrétní obec bylo rozkrádáno úplně vše. Jako konkrétní příklady naprostého rozkradení jsou uváděny např. peníze UNESCO určené na obnovu některých konkrétních historických památek nebo i peníze směřované na výstavbu škol.

Za mimořádně vážný problém lze považovat silící napětí a polarizaci afghánské společnosti. Guvernéri a šéfové distriktů jsou pro velitele PRT hlavními partnery, ale základním úskalím spolupráce s nimi je to, že dnes jsou nenáviděni naprosto stejně, jako tomu bylo v minulosti v případě Tálibů. V tomto směru zejména čeští vojenští velitelé neskrývají své rozčarování a nemalou skepsi.

Pokud jde o odpověď na otázku, jak dál postupovat v Afghánistánu, oslovené elity se shodly na následujících skutečnostech. Jednorázový a úplný odchod z Afghánistánu by byl chybou, jež by jen nahrála islámským fundamentalistům a radikálům a mohla by znehodnotit dosavadní angažovanost Západu. Konfrontační varianta by v případě úspěchu mohla, když ne natrvalo, tak alespoň na dlouhou dobu, zlomit odpor Tálibánu a jeho nepřátelské působení. Je však otázkou, zda je to skutečně v silách NATO. Redukcionistický přístup, který spočívá v omezení bojových aktivit a posléze i vojenské přítomnosti a angažovanosti NATO v Afghánistánu (viz níže me-

zinárodní expertní debata), je oceňován jako postup, který by mohl mít následující přínosy:

- Nový pohled na Tálibán (ten už by nebyl pojmán jen jako hrozba, ale stále více také jako významný hráč a jako partner).
- Snížení nákladů a ztrát při misi ISAF a zvolnění doposud velmi náročného tempa v rámci modelu PRT.
- Mohlo by dojít ke snížení ekonomických nákladů na PRT.
- Mohly by být omezeny nároky na bojové činnosti a tím pádem by došlo k omezení rizik dalších ztrát na lidských životech v Afghánistánu.
- Mise ISAF a činnosti PRT by se tak mohly „zcivilnit“, mohl by být oslaben jejich vojenský rozměr,

Na tuto variantu se ale podle názorů českých velitelů váže řada nejistot a otazníků. Jde zejména o následující:

- Jak by se v takovém případě choval Pákistán, jaká by byla jeho další politika v celé této oblasti?
- Jak velká by byla spolehlivost ANA v případě, že by byla nasazována zcela sama, bez krytí a bez palebné podpory ze strany svých „mentorů a trenérů“, zejména pak vojáků USA?
- Jak by v takovém případě obstála ANP, která je doposud považována za velmi málo spolehlivou a která se neobejde bez výrazné podpory NATO a EU a jejich informací a zkušeností?
- Jak by se změnilo chování Tálibánců? Je dost pravděpodobné, že by se pak pokusili ovládnout celý zbytek Afghánistánu a vytvořit v této zemi celou řadu tzv. bezpečných útočišť (*safe havens*) pro ostatní typy nestátních ozbrojených aktérů?
- Jak by reagovaly povstalecké skupiny, teroristické organizace a v neposlední řadě warlordi, kteří jsou všichni aktivní na území Afghánistánu?

Jako zajímavá kompromisní varianta byla vojenskými elitami identifikována na řadě jiných míst osvědčená strategie inkoustových skvrn, která staví na pozitivních zkušenostech a nesporných přínosech rekonstrukce a jejich šíření do dalších oblastí Afghánistánu. Tato varianta by mohla být zajímavým doplněním dvou níže analyzovaných variant, o kterých se diskutuje v mezi-

národní expertní debatě. Vojenské elity současně poukázaly na nezbytnost politické diskuse pro stanovení české strategie v Afghánistánu. Dotazovaní velitelé se shodují, že diskuse o dalším působení v Afghánistánu je vítanou iniciativou a měla by řešit následující tři otázky:

- Jaké jsou a budou politické cíle dalšího českého působení v Afghánistánu? Jasná odpověď musí přijít od nejvyšších politických činitelů.
- Čeho chce Česká republika v Afghánistánu dosáhnout? Doposud se vše odvíjelo především od vojenských cílů a úkolů, ale nebyly jasně stanoveny úkoly a cíle politické. V tomto Česká republika stále zaostává za USA, kde jsou vojenská a politická dimenze působení v Afghánistánu těsně propojeny. Také v tomto směru musí odpověď přijít od nejvyšších politických činitelů.
- Jaké finanční, materiálové a lidské zdroje k tomu chce vláda vyčlenit? To je otázka nejen pro Českou republiku, ale pro všechny evropské členské státy NATO. Tato otázka může nabýt nově na naléhavosti v kontextu toho, že Japonsko v důsledku svých nynějších obtíží sníží dosavadní finanční dotaci na ANP a rekonstrukci obecně (Japonsko je jedním z nejdůležitějších poskytovatelů rozvojové pomoci; v roce 2009 země oznámila finanční závazek ve výši 5 mld. USD – pozn. aut.).

Zaměříme se nyní na reflexi stávajících zkušeností MO/MZV/AČR (*lessons learned*) na taktické a operační úrovni na základě elitních rozhovorů a klíčových dokumentů. Výběr provincie Lógar pro český PRT byl kombinací obchodních zájmů (měděný důl v distriktu Agha, původně iniciativa MPO, kterou jeden z autorů knihy připomínkoval v roce 2007) a skutečnosti, že Maďarsko změnilo na poslední chvíli svoji preferenci z Lógaru na provincii Baghlan.

Jako důležitý kontext lze zmínit rychlé a v mnohém nekonceptní nasazení českého PRT do provincie Lógar. Zejména ze začátku byla bezpečnostní rizika mise vysoká. Kromě nezkušenosti byla situace dále zhoršena tím, že základní prostor kontingentu byl neopevněný. Postupně však prohloubením spolupráce českého PRT s USA a taktéž precizováním civilně vojenského propojení v rámci PRT došlo ke zkvalitnění jeho působnosti. Český PRT byl v rekonstrukční funkci koncipován jako koordinátor a katalyzátor rozvojových projektů, kdy váha činnosti, zájmu a pocitu vlastnění těchto projektů je

i na lokálním obyvatelstvu. Taková koncepce byla dána do kontrastu s americkým přístupem (zejména USAID), který má naopak těžiště ve směřování velkých finančních a materiálních objemů do rekonstrukce, mnohdy na úkor efektivity, vytvoření vhodných podmínek zisku grantů či jejich lokální potřeby. Navíc americké vojenské i civilní rotace (ministerstvo zemědělství) neobsahují téměř žádnou kolektivní paměť, takže česká komunikace s americkým partnerem začíná po rotaci od počátku.

Civilní elity hodnotily zkušenost s PRT jako překonanou, s vyčerpáním rozvojově-vojenského modelu. To jednak z hlediska finančního (velmi drahý model, 82 mil. Kč na rozvoj ročně v kombinaci s více nežli miliardou korun na ochranu PRT), jednak z hlediska praktického dopadu (nedostatečný dosah do sedmi provinčních distriktů, nedostatečná spolupráce s *District Support Team*, DST), skutečnost dána vzájemnou blokací civilní a vojenské části PRT, tj. rekonstrukce vs. ochrana, a nyní i z hlediska politického (útok prezidenta Karzaje proti činnosti PRT v Afghánistánu na mnichovské konferenci v roce 2011).

Jako důležité negativum lze zmínit nemožnost evaluace realizovaných civilních projektů z důvodu nepovolení návštěv mnoha míst v potřebných frekvencích z bezpečnostních důvodů. V řadě případů tak neexistuje potřebná zpětná vazba, jež by byla následně využita v budoucím rozvojovém programingu a v jeho prioritách a postupech. Navzdory těmto negativům byl však PRT v provincii Lógar vnímán jako jediná, byť omezená možnost přispívat k rozvoji této provincie vzhledem k vysokému bezpečnostnímu riziku a nemožnosti nasazení nevládních organizací (NGO) z tohoto důvodu. Jako další problém byla zmíněna pouze omezená možnost výměny zkušeností mezi PRT (existují konference, kde se zkušenosti vyměňují, ale nejsou dostatečné) a zejména pak výměny části personálu PRT mezi jednotlivými zeměmi. Ač existuje komunikace mezi PRT na regionální úrovni, soubor nepropojených PRT v Afghánistánu činí z mise ISAF spíše soubor unilaterálních činností nežli činnost veskrze multilaterální.

Politická komunikace českého PRT s místní, regionální i centrální vládou byla uváděna jako jeden ze základních limitů rekonstrukční činnosti. Oslovení představitelů se shodli, že politická komunikace s představiteli afghánské vlády na zmíněných rovinách je složitá, stejně jako kultivace profesionálních vztahů včetně možnosti mentoringu díky častým výměnám politiků.

Jako faktory tohoto problému byly zmíněny důvody kulturní (věkový průměr členů PRT je 31 let, celá řada civilních expertů jsou ženy, což vytváří problémy v silně patriarchálně a nábožensky založené společnosti; současně však překvapí, že v PRT není kulturní antropolog), jazykové (nemožnost úplného se spolehnouti na obousměrnou vyváženost překladů), důvěryhodnosti (problém spolupráce s afghánskými lokálními sdruženími a s místními navrátilci ze zahraničí, kteří jsou v oblasti aktivní, a všudypřítomná korupce, a to i na vedoucích politických místech v provincii). Na základě tříleté zkušenosti lze za relativně důvěryhodného aktéra považovat afghánské ministerstvo místního rozvoje a jeho *National Solidarity Program* (NSP), jehož budoucí význam v rekonstrukčních činnostech nadále poroste (valná část rozvojových financí bude proudit přes tuto instituci a program). Současně však tento výhled není ideální, protože obchází důležitost provincií v politickém a přerozdělovacím procesu. Ty nevybírají daně a nemají vlastní rozpočty a tato přemíra závislosti na centru komplikuje dlouhodobou rozvojovou spolupráci.

Za klíčový problém českého PRT (na rozdíl od celé řady ostatních, byť ne zdaleka všech participujících zemí) lze považovat jeho systematickou neschopnost propojit strategickou a taktickou rovinu (pro institucionální rozměr viz navazující část). To je patrné zejména v neschopnosti českého PRT reagovat na proces právě zahájené afghánské tranzice, který je v přípravě již od roku 2010. Vzhledem k tomu, že provincie Lógar určitě nebude v první a možná ani ve druhé vlně (tranzice je *condition-based*), je zde stále šance toto propojení vytvořit. Tato stávající rigidita a neschopnost učinit český PRT součástí širší protipovstalecké strategie, již je alespoň teoreticky součástí, stojí za nepřítomností pružné reakce ve směru podpory politické administrativy (zejména kontakty s DST). V tomto kontextu je tak překvapivé, že vedení *Afghan Desku* považuje misi za splněnou a věří, že nepokračování v rekonstrukci formou PRT (i modifikovanou, viz scénáře níže) by byla správná a logická volba (k tomu nakonec nedošlo, zejména z politických/alienčních důvodů). Z pohledu funkční *path-dependency* a udržitelnosti realizovaných projektů je naopak logická ne otázka, jak rozpustit a zrušit PRT (preference *Afghan Desku* na jaře 2011 pro období po 2012), nýbrž zcela jiná otázka: Jak předat projekty a udržet je v chodu ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě? Odpověď formou navyšování finančního vlivu Odboru rozvojové spolupráce MZV (ORS) v Afghánistánu jako prioritní zemi s programem (nejvyšší kate-

gorie pro rozvojovou pomoc) je sice krokem správným směrem, ale současně nemůže být vnímán jako dostatečná odpověď na výše uvedenou otázku.

Co se týče pohledu vojenských elit, pro AČR je participace v PRT nenahraditelnou a neocenitelnou školou praktických zkušeností v rámci komplikovaného bojiště a prohloubení možností spolupráce s civilním komponentem (CIMIC). Je jedinečnou možností, jak se seznámit s nástrahami a úkoly asymetrického konfliktu, který momentálně představuje hlavní laboratoř vojenství na počátku 21. století (viz Strategický koncept NATO, Bezpečnostní strategie USA a existující a připravované české bezpečnostní dokumenty). Dále mise ISAF dává jedinečnou příležitost ke zdokonalení spolupráce českých vojáků s koaličními vojáky (*mil-mil*), zejména pak vojáky z USA, jejichž stavy byly v provincii výrazně navýšeny. Za důležitou je pokládána jak několikaměsíční příprava ve výcvikovém prostoru Hollenfeld v Německu, kde se čeští vojáci učí komunikovat přes tlumočníky, učí se organizovat a provádět mítinky, zvládat situace, které mohou nastat v Afghánistánu, tak i spolupráce přímo v Afghánistánu. Ta se zaměřuje na společný postup při shromažďování zpravodajských informací a při jejich vyhodnocování, při bojové přípravě a při vyhodnocování zkušeností z působení v misi. Velmi konkrétní a vysoce ceněnou pomoc představují americké systémy na odstraňování min RCP (*Road Clearance Patrol*), jež českým vojákům usnadňují výjezdy do terénu.

České PRT v provincii Lógar jako součást mise ISAF je velkým přínosem také z toho důvodu, že vojákům AČR zvedá sebevědomí, dokazuje jim, že se mohou srovnávat i s profesionálními vojáky z USA, kteří mají velmi kvalitní trénink a nikoli šestiměsíční, ale dvanáctiměsíční rotace. Za velký klad je považováno ocenění profesionality AČR, zejména to, že i velitelé amerických jednotek oceňují spolehlivost českých vojáků a jejich velký přínos pro plnění úkolů mise ISAF, včetně schopností vcítit se do mentality obyvatel a nevystupovat z hierarchické pozice mentorů, ale raději partnerů, kteří jim chtějí předávat své znalosti a zkušenosti (to stejné lze ocenit i na civilní části PRT).

SCÉNÁŘE ČESKÉHO ZAPOJENÍ DO STABILIZACE A POVÁLEČNÉ REKONSTRUKCE AFGHÁNISTÁNU PO ROCE 2012

V této části budou analyzovány tři scénáře střednědobého (2–5 let) českého zapojení, *oficiální (optimální)*, *sub-optimální 1* a *sub-optimální 2*. Každý z nich má ještě několik dílčích variant, jak z hlediska politické a bezpečnostní situace, tak z hlediska možného vstupu ISAF i České republiky konkrétně. Jiné, zejména pak optimistické scénáře nad rámec první jmenovaného, nejsou zkoumány, protože jsou považovány autory této studie za empiricky naprosto vyloučené. Stejně tak nebude zkoumán scénář, jenž by zachovával současný stav, protože ani tento scénář se ve střednědobém horizontu empiricky nevyskytne vzhledem k postupné redukci a transformaci mandátu. Takéž bude představen pružný katalog tematických možností s využitelností dle potřeby napříč scénáři, zejména v rámci optimálního scénáře a sub-optimálního scénáře 1. Naopak sub-optimální scénář 2 je možné považovat za představitel scénáře označovaného jako tzv. černá labuť (*black swan*). Tyto scénáře jsou z pohledu stávající situace považovány za krajně nepravděpodobné, ale statisticky jsou následně reálným výskytem potvrzeny jako pravděpodobnostně nadreprezentované, což je i důvodem jeho začlenění.

Existující modely a projekce budoucí transformace závazku ISAF jsou obvykle založeny buď na nezávislé proměnné v podobě transformace politického závazku se závislou proměnnou míry stabilizace a rekonstrukce afghánského teritoria, či naopak nezávislou proměnnou vývoje bezpečnostního prostředí (extrapolace budoucího vývoje bezpečnostního riziku ze stávajícího stavu/současného vývoje) a závislou proměnnou v podobě povahy koaliční účasti v Afghánistánu. Autoři této studie se na základě svého předchozího výzkumu domnívají, že ani jedna možnost není vhodná. Hlavním důvodem je absence kauzálního vztahu mezi těmito proměnnými, jak již ukázaly předchozí části této knihy. Současně však autoři uznávají, že s těmito proměnnými má cenu pracovat, byť mimo příčinný vztah. Modelování scénářů tak bude založeno na přesvědčení, že důležitý bude souběh bezpečnostního vývoje v Afghánistánu a transformace politického mandátu ISAF, byť vztah mezi těmito faktory bude z velké míry nahodilý. To však neznamená, že nelze naznačit společné kombinace vývoje formou scénářů.

V rámci každého scénáře budou analyzovány možnosti české účasti na stabilizaci a rekonstrukci Afghánistánu. Pro Českou republiku lze postulovat několik obecných předpokladů:

1) Česká republika jako „služebník“ (silná alianční závislost/slabá domácí hrozba terorismu vycházejícího z Afghánistánu) bude v budoucnosti politicky kopírovat pohyb USA v rámci ISAF blíže nežli státy v ostatních buňkách matice (politická transformace mandátu, exit strategie apod.).

2) Pravděpodobnost tohoto předpokladu relativně klesá, byť ne diametrálně, se změnou vnitropolitické situace (např. levicová vláda).

3) Při disonanci externího závazku s vnitropolitickou proklamací je pravděpodobné, že externí závazek bude hodnocen jako důležitější. Kromě politické motivace účasti je jedním z důvodů i relativní nenáročnost aliančního závazku ČR.

4) Vývoj bezpečnostního prostředí (zejména negativní) bude významně ovlivňovat konkrétní formu zapojení České republiky jako země s relativně malým podílem na koaliční stabilizaci a rekonstrukci Afghánistánu.

Oficiální (optimální) scénář

Tento scénář má těžiště posazené na oficiálních aliančních očekáváních z hlediska vývoje procesu tranzice. Očekává se, že provincie Lógar vstoupí do procesu tranzice na přelomu let 2012/2013. V rámci tohoto scénáře se český podíl na koaličních činnostech rozdělí mezi rozvoj a rekonstrukci, výcvik a mentoring, a podporu sil ISAF. Logika tohoto modelu tíhne ke koncentraci úsilí z důvodu existující logistiky a zkušenosti (provincie Lógar a Wardak). Zde navržené sub-varianty jsou následující:

a) sub-varianta A

(vnímána jako vhodnější z hlediska již investovaných prostředků a vybudované zkušenosti a mezinárodněpolitické prestiže)

- **Rozvoj a rekonstrukce**

Transformace PRT Lógar do společného česko-amerického hybridního modelu. Česká civilní část bude spojena s americkou civilní částí a bude sloužit k navýšení rozvojových kapacit a schopností hybridního prvku (využití rozsáhlých rozvojových zkušeností k mentoringu amerických civilistů). Vy-

užití dvou rozpočtů (českého a amerického) pro tuto činnost, viz polský precedent. USA mají momentálně k dispozici na základně Shank celou brigádu, zde je buď možnost kombinace vojenského prvku k ochraně civilních expertů (česko-americký), využití americké ochrany, či v případě změny priorit USA v provincii možnosti využití čistě českého vojenského prvku. Propojení s FDD, možnost koncentrace na základně Shank nebo rozptýlení do jednotlivých distriktů (dle americké a české preference a bezpečnostní situace).

- Výcvik a mentoring

1) Pokračování OMLT formou výcviku a mentoringu ANA a ANP v provincii Wardak – vedle první jednotky na základně Soltan Kheyl a několika předsunutých základnách (54 osob, mentoring ANA s důrazem na nácvik štábních a taktických činností) pak česká participace na budování *National Police Training Centre* spolu s Francií (*lead nation*), Portugalskem a Rumunskem (metatrénink). Výhodami rozšíření o druhou jednotku mentorující ANP je vysoká viditelnost, diplomatická prestiž, vysoká reputace z hlediska potřeb NTM-A, přiměřené finanční náklady a vysoká připravenost českých vojenských policistů. Od 21. 3. 2011 je v akci 12 českých mentorů. V této variantě je za optimální považována struktura s 27 osobami (plné obsazení a přesunutí části oddělení VP z PRT, čtyři skupiny výcviku) či alespoň 20 osobami (plné obsazení, tři skupiny výcviku).

2) EUPOL (metatrénink) – dislokace v Lógaru, spíše vedlejší role, dlouhodobý horizont využití, kalibrace na 13–15 vyslaných představitelů.

3) AMT KAIA – pokračování ve výcviku na vrtulnicích Mi-17 a Mi-24. Ke zvážení relokace připravovaného programu výcviku pilotů a obsluh z České republiky do Afghánistánu (program je zprostředkovan firmou Honeywell), eventuálně kombinace Česká republika/Afghánistán (nutné vyřešit postavení základny v Přerově). Eliminace útěku (v USA utekli z výcviku všichni Afghánci), přesun trenážerů do Afghánistánu, ty by pak mohly v zemi zůstat.

- Podpora nasazených sil

1) Chirurgický tým KAIA – propojit s tréninkem místního zdravotnického personálu na místě a následně napojit na vzdělávání afghánských doktorů v České republice.

2) Meteorologická jednotka a chemická jednotka (OPZHN spolupráce s ANA) na KAIA.

3) jednotka NSE (*National Support Element*) – zhruba 60 osob zajišťujících celkovou logistiku pro AČR v Afghánistánu.

4) Nasazení Úkolového uskupení speciálních sil v rámci provincie Nangarhár v počtu do 100 osob.

b) sub-varianta B

(vnímána jaké méně vhodná, byť politicky přitažlivá)

● Rozvoj a rekonstrukce

Zrušení PRT po roce 2012. Reinvestice části vojenských sil k podpoře sil ISAF (preference v rámci RC-E a/nebo RC-Centre). Nahrazení zrušeného PRT otevřením dalšího OMLT, ideálně v Lógaru. Reinvestice českých expertů do mezinárodních organizací (UNAMA, EUPOL), prostorová disperze (koncentrace dává smysl pouze s PRT).

● Výcvik a mentoring – shodný s výše uvedenou sub-variantou až na:

1) EUPOL (metatrénink) – geografický rozptyl, spíše vedlejší role, dlouhodobý horizont využití, kalibrace na 13–15 vyslaných představitelů.

2) AMT KAIA – pokračování ve výcviku na vrtulnících Mi-17 a Mi-24. Relokace připravovaného programu výcviku pilotů a obsluh z České republiky do Afghánistánu, eventuálně kombinace Česká republika/Afghánistán (nutné vyřešit budoucí podobu základny v Přerově). Eliminace útěku (v USA utekli z výcviku všichni Afghánci), přesun trenažérů do Afghánistánu, ty by pak mohly v zemi zůstat.

● Podpora nasazených sil – shodný s výše uvedenou sub-variantou až na bod 4) (vynechat).

Sub-optimální scénář 1

Jde o scénář, v němž buď z důvodu systematicky zhoršené bezpečnostní a/nebo politické situace nebude moci tranzice v Lógaru nastartovat podle očekávání (nastartuje později, nutnost přechodného mandátu na rok 2013 a snížení ambice plánovaného příspěvku). Současně však bude tato situace zkombinována se spojeneckým rozhodnutím zůstat. Jako důvod zhoršení bezpečnostní situace lze zmínit zejména skutečnost, že provincie Lógar je

tranzitním prostorem směrem ke Kábulu pro celou řadu vzbouřenců a je v ní přítomen i fenomén warlordismu (např. guvernér Ludin). Plánovaná relokace řady kontingentů (Nizozemsko, Dánsko) může vést k nové zranitelnosti českých stabilizačních a rekonstrukčních příspěvků, pravděpodobnost vyšších ztrát na životech.

- Rozvoj a rekonstrukce

1) Buď zrušení PRT s vypršením stávajícího mandátu, nebo přechodné prodloužení mandátu PRT do roku 2013 a následné zrušení PRT. Reinvestice části vojenských sil k podpoře sil ISAF, experti VP do NPTC. Reinvestice českých expertů do mezinárodních organizací (UNAMA, EUPOL), prostorová disperze.

- Výcvik a mentoring

1) Pokračování OMLT formou výcviku a mentoringu ANA a ANP v provincii Wardak – česká participace na budování *National Police Training Centre* spolu s Francií (*lead nation*), Portugalskem a Rumunskem. V této variantě je za optimální považována struktura s 10 osobami vzniklá přesunem z PRT.

2) EUPOL (metatrénink) – geografický rozptyl, spíše vedlejší role, dlouhodobý horizont využití, kalibrace na 13–15 vyslaných představitelů.

- Podpora nasazených sil – shodná s výše uvedeným scénářem až na bod 4) (vynechat).

Sub-optimální scénář 2

Jde o scénář, v němž buď z důvodu dramaticky zhoršené bezpečnostní a/nebo politické situace nebude moci tranzice v Lógaru vůbec nastartovat. Bezpečnostní důvody dávají tři možnosti: a) občanská válka (kmenová struktura vs. warlordi vs. Tálibán); nebo b) dominování Tálibánu na daném území; nebo c) dominování warlordů na daném území. Politické důvody – vnější důvody: Česká republika sníží závazek buď na základě snížení politického závazku USA či domácí politické situace; a/nebo vnitřní afghánské důvody – snaha o ukončení mise ISAF ze strany afghánské politické elity v Kábulu. Tento scénář je možné považovat v mnoha aspektech za diskreditační, protože neumožní naplnit deklarované cíle stabilizace a rekonstrukce Afghánistánu ne-

nastartováním či zvrácením procesu tranzice (ISAF nebude schopná/ochotná čelit politickému tlaku). Tento scénář dává možnost rychlého odsunu České republiky a podstatné redukce souvisejících činností.

- Rozvoj a rekonstrukce

- 1) Stažení PRT či struktur(y), do níž se PRT transformovalo.

- 2) Navýšení podpory humanitárním NGO (Člověk v tísni), které budou operovat v bezpečných oblastech (sever země) – chrání je Afghánci sami, dobrá zkušenost, nevýhoda absence dlouhodobého rozvojového zaměření.

- 3) Navýšení nepřímého mechanismu rozvojové pomoci (*National Solidarity Program, Afghan Trust Fund*).

- Výcvik a mentoring

AMT KAIA – pokračování ve výcviku na vrtulnících Mi-17 a Mi-24. Relokace připravovaného programu výcviku pilotů a obsluh z ČR do Afghánistánu, eventuálně kombinace Česká republika/Afghánistán.

- Podpora nasazených sil

Nasazení Úkolového uskupení speciálních sil geograficky dle alianční potřeby v počtu do 100 osob.

Pružný tematický katalog pro české zapojení po roce 2012

Níže uvedené položky tematického katalogu je možno pružně kombinovat v rámci optimálního scénáře a omezeně v rámci sub-optimálního scénáře 1. Důraz je v řadě případů kladen na propojení rozvojových a průmyslových logik a taktéž s ohledem na dřívější tradici československo-afghánské hospodářské výměny. Celkovou prioritou zůstává dlouhodobý dopad a udržitelnost výsledků. Projekty, které již běží či se nyní realizují, nejsou zahrnuty. Součástí úvahy by mělo být zadání studie proveditelnosti, která by se dotýkala ochrany v/po procesu realizace těchto projektů.

Oblast vzdělávání (rozvoj lidských zdrojů):

- podpora středního zemědělského vzdělávání (Lógar)
- podpora vysokého zemědělského vzdělávání (Institut tropů a subtropů v Suchdole – Kábulská univerzita) – zvýšení současné podpory
- podpora kulturně ukotveného genderového vzdělávání (gender-mainstreaming v kurikulu, tematika domácího násilí)
- výcvik policistek (potřeba pro ženskou část populace)
- školení zdravotnického personálu v rámci nemocnice KAIA
- podpora vysokého medicínského vzdělávání (navázání spolupráce mezi českými lékařskými fakultami a Kábulskou univerzitou)
- ministerstvo obrany: trénink vyšších důstojníků

Oblast zemědělství a průmyslu:

- oživení projektu trolejbusů pro Kábul, nebo autobusů v tom případě, kdy studie proveditelnosti poukáže na nemožnost realizace první varianty (problémy s elektřinou/elektrickým vedením); velmi vhodné pro „branding“ České republiky, vysoká viditelnost (česká vlajka a krátký text na karosérii)
- revitalizace cementáren v provincii Wardak, nyní dovoz stavebního materiálu z Pákistánu
- podílení se na stavbě hydroelektráren
- podílení se na výstavbě železnice (existuje související činnost na MD)
- dovoz jednoduchých zemědělských strojů a jejich využití ve vzdělávacím procesu (posléze zůstanou k použití na místě)

Závěr

Britsko-afghánská i sovětská zkušenost zanechaly svou nesmazatelnou stopu na celkovém budoucím vývoji regionu. Postupná snaha jak britských, tak i sovětských představitelů etablovat se v afghánském prostoru vedla k neúnosné eskalaci celé geopolitické situace. Z pohledu britských sil zdlouhavé expediční výpravy skončily politickým neúspěchem. Navzdory tomu představovaly velmi cennou vojenskou zkušenost, a to především z dnešní vojenské perspektivy. K tomuto stavu přispělo vícero faktorů, díky kterým byly britské jednotky pod silicím tlakem nuceny adaptovat nové postupy a strategie vedení války. Koncept asymetrického vedení války je tak aplikovatelný i v současnosti v mnohých odlišných bezpečnostních situacích.

Situace v Afghánistánu v průběhu devadesátých let 20. století se pro mezinárodní veřejnost stala téměř synonymem pro bezpráví a potlačování těch nejzákladnějších lidských práv společně s katastrofálními podmínkami pro život. Sověty zdevastovaná země se ocitla ve stavu bezpečnostní nestability, v průběhu které nebyla žádná z bojujících frakcí schopna definitivně uchořit moc. Toto bezpečnostní vakuum využilo původní pákistánské hnutí Tálibán, jež v poměrně krátkém časovém období ovládlo převážnou část afghánského území. Jeho vláda, spojená s přísným dodržováním práva *šaría* a podporou mezinárodně hledaných vůdců teroristických seskupení, vedla po smutně známých událostech ze začátku 21. století až k vojenské intervenci pod velením USA.

Operace Trvalá svoboda, která měla počátek v roce 2001, ukázala silnou odhodlanost tehdejší americké administrativy využít vysokou technologickou vyspělost vlastní armády k uplatňování *Regime Change Policy* v islámském

světě. Ale v propojení s vypuknutím kruté asymetrické války v Iráku se ukázala i odvrácená strana války proti terorismu. Sama vojenská převaha nestačí k tomu, aby intervenující stát získal i srdce a mozky obyvatelstva. Naopak, její nevhodné používání bylo pro USA diskreditační. Pokud jde o geopolitické regionální důsledky, vojenská intervence USA v Afghánistánu posílila zejména sousední Pákistán, který uplatňuje svůj silný přímý vliv na afghánské Paštuny a prostřednictvím ISI poskytuje vojenský výcvik a tzv. *safe havens* na kmenových územích, jež se oficiálně nazývají Federálně spravované kmenová území Pákistánu (FATA). Aktérem s přímým vlivem se stalo i NATO, které svoji misi ISAF zaměřilo na stabilizaci a rekonstrukci území a na výcvik Afghánské národní armády (ANA) a Afghánské národní policie (ANP). Ale celková bilance mise není jednoznačná. Vedle nesporných kladů existují i záporny, zejména pak oběti na straně civilního obyvatelstva a nemožnost zajištění budoucí udržitelnosti stávajícího rekonstrukčního úsilí.

Deset let po americké vojenské intervenci se Afghánistán znovu stal nárazníkovým státem. Opět se ocitl v úloze pasivního účastníka nové Velké hry, ve které se střetávají zájmy několika regionálních (Pákistán, Indie, ČLR, Ruská federace), ale i globálních aktérů (USA a NATO). Afghánistán nadále není v situaci, kdy by o svém osudu mohl rozhodovat zcela sám. I v dohledné budoucnosti se bude muset přizpůsobovat více či méně silným vnějším vlivům. Paradoxem vývoje v posledních deseti letech je to, že Afghánistán se pohybuje od vlády Tálibánu přes prezidentský režim amerického typu zpět k vládě Tálibánu, byť s možným regionálním limitem formou soupeření s warlordy. Hlavním problémem proamerického režimu prezidenta Karzaje byla a i nadále je vysoká míra zkorumpovanosti na všech úrovních státní správy a nedostatečná kompetentnost. V důsledku toho nakonec sám Karzaj už není *de facto* vnímán jako prezident Afghánistánu, ale spíše jako „starosta Kábulu“. Jediný pozitivní a nadějný prvek tohoto paradoxního vývoje spočívá v tom, že samotný Tálibán se mezitím výrazně změnil. Už by měl být poučen, že nemůže poskytovat útočiště teroristickým organizacím, jinak by mohl být potrestán stejně tvrdě jako v roce 2001. Souběžně s tím se dá očekávat, že Tálibán bude i umírněnější v prosazování islámské víry a islámského práva, než byl ve druhé polovině devadesátých let.

Pro všechny účastníky jak operace Trvalá svoboda, tak i mise ISAF se Afghánistán stal tvrdou školou bojových zkušeností asymetrické války na počátku 21. století. Je to místo, kde se vojenské kontingenty setkávají s mi-

možná nepříznivými klimatickými podmínkami, s teroristickými atentáty, s nepochopením místního obyvatelstva, s nastraženými výbušnými směsmi, se zákeřnými přepady ze zálohy a s bleskovými útočnými výpady proti základnám spojeneckých sil. Velkým problémem jsou i ztráty na straně civilního obyvatelstva, jež se ihned obrací proti spojeneckým vojákům. Zvláště tíživá je celková bilance na poli lidské bezpečnosti. Za deset let západní přítomnosti je sice počet zabitých Afghánců nižší, než tomu bylo během sovětské okupace, ale zase je vyšší počet uprchlíků a běženců. Vzhledem k tomu, že operace měla ve svém štítu slovo „svoboda“, je 5 mil. uprchlíků příliš vysokou cenou. Vážným problémem je i poškození životního prostředí a potažmo s tím i zhoršení zdravotního stavu obyvatelstva. To vše bilanci Západu v zemi pod Hindúkušem velmi vážně narušuje.

Složitá zkušenost z Afghánistánu ukázala, že je nezbytné, aby před každou údernou akcí, ať pozemní či leteckou, byly nejprve shromážděny co nejlépe prověřené informace o místě zásahu. Údery by měly být zasazovány jen vojenské cíle a co nejvíce by mělo být omezováno zasahování civilních cílů, při kterých dochází ke ztrátám na lidských životech. Taktika současného amerického prezidenta Obamy spoléhající na systematické nasazování bezpilotních letounů k likvidaci představitelů vzbouřenců je problematická z hlediska dlouhodobějšího dopadu, zejména v otázce legitimacy a přiměřenosti. Součástí přípravy na každou válku, zahájenou s cílem svrhnout diktátorský režim a zlepšit život obyvatelstva, by měla být také systematická příprava na náhradu případných škod a újem způsobených civilnímu obyvatelstvu.

V mezinárodní expertní komunitě (výrazně zejména v USA, ale i ve Velké Británii, Kanadě i jinde) se v současnosti diskutuje o dosavadní bilanci mise ISAF a stejně tak i o jejích dalších perspektivách. Důkladně se zvažují dílčí úspěchy i neúspěchy. Mezi úspěchy mise se uvádějí především zlepšení životní úrovně Afghánců, zkvalitnění infrastruktury, výstavba nových silnic, nemocnic a škol, zlepšení v zemědělství a soukromém podnikání, vytvoření základů justičního systému a právního státu, budování armády a policejních sil. Stinné stránky tvoří především vysoký počet civilních obětí při zásazích vojáků NATO proti vzbouřeneckým jednotkám, který velkou měrou diskredituje nejen USA, ale celou misi ISAF. Reflexí této neúnosné situace se stal dokument nazvaný „Taktická směrnice“, který v červenci 2009 podepsal generál McChrystal, tehdejší velitel amerických ozbrojených sil v Afghánis-

tánu. Ten položil důraz na schopnost vnímat afghánskou realitu očima místních obyvatel a na nevojenské působení, přičemž letální akce charakterizoval jako skutečně nejkrajnější řešení.

Pokud jde o otázku jak dál postupovat v Afghánistánu, expertní diskuse příliš nerozebírá okamžitou *exit strategy*. Neexistuje žádný vlivný expertní defetistický proud, který by volal po úplném stažení všech jednotek a po naprostém ukončení veškeré západní přítomnosti. Na druhou stranu se v posledních letech vyprofilovaly dva vyhraněné názorové přístupy, jež tvoří centrum expertní diskuse. Podle prvního z nich je třeba nadále pokračovat v ozbrojeném boji proti dvěma hlavním hrozbám, kterými jsou Tálibán a al-Káida. Jeho stoupenci tvrdí, že vojenské řešení (momentálně COIN) je nadále tím nejvhodnějším ze všech možných a že stále ještě je možné válku vyhrát. Tento proud můžeme nazvat *konfrontační*.

Druhý názorový proud již nevěří v možnost vojenského vítězství, řešení situace vidí v postupném útlumu bojové činnosti, ve vyklizení paštunské části Afghánistánu a v soustředění hlavní pozornosti na nepaštunské oblasti Afghánistánu. Tento proud můžeme nazvat *redukcionistický*, protože jeho hlavní charakteristikou je omezení bojových aktivit a posléze i vojenské přítomnosti a angažovanosti NATO v Afghánistánu. Je zřejmé, že po chicagském summitu NATO právě tento proud získal na váze. Oba názorové proudy se dost výrazně shodují v základních závěrech vyvozených z analýzy současného stavu. Docházejí ke společnému závěru, že dosavadní výsledky západní přítomnosti v Afghánistánu nejsou ani zdaleka povzbudivé. Jako největší problémy dnešního Afghánistánu identifikují vysokou míru násilí (včetně nerozlišujícího zabíjení), vysoký počet „aliančních“ obětí, všudypřítomnou korupci, slabou a nelegitimní vládu v Kábulu, stoupající výrobu drog a nejvyšší dosud zaznamenaný nesouhlas amerického veřejného mínění s nákladným působením ve vzdálené a politicky velmi složité zemi (zejména s ohledem na nadcházející prezidentské volby v USA).

Pokud jde o východiska pro budoucí činnost, jsou mezi oběma proudy velmi výrazné rozdíly. *Stoupenci konfrontačního přístupu* svoji argumentaci začínají vymezením vztahu k Tálibánu. Považují jej za hrozbu, odmítají kooperaci, vylučují, že by se s ním mohlo jednat také jako s politickým partnerem, a trvají na jeho vojenské porážce. Dalším jejich argumentem je bilance dosavadní činnosti v Afghánistánu. Zdůrazňují, že za uplynulých deset let bylo i při všech potížích, nákladech a obětech dosaženo nesporného po-

kroku, a proto by bylo škoda alianční snahu nedokončit. Uvádějí, jak se zlepšilo školství, zdravotnictví, zemědělství, veškerá infrastruktura, soukromé podnikání. Afghánistán po deseti letech přítomnosti Západu je podle nich bohatší, svobodnější a bezpečnější, než byl kdykoli předtím. Na základě toho jsou přesvědčeni, že vlastně jde o největší a také nejúspěšnější rekonstrukční misi současného světa, kterou je třeba každopádně dotáhnout do konce. Předčasný odchod z Afghánistánu by podle stoupenců konfrontačního přístupu byl hrubou chybou a zmařením všech dosavadních nákladů na obnovu. Logika, na níž je tato argumentace vystavěna, je známa jako tzv. *path dependency*, čili pokračování v úsilí na základě minulých (nemalých) investic. Dále varují před závažnými mezinárodními dopady, zejména pak před destabilizací celé této oblasti. Uzavírají, že je potřeba ještě pár let trpělivosti, pokračujících výdajů a aliančního odhodlání.

Naproti tomu *redukcionistický proud* je především velmi kritický. Namítá, že v rámci ISAF dnes v Afghánistánu působí celkem 150 000 vojáků, což je o 30 000 vojáků více, než tam kdy měl SSSR, ale zároveň s tím je to jen necelá polovina stavů, které by byly potřebné k úplné vojenské porážce všech vzbouřenců a teroristů a k naprosté pacifikaci země. Další silné výhrady vyjadřuje na adresu ANA. Upozorňuje, že ANA je vnímána jako antipaštunská (dvojnásobná nadreprezentace Tádžiků a současně nedostatečné zastoupení Paštunů, kteří tvoří pouhých 25 % z celkového počtu dobrovolníků), a to dále umocňuje polarizaci afghánské společnosti, nikoli její vnitřní usmíření. Navíc je ANA i nadále velmi slabá a není schopna samostatně bojovat proti paštunským jednotkám vzbouřenců, neobejde se bez silného aliančního (zejména amerického) krytí. Pokud jde o budoucnost, redukcionisté přicházejí s alternativními návrhy:

1) Zúžit dosavadní pojmání bezpečnostních hrozeb v zemi. Za hrozbu by měli být považováni pouze nesmířitelní bojovníci z al-Káidy, ale už ne Tálibán. S ním by se mělo jednat jinak než doposud. Měl by být hledán oboustranně přijatelný *modus vivendi*, jehož základem by byl příslib Tálibánu, že zanechá všech teroristických aktivit.

2) Nový přístup k Tálibánu: již by neměl být vnímán jen jako hrozba, ale spíše jako partner pro (post)konfliktní správu země v dalších letech.

3) Partnerský přístup k Tálibánu by znamenal skoncování s dosavadním vnímáním Afghánistánu jako jednolitého území. Redukcionisté zdůrazňují, že by mělo být vzato v úvahu faktické rozdělení země na paštunskou a ne-

paštunskou část. Pokud jde o paštunskou část, USA a s nimi celý Západ by se měly smířit s tím, že rozhodující část Afghánistánu bude i nadále kontrolovat Tálibán.

4) Nové úkoly pro ISAF:

a) V paštunské části by se měl nadále uplatňovat COIN, ale již ne frontálně proti všem Tálibáncům, nýbrž pouze proti skutečným teroristům z al-Káidy. Válka s Tálibánem by se měla omezit a posléze i zcela ukončit.

b) *Statebuilding* v nepaštunské části, kde by se v podstatě nebojovalo vůbec a vše by se mělo zaměřit na obnovu a další rozvoj.

Redukcionisté jsou přesvědčeni, že jejich alternativní strategie by měla následující výhody:

- Vedla by k výraznému omezení násilí a snížení počtu obětí v zemi, a to jak na straně ISAF, tak i civilního obyvatelstva.
- Geostrategicky by zadržela Tálibán pouze v paštunské části Afghánistánu a zabránila by tomu, aby svůj vliv rozšiřoval i do nepaštunské části země; eliminovalo by se tím riziko získání celého Afghánistánu, dále vyhrocení napětí mezi Pákistánem a Indií a tím i destabilizace celé této oblasti. Šlo by tak o formu zadržování (*containment*) Tálibánu v oblastech, ze kterých ho stejně nelze vytlačit.
- Vytvořila by možnost omezování bojových aktivit v rámci mise ISAF, tím pádem by více pozornosti a sil mohlo být soustředěno na obnovu a rozvoj.
- Při uplatnění redukcionistického návrhu by se vojenská přítomnost USA v Afghánistánu omezila jen na vzdušné síly a na speciální síly, výrazně by byl snížen kontingent pozemních sil. Doba omezené vojenské angažovanosti by mohla trvat od pěti do sedmi let.
- USA a spolu s nimi i jejich spojenci by mohli ukončit nejnáročnější a nejnebezpečnější bojovou činnost, která je vedena v horských soutěskách, v údolích a v městských oblastech jižního a východního Afghánistánu.
- Politická dohoda s Tálibánem by ze hry vyřadila teroristy z al-Káidy a do valné míry i warlordy, ti by se pro Tálibán stali v podstatě nepotřebnými a dostali by se zcela na okraj zájmu. Došlo by k marginalizaci té nejzávažnější a nejnaléhavější bezpečnostní hrozby v Afghánistánu.

Oba výše analyzované přístupy jsou důležité nejen pro ISAF, ale mají silný dopad na misi ISAF jako takovou.

Konfrontační přístup by znamenal:

- Velmi významnou součástí mise ISAF by i nadále byla bojová činnost, včetně jejích stinných stránek, jimiž jsou zejména ztráty na životech civilního obyvatelstva a s tím související diskreditace celé mise ISAF v Afghánistánu.
- Na jednoho civilního experta by i nadále připadalo nejméně dvacet profesionálních vojáků, což celou ISAF velice prodražuje.
- NATO by nadále podstupovalo riziko, že by mohlo v Afghánistánu prohrát (byť tím, že vojensky udrží stávající stav, ale nevyhraje, tak jak tomu bylo v případě afghánsko-britských válek), a tím i ztratit svoji okamžitou i budoucí věrohodnost.

Redukcionistický přístup by znamenal:

- V rámci mise ISAF by se mohla výrazně omezit bojová činnost a její negativní stránky, kterou představují ztráty na životech civilního obyvatelstva.
- Mohla by být oslabena dosavadní nedůvěra vůči vojákům i expertům, kteří působí v rámci mise ISAF.
- Mohl by být snížen počet profesionálních vojáků na jednoho civilního experta.
- Mohly by se snížit celkové náklady na misi ISAF.

Dvě velké a vleklé války v islámském světě velmi varovně ukázaly, že jedna věc je dobře připravit vojenskou invazi a svrhnout diktátorský režim, ale zcela jinou věcí je, kdo a jakou cenu za to zaplatí. Nejde přitom jen o přímé výdaje intervenujících států, ale také nebo spíše především o utrpení civilního obyvatelstva v místě intervence a následující vojenské okupace. V případě dvou válek vedených v rámci GWOT cena stále ještě není konečná, ale již dnes je jisté, že je natolik vysoká, že na dlouhou dobu dopředu ještě bude zatěžovat vztah muslimů k Západu a zejména pak k jeho novodobé „misionářské“ politice. Nedílně s tím je jasné i to, že z hořkých a dramatických poučení z Afghánistánu a z Iráku vylhly i nové výzvy a nové úkoly

pro případ dalších zásahů. Je otázkou, jak se k nim Západ postaví, jak na ně bude reagovat. Všechny formy soudobého terorismu ukazují, že dnes před Západem stojí tři naléhavé výzvy. Především je nezbytné ukončit války, ve kterých proti sobě bojují na jedné straně muslimové a na druhé straně Západ. Druhou naléhavou výzvou je postupný odchod okupačních vojsk ze zemí islámského světa, který pobyt cizích vojsk vnímá jako kulturní ponižení. Řešením, i když ne vždy bezproblémovým, je rozmístění dobře vyzbrojených a připravených mezinárodních jednotek s jasným a silným mandátem OSN. Právě takové řešení by mělo vést k uklidnění situace v místě, v němž v důsledku okupace rostla vzájemná nedůvěra, nenávisť a konfliktní potenciál. A konečně třetí výzvou celosvětového významu je zlepšování postavení islámských menšin v zemích Západu, zejména pak v západní Evropě. Více či méně skrytý potenciál napětí a výbušnosti přímo volá po opatřeních zaměřených na prolamování bariér mezi původním obyvatelstvem a přistěhovalci, na opatření umožňující co nejrozsáhlejší integraci druhé, třetí a všech dalších generací přistěhovalců z islámského světa.

Jedním z nejhorších důsledků obětí na straně civilního obyvatelstva je nejen ztráta podpory Západu, ale i elementárního pochopení pro celou misi jako takovou. Při hodnocení obou válek vedených v rámci GWOT je to velice vážná ztráta na poli boje o srdce a mysl místního obyvatelstva. Navíc se ukazuje, že vojáci okupačních armád jsou ze strany obyvatelstva vystaveni tlakům, na které nebyli před misemi náležitě připraveni. V plné šíři se ukázalo, že zejména v islámském světě se místní obyvatelstvo po velkých ztrátách zaviněných spojeneckými vojáky domáhá vydání provinilců. Dožaduje se, aby mu byli předáni ti, kteří jsou přímými viníky zabití nebo zmrzačení jejich rodinných příslušníků či sousedů. Dále se projevilo, že pozůstalí a rodinní příslušníci se velice vehementně dožadují, aby ti, kdo zavinili smrt nebo zmrzačení, byli přímo na místě odsouzeni. A v neposlední řadě velitelé okupačních jednotek čelí požadavkům na finanční odškodnění pro ty rodiny, které ztratily své živitele nebo kterým byly zničeny zdroje jejich obživy (dílny, farmy, úroda, nakoupené zboží a další). Souhrnně vzato, cena za *Regime Change Policy* je povážlivě vysoká: 150 000 zabitých civilistů; 10 mil. lidí, kteří ztratili střechu nad hlavou; vážné zhoršení životního prostředí; diskreditace Západu v očích mnoha milionů muslimů. Toto vše budiž vážným varováním pro budoucí vojenské operace (a následné rekonstrukční činnosti) obdobné povahy.

Téma poválečné rekonstrukce Afghánistánu se stalo jedním z dominantních témat současné bezpečnostní analýzy a důvěryhodnosti politické praxe spojeneckých zemí. Předkládané scénáře vycházejí z kombinace dvou sad faktorů: politických a bezpečnostních. Týkají se celkové povahy spojenecké činnosti a vývoje bezpečnostního prostředí v Afghánistánu v dalších několika letech. Zvažovány jsou tři scénáře, jejich řazení odpovídá pravděpodobnosti jejich výskytu, jak ji vnímají autoři této knihy.

Nejpravděpodobnější scénář: Retálibanizace a omezení spojenecké činnosti vlivem zhoršení bezpečnostní situace v Afghánistánu

Tento scénář je možné považovat za sub-optimální z hlediska stávajících plánů USA, NATO a koalice ISAF. Klíčová je zejména bezpečnostní sada přispívajících faktorů, a to v této kombinaci: nárůst aktivit vzbouřeneckých organizací; vzestup počtu i letality teroristických útoků cíleně namířených proti vojákům mise ISAF; a nárůst počtu smrtelných teroristických útoků a záškodnické činnosti proti administrativní struktuře Afghánistánu. Ideově bude retálibanizace exploatovat nárůst hněvu Afghánců (zejména Paštunů) vyvolaných vysokým počtem obětí na straně civilního obyvatelstva (tzv. kolaterální ztráty). Tím dojde k výraznému vzestupu vnitroafghánské poptávky po návratu silné ruky a tradičních hodnot afghánské společnosti. Jedním z politických důsledků může být „primatorizace“ prezidentské funkce v Afghánistánu. Významným politickým i materiálním faktorem je podpora Tálibánu Pákistánem, který se dále bude vzdalovat spojeneckým plánům pro oblast Af-Pak. Výsledkem této kombinace bude oslabení aktivit koalice ISAF, zejména tréninkové a meta-tréninkové činnosti. Stejně tak bude opuštěna strategie koncentrace vojenských činností za účelem ochrany obyvatelstva a koncepce lokálního rekonstrukčního úsilí formou provinčních rekonstrukčních týmů. Naopak poroste význam velmi selektivních speciálních pozemních a vzdušných operací ve spíše omezeném měřítku (dominantně USA). Spojenecký plán tranzice a postupné „afghanizace“ konfliktu přestane být dominantním referenčním rámcem legitimace spojenecké účasti na poválečné rekonstrukci Afghánistánu a bude nahrazen důrazem na zabránění šíření terorismu z Afghánistánu, jako tomu bylo po 11. 9. 2001. Tento bezpečnostní důraz dokáže v americkém přístupu nahradit i v rámci nadcházející prezidentské kampaně populárnější akcent stažení vojsk.

Prostřední pravděpodobnost: Střet centra vs. periferie a postupné propadání Afghánistánu do občanské války

Tento scénář je založen zejména na sadě politických faktorů uvnitř a vně Afghánistánu, byť s důležitými bezpečnostními důsledky. Za stěžejní přispívající faktory lze považovat tuto kombinaci: prezidentské volby v USA v roce 2012 a prezidentské a parlamentní volby ve Francii v roce 2012, v rámci nichž je téma stažení vojsk z Afghánistánu velmi silně akcentováno; náhlá a zásadní změna politické orientace prezidenta Karzaje ve formě distancování se od spojenecké přítomnosti a snahy co nejdříve ukončit západní přítomnost. Důsledkem této politické konfigurace bude urychlené stažení USA a spojenců z Afghánistánu a zanechání bezpečnostního vaku v zemi. Následovat bude nárůst důležitosti střetu o povahu Afghánistánu jako státu včetně teritoriálních a politicko-ekonomických implikací. V občanské válce, jež bude následovat, proti sobě budou stát představitelé urbánní (kábulské) diaspory a regionálně založené domácí periferie (rurál a urbán mimo Kábul), která vždy bojuje proti externě vnucené centralizaci Afghánistánu. Cílem warlordů a Tálibánu, tj. hlavních účastníků mocenského střetu, nebude přímé ovládnutí Kábulu, kde bude koncentrována moc politiků rekrutujících se z afghánské diaspory. Půjde hlavně o ovládnutí politicko-ekonomické moci v regionech, kde jak Táliban, tak i warlordi budou spoléhat na lokální podporu tribálních struktur s tím, že výsledkem bude geograficky neucelené rozdělení teritoria. Dalším důsledkem nebude Afghánistán jako základna mezinárodního terorismu (viz zkušenost z podzimu 2001) ani unitární, tvrdě náboženský stát, nýbrž stát existující pouze *de iure* s kombinovanou politickou autoritou (privatizace vs. religionizace). Tálibán bude moci spoléhat na podporu Pákistánu (zejména zpravodajské služby ISI) a tím pádem se bude opět moci stát puristickým náboženským hnutím, zatímco warlordi budou znovu dominovat obchodu s drogami. Afghánistán se opět uzavře před sekulárním Západem a před „odpadlickými“ státy islámského světa.

Optimistický scénář pokračující tranzice a „afghanizace“ konfliktu jako scénář typu černé labutě

Tento scénář je odvozen od oficiálních úvah USA a NATO o způsobu předání konfliktu domácím politickým a bezpečnostním institucím v Afghánistánu. Scénář sází na omezení možných škod a to jak v oblasti bezpečnosti, tak

i politické. Spojenecká pozice se soustředí na důstojný odchod, nikoliv transformaci konfliktu. Ač je ve hře spousta negativních faktorů, které nahrávají pesimističtějším scénářům (viz níže), tento scénář některé z nich nebere dostatečně v potaz, a to hlavně z politických důvodů (konec volebního cyklu – zejména v USA a Francii, v kombinaci s celkovou nepopulárností a finanční náročností mise ISAF ve spojeneckých zemích). Významný destabilizační faktor v podobě problémů tzv. Durandovy linie je v tomto scénáři obvykle potlačen policy-makersy a Pákistán je oficiálně stále deklarován za spojence, byť reálná politická ambivalence USA a spojeneckých zemí k němu roste. Činnosti v tomto scénáři se stále více budou soustředit na přechod z bojových a podpůrných vojenských operací provinční rekonstrukční činnosti na tyto okruhy: nepřímý rozvoj a rekonstrukce, výcvik a mentoring. Co se týče prvního okruhu, nepřímý rozvoj bude stále více spoléhat na finanční příspěvky v oblasti rozvoje a sub-kontraktování nevládních aktérů (často domácích) pro tyto činnosti. Spojenecké země a mezinárodní organizace (OSN, EU) tak budou více podporovat oficiální rozvojovou pomoc, která nebude založena na modelu provinčního rekonstrukčního týmu. Ten bude stále více vnímán jako neefektivní nakládání s existujícími finančními prostředky (zejména finanční náročnost udržení vysoké úrovně bezpečnosti pro civilisty v těchto týmech) a jeho význam bude spíše spočívat v přemostování směrem ke spojenecké *exit strategii* (dle tohoto scénáře koordinované na úrovni koalice, solidární *all in, all out* model, nikoliv odchod úprkový). Těžiště procesu tranzice, čili předávání politické a bezpečnostní zodpovědnosti afghánským institucím, bude posunuto směrem k výcviku Afghánské národní armády (ANA) a Afghánské národní policie (ANP). Tento proces bude dále postupovat podle aktuálního vyhodnocení bezpečnostní situace v každé z afghánských provincií a stále bude založen na modelu několika odstupňovaných vln. S opačným bezpečnostním pohybem základního charakteru (tj. výrazné zhoršení bezpečnostní situace v zemi) scénář nepracuje.

Poznámky

- ¹ Hopkirk, Peter (2006): *The Great Game: On Secret Service in High Asia*. London: Kodansha International, s. 1.
- ² Kipling, Rudyard (2009): *Kim*. Cornwall: House of Stratus, s. 254.
- ³ Taktéž známa pod jmény Amu Darya a řeka Oxus.
- ⁴ Glazebrook, Philip (1996): *Journey to Khiva: A Writers Search for Central Asia*. Oxford: Oxford University Press, s. 180.
- ⁵ Hopkirk, Peter (2006): op. cit., s. 17.
- ⁶ Khordakovskiy, Michael–Maclachlan, Patricia L. (2006): *Where Two Worlds Met: The Russian State And the Kalmyk Nomads. 1600–1771*. New York: Cornell University Press, s. 159.
- ⁷ Allworth, Edward (1990): *The modern Uzbeks: From the fourteenth century to the present: A cultural history*. Stanford: Hoover Press, s. 95.
- ⁸ Fremont-Barnes, Gregory (2009): *The Anglo-Afghan Wars 1839–1919*. Oxford: Osprey Publishing, s. 14.
- ⁹ Rasanayagam, Angelo (2005): *Afghanistan: A Modern History*. London: I. B. Tauris, s. XVII.
- ¹⁰ Fremont-Barnes, Gregory (2009): op. cit., s. 11.
- ¹¹ Riddick, John F. (2006): *The History of British India: A chronology*. Westport: Publishing Group, s. 42.
- ¹² Fremont-Barnes, Gregory (2009): op. cit., s. 19.
- ¹³ Vogelsang, Willem (2002): *The Afghans*. Oxford: Wiley-Blackwell, s. 247.
- ¹⁴ Marek, Jan (2006): *Dějiny Afghánistánu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 174.
- ¹⁵ Fremont-Barnes, Gregory (2006): op. cit., s. 23.
- ¹⁶ Vogelsang, Willem (2002): op. cit., s. 248.
- ¹⁷ Marek, Jan (2006): op. cit., s. 175.
- ¹⁸ Elgood, Robert (1995): *Firearms of the Islamic world in the Tareq Rajab Museum, Kuwait*. London: I. B. Tauris, s. 121.
- ¹⁹ Beveridge, Henry (1862): *A comprehensive history of India, civil, military and social*. London: Blackie, s. 414.
- ²⁰ Marek, Jan (2006): op. cit., s. 176.
- ²¹ Willcocks, James–Graham, Helen (1904): *From Kabul to Kumassi*. London: John Murray, s. 22.
- ²² Fremont-Barnes, Gregory (2006): op. cit., s. 29.
- ²³ Hopkirk, Peter (2006): op. cit., s. 268.

- ²⁴ Hanifi, Shah Mahmoud (2011): *Connecting Histories of Afghanistan: Market Relations and State Formation on a Colonial Frontier*. Stanford: Stanford University Press, s. 99.
- ²⁵ Moss, Walter (2005): *A History of Russia: Since 1855*. London: Anthem Press, s. 65.
- ²⁶ Volodarsky, Mikhail (1994): *The Soviet Union and Its Southern Neighbours: Iran and Afghanistan 1917–1933*. Ilford: Routledge, s. 10.
- ²⁷ Magnus, Ralph H.–Naby, Eden (1998): *Afghanistan: Mullah, Marx and Mujahid*. Boulder, Colo: Westview Press, s. 35.
- ²⁸ Fremont-Barnes, Gregory (2006): op. cit., s. 54.
- ²⁹ Emadi, Hafizullah (2005): *Culture and Customs of Afghanistan*. Westport, CT: Greenwood Publishing Group, s. 30.
- ³⁰ Hopkirk, Peter (2006): op. cit., s. 389.
- ³¹ Vogelsang, Willem (2010): *Dějiny Afghánistánu*. Praha: Grada Publishing, s. 257.
- ³² Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 14.
- ³³ Barfield, Thomas (2010): *Afghanistan: A Cultural and Political History*. Princeton: Princeton University Press, s. 177.
- ³⁴ Marek, Jan (2006): op. cit., s. 223.
- ³⁵ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 17.
- ³⁶ Marek, Jan (2006): op. cit., s. 229.
- ³⁷ Fremont-Barnes, Gregory (2006): op. cit., s. 81.
- ³⁸ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 19.
- ³⁹ Marek, Jan (2006): op. cit., s. 229.
- ⁴⁰ Gopalakrishnan, Ramamoorthy (1982): *The Geography and Politics of Afghanistan*. New Delhi: Concept Publishing Company, s. 97.
- ⁴¹ Misaq, Nabi (2006): *Afghanistan: Political Frailty and External Interference*. London & New York: Taylor & Francis.
- ⁴² Braithwaite, Rodric (2011): *Afgantsy: The Russians in Afghanistan, 1979–1989*. Oxford: Oxford University Press.
- ⁴³ Chauprade, Aymeric–Thual, François (1998): *Dictionnaire de géopolitique: états, concepts, auteurs*. Paris: Ellipses.
- ⁴⁴ „Brzezinski: la CIA est entrée en Afghanistan avant les Russes“. *Le Nouvel Observateur*, 15.–21. 1. 1998, s. 76.
- ⁴⁵ Kepel, Gilles (2002): *Jihad: The Trail of Political Islam*. Cambridge: Belknap, s. 111–113.
- ⁴⁶ Amstutz, Bruce J. (1986): *Afghanistan: The First Five Years of Soviet Occupation*. Washington D.C.: NDU Press, s. 89.
- ⁴⁷ Kakar, M. Hassan (2012): *The Soviet Invasion and the Afghan Response, 1979–1982*. Berkeley: University of California Press (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.scribd.com/doc/34816526/M-Hassan-Kakar-AFGHANISTAN-The-Soviet-Invasion-and-the-Afghan-Response-1979-1982.
- ⁴⁸ Moshref, Rameen (2012): „The Role of Afghanistan in the Fall of the USSR“. *Afghanistan Online* (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.afghan-web.com/history/articles/ussr.html.
- ⁴⁹ Cohen, Richard (1988): „The ‚Soviets‘ Vietnam“. *The Washington Post*, 22. 4. 1988 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.highbeam.com/doc/1P2-1252421.html.
- ⁵⁰ Kalugin, Oleg (2009): „How We Invaded Afghanistan“. *Foreign Policy*, 11. 12. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.foreignpolicy.com/articles/2009/12/11/how_we_invaded_afghanistan.
- ⁵¹ Roy, Oliver (1990): *Islam and Resistance in Afghanistan*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 87.
- ⁵² Cohen, Richard (1988): op. cit.

- ⁵³ Nawroz, Mohammad Yahya–Grau, Lester W. (1996): „The Soviet War in Afghanistan: History and Harbinger of Future War?“. June 1996 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.ciaonet.org/cbr/cbr00/video/cbr_ctd/cbr_ctd_52.html.
- ⁵⁴ První diskreditací byla berlínská krize 1948–1949, kdy se SSSR zdiskreditoval v očích demokratické veřejnosti v západní Evropě. Druhá diskreditace přišla v srpnu 1968, kdy SSSR ztratil v očích světové levice. Potom mu už zbyly pouze rozvojové země, aby i u nich ztratil poslední zbytky důvěry právě po invazi do Afghánistánu.
- ⁵⁵ Simon, Steven–Benjamin, Daniel (2001): „The Terror“. *Survival* 43, 4 (2001): 10.
- ⁵⁶ Tento výraz použil Francois Heisbourg k označení závažnosti teroristického útoku z 11. 9. 2001 a jeho možných důsledků pro světovou ekonomiku. Domnívá se, že bude následovat ještě větší celosvětová recese než po válce v Perském zálivu (1991).
- ⁵⁷ Conte, Alex (2005): *Security in the 21st Century*. London: Ashgate, s. 108.
- ⁵⁸ Jedná se o bombu o celkové váze jedné tuny, která je na cíl naváděna systémem GPS (*Global Positioning System*).
- ⁵⁹ Isnard, Jacques (2001a): „Le B – 1, bombardier le plus ‚rentable‘ de l’armée américaine“. *Le Monde*, 29. 12. 2001.
- ⁶⁰ Isnard, Jacques (2001b) „Afghanistan, du cavalier au Predator“. *Le Monde*, 20. 12. 2001.
- ⁶¹ Perle, Richard (2002): „The United States Must Strike at Saddam Hussein“. *International Herald Tribune*, 5.–6. 1. 2002.
- ⁶² Bird, Kai–Sherwin, Martin (2001): „A Fair Foreign Policy Is the Best Defense“. *International Herald Tribune*, 13. 12. 2001.
- ⁶³ Spindler, Andrew–Walker, John (2001): „For a Safe World, Promote the Rule of Law and Sound Banking“. *International Herald Tribune*, 17. 10. 2001.
- ⁶⁴ Lewis, Flora (2001): „The U. S. Must Sustain This Valued Coalition“. *International Herald Tribune*, 14. 12. 2001.
- ⁶⁵ President George W. Bush (2001): „President Speaks on War Effort to Citadel Cadets“. The White House (staženo 6. 4. 2012). On-line: georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/12/20011211-6.html.
- ⁶⁶ Litwak, Robert S (2002–2003): „The New Calculus of Pre–emption“. *Survival* 44, 4 (2002–2003): 67.
- ⁶⁷ Je to bývalý analytik CIS specializující se na Irák a jeho armádu. V době zveřejnění svých analýz již byl ředitelem výzkumu na Saban Center for Middle East Policy.
- ⁶⁸ Pollack, Kenneth (2002): „He’s too unreasonable for deterrence“. *International Herald Tribune*, 28–29. 9. 2002.
- ⁶⁹ Calleo, David P. (2004): „The Broken West“. *Survival* 46, 3 (2004): 31.
- ⁷⁰ „The National Security Strategy of the USA“ (2012). The White House (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
- ⁷¹ Mallaby, Sebastian (2002): „War might be the easy part“. *International Herald Tribune*, 17. 9. 2002.
- ⁷² SIPRI Yearbook (2008): *Armaments, Disarmament and International Security*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute, s. 225.
- ⁷³ President Barack Obama (2009): „The New Way Forward – The President’s Address“. The White House (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.whitehouse.gov/blog/2009/12/01/new-way-forward-presidents-address.
- ⁷⁴ „Geopolitical Fault Lines – The Case of Afghanistan“ (2011). ISN, *International Relations and Security Network*, 5. 12. 2011 (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.isn.ethz.ch/isn/Current

- Affairs/Special-Feature/Detail?lng=en&id=134666&tabid=134664&contextid774=134666&contextid775=134664&dynrel=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233,4888caa0-b3db-1461-98b9-e20e7b9c13d4.
- ⁷⁵ Barry Buzan, Barry-Weaver, Ole-de Wilde, Jaap (1997): *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers INC, s. 2.
- ⁷⁶ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 162.
- ⁷⁷ „Durand Line Agreement (1893): Agreement between Amir Abdur Rahman Khan, G. C. S. I., and Sir Henry Mortimer Durand, K. C. I. E., C. S. I.“ 12. 11. 1893, *Khyber.org* (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.khyber.org/pashtohistory/treaties/durandagreement.shtml.
- ⁷⁸ Rais, Rasul Bakhsh (2008): *Recovering the Frontier State: War, Ethnicity, and State in Afghanistan*. Lanham: Lexington Books, s. 182.
- ⁷⁹ Kapila, Subhash (2009): „Afghanistan and Pakistan: Comparative Analysis of Geo-strategic and Geo-political Significance“. Paper no. 3139. *South Asia Analysis Group*, 8. 4. 2009 (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.southasiaanalysis.org/papers32/paper3139.html.
- ⁸⁰ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 181.
- ⁸¹ Rais, Rasul Bakhsh (2008): op. cit., s. 182.
- ⁸² Ibid.
- ⁸³ Harpviken, Kristian Berg (2010): *Afghanistan in a Neighborhood Perspective. PRIO Paper*. Oslo: PRIO, s. 8.
- ⁸⁴ „President Obama’s Afghanistan-Pakistan (Af-Pak) Strategy“ (2009). U. S. Department of State, Gen. James Jones, 27. 3. 2009. On-line: fpc.state.gov/120965.htm.
- ⁸⁵ Harpviken, Kristian Berg (2010): op. cit., s. 1.
- ⁸⁶ Quinion, Michael „Afpak“ (2012). *World Wide Words* (staženo 3. 4. 2012). On-line: www.worldwidewords.org/turnsofphrase/tp-afp1.htm.
- ⁸⁷ Rogin, Josh (2010): „Team Obama scuttles the term Afpak“. *Foreign Policy*, 20. 1. 2010 (staženo 17. 3. 2012). On-line: thecable.foreignpolicy.com/posts/2010/01/20/team_obama_scuttles_the_term_afpak.
- ⁸⁸ Baker, Peter-Cooper, Helene-Mazzetti, Mark (2011): „Bin Laden Is Dead, Obama says“. *The New York Time*, 1. 5. 2011 (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.nytimes.com/2011/05/02/world/asia/osama-bin-laden-is-killed.html?pagewanted=all.
- ⁸⁹ Bajoria, Jayshree (2010): „Lashkar-e-Taiba (Army of the Pure)“. *Council on Foreign relations*, 14. 1. 2010 (staženo 18. 3. 2012). On-line: www.cfr.org/pakistan/lashkar-e-taiba-army-pure-aka-lashkar-e-tayyiba-lashkar-e-toiba-lashkar-taiba/p17882.
- ⁹⁰ Kapila, Subhash (2009): op. cit.
- ⁹¹ Mojtahed-Zadeh, Pirouz (2004): *Small Players of the Great Game*. London: Routledge Curzon, s. 41.
- ⁹² Ali, Rehan J. (2008): *The Iranian Revolution of 1979: Theoretical approaches and economic causes*. Wahington D. C.: ProQuest, s. 1.
- ⁹³ Harpviken, Kristian Berg (2010): op. cit., s. 16.
- ⁹⁴ Christensen, Asger (1995): *Aiding Afghanistan: the background and prospects for reconstruction in a fragmented society*. Copenhagen: NIAS press, s. 110.
- ⁹⁵ Harpviken, Kristian Berg (2010): op. cit., s. 17.
- ⁹⁶ Bush, George W. (2002): „State of the Union address, 29. January 2002.“ Miller Center, University of Virginia (staženo 20. 3. 2012). On-line: millercenter.org/president/speeches/detail/4540.
- ⁹⁷ Rais, Rasul Bakhsh (2008): op. cit., s. 182, 199.

- ⁹⁸ Milani, Mohsen M. (2010): „Why Karzai Needs Iran“. *The New York Times*, 26. 10. 2010 (staženo 20. 3. 2012). On-line: www.nytimes.com/roomfordebate/2010/10/25/what-does-irans-cash-buy-in-afghanistan-why-karzai-needs-iran.
- ⁹⁹ Wolpert, Stanley A. (1999): *India*. Berkley: University of California Press, s. 244.
- ¹⁰⁰ Wirsing, Robert G. (1998): *India, Pakistan and the Kashmir Dispute: On Regional Conflict and Its Resolution*. New York: Palgrave Macmillan, s. 2.
- ¹⁰¹ Buzan, Barry–Wæver, Ole (2003): *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 106.
- ¹⁰² Harpviken, Kristian Berg (2010): op. cit., s. 10.
- ¹⁰³ Patience, Martin (2012): „Afghan bomb strikes Indian embassy“. *BBC NEWS* (staženo 10. 4. 2012). On-line: news.bbc.co.uk.
- ¹⁰⁴ Tarzi, Amin (2006): „Afghanistan: Kabul’s India Ties Worry Pakistan“. *Radio Free Europe, Radio Liberty*, 16. 4. 2006 (staženo 20. 3. 2012). On-line: www.rferl.org/content/article/1067690.html.
- ¹⁰⁵ Harpviken, Kristian Berg (2010): op. cit., s. 13.
- ¹⁰⁶ Rehmat, Adnan (2011): „Sky Wars: Pakistan, India and China“. *DAWN.COM*, 26. 5. 2011 (staženo 20. 3. 2012). On-line: www.dawn.com/2011/05/24/sky-wars-pakistan-india-and-china.html.
- ¹⁰⁷ Gill, Bates (2010): *Rising Star: China’s New Security Diplomacy*. Washington D. C.: Brookings Institution Press, s. 120.
- ¹⁰⁸ Rashid, Ahmed (2002): *Taliban: Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia*. New York: I. B. Tauris, s. 120.
- ¹⁰⁹ Buzan, Barry–Wæver, Ole (2003): op. cit.
- ¹¹⁰ Galeotti, Mark (1995): *Afghanistan: The Soviet Union’s last war*. London: Routledge.
- ¹¹¹ Marek, Jan (2006): op. cit., s. 279.
- ¹¹² Burke, Jason (1994): *Al-Qaeda: The True Story of Radical Islam*. London: I. B. Tauris: s. 80–81.
- ¹¹³ Ibid.
- ¹¹⁴ Zaloga, Steven J. (2006): *SCUD Ballistic Missile and Launch Systems 1955–2005*. Oxford: Osprey publishing, s. 39.
- ¹¹⁵ Gutman, Roy (2008): *How We Missed the Story: Osama Bin Laden, the Taliban and the Hijacking of Afghanistan*. Washington D. C.: United States Institute of Peace Press, s. 304.
- ¹¹⁶ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 139.
- ¹¹⁷ Marek, Jan (2006): op. cit., s. 281.
- ¹¹⁸ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 140.
- ¹¹⁹ „Afghanistan, The Fall of Kabul, April 1992“ (1992). Library of Congress Country Studies (staženo 22. 2. 2012). On-line: lcweb2.loc.gov/frd/cs/aftoc.html.
- ¹²⁰ Ibid.
- ¹²¹ Tomsen, Peter (2011): *The Wars of Afghanistan: Messianic Terrorism, Tribal Conflicts, and the Failures of Great Powers*. New York: Public Affairs, s. 487.
- ¹²² Marek, Jan (2006): op. cit., s. 283.
- ¹²³ Saikal, Amin (2001): „The Rabbani Government, 1992–1996“. In: Maley, William (ed.): *Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taliban*. London: C Hurst & Co Publishers Ltd., s. 29–42.
- ¹²⁴ „Blood-Stained Hands: Past Atrocities in Kabul and Afghanistan’s Legacy of Impunity“ (2012). *Human Rights Watch* (staženo 22. 2. 2012). On-line: www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghan_nistan0605.pdf.
- ¹²⁵ Nojumi, Neamatollah (2002): *The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War, and the Future of the Region*. New York: Palgrave Macmillan, s. 25.

- ¹²⁶ Marten, Kimberley (2006–2007): „Warlordism in Comparative Perspective“. *International Security* 31, 3: 46.
- ¹²⁷ Reno, William (2002): „Mafiya Troubles, Warlord Crises“. In: Beissinger, Mark–Young, M. Crawford (eds.): *Beyond State Crisis?: Post-Colonial Africa and Post-Soviet Eurasia in Comparative Perspective*. Washington D. C.: Woodrow Wilson Center Press, s. 105.
- ¹²⁸ Rais, Rasul Bakhsh (2008): op. cit., s. 18.
- ¹²⁹ Marek, Jan (2006): op. cit., s. 285.
- ¹³⁰ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 143.
- ¹³¹ Barfield, Thomas (2010): *Afghanistan: A Cultural and Political History*. Princeton: Princeton University Press, s. 255.
- ¹³² Ibid.
- ¹³³ Rashid, Ahmed (2002): op. cit., s. 23.
- ¹³⁴ Ibid.
- ¹³⁵ Ibid.
- ¹³⁶ Misdaq, Nabi (2006): op. cit., s. 175.
- ¹³⁷ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 145.
- ¹³⁸ Marek, Jan (2006): op. cit., s. 287.
- ¹³⁹ Rashid, Ahmed (2002): op. cit., s. 35.
- ¹⁴⁰ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 149.
- ¹⁴¹ Nojumi, Neamatollah (2002): op. cit., s. 151.
- ¹⁴² Rashid, Ahmed (2002): op. cit., s. 49.
- ¹⁴³ Dupree, Nancy Hatch (2001): „Afghan Woman under the Taliban“. In: Maley, William (ed.): *Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taliban*. London: C Hurst & Co Publishers Ltd., s. 145–166.
- ¹⁴⁴ Rasanayagam, Angelo (2005): op. cit., s. 155.
- ¹⁴⁵ „The Failed States Index 2005–2011“. The Fund for Peace. On-line: www.fundforpeace.org.
- ¹⁴⁶ Fetweis, Christopher (2010): „Threat and Anxiety in US Foreign Policy“. *Survival*, 52.
- ¹⁴⁷ Singh, Robert (2009): „Neo-conservatism. Theory and Practice“. In: Parmar, I.–Miller, L.–Ledwidge, M. (eds.): *New Directions in US Foreign Policy*, London: Routledge, s. 32–47.
- ¹⁴⁸ Ikenberry, John (et al.) (2009): *The Crisis of American foreign policy: Wilsonianism in the twenty-first century*. Princeton: Princeton University.
- ¹⁴⁹ Daniel, Sara (ed.) (2008): *Guerres d'aujourd'hui: pourquoi ces conflits? Peut-on les résoudre?* Paris: Delavilla, s. 37; Rubin, Barnett R. (2006): *Afghanistan's Uncertain Transition from Turmoil to Normalcy*. Council on Foreign Relations.
- ¹⁵⁰ Založeno na Dobbins, James–Jones, Seth G.–Crane, Keith–DeGrasse, Beth Cole (2007): „The Beginner's Guide to Nation-Building“. *RAND*.
- ¹⁵¹ Dobbins, James (2007): „Ending Afghanistan's Civil War“. *RAND*, leden 2007 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.rand.org/pubs/testimonies/2007/RAND_CT271.pdf.
- ¹⁵² „Afghanistan State Building, Sustaining Growth, and Reducing Poverty. A Country Economic Report“. *World Bank* (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.wds.worldbank.org/external/default/WDContentServer/WDSPIB/2004/09/15/000160016_200409151113121/Rendered/PDF/295510AF.pdf.
- ¹⁵³ „Security Council 2001 document page“ (2001). *The United Nations*, Document S-2001-1154 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.undemocracy.com/S-2001-1154/page_9.
- ¹⁵⁴ Rubin, Barnett R. (2006): op. cit., s. 36.
- ¹⁵⁵ Ibid., s. 26.

- ¹⁵⁶ Saikal, Amin (2010): „Afghanistan. A state in crisis“. In: Cavelti, Dunn–Mauer, Victor (eds.): *The Routledge handbook of security studies*. London: Routledge.
- ¹⁵⁷ Balencie, Jean-Marc–de La Grange (2005): *Les nouveaux mondes rebelles: Conflits, terrorisme et contestations*. Waterloo: Éditions Michalon, s. 333.
- ¹⁵⁸ „The War in Afghanistan“ (2011). Military Balance, Chapter One, s. 11.
- ¹⁵⁹ Saikal, Amin (2010): op. cit., s. 360.
- ¹⁶⁰ Citováno dle: Follorou, Jacques (2012): „En Afghanistan, le mouvement Taliban semble convaincre de sa légitimité à reprendre les rennes du pays“. *Le Monde*, 4. 2. 2012
- ¹⁶¹ Ibid.
- ¹⁶² Borger, Julian (2012): „Taliban believe they will take over from US and NATO in Afghanistan – report“. *The Guardian*, 1. 1. 2012 (staženo 6. 3. 2012). On-line: www.guardian.co.uk/world/2012/feb/01/taliban-afghanistan-leaked-report-pakistan.
- ¹⁶³ „Secret report: Taliban backed by Pakistan, gaining ground“ (2012). *World War 4 Report* (staženo 6. 4. 2012). On-line: ww4report.com/node/10781.
- ¹⁶⁴ „The Situation in Afghanistan and its Implications for International peace and Security: Report to Secretary General“ (2008). United Nations, 23. 9. 2008, s. 16–18 (staženo 29. 2. 2012). On-line: daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/511/79/PDF/N0851179.pdf?OpenElement.
- ¹⁶⁵ Ahmed Rashid (2008): *Descent into Chaos: How the War against Islamic Extremism is Being Lost in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*. London: Allen Lane, s. 401.
- ¹⁶⁶ Fussman, Gérard (2008): „Pour les Afghans, les forces de l’OTAN sont une armée d’occupation“. *Le Monde*, 29. 8. 2008.
- ¹⁶⁷ Zvláště varovným projevem této skutečnosti bylo zabití deseti francouzských vojáků v létě 2008.
- ¹⁶⁸ Zecchini, Laurent (2008): „Les deux guerres d’Afghanistan“. *Le Monde*, 15. 9. 2008.
- ¹⁶⁹ Rubin, Barnett R. (2008): „Afghanistan“. In: Daniel, Sara (ed.): *Guerres d’aujourd’hui. Pourquoi ces conflits? Peut-on les résoudre?* Paris: Éditions Delavilla, s. 25.
- ¹⁷⁰ Ibid., s. 41.
- ¹⁷¹ Brahimi, Lakhdar (2008): „Ce qu’il faut faire en Afghanistan“. In: Daniel, Sara (ed.): *Guerres d’aujourd’hui. Pourquoi ces conflits? Peut-on les résoudre?* Paris: Éditions Delavilla, s. 78–83.
- ¹⁷² Bacevich, Andrew (2009): *The Limits of power: the end of American exceptionalism*. New York: Henry Holt.
- ¹⁷³ „Southern Afghanistan COIN Operations. Tactics, Techniques and Procedures“ (2006). *Handbook*, Center for Army Lessons Learned (CALL), říjen 2006, s. 4 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.scribd.com/doc/30865943/Southern-Afghanistan-COIN-Operations-Tactics-Techniques-and-Procedures.
- ¹⁷⁴ Ibid., s. 5–6.
- ¹⁷⁵ Rubin, Barnett R. (2006): op. cit., s. 12.
- ¹⁷⁶ Beaumont, Peter (2008): „Fear, disillusion and despair: notes from a divided land as peace slips away“. *The Observer*, 8. 6. 2008.
- ¹⁷⁷ „Southern Afghanistan COIN Operation“. On-line: www.nefafoundation.org/miscellaneous/FeaturedDocs/COINOps_SAFgh.pdf
- ¹⁷⁸ Karzai, Hekmat (2006): *Afghanistan and the Globalisation of Terrorist Tactics*. Singapur: Institute of Defence and Strategic Studies.
- ¹⁷⁹ Bliže viz např. Nougayrede, Natalie (2009): „En Afghanistan, les Français confrontés à la méfiance“. *Le Monde*, 16. 3. 2009.
- ¹⁸⁰ „Annual Defence Report“. *Jane’s Defence Weekly* 43, Issue 50.
- ¹⁸¹ Rubin, Barnett R. (2006): op. cit., s. 20.

- ¹⁸² Rubin, Barnett R. (2007): „Saving Afghanistan. Taliban Resurgent“. *Foreign Affairs* 86, 1: 57–78.
- ¹⁸³ Roberts, Adam (2009): „Doctrine and Reality in Afghanistan“. *Survival*, 51: 32.
- ¹⁸⁴ „Afghanistan: UN ‚Taliban Infiltré‘ Responsable de la mort des soldats français“ (2012). *Le Nouvel Observateur*, 21. 1. 2012. On-line: fr.news.yahoo.com/taliban-infiltré-responsable-mort-soldats-fran.
- ¹⁸⁵ „Afghanistan: Sarkozy Évoque un Retrait des Troupes après la mort de 4 soldats français“ (2012). *Le Figaro*, 20. 1. 2012. On-line: fr.news.yahoo.com/afghanistan-sarkozy-évoque...mort-4-111449801.html.
- ¹⁸⁶ „Complex irregular warfare: the privatisation of force“ (2006). *The Military Balance*, 106, 1: 411.
- ¹⁸⁷ *Ibid.*, s. 414–415.
- ¹⁸⁸ „M1 Abrams Main Battle Tank“ (2012). *GlobalSecurity.org* (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.globalsecurity.org/military/systems/ground/m1-specs.htm.
- ¹⁸⁹ „United Nations Statistics Division, Environment Statistics – Country Snapshots“ (2012). *United Nations Statistics Division* (staženo 29. 2. 2012). On-line: unstats.un.org/unsd/environment/Questionnaires/country_snapshots.htm.
- ¹⁹⁰ „Facts on Military Fuel Consumption“ (2008). *USA Today*, The Associated Press, 2. 4. 2008 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.usatoday.com/news/washington/2008-04-02-2602932101_x.htm.
- ¹⁹¹ Conover, Joseph–Husted, Harry–MacBain, John–McKee, Heather (2004): „Logistics and Capability Implications of a Bradley Fighting Vehicle with a Fuel Cell Auxiliary Power Unit“. *SAE Technical Papers Series*, 8.–11. 3. 2004 (staženo 29. 2. 2012). On-line: delphi.com/pdf/techpapers/2004-01-1586.pdf.
- ¹⁹² „Iraq: Food insecurity on the rise, says official“ (2012). *IRIN humanitarian news and analysis* (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.irinnews.org/report.aspx?ReportId=86926.
- ¹⁹³ Kennedy, Kelly (2011): „Navy researcher links toxins in war-zone dust to ailments“. *USA Today*, 14. 5. 2011 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.usatoday.com/news/military/2011-05-11-Iraq-Afghanistan-dust-soldiers-illnesses_n.htm.
- ¹⁹⁴ Al-Azzawi, Souad et al. (2003): *Environmental Pollution Resulting From the Use of Depleted Uranium Weaponry Against Iraq During 1991*. Hamburg: World International Conference on DU, s. 41 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.grassrootspace.org/wuwc_reader2_science.pdf.
- ¹⁹⁵ Bertell, Rosalie (2006): „Depleted Uranium: All the questions about DU and Gulf War Syndrome are not yet answered“. *International Journal of Health Service*, 36, 3: 503–520.
- ¹⁹⁶ Chulov, Martin (2009): „The Dust Bowl of Babylon. Are crippling droughts the next great threat to Iraq?“. *Mother Jones*, 14. 12. 2009 (staženo 29. 2. 2012). On-line: motherjones.com/politics/2009/12/dust-bowl-babylon-iraq-drought#.
- ¹⁹⁷ „Troops in Contact. Airstrikes and Civilian Deaths in Afghanistan“ (2008): *Human Rights Watch*, září 2008, s. 2 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanista-n0908webwcover_0.pdf.
- ¹⁹⁸ Namdar, Asieh (2012): „Afghan Orphanseembark on U.S. road trip“. *CNN*, 10. 2. 2012 (staženo 29. 5. 2012). On-line: edition.cnn.com/2012/02/03/world/americas/afghanistan-orphanage-tour/index.html; „Occupation’s Toll: 5 Million Iraqi Children Orphaned“ (2007). *AlterNet World*, 18. 12. 2007 (staženo 29. 5. 2012). On-line: www.alternet.org/world/70886/?page=entire.
- ¹⁹⁹ Meyer, Sarah (2005): „What Kind of Incendiary Bomb Was Used Against People in Iraq“. *The Global Research*, 14. 11. 2005 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=1226.

- 200 Al-Azzawi, Souad N. (2009): „The Responsibility of the US in Contaminating Iraq with Depleted Uranium“. *The Global Research*, 8. 11. 2009 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=15966.
- 201 Divertito, Stefania (2009): *Sentenza storica del tribunale di Firenze. Riconosciuto il nesso di causalità tra cancro e uranio impoverito*, 13. 1. 2009 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.peacelink.it/disarmo/a/28323.html.
- 202 Ghazi, Jalal (2010): „Cancer Spreading In Iraq due to Depleted Uranium Weapons“. *The Daily Censored*, 10. 1. 2010 (staženo 29. 2. 2012). On-line: dailycensored.com/2010/01/10/cancer-spread-ing-in-iraq-due-to-depleted-uranium-weapons/.
- 203 Ghazi, Jalal (2010): „Cancer. The Deadly Legacy of the Invasion of Iraq“. *New America Media, News Digest*, 6. 1. 2010 (staženo 29. 2. 2012). On-line: news.newamericamedia.org/news/view_article.html?article_id=80e260b3839daf2084fdeb0965ad31ab.
- 204 Schulz, Kathryn (2012): „Life in Hell“. *Foreign Policy*, 12. 1. 2010 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.foreignpolicy.com/articles/2010/01/12/life_in_hell.
- 205 Balzacq, Thierry (2010): „Constructivism and Securitization Studies“. In: Cavelti, Myriam Dunn-Mauer, Victor (eds.): *Handbook of Security Studies*. London: Routledge, s. 65–66.
- 206 „Déclaration du Sommet de Riga“ (2006). *NATO Online library*, 29. 11. 2006 (staženo 6. 3. 2012). On-line: www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150f.htm.
- 207 Freedman, Lawrence (2006–2007): „Iraq, Liberal Wars and Illiberal Containment“, *Survival*, 48, 4: 52.
- 208 Snyder, Glenn H. (1997): *Alliance Politics*. Ithaca, New York: Cornell University Press, s. 180–183.
- 209 „EU engagement in Afghanistan“ (2006). *EU Council Secretariat*, Factsheet AFG/01, November 2006 (staženo 6. 3. 2012). On-line: www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/esdp/91660.pdf.
- 210 „EU-Afghanistan Joint Declaration. Committing to a new EU-Afghan Partnership“ (2005). *Press releases RAPID*, 16. 11. 2005 (staženo 6. 3. 2012). On-line: europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/05/299&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en.
- 211 „Strengthening EU Action in Afghanistan and Pakistan“ (2009). *2791 External relations Council meeting*, Luxembourg, 27. 11. 2009, s. 4.
- 212 „Islamic Republic of Afghanistan 2007–2013“. Country Strategy Paper, *European Commission*, s. 3 (staženo 7. 3. 2012). eeas.europa.eu/afghanistan/csp/07_13_en.pdf.
- 213 „Kabul Conference: HR/VP Catherine Ashton to reaffirm the EU’s long-term commitment to Afghanistan“ (2010). *Europa Press Releases*, Brusel, 19. 7. 2010 (staženo 7. 3. 2012). On-line: europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/981&type=HTML.
- 214 „EU Statement in response to the presentation on ‚ISAF’s mission and its Implications on the OSCE participating States““. FSC-PC.DEL/33/09, *OSCE Joint FSC-PC meeting No. 41*, Videň, 14. 10. 2009 (staženo 7. 3. 2012). On-line: www.delvie.ec.europa.eu/en/eu_osce/eu_statements/2009/October/Joint%20FSC-PC%20-%20EU%20statement.pdf.
- 215 Srovnaj Bennett, Andrew–Lepgold, Joseph–Unger, Danny (1994): „Burden-Sharing in the Persian Gulf War“. *International Organisation*, 48, 1: 39–75; Khanna, Jyoti–Sandler, Todd (1996): „NATO burden-sharing: 1960–1992“. *Defence and Peace Economics*, 8, 1: 101–120; Hartley, Keith–Sandler, Todd (1999): „NATO Burden-Sharing: Past and Future“. *Journal of Peace Research*, 36, 6: 665–680; DiNardo, R. L.–Hughes, Daniel J. (2001): „Germany and Coalition Warfare in the World Wars: A Comparative Study“. *War in History*, 8, 2: 166–190; Shimizu, Hirofumi–Sandler, Todd (2003): „NATO Peacekeeping and Burden Sharing: 1994–2000“. *Public Finance Review*, 31, 2: 123–143; Auerswald, David P. (2004): „Explaining Wars of Choice: An Integrated Decision Mo-

- del of NATO Policy in Kosovo“. *International Studies Quarterly*, 48, 3: 631–662; Wilkins, T. S. (2006): „Analysing Coalition Warfare from an Intra-Alliance Politics Perspective: The Normandy Campaign 1944“. *Journal of Strategic Studies*, 29, 6: 1121–1150; Kreps, Sarah E. (2007): „The 1994 Haiti Intervention: A Unilateral Operation in Multilateral Clothes“. *Journal of Strategic Studies*, 30, 3: 449–474; Fang, Songying–Ramsay, Kristopher W. (2007): „Burden-sharing in Non-binding Alliances“. Článek čekající na publikaci (staženo 23. 6. 2008). On-line: www.polisci.umn.edu/~sfang/alliances%20JCR%202.0.pdf; Ringsmose, Jens (2009): „Paying for Protection: Denmark’s Military Expenditure during the Cold War“. *Cooperation and Conflict*, 44, 73; Kreps, Sarah E. (2010): „Elite Consensus as a Determinant of Alliance Cohesion: Why Public Opinion Hardly Matters for NATO-led Operations in Afghanistan“. *Foreign Policy Analysis*, 6: 191–215.
- ²¹⁶ Rumsfeld, Donald H. (2001): „Secretary Rumsfeld Media Stakeout in Washington“. *Secretary of Defense*, 23. 9. 2001. On-line: www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=1926; Eberhart, Dave (2011): „Rumsfeld: Coalition Must Not Determine the Mission“. *NewsMax.com*, 7. 11. 2001. On-line: archive.newsmax.com/archives/articles/2001/11/7/152709.shtml.
- ²¹⁷ Kreps, Sarah E. (2007): op. cit., s. 449–474.
- ²¹⁸ Wilkins, T. S. (2006): op. cit., s. 1121–1150.
- ²¹⁹ Jedná se zejména o tzv. *NATO’s Strategic Airlift Interim Solution (SALIS)* a dále *Strategic Airlift Capability (SAC)*.
- ²²⁰ Fang, Songying–Ramsay, Kristopher W. (2007): op. cit.
- ²²¹ Bennett, Andrew–Lepgold, Joseph–Unger, Danny (1994): op. cit., s. 39–75.
- ²²² Fang, Songying–Ramsay, Kristopher W. (2007): op. cit., s. 4.
- ²²³ Bennett, Andrew–Lepgold, Joseph–Unger, Danny (1994): op. cit., s. 39–75.
- ²²⁴ Srovnej Ringsmose, Jens (2009): op. cit.; Kimball, Anessa L. (2010): „Political survival, policy distribution, and alliance formation“. *Journal of Peace Research*, 47, 407.
- ²²⁵ Kreps, Sarah E. (2010): op. cit., s. 191–215.
- ²²⁶ Bennett, Andrew–Lepgold, Joseph–Unger, Danny (1994): op. cit., s. 39–75.
- ²²⁷ Srovnej Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.) (2011): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge.
- ²²⁸ Behr, Timo (2011): „Germany and Regional Command-North: ISAF’s weakest link?“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 42–64.
- ²²⁹ Račius, Egdūnas (2011): „Trials and tribulations of the Lithuanian participation in the NATO ISAF mission“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 261–277.
- ²³⁰ Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): op. cit.
- ²³¹ Maley, William (2011): „PRT activity in Afghanistan: The Australian experience“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 135.
- ²³² Hoadley, Stephen (2011): „The New Zealand PRT experience in Bamyán Province: Assessing political legitimacy and operational achievements“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 150.
- ²³³ Marton, Péter–Wagner, Péter (2011): „Hungary’s involvement in Afghanistan: Proudly going through the motions?“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 208.
- ²³⁴ Račius, Egdūnas (2011): op. cit., s. 264.

- ²³⁵ Kulesa, Lukasz–Górka–Winter, Beata (2011): „From followers to leaders as ‚coalition servants‘: The Polish engagement in Afghanistan“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 223.
- ²³⁶ Hynek, Nik–Eichler, Jan (2011): „Post-decisional and alliance-dependent: The Czech engagement in Logar“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 226–242.
- ²³⁷ Vamvakas, Petros (2011): „Turkey’s ISAF mission: A maverick with strategic depth“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 243–260.
- ²³⁸ King, Anthony „Operation Herrick: The British campaign in Helmand“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 27–41.
- ²³⁹ Rietjens, Sebastiaan (2011): „Between expectations and reality: The Dutch engagement in Uruzgan“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 65–87.
- ²⁴⁰ Behr, Timo (2011): op. cit., s. 58.
- ²⁴¹ Ibid., s. 58–59.
- ²⁴² Hlavním jazykem v provincii Lógar je Paštú (ten, kdo mluví paštú, většinou rozumí dárí), druhým jazykem je dárí (ten, kdo mluví dárí, nerozumí paštú). Dominantním náboženstvím je islám, převažují sunnité, vedle nich žije menší komunita šiitských Hazarů.
- ²⁴³ Rashid, Ahmed (2008): *Le retour des Talibans*. Paris: Editions Delavilla, s. 343.
- ²⁴⁴ Rubin, Barnett R. (2008): op. cit., s. 52.
- ²⁴⁵ Tato část je založena zejména na sérii rozhovorů s českou politickou a vojenskou elitou. Rozhovory jsou specifikovány v závěru knihy.
- ²⁴⁶ Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo obrany ČR. „Zemědělství“. Praha, 2008. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/rozvojova_spoluprace/zemedelstvi_1/zemedelstvi.html.
- ²⁴⁷ Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo obrany ČR. „Podpora školství“. Praha, 2008. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/rozvojova_spoluprace/podpora_skolstvi/index.html; Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „V Lógaru vyrostou dvě školy pro více jak 400 dívek“, 1. 5. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/zpravy_a_reportaze/v_logaru_vyrostou_dve_skoly_pro_vice_nez.html.
- ²⁴⁸ Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo obrany ČR. „Podpora zdravotnictví v provincii Lógar“. Praha, 2008. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/rozvojova_spoluprace/zdravotnictvi/index.html; Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Sanitky od českého PRT budou pomáhat zdravotnictví v celé provincii“, 23. 5. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: [/www.mzv.cz/prtlogar/cz/zpravy_a_reportaze/sanitky_pro_logar_budou_pomahat.html](http://www.mzv.cz/prtlogar/cz/zpravy_a_reportaze/sanitky_pro_logar_budou_pomahat.html).
- ²⁴⁹ Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Základní výcvik afghánských policistů podruhé“, 29. 5. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/zpravy_a_reportaze/zakladni_vyvcvik_afghanskych_policistu_1.html; Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Český PRT podporuje nezávislá média v Lógaru“. 1. 3. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/zpravy_a_reportaze/cesky_prt_podporuje_nezavisla_media_v.html.
- ²⁵⁰ Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo obrany ČR. „Voda a vodní zdroje“. Praha, 2008. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/rozvojova_spoluprace/voda_a_vodni_zdroje/index.

- html; Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo obrany ČR. „Přehrada Surchab“. Praha, 2009. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/pribehy_pomoci/prehrada_surchab.html.
- ²⁵¹ Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo obrany ČR. „Projekty rychlého dopadu“. Praha, 2008. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/projekty_rychleho_dopadu_1/index.html.
- ²⁵² Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Složení 1. kontingentu AČR v misi ISAF-PRT Logar“, 27. 3. 2008 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_1_kontingentu_acr_v_misi_isaf.html.
- ²⁵³ Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Složení 2. kontingentu AČR PRT Lógar mise ISAF“, 22. 8. 2008 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_2_kontingentu_acr_prt_logar_mise.html.
- ²⁵⁴ Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Složení 3. kontingentu AČR PRT Lógar mise ISAF“, 23. 3. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_3_kontingentu_acr_prt_logar_mise.html.
- ²⁵⁵ Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Složení 4. kontingentu AČR PRT Lógar mise ISAF“, 30. 9. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_4_kontingentu_acr_prt_logar_mise.html.
- ²⁵⁶ Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Složení 5. kontingentu AČR PRT Lógar mise ISAF“, 27. 4. 2010 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_5_kontingentu_acr_prt_logar_mise.html.
- ²⁵⁷ Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Složení 6. jednotky AČR PRT ISAF“, 23. 8. 2010 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_provincniho_rekonstrukcniho_tymu.html.
- ²⁵⁸ Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán. „Složení 7. jednotky AČR PRT ISAF“, 28. 2. 2011 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_7_jednotky_acr_prt_isaf.html.
- ²⁵⁹ „White Paper of the Interagency Policy Group’s Report on U.S. Policy toward Afghanistan and Pakistan“. *The White House* (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.whitehouse.gov/assets/documents/afghanistan_pakistan_white_paper_final.pdf.
- ²⁶⁰ Nečas, 2010; Vondra, 2010.
- ²⁶¹ Osobní rozhovor s Lubomírem Zaozárkem. Praha, 14. 5. 2009.
- ²⁶² Lubomír Zaozárek (2007): Vystoupení na 23. schůzi Poslanecké sněmovny ČR z 5. prosince 2007, stenografický zápis.
- ²⁶³ Jan Hamáček (2007): Vystoupení na 23. schůzi Poslanecké sněmovny ČR z 5. prosince 2007, stenografický zápis.
- ²⁶⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2008): „*Vládní návrh působení sil a prostředků rezortu Ministerstva obrany v zahraničních operacích v roce 2009*“ (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=30700.
- ²⁶⁵ Paroubek, Jiří (2009): „Afghánistán: čím víc, tím hůř“. *Právo*, 5. 1. 2009.

- ²⁶⁶ ČSSD (2008): Tisková zpráva ČSSD, 4. 11. 2008. On-line: www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a21021.html.
- ²⁶⁷ ODS (2008): Usnesení grémia ODS. *Idnes.cz*, 20. 12. 2008 (staženo 6. 4. 2012). On-line: zpravy.idnes.cz/hadka-o-vojaky-paroubek-je-pry-sobecky-vrah-topolánek-sprosty-cynik-11b-/domaci.asp?c=A081220_151411_domaci_klu.
- ²⁶⁸ *Idnes.cz* (2008): „Hádka o vojáky: Paroubek je prý sobecký vrah, Topolánek sprostý cynik“, 20. 12. 2008 (staženo 6. 4. 2012). On-line: zpravy.idnes.cz/hadka-o-vojaky-paroubek-je-pry-sobecky-vrah-topolánek-sprosty-cynik-11b-/domaci.asp?c=A081220_151411_domaci_klu.
- ²⁶⁹ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2008): „*Vládní návrh působení sil a prostředků rezortu Ministerstva obrany v zahraničních operacích v roce 2009*“, 48. schůze Poslanecké sněmovny PČR, 114. hlasování, 4. 4. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=48695.
- ²⁷⁰ Halaška, Jiří (2009): „Afghánistán: Mission Impossible?“. Vystoupení na konferenci v Poslanecké sněmovně PČR. Praha, 21. 4. 2009
- ²⁷¹ March, James G.–Olsen, Johan P. (1999): „The Logic of Appropriateness“. *ARENA Working Papers* 4.
- ²⁷² Parkanová, Vlasta (2007): Vystoupení na 23. schůzi Poslanecké sněmovny ČR z 5. prosince 2007, stenografický zápis.
- ²⁷³ Osobní rozhovor s Lubomírem Zaorálkem, op. cit.
- ²⁷⁴ Jordan, Andrew (1997): „Overcoming the Divide ‚Between Comparative Politics and International Relations Approaches to the EC‘: What Role for ‚Post-Decisional‘ Politics?“. *ECSA Paper*, Washington; Puchala, Donald J. (1975): „Domestic Politics and Regional Harmonization in the European Communities“. *World Politics*, 27, 4: 496–520.
- ²⁷⁵ Schwarzenberg, Karel (2009): Vystoupení na 48. schůzi Poslanecké sněmovny PČR ze 4. února 2009, stenografický zápis.
- ²⁷⁶ Kratochvíl, Petr (2008): *Jak zkoumat národní zájem* (nepublikovaný text). Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 11.
- ²⁷⁷ Dotazování proběhlo v druhé polovině června 2009 na vzorku 979 respondentů.
- ²⁷⁸ Wendt, Alexander (1999): *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ²⁷⁹ Finnemore, Martha (1993): „International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Science Policy“. *International Organization*, 47, 4: 565–597.
- ²⁸⁰ Například Hassina Sherjan, ředitelka Aid Afghanistan for Education, píše, že klíčový význam mají změny na úrovni komunit, kde je stále více lidí, kteří v minulosti tolerovali vládu Tálibánu, ale dnes jsou připraveni spolupracovat s vládou, která by dokázala zajistit jejich ochranu a podmínky pro důstojný život. Blíže viz Sherjan, Hassina (2009): „Talked to Death“. *International Herald Tribune*, 7. 5. 2009 (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.nytimes.com/2009/05/08/opinion/08sherjan.html?_r=1&scp=1&sq=talked%20to%20death&st=cse.
- ²⁸¹ Kratochvíl, Friedrich (2008): „Sociological Approaches“. In: Reus-Smit, Christian–Snidal, Duncan (eds.): *The Oxford Handbook of International relations*. Oxford, s. 453.
- ²⁸² *International Herald Tribune* (2009): „Mr. Obama, Mr. Zardari and Mr. Karzai“, 6. 5. 2009 (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.nytimes.com/2009/05/06/opinion/06wed1.html?scp=1&sq=Mr.%20Obama,%20Mr.%20Zardari%20and%20Mr.%20Karzai&st=cse.
- ²⁸³ Zecchini, Laurent (2008): op. cit.
- ²⁸⁴ Celkový seznam představitelů, se kterými byly učiněny rozhovory, lze nalézt na konci knihy.

Résumé

The presented monograph investigates the interplay between conflict and reconstruction in Afghanistan. Its main objective is to complexly map out security and political developments in and of Afghanistan from a diachronic and synchronic perspective. In doing so, it will pay attention to contextual factors, especially continuity and change of the domestic security environment and externally imposed political interests, as well as to the actual politico-security dynamics among key domestic actors inside Afghanistan. Indeed, an inextricable part of any such an analysis needs to be an assessment of geopolitical and geostrategic considerations. The basic diachronic line consists of five constitutive events: three Anglo-Afghan wars which formed the basis of what became known as the Great Game during the 19th Century and the beginning of the 20th Century; the Soviet invasion to Afghanistan in the beginning of the last decade of the Cold War; the civil war during the 1990s which resulted in the consolidation of power by the Taliban; the impact of US-led police action against the Taliban regime and Al-Qaida after the 9/11; and the recent international efforts to reconstruct Afghanistan. As for the synchronic perspective, the book focuses on recent peacebuilding and statebuilding attempts as carried out by the International Security Assistance Force (ISAF). Specifically, it investigates into the nature of the mission and theoretic-empirical examination of coalition burden-sharing. Particular emphasis is placed on the role of the Czech Republic in this process and this discussion includes consideration of domestic and international motives for the country's involvement in Afghanistan.

Seznam zkratk

- 3R – *Resentment, Resistance, Revenge* (Vztek, vzdor, odplata)
- AAT – *Air Adviser Team* (Tým pro výcvik pilotáže)
- ACM – *Anti-Coalition Militia* (Protikoaliční bojovníci)
- AČR – Armáda České republiky
- Af-Pak – Obamova strategie pro Afghánistán-Pákistán; afghánsko-pákistánský region
- AMT – *Airborne Maintenance Technicians* (Letecký a poradní tým)
- ANA – *Afghan National Army* (Afghánská národní armáda)
- ANP – *Afghan National Police* (Afghánská národní policie)
- AQAM – *al-Qaida Associated Movement* (al-Káida a k ní přidružená hnutí)
- ANZUS – *Australia, New Zealand, United States* /mezinárodní vojenská organizace Austrálie, Nového Zélandu a Spojených států amerických/
- BSTB – *Brigade Special Troops Battalion* (Brigáda speciálních sil)
- CIA – *Central Intelligence Agency* (Ústřední zpravodajská služba /USA/)
- CIMIC – *Civil-Military Cooperation* (Jednotky civilně vojenské spolupráce)
- COIN – *Counter-insurgency* (Vojenská protipovstalecká kampaň)
- ČLR – Čínská lidová republika
- ČSSD – Česká strana sociálně demokratická
- ČSSR – Československá socialistická republika
- DDR – *Disarmament, Demobilization, Reintegration* (Demobilizace, odzbrojení a reintegrace)
- DG – *District Governor* (Guvernér distriktu)
- DST – *District Support Team* (Oblastní podpůrné týmy)
- DU – *Depleted Uranium* (Ochuzený uran)

- EOD – *Explosive Ordnance Disposal* (Tým pro likvidaci nevybuchlé munice a výbušnin)
- EU – Evropská unie
- EUPOL – *European Union Police Mission* (Evropská policejní mise)
- FATA – *Federally Administered Tribal Areas* (Pohraniční kmenové oblasti)
- FDD – *Focused District Development* (Cílený rozvoj okresu)
- FOB – *Forward Operation Base* (Předsunutá operační základna)
- GWOT – *Global War on Terrorism* (Celosvětová válka proti terorismu)
- HDP – hrubý domácí produkt
- HIG – *Hezb-e-Islami Gulbuddin* (Hizb-e Islami /Afghánistán/)
- IDP – *Internally Displaced Persons* (Vnitřně vysídlené osoby)
- IED – *Improved Explosive Device* (Na dálku odpalované nálože)
- ISAF – *International Security Assistance Force* (Mise NATO v Afghánistánu)
- ISI – *Inter-Services Intelligence* /pákistánská tajná služba/
- JDAM – *Joint Direct Attack Munition* (Laserem navádění munice)
- KAIA – *Kabul International Airport* (Mezinárodní letiště v Kábulu)
- KDU-ČSL – Křesťanská demokratická unie-Česká strana lidová
- KGB – *Kamiřet gasudárstvenoj bezopásnosti* (Výbor státní bezpečnosti SSSR)
- KLDR – Korejská lidově demokratická republika
- KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy
- KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
- MO ČR – Ministerstvo obrany České republiky
- MPO ČR – Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky
- MZV ČR – Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
- NATO – *North Atlantic Treaty Organization* (Severoatlantická aliance)
- NDS – *National Directorate of Security* /afghánské tajné služby/
- NGO – *Non-Governmental Organization* (Nestátní nezisková organizace)
- NSE – *National Support Element* (Národní podpůrný prvek)
- NSP – *National Solidarity Program* (Národní program solidarity)
- NSS – *National Security Strategy* (Národní bezpečnostní strategie /USA/)
- ODS – Občanská demokratická strana
- OEF – *Operation Enduring Freedom* (Operace Trvalá svoboda)
- OIF – *Operation Infinite Freedom* (Operace Nekonečná svoboda)
- OMLT – *Operational Mentor and Liaison Team* (Výcvikový a poradní tým)

- OPZHN – ochrana proti zbraním hromadného ničení
ORS – Odbor rozvojové spolupráce /MZV ČR/
OSN – Organizace spojených národů
PCHT – polní chirurgický tým
PMC – *Private Military Companies* (Soukromé vojenské společnosti)
PRIO – *Peace Research Institute Oslo* (Ústav pro výzkum míru v Oslu)
PRT – *Provincial Reconstruction Team* (Provinční rekonstrukční tým)
PSC – *Private Security Companies* (Soukromé bezpečnostní společnosti)
PS ČR – Poslanecká sněmovna ČR
RB OSN – Rada bezpečnosti OSN
RCP – *Route Clearance Patrol* /americké systémy na odstraňování min/
RF – Ruská federace
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
SZ – Strana zelených
TOC – *Tactical Operation Center* (Operační centrum)
TTP – *Tehrik-i-Taliban Pakistan* (Hnutí pákistánských Tálibánců)
UAV – *Unmanned Aerial Vehicle* (bezpilotní letoun)
UÇK – *Ushtria Çlirimtare e Kosovës* (Kosovská osvobozenecá armáda)
UNAMA – *United Nations Assistance Mission in Afghanistan* (Asistenční mise OSN v Afghánistánu)
UNESCO – *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu)
UNIFL – *United Nations Interim Forces in Lebanon* (Prozatímní jednotky OSN v Libanonu)
USA – Spojené státy americké
USAID – *United States Agency for International Development* (Americká agentura pro mezinárodní rozvoj)
USD – americký dolar
ÚV – Úkolové uskupení /AČR ISAF/
ÚV KSS – Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu
WHO – *World Health Organisation* (Světová zdravotnická organizace)
ZHN – zbraně hromadného ničení

Literatura

- Al-Azzawi, Souad et al. (2003): *Environmental Pollution Resulting From the Use of Depleted Uranium Weaponry Against Iraq During 1991*. Hamburg: World International Conference on DU, 2003 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.grassrootspeace.org/wuwc_reader2_science.pdf.
- Al-Azzawi, Souad N. (2009): „The Responsibility of the US in Contaminating Iraq with Depleted Uranium“. *The Global Research*, 8. 11. 2009 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=15966.
- Ali, Rehan J. (2008): *The Iranian Revolution of 1979: Theoretical approaches and economic causes*. Washington, D.C: ProQuest.
- Allworth, Edward (1990): *The modern Uzbeks: From the fourteenth century to the present: A cultural history*. Stanford: Hoover Press.
- AlterNet World (2007): „Occupation’s Toll: 5 Million Iraqi Children Orphaned“, 18. 12. 2007 (staženo 29. 5. 2012). On-line: www.alternet.org/world/70886/?page=entire.
- Amstutz, Bruce J. (1986): *Afghanistan: The First Five Years of Soviet Occupation*. Washington D. C.: NDU Press.
- „Annual Defence Report“. *Jane’s Defence Weekly*, 43 (50).
- Asprey, Robert (1975): *War in the Shadows*. New York: Garden City.
- Auerswald, David P. (2004): „Explaining Wars of Choice: An Integrated Decision Model of NATO Policy in Kosovo“. *International Studies Quarterly*, 48 (3): 631–662.
- Bacevich, Andrew (2009): *The Limits of power: The end of American exceptionalism*. New York: Henry Holt.
- Bajoria, Jayshree (2012): „Lashkar-e-Taiba (Army of the Pure)“. *Council on Foreign relations* (staženo 18. 3. 2012). On-line: www.cfr.org/pakistan/lashkar-e-taiba-army-pure-aka-lashkar-e-tayiba-lashkar-e-toiba-lashkar-taiba/p17882/.
- Baker, Peter–Cooper, Helene–Mazzetti, Mark (2011): „Bin Laden Is Dead, Obama says“. *The New York Times*, 1. 5. 2011 (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.nytimes.com/2011/05/02/world/asia/osama-bin-laden-is-killed.html?pagewanted=all/.
- Balencie, Jean-Marc–de La Grange, Arnaud (2005): *Les nouveaux mondes rebelles: Conflits, terrorisme et contestations*. Waterloo: Éditions Michalon.
- Balzacq, Thierry (2010): „Constructivism and Securitization Studies“. In: Cavelti, Myriam Dunn–Mauer, Victor (eds.): *Handbook of Security Studies*. London: Routledge.

- Barfield, Thomas (2010): *Afghanistan: A Cultural and Political History*. Princeton: Princeton University Press.
- Bates, Gill (2010): *Rising Star: China's New Security Diplomacy*. Washington D. C.: Brookings Institution Press.
- Beaumont, Peter (2008): „Fear, disillusion and despair: Notes from a divided land as peace slips away“. *The Observer*, 8. 6. 2008.
- Behr, Timo (2011): „Germany and Regional Command-North: ISAF's weakest link?“ In: Hynek, Nik-Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge.
- Bennett, Andrew-Lepgold, Joseph-Unger, Danny (1994): „Burden-Sharing in the Persian Gulf War“. *International Organisation*, 48 (1): 39–75.
- Bertell, Rosalie (2006): „Depleted Uranium: All the questions about DU and Gulf War Syndrome are not yet answered“. *International Journal of Health Service*, 36 (3).
- Beveridge, Henry (1862): *A comprehensive history of India, civil, military and social*. London: Blackie.
- Biddle, Stephen (2002): *Afghanistan and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*. Strategic Studies Institute: Carlisle Barracks, November 2002.
- Bird, Kai-Sherwin, Martin (2001): „A Fair Foreign Policy Is the Best Defense“. *International Herald Tribune*, 13. 12. 2001.
- Bobin, Frédéric (2009): „Le refus du Pakistan de démanteler certains fiefs talibans irrite les Américains“. *Le Monde*, 17. 12. 2009.
- Borger, Julian (2012): „Taliban believe they will take over from US and NATO in Afghanistan – report“. *The Guardian*, 1. 1. 2012.
- Brahimi, Lakhdha (2008) „Ce qu' il faut faire en Afghanistan“. In: Daniel, Sara et al. (ed.): *Guerres d'aujourd' hui. Pourquoi ces conflits? Peut-on les résoudre?* Paris: Éditions Delavilla, s. 78–83.
- Braithwaite, Rodric (2011): *Afgansy: The Russians in Afghanistan, 1979–1989*. Oxford: Oxford University Press.
- Burke, Jason (1994): *Al-Qaeda: The True Story of Radical Islam*. London: I. B. Tauris.
- Bush, George W. (2002): „State of the Union address, 29. January 2002“. Miller Center, University of Virginia (staženo 20. 3. 2012). On-line: millercenter.org/president/speeches/detail/4540/.
- Bush, George W. (2001): *President Speaks on War Effort to Citadel Cadets*. The White House (staženo 6. 4. 2012). On-line: georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/12/20011211-6.html.
- Buzan, Barry-Waever, Ole-de Wilde, Jaap (1997): *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers INC.
- Buzan, Barry-Waever, Ole (2003): *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Calleo, David P. (2004): „The Broken West“. *Survival*, 46 (3).
- Center for Army Lessons Learned (2006): „Southern Afghanistan COIN Operations. Tactics, Techniques and Procedures“. *Handbook CALL*, říjen 2006 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.scribd.com/doc/30865943/Southern-Afghanistan-COIN-Operations-Tactics-Techniques-and-Procedures.
- Cohen, Richard (1988) „The Soviets' Vietnam“. *The Washington Post*, 22. 4. 1988 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.highbeam.com/doc/1P2-1252421.html.
- „Complex irregular warfare: The privatisation of force“ (2006). *The Military Balance*, 106 (1).
- Conover, Joseph-Husted, Harry-MacBain, John-McKee, Heather (2004): *Logistics and Capability Implications of a Bradley Fighting Vehicle with a Fuel Cell Auxiliary Power Unit*. SAE

- Technical Papers Series, 8.–11. 3. 2004 (staženo 29. 2. 2012). On-line: delphi.com/pdf/techpapers/2004-01-1586.pdf.
- Conte, Alex (2005) *Security in the 21st Century*. London: Ashgate.
- ČSSD (2008): „Tisková zpráva ČSSD“, 4. 11. 2008. On-line: www.cssd.cz/s14983/tiskove-zpravy/a21021.html.
- Daniel, Sara (ed.): *Guerres d'aujourd'hui: pourquoi ces conflits? Peut-on les résoudre?* Paris: De-lavilla.
- DiNardo, R. L.–Hughes, Daniel J. (2001): „Germany and Coalition Warfare in the World Wars: A Comparative Study“. *War in History*, 8 (2): 166–190.
- Divertito, Stefania (2012): *Sentenza storica del tribunale di Firenze. Riconosciuto il nesso di causalità tra cancro e uranio impoverito* (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.peacelink.it/disarmo/a/28323.html.
- Dobbins, James–Jones, Seth G.–Crane, Keith–DeGrasse, Beth Cole (2007): *The Beginner's Guide to Nation-Building*. RAND.
- Dobbins, James (2007): *Ending Afghanistan's Civil War*. RAND, 2007 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.rand.org/pubs/testimonies/2007/RAND_CT271.pdf.
- Dupree, Nancy Hatch (2001): „Afghan Woman under the Taliban“. In: Maley, William (ed.): *Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taliban*. London: C Hurst & Co Publishers Ltd., s. 145–166.
- Eberhart, Dave (2001): „Rumsfeld: ‚Coalition Must Not Determine the Mission““. *NewsMax.com*, 7. 11. 2001. On-line: archive.newsmax.com/archives/articles/2001/11/7/152709.shtml
- Elgood, Robert (1995): *Firearms of the Islamic world in the Tareq Rajab Museum Kuwait*. London: I. B. Tauris.
- Emadi, Hafizullah (2005): *Culture and Customs of Afghanistan*. Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
- „EU-Afghanistan Joint Declaration. Committing to a new EU-Afghan Partnership“ (2005). *Press releases RAPID*. Strasbourg, 16. 11. 2005 (staženo 6. 3. 2012).
- EU Council Secretariat (2006): *EU engagement in Afghanistan*. Factsheet AFG/01, listopad 2006 (staženo 6. 3. 2012). On-line: www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/esdp/91660.pdf
- EU Statement in response to the presentation on „ISAF's mission and its Implications on the OSCE participating States“ (2009). FSC-PC.DEL/33/09. OSCE Joint FSC-PC meeting No. 4. Vídeň, 14. 10. 2009 (staženo 7. 3. 2012). On-line: www.delvie.ec.europa.eu/en/eu_osce/eu_statements/2009/October/Joint%20FSC-PC%20-%20EU%20statement.pdf.
- European Commission: *Islamic Republic of Afghanistan 2007–2013*. Country Strategy Paper (staženo 7. 3. 2012). On-line: eeas.europa.eu/afghanistan/csp/07_13_en.pdf.
- External relations Council meeting 2791 (2009): *Strengthening EU Action in Afghanistan and Pakistan*. Luxembourg, 27. 11. 2009.
- Fang, Songying–Ramsay, Kristopher W. (2007): „Burden-sharing in Nonbinding Alliances“. Článek čekající na publikaci (staženo 23. 6. 2008). On-line: www.polisci.umn.edu/~sfang/alliances%20JCR%202.0.pdf.
- Fettweis, Christopher (2010): „Threat and Anxiety in US Foreign Policy“. *Survival*, 52.
- Finnemore, Martha (1993): „International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Science Policy“. *International Organization*, 47 (4): 565–597.

- Follorou, Jacques (2012): „En Afghanistan, le mouvement Taliban semble convaincre de sa légitimité a reprendre les renes du pays“. *Le Monde*, 4. 2. 2012.
- Freedman, Lawrence (2006–2007): „Iraq, Liberal Wars and Illiberal Containment“. *Survival*, 48 (4).
- Fremont-Barnes, Gregory (2009): *The Anglo-Afghan Wars 1839–1919*. Oxford: Osprey Publishing.
- Fussman, Gérard (2008): „Pour les Afghans, les forces de l' OTAN sont une armée d' occupation“. *Le Monde*, 29. 8. 2008.
- Galeotti, Mark (1995): *Afghanistan: The Soviet Union's last war*. London: Routledge.
- Gaston, Erica: „Losing the People: The Cost and Consequences of Civilian Suffering in Afghanistan“. *Huffpost World*. On-line: www.huffingtonpost.com/erica-gaston/losing-the-people-the-cos_b_170084.html.
- Ghazi, Jalal (2010a): „Cancer Spreading In Iraq due to Depleted Uranium Weapons“. *The Daily Censored*, 10. 1. 2010 (staženo 29. 2. 2012). On-line: dailycensored.com/2010/01/10/cancer-spreading-in-iraq-due-to-depleted-uranium-weapons/.
- Ghazi, Jalal (2010b): „Cancer. The Deadly Legacy of the Invasion of Iraq“. *New America Media, News Digest*, 6. 1. 2010 (staženo 29. 2. 2012). On-line: news.newamericamedia.org/news/view_article.html?article_id=80e260b3839daf2084fdeb0965ad31ab.
- Glazebrook, Philip (1996): *Journey to Khiva: A Writers Search for Central Asia*. Oxford: Oxford University Press.
- GlobalSecurity.org: „M1 Abrams Main Battle Tank“ (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.globalsecurity.org/military/systems/ground/m1-specs.htm.
- Gopalakrishnan, Ramamoorthy (1982): *The Geography and Politics of Afghanistan*. New Delhi: Concept Publishing Company.
- Gutman, Roy (2008): *How We Missed the Story: Osama Bin Laden, the Taliban and the Hijacking of Afghanistan*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Halaška, Jiří (2009): *Afghánistán: Missions Impossible?* Vystoupení na konferenci v Poslanecké sněmovně PČR. Praha, 21. 4. 2009.
- Hamáček, Jan (2007): Vystoupení na 23. schůzi Poslanecké sněmovny ČR z 5. prosince 2007. Steonografický zápis.
- Hanifi, Shah Mahmoud (2011): *Connecting Histories of Afghanistan: Market Relations and State Formation on a Colonial Frontier*. Stanford: Stanford University Press.
- Harpviken, Kristian Berg (2010): *Afghanistan in a Neighborhood Perspective*. PRIO Paper. Oslo: PRIO.
- Harpviken, Kristian (2011): „A peace nation in the war on terror: The Norwegian engagement in Afghanistan“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 157–173.
- Hartley, Keith–Sandler, Todd (1999): „NATO Burden-Sharing: Past and Future“. *Journal of Peace Research*, 36 (6): 665–680.
- Hoadley, Stephen (2011): „The New Zealand PRT experience in Bamyán Province: Assessing political legitimacy and operational achievements“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 139–156.
- Hopkirk, Peter (2006): *The Great Game: On Secret Service in High Asia*. London: Kodansha International.
- Human Rights Watch: *Blood-Stained Hands: Past Atrocities in Kabul and Afghanistan's Legacy of Impunity* (staženo 22. 2. 2012). On-line: www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanistan0605.pdf.

- Human Rights Watch (2008): *Troops in Contact. Airstrikes and Civilian Deaths in Afghanistan*, září 2008 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanista-n0908webwcover_0.pdf.
- Hynek, Nik–Eichler, Jan (2011): „Post-decisional and alliance-dependent: The Czech engagement in Logar“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 226–242.
- Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.) (2011): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge
- Chauprade, Aymeric–Thual, François (1998): *Dictionnaire de géopolitique: états, concepts, auteurs*. Paris: Ellipses.
- Christensen, Asger (1995): *Aiding Afghanistan: the background and prospects for reconstruction in a fragmented society*. Copenhagen: NIASS press.
- Chulov, Martin (2009): „The Dust Bowl of Babylon. Are crippling droughts the next great threat to Iraq?“. *Mother Jones*, 14. 12. 2009 (staženo 29. 2. 2012). On-line: motherjones.com/politics/2009/12/dust-bowl-babylon-iraq-drought#.
- Idnes.cz. (2008): „Hádka o vojáky: Paroubek je prý sobecký vrah, Topolánek sprostý cynik“, 20. 12. 2008 (staženo 6. 4. 2012). On-line: zpravy.idnes.cz/hadka-o-vojaky-paroubek-je-pry-sobecky-vrah-topolaneck-sprosty-cynik-11b/domaci.asp?c=A081220_151411_domaci_klu.
- Ikenberry, John (et al.) (2009): *The Crisis of American foreign policy: Wilsonianism in the twenty-first century*. Princeton: Princeton University Press.
- International Herald Tribune (2009): „Mr. Obama, Mr. Zardari and Mr. Karzai“, 6. 5. 2009 (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.nytimes.com/2009/05/06/opinion/06wed1.html?scp=1&sq=Mr.%20Obama,%20Mr.%20Zardari%20and%20Mr.%20Karzai&st=ce.
- International Relations and Security Network (2011): *Geopolitical Fault Lines – The Case of Afghanistan*. ISN, 5. 12. 2011 (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Special-Feature/Detail?lng=en&id=134666&tabid=134664&contextid774=134666&contextid775=134664&dynrel=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233,4888caa0-b3db-1461-98b9-e20e7b9c13d4/.
- IRIN humanitarian news and analysis: *Iraq: Food insecurity on the rise, says official* (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.irinnews.org/report.aspx?ReportId=86926.
- Isnard, Jacques (2001a): „Afghanistan, du cavalier au Predator“. *Le Monde*, 20. 12. 2001.
- Isnard, Jacques (2001b): „Le B – 1, bombardier le plus ‚rentable‘ de l’armée américaine“. *Le Monde*, 29. prosince 2001.
- Jones, James: President Obama’s Afghanistan-Pakistan (Af-Pak) Strategy. U. S. Department of State (staženo 3. 4. 2012). On-line: fpc.state.gov/120965.htm.
- Jordan, Andrew (1997): „Overcoming the Divide ‚Between Comparative Politics and International Relations Approaches to the EC‘: What Role for ‚Post-Decisional‘ Politics?“. *ECSA Paper*. Washington.
- Kabul Conference (2010): *HR/VP Catherine Ashton to reaffirm the EU’s long-term commitment to Afghanistan*. Brusel: Europa Press Releases, 19. 7. 2010 (staženo 7. 3. 2012). On-line: europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/981&type=HTML.
- Kakar, M. Hassan (1995): *The Soviet Invasion and the Afghan Response, 1979–1982*. Berkeley: University of California Press (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.scribd.com/doc/34816526/M-Hassan-Kakar-AFGHANISTAN-The-Soviet-Invasion-and-the-Afghan-Response-1979-1982.
- Kalugin, Oleg (2009): „How We Invaded Afghanistan“. *Foreign Policy* (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.foreignpolicy.com/articles/2009/12/11/how_we_invaded_afghanistan.

- Kapila, Subhash: „Afghanistan and Pakistan: Comparative Analysis of Geo-strategic and Geo-political Significance“. *South Asia Analysis Group* (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.southasiaanalysis.org/papers32/paper3139.html/.
- Karzai, Hekmat (2006): *Afghanistan and the Globalisation of Terrorist Tactics*. Singapur: Institute of Defence and Strategic Studies.
- Kennedy, Kelly (2011): „Navy researcher links toxins in war-zone dust to ailments“. *USA Today*, 14. 5. 2011 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.usatoday.com/news/military/2011-05-11-Iraq-Afghanistan-dust-soldiers-illnesses_n.htm.
- Kepel, Gilles (2002): *Jihad: The Trail of Political Islam*. Cambridge: Belknap.
- Khanna, Jyoti–Sandler, Todd (1996): „NATO burden-sharing: 1960–1992“. *Defence and Peace Economics*, 8 (1): 101–120.
- Khordakovskiy, Michael–Maclachlan, Patricia L. (2006): *Where Two Worlds Met: The Russian State And the Kalmyk Nomads 1600–1771*. New York: Cornell University press.
- Khyber.org.: *Durand Line Agreement (12. November 1893): Agreement between Amir Abdur Rahman Khan, G. C. S. I., and Sir Henry Mortimer Durand, K. C. I. E., C. S. I.* (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.khyber.org/pashtohistory/treaties/durandagreement.shtml/.
- Kimball, Anessa L. (2010): „Political survival, policy distribution, and alliance formation“. *Journal of Peace Research*, 47 (407).
- King, Anthony (2011): „Operation Herrick: The British campaign in Helmand“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 27–41.
- Kipling, Rudyard (2009): *Kim*. Cornwall: House of Stratus.
- Kissinger, Henry (2009): „A Strategy for Afghanistan“. *The Washington Post*, 26. 2. 2009.
- Kratochvíl, Petr (2008): *Jak zkoumat národní zájem* (nepublikovaný text). Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Kratochvíl, Friedrich (2008): „Sociological Approaches“. In: Reus-Smit, Christian–Snidal, Duncan (eds.): *The Oxford Handbook of International relations*. Oxford.
- Krauze, Jan (2001): „Une guerre parfaite?“. *Le Monde*, 24. 11. 2001.
- Kreps, Sarah E. (2010): „Elite Consensus as a Determinant of Alliance Cohesion: Why Public Opinion Hardly Matters for NATO-led Operations in Afghanistan“. *Foreign Policy Analysis*, 6: 191–215.
- Kreps, Sarah E. (2007): „The 1994 Haiti Intervention: A Unilateral Operation in Multilateral Clothes“. *Journal of Strategic Studies*, 30 (3) (červen 2007): 449–474.
- Kulesa, Łukasz–Górka–Winter, Beata (2011): „From followers to leaders as ‚coalition servants‘: The Polish engagement in Afghanistan“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 212–225.
- Le Nouvel Observateur (1998): „Brzezinski: la CIA est entrée en Afghanistan avant les Russes“. 15.–21. 1. 1998.
- Lewis, Flora (2001): „The U. S. Must Sustain This Valued Coalition“. *International Herald Tribune*, 14. 12. 2001.
- Library of Congress Country Studies: „Afghanistan, The Fall of Kabul, April 1992“ (staženo 22. 2. 2012). On-line: lcweb2.loc.gov/frd/cs/aftoc.html/.
- Litwak, Robert S. (2002–2003): „The New Calculus of Pre–emption“. *Survival*, 44.
- Lynn, John A. (2005): „Patterns of Insurgency and Counterinsurgency“. *Military Review* (červenec–srpen 2005).
- Lyon, David (2008): *Butcher and Bolt: Two Hundred Years of Foreign Engagement in Afghanistan*. London: Hutchinson.

- Magnus, Ralph H.–Naby, Eden (1998): *Afghanistan: Mullah, Marx and Mujahid*. Boulder, Colo: Westview press.
- Maley, William (2011): „PRT activity in Afghanistan: The Australian experience“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 124–138.
- Mallaby, Sebastian (2002): „War might be the easy part“. *International Herald Tribune*, 17. 9. 2002.
- Marek, Jan (2006): *Dějiny Afghánistánu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- March, James G.–Olsen, Johan P. (1999): „The Logic of Appropriateness“. *ARENA Working Papers*.
- Marten, Kimberley (2006–2007): „Warlordism in Comparative Perspective“. *International Security*, 31 (3): 46.
- Marton, Péter–Wagner, Péter (2011): „Hungary’s involvement in Afghanistan: Proudly going through the motions?“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 192–211.
- Meyer, Sarah. (2005): „What Kind of Incendiary Bomb Was Used Against People in Iraq?“. *The Global Research*, 14. 11. 2005 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=1226.
- Milani, Mohsen M. (2010): „Why Karzai Needs Iran“. *The New York Times*, 26. 10. 2010.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR–Ministerstvo obrany ČR (2008a): „Podpora školství“. Praha. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/rozvojova_spoluprace/podpora_skolstvi/index.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR–Ministerstvo obrany ČR (2008b): „Podpora zdravotnictví v provincii Lógar“. Praha. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/rozvojova_spoluprace/zdravotnictvi/index.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR–Ministerstvo obrany ČR (2008c): „Voda a vodní zdroje“. Praha. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/rozvojova_spoluprace/voda_a_vodni_zdroje/index.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR–Ministerstvo obrany ČR (2008d): „Zemědělství“. Praha. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/rozvojova_spoluprace/zemelstvi_1/zemelstvi.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR–Ministerstvo obrany ČR (2008e): „Projekty rychlého dopadu“. Praha. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/projekty_rychleho_dopadu_1/index.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR–Ministerstvo obrany ČR (2009): „Přehrada Surchab“. Praha. On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/projekty/pribehy_pomoci/prehrada_surchab.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2008a): „Složení 1. kontingentu AČR v misi ISAF-PRT Logar“, 27. 3. 2008 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_1_kontingentu_acr_v_misi_isaf.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2008b): „Složení 2. kontingentu AČR PRT Lógar mise ISAF“, 22. 8. 2008 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_2_kontingentu_acr_prt_logar_mise.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2009a): „Lógaru vyrostou dvě školy pro více jak 400 dívek“, 1. 5. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/zpravy_a_reportaze/v_logaru_vyrostou_dve_skoly_pro_vice_nez.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2009b): „Sanitky od českého PRT budou pomáhat zdravotnictví v celé provincii“, 23. 5.

- 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/zpravy_a_reportaze/sanitky_pro_logar_budou_pomahat.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2009c): „Základní výcvik afghánských policistů podruhé“, 29. 5. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/zpravy_a_reportaze/zakladni_vyvcik_afghanskych_policistu_1.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2009d): „Český PRT podporuje nezávislá média v Lógaru“, 1. 3. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/zpravy_a_reportaze/cesky_prt_podporuje_nezavisla_media_v.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2009e): „Složení 3. kontingentu AČR PRT Lógar mise ISAF“, 23. 3. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_3_kontingentu_acr_prt_logar_mise.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2009f): „Složení 4. kontingentu AČR PRT Lógar mise ISAF“, 30. 9. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_4_kontingentu_acr_prt_logar_mise.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2010a): „Složení 5. kontingentu AČR PRT Lógar mise ISAF“, 27. 4. 2010 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_5_kontingentu_acr_prt_logar_mise.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2010b): „Složení 6. jednotky AČR PRT ISAF“, 23. 8. 2010 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_provincniho_rekonstrukcniho_tymu.html.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Provinční rekonstrukční tým České republiky Lógar – Afghánistán (2011): „Složení 7. jednotky AČR PRT ISAF“, 28. 2. 2011 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.mzv.cz/prtlogar/cz/provincni_rekonstrukcni_tym/kontingent_armady_cr/slozeni_7_jednotky_acr_prt_isaf.html.
- Misdaq, Nabi (2006): *Afghanistan: Political Frailty and External Interference*. London: Routledge.
- Mojtahed-Zadeh, Pirouz (2004): *Small Players of the Great Game*. London: RoutledgeCurzon.
- Moshref, Rameen: „The Role of Afghanistan in the Fall of the USSR“. *Afghanistan Online* (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.afghan-web.com/history/articles/ussr.html.
- Moss, Walter (2005): *A History of Russia: Since 1855*. London: Anthem Press.
- Namdar, Asieh (2012): „Afghan Orphansemlark on U.S. road trip“. *CNN*, 10. 2. 2012 (staženo 29. 5. 2012). On-line: edition.cnn.com/2012/02/03/world/americas/afghanistan-orphanage-tour/index.html.
- NATO (2006): *Déclaration du Sommet de Riga*. Online library, 29. 11. 2006 (staženo 6. 3. 2012). On-line: www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150f.htm.
- Nawroz, Mohammad Yahya–Grau, Lester W. (1996): „The Soviet War in Afghanistan: History and Harbinger of Future War?“. *Columbia International Affairs Online*, 1996 (June) (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.ciaonet.org/cbr/cbr00/video/cbr_ctd/cbr_ctd_52.html.
- Nojumi, Neamatollah (2002): *The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War, and the Future of the Region*. New York: Palgrave Macmillan.
- Nougayrede, Natalie (2009): „En Afghanistan, les Français confrontés à la méfiance“. *Le Monde*, 16. 3. 2009.

- Obama, Barack (2009): *The New Way Forward – The President's Address*. The White House (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.whitehouse.gov/blog/2009/12/01/new-way-forward-presidents-address.
- ODS (2008): Usnesení grémia ODS. *Idnes.cz.*, 20. 12. 2008.
- Parkanová, Vlasta (2007): Vystoupení na 23. schůzi Poslanecké sněmovny ČR z 5. prosince 2007, stenografický zápis.
- Paroubek, Jiří (2009): „Afghánistán: čím víc, tím hůř“. *Právo*, 5. 1. 2009.
- Patience, Martin: „Afghan bomb strikes Indian embassy“. *BBC NEWS* (staženo 10. 4. 2012). On-line: news.bbc.co.uk/2/hi/8296137.stm/.
- Perle, Richard (2002): „The United States Must Strike at Saddam Hussein“. *International Herald Tribune*, 5.–6. 1. 2002.
- Pollack, Kenneth (2009): „He's too unreasonable for deterrence“. *International Herald Tribune*, 28.–29. 9. 2002.
- Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2008): *Vládní návrh působení sil a prostředků rezortu Ministerstva obrany v zahraničních operacích v roce 2009* (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=30700.
- Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2009): *Vládní návrh působení sil a prostředků v zahraničí v roce 2009*. 48. schůze Poslanecké sněmovny ČR, 114. hlasování. 4. 4. 2009 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=48695.
- Puchala, Donald J. (1975): „Domestic Politics and Regional Harmonization in the European Communities“. *World Politics*, 27 (4): 496–520.
- Quinion, Michael: „Afpak“. *World Wide Words* (staženo 3. 4. 2012). On-line: www.worldwidewords.org/turnsofphrase/tp-afp1.htm/.
- Račius, Egdūnas (2011): „Trials and tribulations of the Lithuanian participation in the NATO ISAF mission“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 261–277.
- Rais, Rasul Bakhsh (2008): *Recovering the Frontier State: War, Ethnicity, and State in Afghanistan*. Lanham: Lexington Books.
- Rasanayagam, Angelo (2005): *Afghanistan: A Modern History*. London: I. B. Tauris.
- Rashid, Ahmed (2002): *Taliban: Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia*. New York: I. B. Tauris.
- Rashid, Ahmed (2008a): *Descent into Chaos: How the War against Islamic Extremism is Being Lost in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*. London: Allen Lane.
- Rashid, Ahmed (2008b): *Le retour des Talibans*. Paris: Editions Delavilla.
- Rehmat, Adnan (2011): „Sky Wars: Pakistan, India and China“. *Dawn* (staženo 20. 3. 2012). On-line: www.dawn.com/2011/05/24/sky-wars-pakistan-india-and-china.htm.
- Reno, William (2002): „Mafiya Troubles, Warlord Crises“. In: Beissinger, Mark–Young, Crawford M. (eds.): *Beyond State Crisis? Post-Colonial Africa and Post-Soviet Eurasia in Comparative Perspective*. Washington, D. C.: Woodrow Wilson Center Press.
- Riddick, John F. (2006): *The History of British India: a chronology*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- Rietjens, Sebastiaan (2011): „Between expectations and reality: The Dutch engagement in Uruzgan“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 65.
- Ringsmose, Jens (2009): „Paying for Protection: Denmark's Military Expenditure during the Cold War“. *Cooperation and Conflict*, 44 (73).

- Roberts, Adam (2009): „Doctrine and Reality in Afghanistan“. *Survival*, 51 (1).
- Rogin, Josh (2010): „Team Obama scuttles the term AfPak“. *Foreign Policy* (staženo 17. 3. 2012). On-line: thecable.foreignpolicy.com/posts/2010/01/20/team_obama_scuttles_the_term_afpak/.
- Roy, Oliver (1990): *Islam and Resistance in Afghanistan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rubin, Barnett R. (2006): *Afghanistan's Uncertain Transition from Turmoil to Normalcy*. Council on Foreign Relations.
- Rubin, Barnett R. (2007): „Saving Afghanistan. Taliban Resurgent“. *Foreign Affairs*, 86 (1): 57–78.
- Rubin, Barnett R. (2008): „Afghanistan“. In: Daniel, Sara (ed.): *Guerres d'aujourd'hui. Pourquoi ces conflits? Peut-on les résoudre?* Paris: Delavilla.
- Rumsfeld, Donald H. (2001): „Secretary Rumsfeld Media Stakeout in Washington“. Secretary of Defense, 23. 9. 2001. On-line: www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=1926.
- Saikal, Amin (2001): „The Rabbani Government, 1992–1996“. In: Maley, William (ed.): *Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taliban*. London: C Hurst & Co Publishers Ltd., s. 29–42.
- Saikal, Amin (2010): „Afghanistan. A state in crisis“. In: Cavelti, Dunn–Mauer, Victor (eds.): *The Routledge handbook of security studies*. London: Routledge.
- Salonius-Pasternak, Charly (2011): „Finland's ISAF experience: Rewarding, challenging and on the edges of the politically feasible“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 174–191.
- Sherjan, Hassina (2009): „Talked to Death“. *International Herald Tribune*, 7. 5. 2009 (staženo 17. 3. 2012). On-line: www.nytimes.com/2009/05/08/opinion/08sherjan.html?_r=1&scp=1&sq=talked%20to%20death&st=cse.
- Shimizu, Hirofumi–Sandler, Todd (2003): „NATO Peacekeeping and Burden Sharing: 1994–2000“. *Public Finance Review*, 31 (2): 123–143.
- Schulz, Kathryn (2010): „Life in Hell“. *Foreign Policy*, 12. 1. 2010 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.foreignpolicy.com/articles/2010/01/12/life_in_hell.
- Schwarzenberg, Karel (2009): Vystoupení na 48. schůzi Poslanecké sněmovny ČR ze 4. února 2009, stenografický zápis.
- Simon, Steven–Benjamin, Daniel (2001): „The Terror“. *Survival*, 43 (4): 10.
- Singh, Robert (2009): „Neo-conservatism. Theory and Practice“. In: Parmar, I.–Miller, L.–Ledwidge, M. (eds.): *New Directions in US Foreign Policy*. London: Routledge, s. 32–47.
- SIPRI Yearbook (2008): *Armaments, Disarmament and International Security*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.
- Snyder, Glenn H. (1997): *Alliance Politics*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Spindler, Andrew–Walker, John (2001): „For a Safe World, Promote the Rule of Law and Sound Banking“. *International Herald Tribune*, 17. 10. 2001.
- Tarzi, Amin: „Afghanistan: Kabul's India Ties Worry Pakistan“. *Radio Free Europe, Radio Liberty* (staženo 20. 3. 2012). On-line: www.rferl.org/content/article/1067690.html/.
- The Associated Press: „Facts on Military Fuel Consumption“. *USA Today*, 2. 4. 2008 (staženo 29. 2. 2012). On-line: www.usatoday.com/news/washington/2008-04-02-2602932101_x.htm.
- The Fund For Peace: *The Failed States Index, 2005–2011* (staženo 3. 4. 2012). On-line: www.fundforpeace.org/global/?q=fsi/.
- The United Nations (2001): *Security Council 2001 document page*. Document S-2001-1154 (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.undemocracy.com/S-2001-1154/page_9.
- The United Nations (2008): *The Situation in Afghanistan and its Implications for International Peace and Security: Report to Secretary General, UN*. Doc S/2008/617, 23. 9. 2008.
- „The War in Afghanistan“ (2011). *Military Balance*. Chapter One.

- The White House: *The National Security Strategy of the USA* (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.
- The White House: *White Paper of the Interagency Policy Group's Report on U.S. Policy toward Afghanistan and Pakistan* (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.whitehouse.gov/assets/documents/afghanistan_pakistan_white_paper_final.pdf.
- The World Bank: *Afghanistan State Building, Sustaining Growth, and Reducing Poverty: A Country Economic Report* (staženo 6. 4. 2012). On-line: www.wds.worldbank.org/external/default/WDContentServer/WDSP/IB/2004/09/15/000160016_20040915113121/Rendered/PDF/295510AF.pdf.
- Tomsen, Peter (2011): *The Wars of Afghanistan: Messianic Terrorism, Tribal Conflicts, and the Failures of Great Powers*. New York: Public Affairs.
- United Nations Statistics Division: *United Nations Statistics Division, Environment Statistics – Country Snapshots* (staženo 29. 4. 2012). On-line: unstats.un.org/unsd/environment/Questionnaires/country_snapshots.htm.
- Valenta, Jiří (1998): „From Prague to Kabul: The Soviet Style of Invasion“. *International Security*, 5 (2): 1980.
- Vamvakas, Petros (2011): „Turkey’s ISAF mission: A maverick with strategic depth“. In: Hynek, Nik–Marton, Péter (eds.): *Statebuilding in Afghanistan: Multinational contributions to reconstruction*. London: Routledge, s. 243–260.
- Vogelsang, Willem (2002): *The Afghans*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Vogelsang, Willem (2010): *Dějiny Afghánistánu*. Praha: Grada Publishing.
- Volodarsky, Mikhail (1994): *The Soviet Union and Its Southern Neighbours: Iran and Afghanistan 1917–1933*. Ilford: Routledge.
- Wendt, Alexander (1999): *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilkins, T. S. (2006): „Analysing Coalition Warfare from an Intra-Alliance Politics Perspective: The Normandy Campaign 1944“. *Journal of Strategic Studies*, 29 (6): 1121–1150.
- Willcocks, James–Graham, Helen (1904): *From Kabul to Kumassi*. London: John Murray.
- Wirsing, Robert G. (1998): *India, Pakistan and the Kashmir Dispute: On Regional Conflict and Its Resolution*. New York: Palgrave Macmillan.
- Wolpert, Stanley A. (1999): *India*. Berkeley: University of California Press.
- World War 4 Report: *Secret report: Taliban backed by Pakistan, gaining ground* (staženo 6. 4. 2012). On-line: ww4report.com/node/10781.
- Zaloga, Steven J. (2006): *SCUD Ballistic Missile and Launch Systems 1955–2005*. Oxford: Osprey publishing.
- Zaorálek, Lubomír (2007): Vystoupení na 23. schůzi Poslanecké sněmovny ČR z 5. prosince 2007, stenografický zápis.
- Zecchini, Laurent (2008): „Les deux guerres d’Afghanistan“. *Le Monde*, 15. 8. 2008.

Seznam osob, se kterými byl uskutečněn rozhovor (řazení dle data uskutečnění rozhovoru, zahrnuje profesní funkci v době pořízení rozhovoru)

10. 6. 2010. – plk. gšt. Ivo Střecha, velitel 7. mechanizované brigády, velitel 1. kontingentu českého PRT.
10. 6. 2010 – pplk. Milan Lipka, velitel 2. kontingentu českého PRT.

Literatura

17. 6. 2010 – genmjr. Ing. Jiří Halaška, Ph.D., velitel sil podpory a výcviku.
24. 6. 2010 – genmjr. Ing. Josef Prokš, zástupce AGŠ AČR.
14. 9. 2010 – genmjr. Ing. Jiří Halaška, Ph.D., zástupce náčelníka GŠ pro zahraniční mise.
22. 9. 2010 – brig. gen prof. Rudolf Urban, rektor Univerzity obrany, Brno.
22. 9. 2010 – plk. gšt. Ing. Miloslav Vácha, prorektor Univerzity obrany, Brno.
22. 9. 2010 – prof. Miroslav Krč, vedoucí katedry ekonomiky, Univerzity obrany, Brno.
24. 1. 2011 – Mgr. Hana Mottlová, ředitelka odboru států Asie a Pacifiku, MZV ČR.
9. 2. 2011, 25. 2. 2011 – Mgr. Andrea Papoušková, referentka, Sekce obranné politiky a strategie, Ministerstvo obrany ČR.
10. 2. 2011 – Mgr. Jana Kálman, referentka pro Afghánistán, Odbor bezpečnostní politiky MZV ČR.
10. 2. 2011, 17. 2. 2011 – Mgr. Sandra Linkensederová, referentka pro Afghánistán a Pákistán, Odbor států Asie a Pacifiku MZV ČR.
17. 2. 2011 – Ing. Jiří Kyrian, zástupce ředitele, Odbor bezpečnostní politiky MZV ČR.
18. 2. 2011 – genplk. ve výslužbě Ing. Jiří Nekvasil, velvyslanec ČR v Kábulu v letech 2008–2010.
18. 2. 2011 – kpt. Mgr. Tomáš Kollár, vrchní komisař, Policejní prezidium České republiky.
22. 2. 2011 – Ing. Luboš Bahník, Hlavní velitelství Vojenské policie.
22. 2. 2011 – plk. Mgr. Jiří Neubauer, Ph.D., pověřený vedoucí Vojenské policie, Hlavní velitelství Vojenské policie.
23. 2. 2011 – Mgr. Daniel Wolf, zástupce Zvláštní zmocněnkyně pro PRT Lógar.
4. 3. 2011 – Mgr. Marek Hruška, zástupce ředitele, Sekce obranné politiky a strategie, Ministerstvo obrany ČR.
4. 3. 2011, 29. 3. 2011 – plk. Ing. Václav Vlček, Společné operační centrum, GŠ Armády České republiky.
7. 3. 2011 – genmjr. v záloze Ing. Jiří Halaška, Ph.D., 1. ZNGŠ AČR v letech 2007–2009.
7. 3. 2011 – Ester Lauferová, zvláštní zmocněnkyně pro PRT Lógar.
7. 3. 2011 – Mgr. Vladislav Günter, projektový administrátor Odboru rozvojové pomoci MZV ČR pro Afghánistán.
7. 3. 2011 – Mgr. Bohumila Ranglová, Kancelář Vysokého civilního představitele NATO, bývalá vedoucí civilní části PRT Lógar.
16. 3. 2011 – Eva Svobodová, Ph.D., politická poradkyně 1. náměstkyně ministra obrany ČR.
23. 3. 2011 – plk. gšt. Ing. Ivo Střecha, velitel 1. kontingentu, velitel 7. mechanizované brigády v Hranicích na Moravě.
23. 3. 2011 – plk. gšt. Ing. Rudolf Honzák, velitel 5. kontingentu, zástupce velitele 7. mechanizované brigády v Hranicích na Moravě.
23. 3. 2011 – pplk. gšt. Ing. Ctírad Gazda, velitel 6. kontingentu, velitel 7. mechanizované brigády v Hranicích na Moravě.
23. 3. 2011 – pplk. gšt. Ing. Pavel Lipka, velitel 2. kontingentu.
28. 3. 2011 – Mgr. František Šulc, poradce ministra obrany ČR.
29. 3. 2011 – brig. gen. Ing. Aleš Opat, 1. ZNGŠ Armády České republiky.
29. 3. 2011 – brig. gen. Ing. Bohuslav Dvořák, ředitel operační divize.
29. 3. 2011 – plk. Ing. Petr Procházka, zástupce ředitele Společného operačního centra, GŠ AČR.

O autorech

PhDr. RNDr. *Nik Hynek*, M.A., PgDip Res, Ph.D. (1979), vědecký pracovník a garant výzkumu Centra mezinárodní bezpečnosti Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. Přednáší na Fakultě společenských UK, Praha, a Metropolitaní univerzitě Praha. Absolvoval magisterský obor mezinárodní vztahy se specializací globální bezpečnost a rozvoj na britské University of Plymouth, v postgraduálním studiu získal diplom ve výzkumných metodách a následně doktorát z mezinárodní politiky a bezpečnostních studií (oboje na University of Bradford ve Velké Británii). Absolvoval roční výzkumné pobyty na americkém Saltzman Institute of War and Peace Studies, Columbia University, a London School of Economics and Political Science ve Velké Británii. Nositel řady mezinárodních a českých grantů, jeho více jak 20 recenzovaných článků bylo publikováno v prestižních mezinárodních žurnálech. Autor devíti monografií a editovaných knih, včetně publikací v nakladatelstvích Oxford University Press, Routledge či Palgrave.

Doc. PhDr. *Jan Eichler*, CSc. (1952), vědecký pracovník Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. Působící i na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE, Praha. Absolvoval obor mezinárodní vztahy na Vojenské politické akademii v Bratislavě (1974). Dlouhodobě se specializuje na problematiku mezinárodních bezpečnostních vztahů. Je autorem osmi recenzovaných monografií, 60 recenzovaných článků v ČR, SR, Francii, Polsku, Turecku a Rumunsku a pěti článků v časopisech v databázi Web of Science. V minulosti byl nositelem pěti grantových projektů a spoluřešitelem 15 dalších grantových projektů.

Mgr. *Lubomír Majerník* (1986), absolvent programu Mezinárodní vztahy a evropská studia na Metropolitní univerzitě Praha. Specializuje se na bezpečnostní situaci v Afghánistánu, mezinárodní bezpečnost a asymetrické konflikty. Této problematice se věnoval i jako diplomant. Je interním doktorandem mezinárodní katedry IRES na Metropolitní univerzitě Praha ve spolupráci s ÚMV Praha.

